

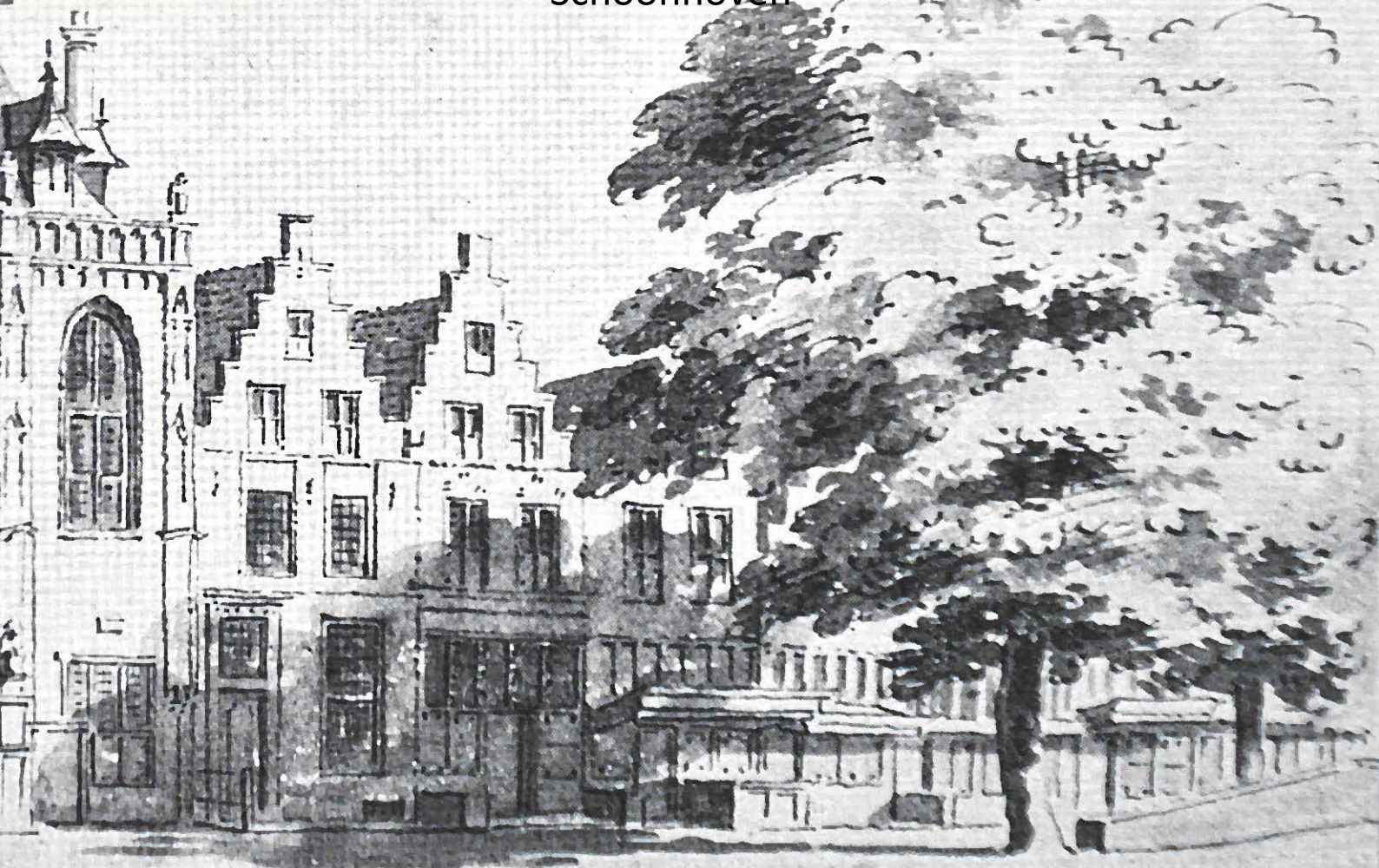
JAARGANG 2 - JAARBOEK 2022

DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

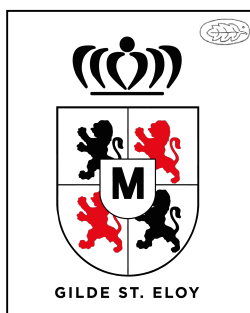

Zilver Histograaf
Schoonhoven

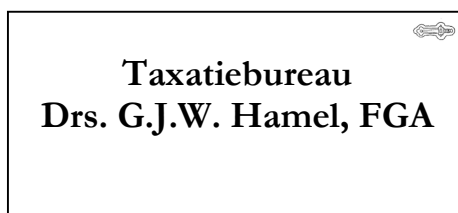

Jaarboek 2022 Zilver Histograaf Schoonhoven

Dank aan onze sponsors van 2022
Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest

Panorama van de Zilverstad

Cover Jaarboek 2022

Cornelis Pronk, 'Stadhuis te Schoonhoven' 1733. Detail van de naast het stadhuis gelegen huizen. Het tweede huis was tot 1717 van Martijntje Vervoorn, de opvolgende weduwe van zilversmid Gaston Dulavay. In 1717 kocht zilversmid Adriaan Salee het huis van Martijntje Vervoorn. Dulavay had dit huis in 1661 gekocht; hij overleed kort voor 20 juni 1680. Oude huisnaam 'De Toren van Babel'. SAK, Coll. Van Willenswaard; huidige verblijfplaats onbekend.

Lit. Mentink, 1981 Schoonhoven beschreven, II.29, 40, 98; Kappers, Keurkamers en regels 13, 41; Begeer, 1981 Schoonhoven nr. G025; Muilwijk (1981), 'Huisnamen', nr. 120, p. 53. digitaal: www.zilverhistograaf.nl tab. Zilver Schatkamer nrs. 290, 1626, 422.

Colofon**Jaarboek 2022 Zilver Histograaf Schoonhoven**

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over 'de geschiedenis van de 1000 Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.' Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl. Onder het motto, 'Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest'.

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* verschijnt onder auspiciën van het Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy.

Redactie in 2022

Connie van Dorst, vormgeving (na 1 oktober 2022)
Rogier de Groot, webmaster
Gemke Jager, redactielid
Rene Kappers, hoofdredacteur
Loek van der Kolk, redactiesecretaris
Janjaap Luijt, gastredacteur ('Patenten en compagnies' afl. 3)
Dick Mentink, adviseur († 24 april 2022)
Ferry Mol, redactielid
Cristel Stolk, redactielid

connievandorst@kpnmail.nl
rogier@roaxdesign.com
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
luijt@agandau.nl

ferrymol4@gmail.com
c.stolk@samh.nl

Vormgeving website: Roax Design, Schoonhoven.

Covers: Ton van Velsen, Hilversum.

ISBN 978-90-9035660-0

De Stichting HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de rechtspersoon die de uitgever is van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*

Bestuur

Han Goutier, voorzitter
Gemke Jager, secretaris-penningmeester
Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl

Voor u gemaakt: Jaarboek Zilver Histograaf 2022

van Bestuur en Redactie

Wij kijken met enthousiasme en trots naar vier nummers boordevol interessante en boeiende verhalen over Schoonhoven als Zilverstad. We presenteerden 28 artikelen van 11 verschillende auteurs. Ze werden in 2022 onder de aandacht gebracht van onze 1200 aangesloten abonneés. Via *open access* is het voor iedereen gratis toegankelijk, op het *worldwide web*. Hoeveel mensen het wereldwijd dus onder ogen krijgen is een vraag. Feit is dat we reacties ontvangen vanuit verre plekken. Zo kregen we een reactie uit Amerika van een nazaat van de ‘Roosenburg’ zilversmidsfamilie met de complimenten.

Zes genealogieën zagen het licht, waardoor weer drie zilversmidsdynastieën in beeld kwamen ([Pelt](#), [Lazonder](#), [Suur](#)), twee gezinsbedrijven ([Van Os van den Abeelen](#), [Keppel](#)) en een solitair ([Jan van Millege](#)).

Vijf onbekende meestertekens werden thuisgebracht: [het bloempje van Kuijpers](#), [Pieter Roosenburg](#), [de vogel van Anthony van der Kaa](#) en het teken van de [compagnie Kooiman & Lameer](#). Eén nieuw teken werd ontdekt maar is nog zonder meester: een [pot met deksel en staak](#) (?)

Het aantal fotoportretten van oude zilversmeden werd met 27 uitgebreid. Van 1900 tot 2000 werkten 504 meesters in Schoonhoven. Aangenomen dat iedereen in die eeuw wel op een familie- of werkfoto terecht kwam, zijn er naar schatting dus nog 350 te gaan! Wie zendt de volgende foto's toe?

Met leedwezen schreven we we twee ‘In Memoriam’s’; helaas voor onze redactieadviseur [Dick Mentink](#), en voor goudsmid en erelid van Sint Eloy [Henk Sauer](#).

Het standaardwerk [Zilversmeden van de stad Schoonhoven](#), geschreven door Bas Begeer, Ies Hak en Lucie Linhart-du Cloux in 1981, hebben we gedigitaliseerd en digitaal doorzoekbaar gemaakt met ‘Ctrl-F’. Het is in onze *Zilver Schatkamer* opgenomen; je kunt het inzien of downloaden (nr. 126). Reuze handig. [De Zilver Schatkamer](#) werd in 2022 uitgebreid tot 25 werken, artikelen en boeken die eerder elders verschenen. Allemaal eenvoudig te downloaden, te lezen, te bladeren en makkelijk doorzoekbaar met ‘Ctrl-F’.

Er zijn in dit tweede jaar verdere verbeteringen aangebracht voor ‘zoeken en vinden’. ‘ROAX, de Reclamemakers’ uit Schoonhoven boden onmisbare hulp. In de afleveringen en in dit Jaarboek 2022 staan [links](#), [hyperlinks](#) en [jumpers](#) die helpen navigeren door de teksten.

[Sponsors](#) zijn het fundament van ons blad en website. Zij maken het mogelijk dat we het magazine voor de abonneés en lezers gratis kunnen aanbieden. Met de toezegging door de sponsors voor komende jaren gaan bestuur en redactie voort. Veel dank voor het vertrouwen in ons team.

Dank aan allen, en een gezond 2023 en daarna wordt u toegewenst door Bestuur en Redactie,

Connie van Dorst, Han Goutier, Gemke Jager, Cristel Stolk, Rogier ‘Roax’ de Groot, Rene Kappers, Loek van der Kolk en Ferry Mol.

TIPS voor NAVIGEREN

Klik auteur / titel:	naar artikel
Klik afbeelding:	naar artikel
Klik 'december afl. 4' :	retour naar inhoudsopgave van aflevering
Klik 'Jaargang 1 2022':	retour naar inhoudsopgave van Jaargang
Ctrl-F(ind) 'woord':	zoek 'woord' in het hele Jaarboek 2022
⌘-F(ind) 'woord':	zoek 'woord' in het hele Jaarboek 2022

Inhoud Jaarboek 2022

- II [Sponsors](#) | Een Panorama van de Zilverstad
- III [Cover en Colofon](#) | Jaarboek 2022
- IV [Inhoudsopgave](#) | Jaarboek 2022
- V [Bestuur en Redactie](#) | Voor u gemaakt: Jaarboek Zilver Histograaf 2022
- VI [Register](#) | Afleveringen 2022
- VII [Register](#) | Namen van goud- en zilversmeden in Jaarboek 2022
- VIII [Register](#) | Tabellen, grafieken en kaarten in Jaarboek 2022

Adressen

van het Panorama van de Zilverstad

Panorama van de Zilverstad, adressen v.l.n.r. Havenstraat 49, 47a, Haven 69, Haven 64, 66, 68, 70, 54, 66, 13, Bij de Watertoren, Haven 7, 61, Nes 22, Scheepmakershaven 30.

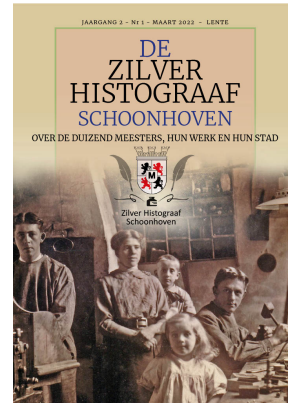
Werkplaats/huis van: Zilverfabriek A. Mesker & Zn, Zilverfabriek P. van Oostrom & Zn, Pieter van Sonsbeek, Artis Causa (Huub Rogier, Gabri Schumacher)/Jan Ariensz, Willem Littel Wmz, Gillis Grevink, Jacob Kooiman AGz/Andries Graves Kooiman, Adrianus Kuijlenburg Jz, Rikkoert Edelambachtshuys, Paul de Vries/Wouter van Balen/Titiaan de Geer, Juwelier Rikkoert, Jacob G.J. Niekerk, F. Edeling, H.C. Daudt.
Foto's en Collage RKa

Register: Afleveringen Zilver Histograaf 2022

2022 maart

[afl. 1](#) [1. Inhoud](#)

1	Inhoudsopgave	
2	Han Goutier	Een nieuwe Jaargang: vertrouwd gehuld met vaste sponsors
3	George Hamel	Galerij der Meesters: Cock van Holten, Lid van Verdiensten van het Gulde Smit Eloy
6	Ferry Mol	Deelgenealogie van Adriaan Willemsse Pelt
18	Peter van Oel	Forum www.925-1000 , nu ook met 'Schoonhoven'
20	Rene Kappers	Nieuwe zilvermerken. Kooiman & Lameer: een onbekend meesterteken in 1807, een driehoek
24	Ferry Mol	Galerij der Meesters: J.D. Wendels, J. Staalenburg
25	Rene Kappers	Kwijt en weer terug, of hoe het lopen kan met een archiefstuk. De Gildenbrief van het goud- en zilvermidsgilde van Schoonhoven
28	Rene Kappers	Het gevolg van een trouwbelofte: de Schoonhovense zilvermidsgilde 'Lazonder' (met een 'z')
40	Redactie	De Digitale Begeer e.a., Schoonhoven, uit 1981
42	Colofon	Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, maart 2022

2022 juni

[afl. 2](#) [43. Inhoud](#)

43	Inhoudsopgave	
44	Bestuur en Redactie	In Memoriam: Dick Mentink en de Zilverstad, 1943-2022
45	Rita Vastenholt	Twintig handgesmede taartscheppen van Jan en Govert van Os van den Abeelen (1852-1934), zilvermeden in Schoonhoven van 1885 tot 1950
51	Ferry Mol	Galerij der Meesters: Gerardus Antonius van Engelen
53	Rene Kappers	Silver Material Girl? Opvolgende weduwen in de Zilverstad van 1680 tot 2000
72	Ferry Mol	Galerij der Meesters: Jan Pieter Benschop, Cornelis Wendels
73	Colofon	Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, juni 2022
74	Sponsors	Panorama van de Zilverstad

2022 september

[afl. 3](#) [75. Inhoud](#)

75	Inhoudsopgave	
76	Redactie	Herwaardering van het werk van Cornelis Vreedenburgh jr.
77	Gerard Waardenburg	De geboorte van de Zilverstad: 'Schoonhoven'
79	Rene Kappers	Galerij der Meesters. De werkplaats van Dirk Jacobus Deuners 1931, Oude Singel 26
80	Ferry Mol	Een 'Empire' doosje. Aanleiding voor een onderzoek naar Johan Pieter Keppel
83	Ferry Mol	Genealogie van Hermanus Keppel. Stamvader van Schoonhovense zilvermeden
86	Rene Kappers	De genealogie Lazonder (met een 'z') in Schoonhoven
98	Rene Kappers	Patenten en 'compagnies' voor activiteiten in goud- en zilver, 1806-1813
107	Colofon	Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, september 2022
108	Sponsors	Panorama van de Zilverstad

2022 december

[afl. 4](#) [109. Inhoud](#)

109	Inhoudsopgave	
110	Bestuur en Redactie	In Memoriam Henk Sauer, 1926-2022
111	Anton Cruysheer	De zilveren knoop van de Prins van Oranje
118	Ferry Mol, Anneke de Bruin, Marcelle Jansen, Rene Kappers	Deel-genealogie van Gerd Heinrich Suhre, alias Gerrit Suur. Een zilvermidsgilde in Schoonhoven en Den Haag
126	Gerard Waardenburg	Een edelmetalen centrum in ons polderland
129	Rene Kappers	Meesterteken 'bloempje', 1799, van Jacobus Kuipers, meester sinds ...?
130	Peter van Oel	Statenbijbel, Amsterdam 1715. Zilverden beslag van 'een vreemde vogel' uit Schoonhoven. Nieuwe zilvermerken
135	Shavan Barjesteht van Wasliwk van Doorn	Jan van Millege (Schoonhoven 1756-1826). Biografie van een meester-zilvermid in een roerige tijd
154	Colofon	Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, december 2022
155	Sponsors	Panorama van de Zilverstad

Register: namen goud- en zilvermeden in Jaarboek 2022 Zilver Histograaf Schoonhoven

TIP **Ctrl-F(ind)** ‘naam’: zoek ‘naam’ in het hele Jaarboek 2022
⌘-F(ind) ‘naam’: zoek ‘naam’ in het hele Jaarboek 2022

Baaren	Haak	Lazonder	Seton
Balen, van	Haalbos Lazonder	Leeuw den Bouter de	Sluijs
Beerendsen	Haas	Lensen	Sluijs, van der
Bennewitz	Halteren, van	Leverland	Smits
Benschop	Ham, ten	Lieshout	Smitskamp
Berg(h), van den	Harten, van	Littel	Soeters
Besten, den	Hartman	Lobensteijn	Solinge, van
Bonebakker	Heetman	Looren de Jong	Sonsbeek, van
Boon	Heinnerman	Lussanet, de	Sperna Weiland
Borst	Hellegers	Mars, de	Spernaij Weijland
Bouters	Heuvel	Meijer	Staalenburg
Bovene, van	Hoek, van der	Mesker	Stam
Bredius	Hoff, van der	Millege, van	Stekelenburg
Broeren	Hol	Milligen, van	Stellingwerff
Brouwer	Holten, van	Monteban	Stoove
Capoen	Hoogendoorn	Mopman	Stravers
Copier	Hooijkaas	Mul	Streef
Das	Hooven, van	Mulder	Suur
Daudt	Houtman	Murk	Teerling
Deumers	Huisman	Niekerk	Thijsse
Donker	Huukslot	Nieuwendijk, van den	Uitenbogert
Driesen	Jannes	Niffelen, van	Vaal, de
Drijver, den	Jonckheer	Ooijen, van	Vergeer
Dulavay	Kaa, van der	Oostrom, van	Verheij
Duuren, van	Kalp	Os van den Abeelen	Verkerk
Duwel	Kapoen	Oudsten, den	Verroen
Eck, van	Karsen	Pater, de	Vervoorn
Edeling	Kempen, van	Peirolet	Vlierden, van
Eggink	Keppel	Pelt	Vliet, van (der)
Engelen, van	Kleian	Phijffer	Vlist, van der
Erckel	Klip	Pleijt, de	Vos
Ewijk, van	Knosses	Pluut	Vos, de
Fabery-de Jonge	Koeze	Ree, van der	Vries, de
Fortuin	Kok	Reijkerk	Vuuren, van
Gaillard	Koning, de	Rogier	Waas
Geelen, van	Kooiman	Rond	Wantenaar
Geer, de	Koppenol	Roosenburg	Waterland
Geijskes	Krense	Roth	Weijers
Gelder, van	Krins	Rous	Wendels
Gelderen, van	Kruit, Kruijt, Kruyt	Rozenburg	Wewer
Gidts, de	Kuijpers, Kuypers	Ruiter, de	Wijnrox
Goedhart	Kuijlenburg	Rusz	Willenswaard, van
Graaf, van der	Kuylenburg	Saton	Wingerden, van
Graeff, van de	Labberton	Sauer	Woudenberg
Grasstek, van	Lameer	Schenkel	Zieldorff
Greup	Lamorée	Schepp	Zwaantjes
Grevink	Langerak	Schriek	
Gubels	Lazonder	Schumacher	

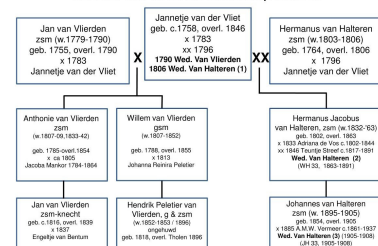

 Register: Tabellen, Geneagrammen, Grafieken en Kaarten in jaargang 2, 2022

- 2-57 Tabel 1. Wet- en regelgeving ten aanzien van opvolgende weduwen.
- 2-61 Tabel 2. 18de eeuw: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, de start en stop van haar ‘werkduur’, het totaal aantal jaren daarvan, en de opvolger, of de andere voortzetting of einde van het bedrijf.
- 2-62 Tabel 3. 19de eeuw chronologisch: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, start en stop van haar ‘werkduur’, het totaal aantal jaren daarvan, en de opvolger, of andere voortzetting of einde van het bedrijf.
- 2-63 Tabel 4. 20ste eeuw, chronologisch: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, de start en stop van haar ‘werkduur’, het totaal aantal jaren daarvan, de opvolger, of de andere voortzetting of einde van het bedrijf.
- 2-64 Tabel 5. Aantal ‘Opvolgende weduwen’ in Schoonhoven in de 18de, 19de en 20ste eeuw; en hun relatieve aantal per eeuw t.o.v. het aantal (eerder getelde) zelfstandige zilversmeden in die eeuwen.
- 2-69 Tabel 6. De varianten van de opvolging van 67 opvolgende weduwen, of bedrijf gestopt.
Onder: opvolging door verschillende personen die naaste familie zijn.
- 3-101 Tabel 1. Overzicht van de inventarisnummers en de inhoud per nummer van de patenten naar jaar.
- 3-101 Tabel 2. Aantal patenten afgegeven aan meesters, aan knechten en aan compagnie’s, per jaar, 1806-1813.
- 3-102 Tabel 3. Compagnons, hun relatie, en de jaren plus het nummer van hun gezamenlijk patent
- 3-103 a. Tabellarisch overzicht (in PDF formaat hieronder) van de afgegeven patenten voor activiteiten van meester-zilversmeden.
b. Digitaal: Tabellarisch overzicht (als Excel-bestand); n.b. met extra informatie per cel.
- 4-139 Tabel 1. Leerlingen van Jan van Millege, 1781 tot en met 1795, met het aan het Gilde betaalde bedrag voor de leerling.

- 2-61 Afb. 8. Geneagram Jannetje van der Vliet (ca. 1758-1846), Weduwe Van Vlierden (1790), Weduwe Van Halteren (1806). ‘Moeder’ van twee Schoonhovense Zilversmidsdynastieën van drie generaties, inclusief haar echtgenoten.

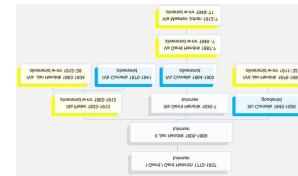
- 2-68 Afb. 17. Afstammingsreeks van de Weduwe A. Pluut, Neeltje Kooiman en Marco Oudshoorn.

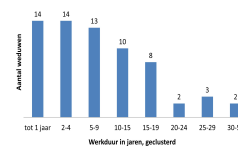
- 3-86 Afb. 1. Geneagram Lazonder (met een 'z'). Beroepsdynastie van drie generaties met zes zelfstandige goud-, zilver-smeden en handelaren.

- 4-118 Afb. 1. Geneagram van de Schoonhovense zilversmid-dynastie 'Suur'.

- 2-69 Grafiek 1. De berekende 'werkduur' van opvolgende weduwen (stopjaar minus startjaar).

- 3-87 Afb. 2. Plattegrond van Schoonhoven ten tijde van de geboorte van Gerrit Lazonder in 1770.

1. Huis van zijn moeder Anna Mankor, in de Nes, de vermoedelijke geboortelokatie.
2. Woonhuis van Gerardus Lasonder, zijn biologische vader, Haven 17

- 3-89 Afb. 3 Plattegrond van Schoonhoven 1828, ten tijde van de activiteiten van de generaties I en II.

- 3-91 Afb. 4. Plattegrond van Schoonhoven, 1869. Uitbreiding t.o.v. 1828/32.

- 3-93 Afb. 5. 'Amilko-kaart' (detail) 1914. Plattegrond van Schoonhoven aan het einde van de aanwezigheid van de familie Lazonder in de stad.

- 3-96 Afb. 6. Verspreiding van de 14 volwassen geworden kinderen Lazonder uit Generatie III, aangegeven naarplaats van overlijden.

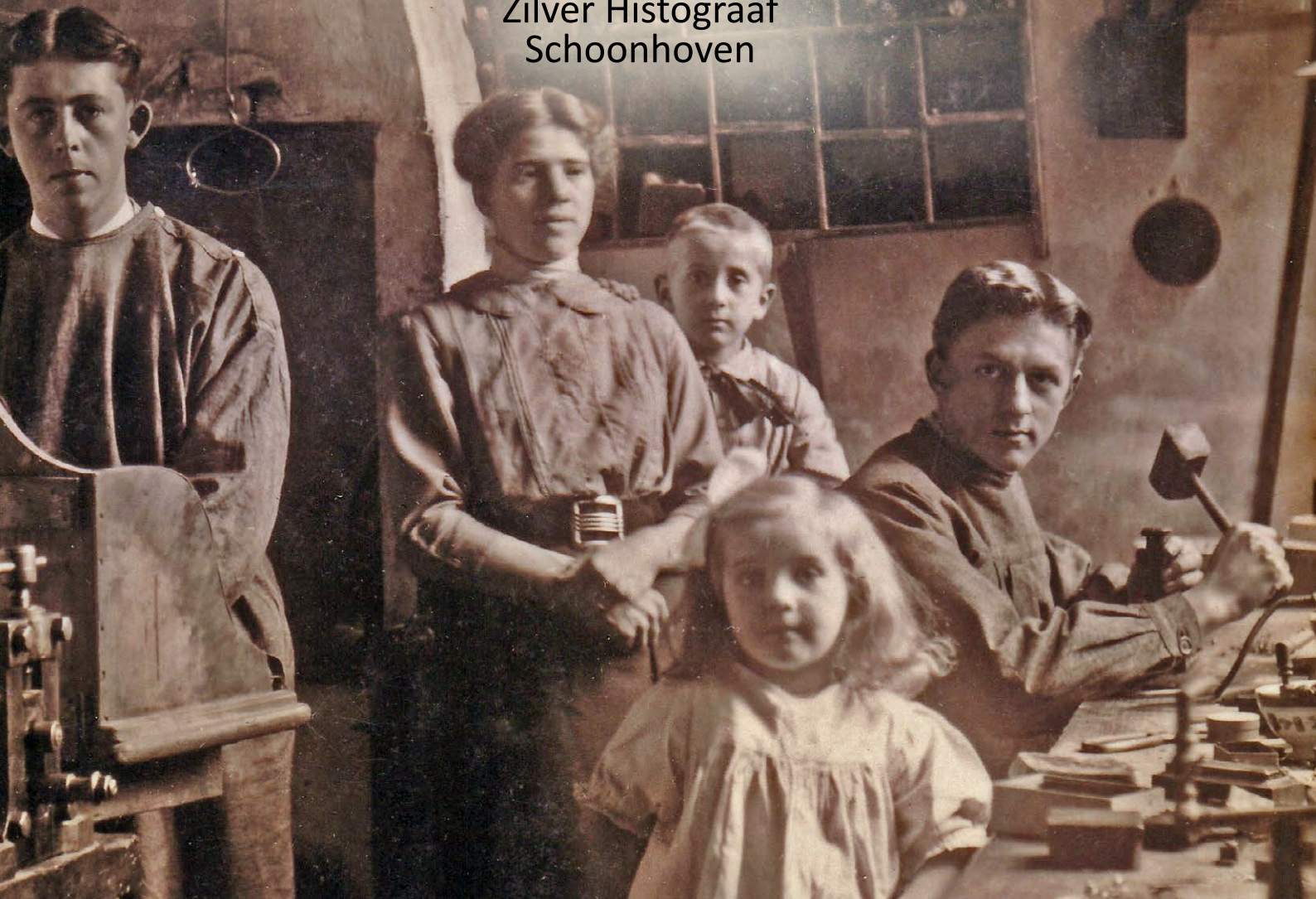

DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

Zilver Histograaf
Schoonhoven

Bij de Cover

*Bartholomeus Willem Pelt,
goudsmid, met vrouw en kinderen en
knecht in zijn werkplaats achter
Carmelietenstraat 13.*

*Zie F. Mol,
'Deel-genealogie van Adriaan
Willemse Pelt',
Zilver Histograaf Schoonhoven
2 (2022) 6-17, ald. 16 .*

*Foto eigendom nabestaande;
onbekende fotograaf,
omstreeks 1916.*

1	<u>Inhoudsopgave</u>	
2	<u>Han Goutier</u>	Een nieuwe Jaargang: vertrouwd geluid met vaste sponsors
3	<u>George Hamel</u>	Galerij der Meesters. Cock van Holten, Lid van Verdiensten van het Gilde Sint Eloy
6	<u>Ferry Mol</u>	Deelgenealogie van Adriaan Willemse Pelt
18	<u>Peter van Oel</u>	Forum www.925-1000 , nu ook met 'Schoonhoven'
20	<u>Rene Kappers</u>	Nieuwe zilvermerken. Kooiman & Lameer: een onbekend meesterteken in 1807, een driehoek
24	<u>Ferry Mol</u>	Galerij der Meesters: J.D. Wendels, J. Staalenburg
25	<u>Rene Kappers</u>	Kwijt en weer terug, of hoe het lopen kan met een archiefstuk. De Gildenbrief van het goud- en zilversmidsgilde van Schoonhoven
28	<u>Rene Kappers</u>	Het gevolg van een trouwbelofte: de Schoonhovense zilversmidsgedynastie 'Lazonder' (met een 'z')
40	<u>Redactie</u>	De Digitale Begeer e.a., <i>Schoonhoven</i> , uit 1981
42	<u>Colofon</u>	Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, maart 2022
43	<u>Sponsors</u>	Panorama van de Zilverstad

Een nieuwe Jaargang; vertrouwd geluid met vaste sponsors

Han Goutier

Een jaar na de introductie van de Zilver Histograaf, eerste jaargang 2021 en de uitgifte van het Jaarboek 2021 Zilver Histograaf Schoonhoven in december, vraag ik trots uw aandacht voor het eerste nummer van het jaar 2022.

Natuurlijk heeft de actieve redactie, de vormgevers en het bestuur zich beijverd om u als geïnteresseerde lezer de gelegenheid te bieden om kennis te nemen van de 1000 meesters, hun werk en hun stad. Maar meer bijzonder zijn toch onze sponsors die het mogelijk maken. Het is een kleine vaste kring die ook geloven in een tijdschrift en een jaarboek over de geschiedenis van onze zilverstad. Omdat 'de Zilverstad' berust op een historisch verhaal. Een verhaal waar telkens nieuwe verhalen aan moeten worden toegevoegd, zodat het nooit verveelt om hier te zijn, te komen en te werken. Zilverstad, dat onderscheidt ons van de rest. Daarom is het hier echt anders.

Het eerste nummer 2022 bevat weer een schat aan informatie en afbeeldingen. De redactie heeft zich beijverd om de zoekfuncties te verbeteren. De uitgave van het Nederlands Goud-Zilver- en Klokkenmuseum uit 1981 is toegevoegd aan onze Zilver Schatkamer. Het is de 'tentoonstellingscatalogus' *Zilvermeden van de stad Schoonhoven 1600-1900*, maar nu wel digitaal, en dus doorzoekbaar. Dat zouden meer musea moeten (laten) doen.

Als voorzitter, namens het bestuur, veel lees- en kijkplezier in 2022 ! En het kan altijd beter; u bent dan ook van harte uitgenodigd om suggesties daarvoor in 2022 met ons te delen.

Han Goutier
voorzitter Stichting HEK

Galerij der Meesters

Cock van Holten, zilversmid, Lid van Verdiensten van het Gilde Sint Eloy

George Hamel

Het Gilde Sint Eloy heeft Cock van Holten op 23 december 2021 de oorkonde uitgereikt waarbij hij tot Lid van Verdiensten van het Gilde werd benoemd vanwege zijn persoonlijke inzet. Voorzitter George Hamel en secretaris Esther van Vliet reikten twee dagen voor zijn 90ste verjaardag de oorkonde uit aan Van Holten vergezeld van bloemen en een gezellige fles voor de aanstaande feestelijke dag. Vanwege de geldende 'corona-maatregelen' moest dit aan de deur in de open lucht gedaan worden.

Cock van Holten is eigenlijk levenslang zilversmid geweest. Hij leerde als vijftienjarige het vak bij Arie Pluut, toen nog in de Korte Weistraat, naast en tegenover Niekerk. Hij deed in de avonduren vijf jaar de Vakschool (afb. 2). Vervolgens trad Van Holten in dienst bij de Zilver-fabriek Gebroeders Huisman aan de Spoorstraat waar hij 45 jaar zou blijven. Hier was hij de vakman voor de speciale en moeilijke klussen. Daarbij was hij de vraagbaak voor vele collega's. Bij Huisman ging Cock in 1994 met pensioen, toen ook het bedrijf beëindigd werd.

Afb. 1 De heer en mevrouw Van Holten ontvangen de oorkonde 'Lid van Verdiensten' van het Schoonhovense Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy.

Voorzitter George Hamel en secretaris Esther van Vliet reikten op 23 december 2021 de oorkonde uit, vanwege de 'corona-maatregelen', in de open lucht.

De Collectie Van Holten, uniek tijdsdocument

Deze cultuur-historische collectie bestaat uit een verzameling foto's, ansichtkaarten en knipsels van Schoonhoven. Daarbij beschreef Van Holten de afgebeelde gebeurtenis met de datum, inclusief de namen van de afgebeelde personen en eventuele bijzonderheden. Die toevoegingen maakt de Collectie van Holten bijzonder. Cock ging daarvoor op bezoek bij de betrokken personen en zocht de gebeurtenissen na in de *Schoonhovense Courant*. Met het laatste won de collectie sterk aan betrouwbaarheid en waarde. Door overdracht aan de Stichting Behoud Cultureel Erfgoed Schoonhoven is de verzameling bijeen en raadpleegbaar.

Afb. 2 Rechts Van Holten in 2000, in zijn karakteristieke pose voor het micro-fiche-apparaat waarmee de Schoonhovense Courant geraadpleegd werd in het Streekarchief in de Koestraat. Links: het getuigschrift Vakschool 1954.

Afb. 3 ca. 1960, Cock van Holten helpt zijn vader, detail-handelaar in huisbrand-olie. V.l.n.r. mw. Van Holten-Noorland, Wim van Holten, Cornelis (Cock) van Holten. Foto voor het ouderlijk huis, Nes 11, waar Cock later zelf is gaan wonen met zijn vrouw. Coll. Van Holten. Onbekende fotograaf.

Afb. 4 In de werkplaats van de Zilverfabriek Gebr. Huisman. Uitgloeien van bakken van papepels.

Coll. Van Holten. Foto Hans Breuer, sep 1992

Het beeld van de Zilverstad

Ook in letterlijke zin heeft Van Holten bijgedragen aan het beeld van de Zilverstad. Bij de entree van Schoonhoven staat een monumentale zware frictiepers. Bij de Zilverfabriek Huisman werd deze 160-tons frictiepers in 1948 geplaatst. Net als bij andere fabrieken in Schoonhoven gebeurde dat via een gemaakte opening in de achtergevel. De pers werd liggend naar binnen geschoven. Voor het oprichten van de pers moest echter een gat in het dak worden gemaakt waarna een externe kraan de pers rechtop kon zetten. Tot de sluiting van Huisman bleef de pers in gebruik. Ook van Holten zat er vele uren achter. Na de komst van electriciteit (pas) in 1921 in Schoonhoven vormden frictiepersen gaandeweg ‘het kloppend hart der Zilverstad’. Op initiatief van Spomuza, en in samenwerking met Van Holten werd de pers van Huisman als monument opgericht op het Lopikerplein, nabij de huidige AH-vestiging. Hij staat daar vergezeld van de replica's van een tafel en bankjes, ooit ontworpen door stadsarchitect Died Visser voor het plantsoen bij de Veerpoort.

Afb. 5 Dutrannoit (Charleroi, België) 160-tons frictiepers op het Lopikerplein te Schoonhoven. Met medewerking van Cock van Holten werd deze pers gerestaureerd en geconserveerd als monument. De pers biedt een ode aan het bloeitijdperk van de zilverindustrie.

Van 1948 tot de sluiting van het bedrijf in 1994, is deze pers operationeel geweest bij Zilverfabriek Gebr. Huisman aan de Spoorstraat, te Schoonhoven, waar Van Holten onder andere met deze pers werkte.

Foto RKa 2001

Vanwege zijn vakkennis en betrokkenheid demonstreerde Van Holten regelmatig de technieken met de apparatuur zoals die in het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkemuseum waren opgesteld. In 2001 organiseerde het museum, vanaf de Zilverdag, een tentoonstelling, samengesteld met beelden uit zijn collectie, 'Beelden van Formaat'. In De Turfkelder werd in samenwerking met het Streekarchief de tentoonstelling 'Zilversmid in Beeld' gehouden die inclusief de opening 1100 bezoekers trok. Tijdens de reeks zilverdagen werd regelmatig van de Collectie Van Holten gebruik gemaakt en werden tentoonstellingen ingericht, onder meer in De Kegelbaan van Hotel Belvédère.

Afb. 6 Demonstratie aan de forceerbank in het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkemuseum Schoonhoven, aan een groep bezoekers, 20 april 1986.

Coll. Van Holten. Onbekende fotograaf.

Afb. 7 Voorbereidingen voor de fototentoonstelling in het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkemuseum Schoonhoven, 23 april 2001.

Coll. Van Holten. Onbekende fotograaf.

Presentaties, historisch werk en onderzoek: de Jan van Beaumontpenning 2000

Naast wel honderd diapresentaties met zijn collectie in en om Schoonhoven, en zijn demonstraties en tentoonstellingen, was Cock auteur van twee foto boeken over de stad. Ook in de *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, HEK*, verschenen twee artikelen van zijn hand. Medewerkers van het Streekarchief boden daarbij de helpende hand. Twee van Van Holten's diapresentaties werden met zijn karakteristieke gesproken humorvolle tekst, opgenomen en uitgegeven door de Historische Vereniging Schoonhoven (kader 1).

Voor al zijn historisch werk en onderzoek werd Cock van Holten op Sint Andriesdag 2000 (30 november), tijdens de Gildemaaltijd met gildeleden en genodigden, onderscheiden met de (eerste) Jan van Beaumontpenning, die mogelijk gemaakt was door de Stichting Nationale Zilverdag.

Kader 1. Presentaties en publicaties.

Cock van Holten (dia-presentatie en gesproken tekst) 'Een bijzondere wandeling door Schoonhoven vanaf 1900' (Schoonhoven 20 nov 2006). DVD, uitgave Historische Vereniging Schoonhoven.

Cock van Holten (dia-presentatie en gesproken tekst) 'Rare mensen die Schoonhovenaren. Een bijzondere wandeling' (Schoonhoven 24 sep 2007). DVD, uitgave Historische Vereniging Schoonhoven.

Cock van Holten, *Schoonhoven in Oude Ansichten*, deel 2 (Zaltbommel 1978/1989).

Cock van Holten, Piet Muilwijk, *Beelden van Schoonhoven uit de twintigste eeuw* (Schoonhoven 1991).

Cock van Holten, 'Een kever als speelgoed', *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard (HEK)* 23(1998) 47-51.

Cock van Holten, 'We gaan naar Rome', *HEK* 23 (1998) 97-102.

Deel-genealogie van Adriaan Willemse Pelt

Ferry Mol *

Generatie I

- I. Adriaan Willemse Pelt, gedoopt te Ameide op 19 mrt 1711, begraven te Hillegersberg op 6 apr 1790, trouwt te Bergambacht op 10 aug 1734 met Weijntje Jansdr van Meijeren, begraven te Hillegersberg op 31 jul 1789. Gezin woonde “op de Rotte op de Werf van van der Spelt“ (DTB Rotterdam 1755)

Uit dit huwelijk:

1. Teunis, gedoopt te Bergambacht op 24 jul 1735, volgt II
2. Pieternelletje, gedoopt te Bergambacht op 21 jul 1737
3. Willem, gedoopt te Bergambacht op 25 jan 1739
4. Neeltje, gedoopt te Bergambacht op 25 sep 1740, overleden te Overschie op 27 jan 1818; was getrouwd met Leendert Berkel
5. Pieternel, gedoopt te Bergambacht op 11 dec 1742
6. Hermijntje, gedoopt te Streefkerk op 29 apr 1746, overleden te Overschie op 9 dec 1828, trouwt te Overschie op 14 dec 1794 met Frans in 't Hout, scheepmaker
7. Jan, gedoopt te Streefkerk 8 jun 1753
8. Maria, gedoopt te Rotterdam op 1 jun 1755
9. Willem, gedoopt te Hillegersberg op 18 jul 1756
10. Adrianus, gedoopt te Hillegersberg op 22 jun 1760, timmermansknecht, woonde in 1819 in Nieuwkoop, overleden te Overschie op 4 nov 1819, trouwt te Hillegersberg op 18 jan 1786 met Neeltje Turkenburg
11. Wijntje, gedoopt te Hillegersberg op 2 feb 1763

Generatie II

- II. Teunis Adriaansz Pelt, gedoopt te Bergambacht op 21 jul 1735, overleden aan de Molenstraat te Schoonhoven op 21 jan 1813, trouwt te Schoonhoven op 13 jul 1760 met Francijntje Huisman, geboren te Schoonhoven, overleden vóór 21 jan 1813.

Uit dit huwelijk:

1. Adrianus, gedoopt te Schoonhoven op 11 mrt 1762, overleden te Gouda op 22 jul 1828, volgt III
2. Bartholomeus, gedoopt te Schoonhoven op 25 apr 1765
3. Weijntje, gedoopt te Schoonhoven op 30 jul 1767, begraven te Schoonhoven op 19 jun 1798; was getrouwd met Adrianus Lamoree, pijpmaker
4. Johannes, gedoopt te Schoonhoven op 13 dec 1769
5. Gerrit, gedoopt te Schoonhoven op 17 jun 1772, overleden te Gouda op 2 feb 1841, schoenmaker te Gouda, trouwt te Schoonhoven op 29 okt 1797 met Catharina de Lijster, geboren te Gorinchem, fruitverkoopster

---

* Met dank aan Mevr. J.W. Pelt te Apeldoorn en de heer A.P. Feijen te Hardenberg.

Generatie III

- III. Adrianus Pelt, zoon van Teunis Pelt (II) en Francijntje Huisman, gedoopt te Schoonhoven op 11 mrt 1762, Schoenmaker(sbaas) aan de Groeneweg in Gouda, overleden te Gouda op 22 jul 1828, gaat in ondertrouw te Schoonhoven op 10 mrt 1787 en trouwt te Schoonhoven op 15 jun 1787¹ met Maria Fluks, dochter van Jacobus Fluks en Maria Theresia van Aalst, geboren te Schoonhoven, op 92 jarige leeftijd overleden te Schoonhoven op 5 feb 1845.

Uit dit huwelijk:

1. Francina, gedoopt te Schoonhoven op 23 feb 1785, overleden te Schoonhoven op 14 apr 1847
2. Teunis, gedoopt te Schoonhoven op 20 mei 1787,
3. Bartholomeus, gedoopt te Schoonhoven op 5 nov 1789, overleden te Schoonhoven op 23 jul 1867, volgt IV
4. Marinus, gedoopt te Schoonhoven op 2 sep 1792, schoenmaker te Gouda, overleden te Gouda op 10 feb 1862, trouwt (1) te Gouda op 25 feb 1829 met Helena Uline, trouwt (2) te Gouda op 9 apr 1834 met Geertruij van Straalen

Generatie IV

- IV. Bartholomeus Pelt, zoon van Adrianus Pelt (III) en Maria Theresia Fluks, gedoopt te Schoonhoven op 1 nov 1787, zilversmidsknecht aan het Raam te Gouda (1816), stedelijk commies te Schoonhoven (1830), agent van politie te Schoonhoven (1845), overleden te Schoonhoven op 23 jul 1867, trouwt te Schoonhoven op 28 jun 1815, woont Havenstraat 51 Schoonhoven in 1830 met Jacomijntje van Duuren, dochter van zilversmid Dirk van Duuren en Neeltje Niemandsverdriet,² gedoopt te Schoonhoven op 6 dec 1791, overleden te Schoonhoven op 30 sep 1849.

Uit dit huwelijk:

1. Maria Bartha, geboren te Schoonhoven op 4 apr 1814, overleden te Schoonhoven op 30 jan 1840, trouwt met Jan Sterk, geboren te Waarder, werkmans
2. Adrianus, geboren te Gouda op 21 jul 1816, overleden te Gouda op 15 dec 1816
3. Dirk, geboren te Schoonhoven op 4 jan 1818, overleden te Willige Langerak op 2 nov 1855, volgt Va
4. Neeltje, geboren te Schoonhoven op 3 jan 1821, overleden te Schoonhoven op 4 okt 1849, trouwt met Gerrit Maas Smitskamp, winkelier (1850), goudsmid (1880), goudsmidsgezel (1890)
5. Adrianus, geboren te Schoonhoven op 3 sep 1823, overleden te Schoonhoven op 17 mrt 1896, volgt Vb
6. Barendina Catherina, geboren te Schoonhoven op 22 jun 1826, trouwt te Schoonhoven op 15 sep 1849 met Arie Woudenberg, geboren op 1 jun 1825, goudsmidsknecht

---

¹ Nederduits Geref. Trouwboek Schoonhoven 1722 - 1811

² S.A.C. Begeer, e.a. Zilversmeden van de stad Schoonhoven 1600-1900 (Schoonhoven 1981) 84; J. Luijt, 'Dirck van Duuren, een ontspoorde zilversmid' *De Stavelij*, 16 (2001) 43, 44.

7. Mirinus, geboren te Schoonhoven op 31 okt 1828, overleden te Schoonhoven op 29 jul 1829
8. Elisabeth, geboren te Schoonhoven op 29 dec 1829, overleden te Schoonhoven op 16 jul 1830
9. Elisabeth, geboren te Schoonhoven op 9 feb 1832, overleden te Schoonhoven op 1 mrt 1832
10. Elisabeth, geboren te Schoonhoven op 18 mrt 1834, trouwt op 2 mrt 1864 met Huibert Kaarsemaker, knecht, winkelbediende

Generatie V

- Va. Dirk Pelt, zoon van Bartholomeus Pelt (IV) en Jacomijntje van Duuren, geboren te Schoonhoven op 4 jan 1818, zilversmid/werkmeester te Schoonhoven (Begeer 228), overleden te Willige Langerak op 1 nov 1855. Zijn overlijdensaangifte meldt: ‘verdrongen aangetroffen nabij een duiker over de Hoflandsche molens. Trouwt te Schoonhoven op 20 aug 1841 met Hendrica Cornelia Wijnrox, kleinzilverwerkster (Begeer 229) na het overlijden van haar echtgenoot.³

Uit dit huwelijk:

1. Maria Bartha, geboren te Schoonhoven op 20 jun 1841, trouwt te Schoonhoven op 13 mei 1868 met Adrianus Karreman
2. Hendrika Cornelia, geboren te Schoonhoven op 13 mei 1844, overleden te Schoonhoven op 26 jul 1867
3. Bartholomeus, geboren te Schoonhoven op 20 feb 1846, overleden te Schoonhoven op 19 jun 1899, volgt VIa
4. Josina Jacoba, geboren op 10 mrt 1848, trouwt te Schoonhoven op 13 nov 1872 met Gijsbertus Lamorée, goudsmid (geen meesterteken)
5. Huberta Petronella, geboren te Schoonhoven op 26 mrt 1850, trouwt te Gouda op 2 jul 1873 met Johannes Phillipus Waltz, letterzetter
6. Jacomijntje, geboren te Schoonhoven op 11 feb 1852, trouwt te Gouda op 8 mei 1878 met Cornelis Hendrik Waltz, timmerman
7. Simon Jacobus, geboren te Schoonhoven op 12 sep 1853, arbeider, trouwt te Arnhem op 27 okt 1880 met Elisabeth Kampman
8. Dirk, geboren te Schoonhoven op 2 jun 1856

Afb. 1 Advertentie in 1849 door Dirk Pelt (Va) voor dienstverlening aan collega's goud- en zilversmeden. Een pletmolen is een 'basis-werktuig' in het vak om zilveren of gouden plaat dunner te walsen. Deze vermelding in Schoonhoven van dit werktuig is relatief vroeg. *Algemeen Handelsblad*, 31 jul 1849.

³ Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, Archief, Collectie Van Dongen, inv.nr. 465, Stamboek werkmeesters Schoonhoven, 1837-1911, 1e helft, nrs. 1-181, volgnr. 118.

Kader 1 Toeval?

Op 1 april 1847 verkopen de erven Simon Wijnrox 29/32e deel van een aantal huizen aan de Carmelietenstraat aan zilversmid Dirk Pelt, op dat moment getrouwd met één van de erven, t.w. Hendrica Cornelia Wijnrox. Het betreft de panden op huidige huisnummers 3, 4a, 7, 13 en het pand op de hoek van de Molenstraat en de Carmelietenstraat (huidig huisnummer Molenstraat 28).

In december 1851 neemt Dirk Pelt een hypotheek bij Aart v Zelderren (Polsbroek) op al deze panden.

Op 16 januari 1855 brengt Van Zelderren een aantal panden in openbare verkoop wegens achterstand in de rentebetaling door Dirk Pelt.

Opmerkelijk is dat Dirk's achterneef, Bartholomeus Willem Pelt, 60 jaar later in het pand Carmelietenstraat 13 woont en werkt.

Bron: Schoonhoven, Bibliotheek, HOP, Collectie Muilwijk, Bewoningsgeschiedenis Schoonhoven.

Afb. 2 De Hoflandsche Molens. In de omgeving van deze molens, op de toenmalige grens tussen Schoonhoven en Willige-Langerak, is Dirk Pelt (Va) op 1 november 1855 op treurige wijze om het leven gekomen (afb. 3). De molens zijn omstreeks 1927 afgebroken. Het pad op de voorgrond is het tegenwoordige Vinkenpad in Schoonhoven, langs het voormalige elektrische gemaal K. Vink, thans Rijksmonument.

Foto: www.molendatabase.org)

* Schoonhoven, 2 November. Gisteren avond circa 8 ure had in de nabijheid onzer stad eentreurig ongeluk plaats; een onzer inwoners, vader van 7 jonge kinderen, met andere personen uit de herberg *het Reghuis van Zevender* komende, viel waarschijnlijk door de duisternis, in de zoogenaamde **Willige Lan-geraksche Vliet** en verdronk.

Afb. 3 Bericht in de NRC van 3 november 1855, waarin het noodlottige ongeval van Dirk Pelt (Va) vermeld werd. Nieuwe Rotterdamsche Courant 3 nov 1855

Vb. Adrianus Pelt, zoon van Bartholomeus Pelt (IV) en Jacomijntje van Duuren, geboren te Schoonhoven op 3 sep 1823, kuiper bij Loodwitfabriek in Schoonhoven, overleden te Schoonhoven op 17 mrt 1896, woont op de Tol (Wijk A - Nr 1), trouwt (1) te Barwoutswaarder op 27 mei 1843 met Jannigje van Doorn, dochter van Huibert van Doorn en Jannetje van der Laan, geboren te Waarder op 16 nov 1824, overleden te Schoonhoven op 2 mrt 1865.

Uit dit huwelijk:

1. Jacomijntje, geboren te Groot-Ammers op 27 sep 1843, overleden te Schoonhoven op 11 jul 1866
2. Willem, geboren te Groot-Ammers op 2 jul 1845, overleden te 's-Gravenhage op 21 jan 1911, volgt VIb
3. Maria Bartha, geboren te Schoonhoven op 24 jul 1847, trouwt te 's-Gravenhage op 6 nov 1889 met Aldert Koeze, zilversmid
4. Jannetje, geboren te Schoonhoven op 6 sep 1850, overleden te Schoonhoven op 20 aug 1919, trouwt te Schoonhoven op 9 mei 1883 met Jan de Hoop, geboren te Jaarsveld
5. Neeltje, geboren te Schoonhoven op 18 jan 1853, trouwt te Utrecht op 15 mei 1878 met Judicus Marinus Hendrikman Verstegen, Sergeant der Artillerie
6. Adriana, geboren te Schoonhoven op 18 mei 1855, trouwt te Utrecht op 24 mei 1882 met Dirk Koning, tuinman
7. Bartholomeus, geboren te Schoonhoven in 1858, overleden te Schoonhoven op 24 dec 1935, volgt VIc
8. Elisabeth, geboren te Schoonhoven op 13 feb 1861, trouwt te Voorburg op 1 jun 1887 met Pieter Thierry
9. Dirkje, geboren te Schoonhoven op 5 dec 1862, dienstbode (1886), trouwt te 's-Gravenhage op 11 aug 1886 met Jan Pieter Fortuin, goudsmid (geen meestertken)

Adrianus Pelt, trouwt (2) te Schoonhoven op 16 jan 1867 met Teuntje Post, overleden te Schoonhoven op 11 nov 1870.

Adrianus Pelt, trouwt (3) te Schoonhoven op 7 nov 1877 met Lijntje Flink, geboren op 31 dec 1833, overleden te Schoonhoven op 27 jun 1910. Bij dit huwelijk woont Adrianus Pelt Singel B436.

Uit dit huwelijk:

10. Berendina Catherina, geboren te Schoonhoven op 27 mei 1878, trouwt te Schoonhoven op 17 jun 1903 met Jacobus Gerardus de Lange, fabrieksarbeider.

Afb. 4 Advertentie met eervolle vermelding voor ruim 36 jaar trouwe dienst bij Wed. Hondorff Block & Braet, de loodwitfabriek te Schoonhoven

*Schoonhovense Courant
16 jul 1882*

Generatie VI

- Via. Bartholomeus Pelt, zoon van Dirk Pelt (Va) en Hendrica Cornelia Wijnrox, geboren te Schoonhoven op 20 feb 1846, Sergeant der Mariniers, overleden te Schoonhoven op 19 jun 1899, trouwt te Rotterdam op 23 jan 1878 met Gerarda Hendrika Hagestein.

Uit dit huwelijk:

1. Dirk, geboren te Rotterdam op 22 mei 1877, zilversmidsknecht te Schoonhoven (Lange Weistraat A217) in 1900, trouwt te Amsterdam op 8 dec 1927 met Petronella Henderica Meisner.

† Teneinde te komen tot oprichting eener vereeniging van Rooms-Katholieke goud- en zilversmidsgesellen alhier, had Dinsdag-avond in het lokaal der St. Jozef-vereeniging een vergadering plaats, waarin voor de verdere werkzaamheden een voorloopig comité werd benoemd, bestaande uit de heeren G. Dieges, D. Pelt en G. Straver. Men stelt zich voor, binnenkort een spreker te laten optreden, die het goed recht van meerdere organisatie zal verdedigen.

Afb. 5 Oproep om deel te nemen aan de oprichting van een Rooms-katholieke goud- en zilversmidsgesellen 'alhier', o.m. door Dirk Pelt Via.1. Schoonhovense Courant 4 feb 1911

- VIb. Willem Pelt, zoon van Adrianus Pelt (Vb) en Jannigje van Doorn, geboren te Groot-Ammers op 2 jul 1845, zilversmidsknecht te Krimpen aan den Lek en Nieuw Lekkerland, oppasser te Den Haag, overleden te 's-Gravenhage op 21 jan 1911, trouwt op 4 nov 1868 met Bastiaantje van Dam, geboren te Stolwijk op 30 apr 1845, overleden te 's-Gravenhage op 13 sep 1926.

Uit dit huwelijk:

1. Jannetje, geboren te Schoonhoven op 23 jul 1869, trouwt te 's-Gravenhage op 9 apr 1890 met Anton Johan Herman Heijtze
2. Jan Willem, geboren te Nieuw-Lekkerland op 27 jan 1872, los werkman, trouwt te 's-Gravenhage op 6 okt 1909, (gesch. te 's-Gravenhage op 3 feb 1917) met Hendrika Helena Smit
3. Adrianus, geboren te Nieuw-Lekkerland op 21 jan 1874, broodbakker, trouwt te 's-Gravenhage op 14 nov 1900 met Gerhardina Francina Monnier
4. Bartholomeus, geboren te 's-Gravenhage op 26 jan 1881, broodbezorger, besteller, overleden te 's-Gravenhage op 9 nov 1964
5. Jacomijntje, geboren te 's-Gravenhage op 26 jan 1881, werkster (1918), trouwt te 's-Gravenhage op 24 apr 1918 met Herman Gustave Eugène Gores, huisknecht

- VIc. Bartholomeus Pelt, zoon van Adrianus Pelt (Vb) en Jannigje van Doorn, geboren te Schoonhoven in 1858, goudsmidsknecht te Schoonhoven, overleden te Schoonhoven op 24 dec 1935, trouwt (1) te Schoonhoven op 5 nov 1879 met Wilhelmina Francisca Gunzel, woont Korte Weistraat A270 (= huidig nr. 21), woont Albrecht Beijlinggracht B469a (= huidig nr. 14) in 1908, geboren te 's-Gravenhage op 23 jan 1851, overleden te Schoonhoven op 13 jun 1907.

Uit dit huwelijk:

1. Adrianus, geboren te Schoonhoven op 3 jan 1880, overleden te Schoonhoven op 12 jan 1954, volgt VIIa
2. Gerardus Bartholomeus, geboren te Schoonhoven op 30 jul 1882, goudsmidsknecht te Schoonhoven, overleden te Schoonhoven op 17 feb 1901
3. Bartholomeus Willem, geboren te Schoonhoven op 11 aug 1885, overleden te Schoonhoven op 9 okt 1964, volgt VIIb
4. Willem, geboren te Schoonhoven op 29 apr 1888, overleden te Schoonhoven op 10 sep 1890
5. Elisabeth Catherina, geboren te Schoonhoven op 3 dec 1892, overleden te 's-Gravenhage op 29 okt 1959, trouwt te 's-Gravenhage op 19 nov 1913 met Cornelis Hendricus Lieffering, winkelier in kruidenierswaren, wisselloper
6. Willem, geboren te Schoonhoven op 29 feb 1896, overleden te Schoonhoven op 13 mrt 1980, volgt VIIc

Bartholomeus Pelt, trouwt (2) te 's-Gravenhage op 15 jul 1908 met Elisabeth Hoogenstraaten. Het echtpaar woont in 1933 op Tol 3b te Schoonhoven.⁴

---

⁴ Gegevens beschikbaar gesteld door nabestaanden; in bezit van de auteur.

† In de Vrijdag 20 Sept. j.l. gehouden vergadering van de Christelijke Werklieden-Vereeniging „De Heere is onze Banier” alhier werd, nadat door den voorzitter, de heer J. de Gruijter, was medegedeeld, dat zich wederom twee nieuwe leden hadden aangemeld, tot bestuurslid gekozen de heer B. Pelt, die deze benoeming verklaarde aan te nemen.

Afb. 6 Bericht van verkiezing van Bartholomeus Pelt (Vic) tot bestuurslid van de werkliedenvereniging 'De Heere is onze Banier'.

Schoonhovense Courant 28 sep 1907.

Afb. 7 Bartholomeus Pelt (Vic) op 75-jarige leeftijd in 1933.
Foto eigendom van nabestaanden; onbekende fotograaf.

ZIEKENFONDS	
„DRAAGT ELKANDERS LASTEN” TE SCHOONHOVEN	
<small>(goedgekeurd bij Kon. Besl. van 6 Mei 1911, No. 116 (Stbl. No. 139).</small>	
Gunstige voorwaarden; Lage premie; Hooge- en langdurige uitkeering; zelfs voor één dag ziekte wordt uitgekeerd, hetwelk door geen fonds te dezer plaatse wordt geëvenaard.	
Nieuwe Leden kunnen zich ten allen tijde aanmelden bij den Secretaris, bij wien alle gewenschte inlichtingen te bekomen zijn.	
Het Bestuur:	
W. RIETVELD, 2e Voorzitter.	B. PELT, 1e Voorzitter.
ANDR. MEIJER, 2e Secretaris.	N. C. SIMONS, 1e Secretaris.
JOH. DE JOODEN, 2e Penningmeester.	D. DE ROOIJ, 1e Penningmeester.

Afb. 8 Advertentie van het fonds 'Draagt Elkanders Lasten', onderkend door o.a. de voorzitter van het bestuur Bartholomeus Pelt (Vic).
Schoonhovense Courant 11 apr 1914.

Generatie VII

VIIa. Adrianus Pelt, zoon van Bartholomeus Pelt (VIc) en Wilhelmina Francisca Gunzel, geboren te Schoonhoven op 3 jan 1880, zilversmid/werkmeester te Schoonhoven (1906-1951), overleden te Schoonhoven op 12 jan 1954, woont Havenstraat 279 (=huidig nr. 58), trouwt te Schoonhoven op 24 jul 1907 met Grietje Wendels, overleden te Gouda op 14 dec 1953.

Uit dit huwelijk:

1. Bartholomeus, geboren te Schoonhoven op 23 okt 1908, goudsmids-knecht te Schoonhoven en Amsterdam, overleden te Amsterdam op 7 jul 1969, volgt VIIa
2. Gerardus Bartholomeus, geboren te Schoonhoven op 5 jan 1915, Hoofd Plantsoenendienst in Den Haag
3. Lena, geboren te Schoonhoven op 25 feb 1913, overleden op 21 nov 2002, trouwt met Aart Johan van Grootheest
4. Wilhelmina Francisca, geboren te Schoonhoven op 25 jun 1918, overleden te Assen, trouwt met Lambertus Feijen

Afb. 9 Adrianus Pelt (VIIa) en Grietje Wendels
Foto eigendom nabestaanden;
onbekende fotograaf

Afb. 10 Advertentie van Adrianus Pelt (VIIa)
Schoonhovense Courant 21 dec 1910.

5. Een WOONHUIS
met Zilversmidswerkplaats aan
de Havenstraat. Verhuurd aan A. PELT
voor f 2,90.

Afb. 11 Mededeling omtrent verhuur van werkplaats..
Schoonhovense Courant 30 aug 1920.

VIIIb. Bartholomeus Willem Pelt, zoon van Bartholomeus Pelt (VIc) en Wilhelmina Francisca Gunzel, geboren te Schoonhoven op 11 aug 1885, goudsmid/werkmeester te Schoonhoven, woont Carmelietenstraat 13 in 1918, woont later op de Oude Singel 144a, overleden te Apeldoorn op 9 okt 1964, trouwt te Nieuwpoort op 12 nov 1908 met Marigje Kroon, geboren te Nieuwpoort op 4 nov 1886, overleden te Schoonhoven op 21 okt 1939.

Meestertekens 1003, 1357, 1358 en insculpatieplaatnr 417:

Uit dit huwelijk:

1. Bartholomeus, geboren te Schoonhoven op 26 feb 1909, goudsmid, overleden te Apeldoorn op 26 apr 1971, volgt VIIIb.
2. Merrigje, geboren op 21 sep 1912, trouwt te Utrecht op 14 jan 1937 met Johannes Cornelis Smaal, winkelier.
3. Johanna Wilhelmina, geboren te Schoonhoven op 7 apr 1918, gaat in ondertrouw in apr 1943 met W.F. Boot.

Afb. 12 Woonhuis Carmelietenstraat 13. Hier woonde en werkte Bartholomeus Willem Pelt met zijn gezin in 1915. Kenmerkend voor deze zilversmidswoning is de tweede voordeur, die via een inpandige gang toegang gaf tot de werkplaats. Zo hoefde personeel of leveranciers met stoffige zakken kolen e.d. niet door het huis naar de werkplaats. Foto Ferry Mol, 2021.

Afb. 13 Bartholomeus Willem Pelt Bzn (VII b). 1885-1964. Onbekende fotograaf.

Afb. 14 Advertentie voor goudsmidsknecht. Schoonhovense Courant, 7 sep 1915.

Afb. 15 Het gezin plus de knecht van Bartholomeus Willem Pelt (VIIb) in de werkplaats Carmelietenstraat, nr. 13 (zie ook afb. 12); v.l.n.r. onbekende knecht, Marigje Pelt-Kroon (zilveren gesp), Bartholomeus, Merrigje en Bartholomeus Willem Pelt. De knecht staat achter de polijstmachine met trapaandrijving; daarvoor staat de pletmolen. Achter hem de oven met de trekstang van de blaasbalg; daarnaast een onduidelijk werktuig op statief. Op de achtergrond een vakkenkast met stampen, blikken en doosjes, en klein spul. op de wand nog een gereedschapsbak met staande ?vijlen? Pelt zit met een houten hamer in de aanslag op iets ?in het lood? te slaan. Boven de werkbank een gaslamp. Op de werkbank gasaansluitingen met branders, tangetjes etc. De kleine Merrigje leunt op de lade onder de werkbank; dat is kennelijk de werkplek van de knecht. Foto collectie nabestaanden; onbekende fotograaf, circa 1916.

- VIIIc. Willem Pelt, zoon van Bartholomeus Pelt (VIc) en Wilhelmina Francisca Gunzel, geboren te Schoonhoven op 29 feb 1896, boekhouder-klerk bij Gemeente-Gasfabriek te Pernis (1913), boekhouder, overleden te Schiedam op 13 mrt 1980, trouwt te Rotterdam op 10 mei 1917 met Henriette Alida Bosman.

Generatie VIII

- VIIIa. Bartholomeus Pelt, zoon van Adrianus Pelt en Grietje Wendels, geboren te Schoonhoven op 23 okt 1908, behaalt gelijktijdig met zijn neef B. Pelt BWzn (VIIIb) in apr 1924 zijn goudsmidsdiploma aan de Rijksvakschool in Schoonhoven, verhuist naar Amsterdam in 1935, werkzaam bij Schöne's Essaieerinrichting in Amsterdam, overleden te Amsterdam op 7 jul 1969, trouwt te Bergambacht op 22 apr 1936 met Niesje Swijnenburg, geboren te Goudriaan op 15 dec 1909.

*Afb. 16 V.l.n.r. De neven Bartholomeus Pelt BWzn (VIIIb) en Bartholomeus Pelt Azn (VIIIa).
Uitsnede uit schoolfoto van de Rijksvakschool, ca. 1920.
Collectie nabestaanden.*

- VIIIb. Bartholomeus Pelt, zoon van Bartholomeus Willem Pelt en Marigje Kroon, geboren te Schoonhoven op 26 feb 1909, behaalt gelijktijdig met zijn neef B. Pelt Azn (VIIIa) in apr 1924 zijn goudsmidsdiploma aan de Rijksvakschool in Schoonhoven, verhuist naar Apeldoorn in 1930, werkt 40 jaar als goudsmid voor Fa. Fabery-de Jonge in Apeldoorn, overleden te Apeldoorn op 26 apr 1971, trouwt te Schoonhoven op 20 sep 1933 met Petertje van Beuzekom.

*Afb. 17 Bartholomeus Pelt BWzn (VIIIb)
Foto collectie nabestaanden.*

Onbekende fotograaf, omstreeks 1950.

Forum WWW 925-1000, nu ook met ‘Schoonhoven’

Peter van Oel

WWW.925-1000.com is een gratis online encyclopedie van zilvermerken, keurmerken en meestertekens. Het aantal leden bedraagt op dit moment 36.865 en het herbergt meer dan 175.000 berichten.

Het Forum 925-100.com is de meest uitgebreide internetbron voor onderzoek naar zilvermerken en keurmerken, handelsmerken en meestertekens op antiek en klassiek zilver. De nadruk van de site ligt op de zilvermerken die worden gebruikt op Amerikaans en Brits munt- en sterlingzilver. Er is ook een Europese afdeling op het Forum, inclusief een Hollands forum voor *Dutch Silver*. Daarbij is sinds kort ook een plek voor de stad Schoonhoven gemaakt door Peter van Oel (Kader 1).

Europa: <https://www.925-1000.com/forum/viewforum.php?f=66>

Nederland: <https://www.925-1000.com/forum/viewforum.php?f=5>

Schoonhoven: <https://www.925-1000.com/forum/viewtopic.php?f=5&t=59165>

Kader 1 Regionale onderdelen van het Forum

Schoonhoven, internationale zilverstad

De stad Schoonhoven is ‘wereldberoemd’ als zilverstad. Dat is niet in de laatste plaats te danken aan de uitgebreide export vanuit Schoonhoven naar Engeland en de Verenigde Staten sinds de tweede helft van de 19de eeuw. Om een indruk te geven van het belang: in 1891 exporteerde Schoonhoven volgens fabrikant Van Willenswaard 1.500 kilo zilveren voorwerpen, terwijl volgens de Waarborg in 1893 aan ‘Nieuwe Inlandsche Werken’ voor Nederland 1.720 kilo zilver werd verwerkt!¹

Dikwijls ging de export vanwege de vraag gepaard met het gebruik van ‘pseudo’ gildemerken of gildekeuren.² Regelmatig verschijnen daardoor over Schoonhoven en over de pseudo-merken vragen op het Forum vanuit Engeland en de VS. De stad Schoonhoven heeft daarom terecht zijn eigen plek binnen het internationale Forum gekregen.

*Afb. 1 ‘Export-sleutel’
geslagen over het
keurmerk ‘zwaardje’.
Aart de Pleijt, ca. 1894,
Schoonhoven.
Parfumflacon, lengte
22,5 cm. Gekocht op
eBay, 2014, item.nr.
380643003043, uit VS.*

Over het Forum

Dit Amerikaans/Europees project is 18 jaar in de maak en documenteert nu meer dan 12.000 zilvermerken met meer dan 1.200 pagina's en subpagina's. Het Forum wordt regelmatig bijgewerkt als er nieuwe voorbeelden van zilvermerken, -keuren en meestertekens gevonden en gefotografeerd worden.

De forumleden die vragen beantwoorden zijn gemêleerd gezelschap van deskundige liefhebbers met een passie voor zilvermerken zoals zilverexperts van veilinghuizen en van musea, maar ook zilerverzamelaars en andere deskundigen op het gebied van zilver.

Over de site

De site is bedoeld voor internationaal gebruik en hoewel deze in het Engels is geschreven, zal veel van de informatie duidelijk zijn voor anderstaligen. Om door de site te navigeren, is het het gemakkelijkst om de groene menubalk bovenaan het beginscherm te gebruiken. Als u het land van herkomst van de merken die u onderzoekt niet weet, is de pagina *World Hallmarks* waarschijnlijk de beste plaats om te beginnen (Kader 2). Voor een lijst met referenties die zijn gebruikt om deze website te maken, is er de internationale *Website Bibliografie*. En voor degenen die geïnteresseerd zijn in handelsmerken op zilverpleet, is er een groot deel van de bestaande zilverpleet merken toegevoegd.

World Hallmarks: https://www.925-1000.com/foreign_marks.html

Referentie Bibliografie: <https://www.925-1000.com/bibliography.html>

Pleet: https://www.925-1000.com/silverplate_menu.html

Kader 2 Categoriele onderdelen van het Forum

Service voor abonnees en lezers van de Zilver Histograaf Schoonhoven

Als u een vraag over zilvermerken heeft die niet op de hoofdsite wordt behandeld, bezoek dan via de online encyclopedie het online vraag- en antwoordforum (Kader 3), <https://www.925-1000.com/forum/index.php>

Mocht u nog vragen hebben of problemen ondervinden op het Forum stuur dan een mail aan pvanoel@gmail.com of via Peter van Oel moderator 925-1000 forum, <https://nl.linkedin.com/in/peter-van-oel-9b96056a>

Algemeen: <https://www.925-1000.com/forum/index.php>

Vragen en problemen: pvanoel@gmail.com

Peter van Oel: <https://nl.linkedin.com/in/peter-van-oel-9b96056a>

Kader 3 Speciale Service onderdelen van het Forum

¹ SAMH, ac. 1078, Collectie van Willenswaard, CW 7/3-1, *De goud- en zilverindustrie te Schoonhoven, vanaf 1700 tot 1920*, typoschrift (Schoonhoven 9 sep 1934): 'In 1891 werd uit Schoonhoven uitgevoerd naar het buitenland 1.500 kg. zilver, voor het merendeel alle antieke modellen'; Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, Collectie Van Dongen, Inv.nr. 718, Verzamelstaten Inspectie Waarborg 1853-1953; R. Kappers, *Getallen uit de 19e eeuw*, Zilvercahier 5.0 (Schoonhoven 2003) dia 16.

² C. Vreedenburg jr., 'Een eigenaardige Antiek-industrie', *Eigen Haard* 22 (3 juni 1911) 348-352; Van Willenswaard, *Schoonhoven* (1934): 'Dit imitatie antiek zilver is toen bij verbazende grote partijen gemaakt en naar het buitenland afgeleverd'; K.A. Citroen, *Valse zilvermerken in Nederland* (Amsterdam, New York, Oxford, 1977/1985); R. Kappers, 'Schoonhovens zilver van Aart de Pleijt (1849-1896). Een zeldzame reukflacon uit Amerika', *De Stavelij Jaarboek 2014/15* (Nijmegen 2015) 122-125.

Nieuwe zilvermerken

Kooiman & Lameer: een onbekend meesterteken in 1807, een driehoek

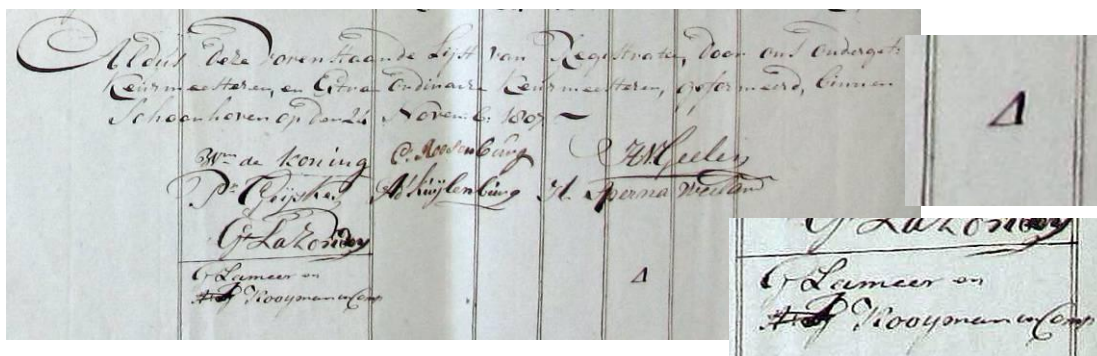
Rene Kappers

Een tot nu toe onbekend meesterteken is altijd een uitdaging voor onderzoek. In dit geval is het slechts een eenvoudige driehoek. Eind 1807 schreven de keurmeesters van Schoonhoven erbij: ‘G. Lameer en (doorgehaald: And G / J) Kooijman in Comp’ (afb. 1). De lijst met dit meesterteken werd op 24 november 1807 in Schoonhoven gedagtekend en naar ‘Den Haag’ gestuurd. Het was een lijst met alle goud- en zilversmeden en kashouders in Schoonhoven (hierna Lijst 1807).¹ De Lijst was bedoeld voor de generaal keurmeesters in verband met de nieuwe Wet op het verwerken etc. van goud en zilver van 11 maart 1807.²

De meestertekens van deze lijst werden overgenomen in het boek *De keuring van goud en zilver tijdens het Koninkrijk Holland* uit 1968,³ maar zonder de driehoek van de compagnie van Lameer en Kooijman. Ook werd dit teken noch het Compagnieschap genoemd in het boek *Zilversmeden van de stad Schoonhoven* uit 1981.⁴

Dat roept vragen op. Wie was Lameer? Werd het meesterteken gebruikt? En welke Kooiman werd hier aangeduid?

Vanwege de nog altijd onduidelijke Bataafs-Franse tijd in Schoonhoven, werd hiervoor nieuw onderzoek gedaan in de jaarlijks afgegeven ‘patenten’ van 1806 tot 1813.⁵

Afb. 1 De ondertekening en dagtekening van de ‘Lijst van registraties door de Keurmeesteren en Extra-ordinaris Keurmeesteren van Schoonhoven en ‘ressorte van dien’, gemaakt op 24 november 1807 (Lijst 1807). Met nummers, namen van de kashouders en werkmeesters, woonplaats, ouderdom (in) jaren, wanneer Meester geworden, Meestertekens, waarin werkzaam, aanmerkingen. Uitsnede rechtsboven, het meesterteken driehoek, rechtsonder de namen in de kolom ‘namen der werkmeesters’. NA, Essayeur-Generaal van 's Rijks Munt 1795-1813, toeg.nr. 2.01.33, inv.nr. 23c bladzijde 9. Foto Janjaap Luijt; bewerking RKA.

Gijsbert Lameer, zilversmid en Binnenvader van het Weeshuis, 1755-1816

Gijsbert Lameer werd geboren op 4 maart 1755 als zoon van Pieter Lameer en Cornelia Littel. In boekjaar 1778/'79 betaalde hij 50 gulden aan het gilde voor zijn intrede; voor hem werd door de hoofdlieden 25 gulden aan het weeshuis betaald zoals dat moest.⁶

¹ Den Haag, NA, Archief Essayeur-Generaal van 's Rijks Munt, 1795-1813, toegangsnr. 2.01.33, Ingekomen stukken, inv.nr. 23c, 24 november 1807, bladzijde 9.

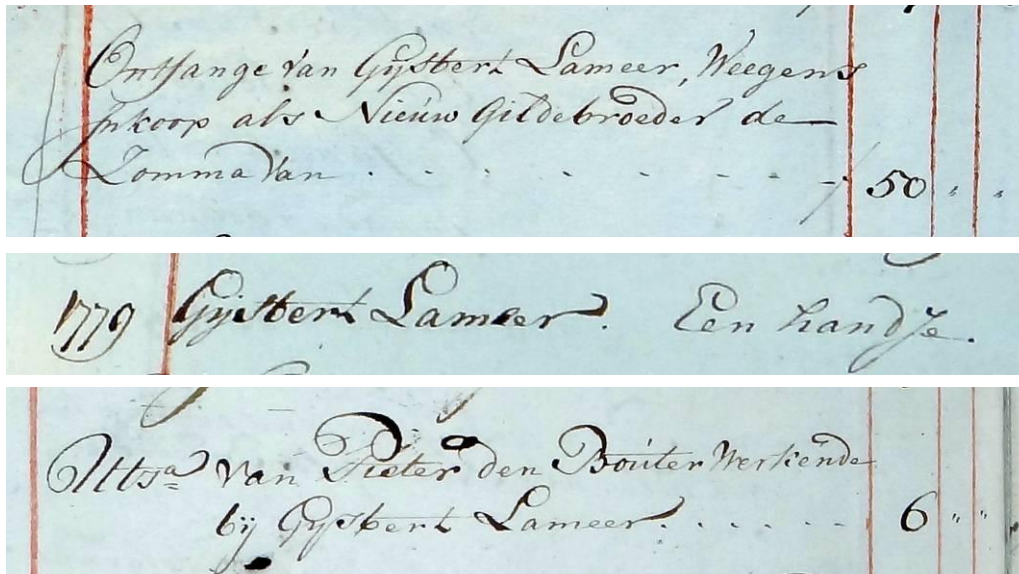
² W. Koonings, *De keuring van goud en zilver tijdens het Koninkrijk Holland* (Lochem 1968) 86-138.

³ Idem, *Meestertekens van Nederlandse goud- en zilversmeden, 1814 tot 1963* ('s Gravenhage 1968).

⁴ S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* (Schoonhoven 1981). Digitaal www.ZilverHistograaf.nl/Zilverschatkamer nr. 156.

⁵ SAMH, ac 1011, Oud Archief Stad Schoonhoven (hierna OAS), Belastingen uit het Revolutie-tijdvak, inv.nrs. 2213-2220, Registers van de van landswege voor Schoonhoven afgegeven patenten, 8 delen (hierna Patentregisters).

In het Rekeningenboek van het Gilde staat ‘een handjen’ genoteerd bij zijn inschrijving in 1779.⁷ In 1779 is hij ook lid van het Kramersgilde geworden.⁸ In 1780 betaalde Lameer 6 gulden aan het gilde voor zijn leerjongen Pieter den Bouter.⁹ Van deze leerling is verder niets bekend geworden.

Afb. 2 Drie inschrijvingen betreffende Gijsbert Lameer in het Rekeningenboek van het Goud- en zilver-smidsgilde in Schoonhoven. Boven, de inschrijving en ontvangst van de betaling van 50 gulden van Gijsbert Lameer. Midden, jaar van inschrijving en het meesterteken van Lameer. Onder, de ontvangst ‘van 6 gulden van Pieter den Bouter werkende bij Gijsbert Lameer’. SAMH, OAS 2546, digitaal [https://www.hofoda.nl/catalogus/SAMH Gouda, 1011 Archief van de stad Schoonhoven, inv.nr. 2546](https://www.hofoda.nl/catalogus/SAMH_Gouda_1011_Archief_van_de_stad_Schoonhoven_inv.nr._2546). Foto's en bewerking RKa.

Na dit moment in 1780 verdween Gijsbert Lameer van het ‘zilver-toneel’. We missen hem in ieder geval steeds in de administraties van personen en meestertekens. In 1788 ontbreekt hij bij het doen van de eed wegens de nieuwe ‘Magistraatskeur’. In het ‘Register 1800’ vanwege de Bataafse Ordonnantie komt hij niet voor; bij het ‘Declaratoir 1800’, de reactie van de Schoonhovenaren op deze ordonnantie, is hij evenmin aanwezig.¹⁰

Bij de invoering van de patenten in 1806 ontbreekt hij ook. Bij de Lijst 1807 duikt Lameer pas weer op met de bovengenoemde inschrijving van zijn Compagnie met Kooijman (afb.1). Bij de patenten van 1808 wordt Lameer vermeld voor het patent van zijn Compagnie met Jacob Kooiman.¹¹ Tenslotte vermeldde een ambtenaar hem als zilversmid in 1811, in het ‘Burgerlijk Register’ op 13 juli 1811, de inventarisatie van de inwoners van de stad.¹²

Hierna is hij weer verdwenen en staat hij niet in de Registers van goud- en

⁶ OAS 2436, Rekeningenboek goud- en zilversmidgilde 1778-1798 (ongefolieerd), boekjaar 1778/ '79; SAMH, OAS Weeshuis archief (hierna Wh) inv.nr. 121.

⁷ OAS 2436, achterin, ‘Namen der Gildebroeders van het Goud en Silversmits Guild binnen Schoonhoven benevens derzelver Meestertekens’, 3 bladzijden (‘Lijst Rekeningenboek’); Aanlyse van deze Lijst Rekeningenboek: R. Kappers, Schoonhoven, Keurkamers en regels 1705-1809, Zilvercahier nr. 6.2 (Schoonhoven 23 juni 2009) 38, 39. Digitaal <https://historischeverenigingschoonhoven.nl/PDF/Keurkamers-en-Regels.pdf>.

⁸ Begeer, *Schoonhoven*, G113.

⁹ OAS 2436, Rekeningenboek 1778-1798, rek. 1779/ '80.

¹⁰ Te publiceren: ‘Bronnen van de Zilverstad. Inventarisatie van ‘lijsten’ met Schoonovense zilversmeden’.

¹¹ Patentregisters inv.nr. 2215, nr. 1.

¹² Handschrift Muilwijk, goudsmeden, zilversmeden 1811: Schoonhoven Bev. Reg. Inv. nr. 36, nr. 88, Gijsbert Lameer, (geboren) 2 apr 1755.

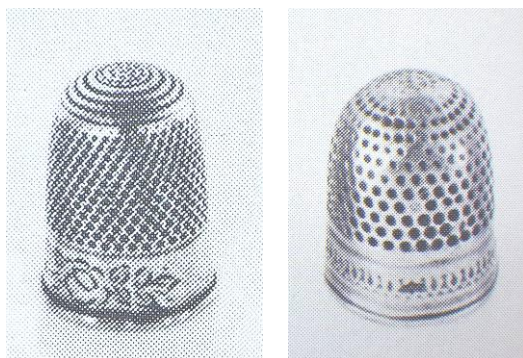
zilverkooplieden en zilvermeden van 1812 naar aanleiding van de ‘Brumaire wet’ als voorlopige Waarborgwet.¹³ Gijsbert Lameer overleed in 1816; de overlijdensakte is zonder vermelding van een beroep.¹⁴

Gijsbert Lameer heeft na het vervallen van de meestertekens uit de gildetijd met de Wet van 1807,¹⁵ persoonlijk geen nieuw meesterteken meer gehad. Onderzoek naar werk van zijn hand in de gildetijd heeft tot nu toe geen resultaat opgeleverd.¹⁶

Het patent van 1808 met Jacob Kooiman

In 1808 betaalden Gijsbert Lameer en Jacob Kooiman patent als ‘meester zilvermeden, werkende ten huize van Jacob Kooiman op de firma Jacob Kooijman en Compagnie’. Het patent gold van 1 januari tot 31 december 1808.¹⁷ Hieruit blijkt dat de inschrijving op Lijst 1807, waar de letters doorgehaald zijn, dus Jacob Kooiman betreft. Het adres van het huis van Jacob Kooiman is ‘wijk B huis nr. 56’.

Volgens Begeer e.a. had Jacob Kooiman met Gijsbert Lameer in de periode 1809-1811 ‘een vingerhoedmachine, tot het putten van vingerhoeden’ waarvan het contract bewaard is gebleven (helaas zonder bronvermelding).¹⁸ Hieruit is gebleken dat het Jacob Kooiman Andries Graveszoon betrof en niet Jakob Kooiman Adrianuszoon die ook zilversmid was.¹⁹

Afb. 3 Vingerhoeden met ‘putjes’.
Links, vingerhoed, circa 1860, gemaakt door de zoon van Jacob Kooiman, Willem Kooiman Jacobsz (153) die in het bedrijf van zijn vader werkte, en het voortzette.
Rechts, vingerhoed, circa 1820, anoniem.

B.W.G. Wttewaall, *Klein zilver*, details van de afb. 407, 408.

Gijsbert Lameer, binnenvader van het Weeshuis

In 1786 werd Gijsbert Lameer ‘binnenvader’ van het Weeshuis. Samen met zijn vrouw Adriaantje Polderman, kreeg hij de zorg voor de aanwezige wezen. Samen bleven ze dit doen tot zijn overlijden in 1816.²⁰

Het loon voor de binnenouders was 100 gulden per jaar met vrije kost en inwoning. Na hun komst steeg niet alleen het verbruik van voeding significant maar ook de consumptie van

¹³ OAS 936, Register handelaren goud en zilver, horloges en passementen, 28 feb 1812 4 namen, 2 maart 1812 1 naam, 9 maart 1812 9 namen; OAS 937, Register goud- en zilvermeden conform art. 72 en 113, 19 Brumaire l’an VI (resp. 1. de oude werkmeesters en zij die het beroep willen uitoefenen en 2. die goud en zilver willen verfijnen of scheiden. 28 februari 1812, 29 namen, 13 juli 1812, 28 namen en adressen, 27 aug 1812 1 naam).

¹⁴ Als Gijsbert ‘Lamee’ in de digitale genealogische databank van SAMH opgenomen (geraadpleegd 7 maart 2022); H. van der Molen, *Ordentelyck, stil ende manierlyck. Het Schoonhovense weeshuis 1581-1940* (Rotterdam 2000) 296.

¹⁵ Koonings, *Keuring Koninkrijk Holland, Wet 1807*, art. 1, 5.

¹⁶ Begeer, *Schoonhoven*; B.W.G. Wttewaall, *Nederlands klein zilver en schepwerk 1650-1880* (Abcoude 1994). Beiden vermelden geen werk. Mogelijk is er werk in de collectie Rikkoert.

¹⁷ OAS 2215, nr. 1, wijk B huis nr 56 (er zijn vijf wijken A t/m E). Een mij thans onbekende lokatie.

¹⁸ Begeer, *Schoonhoven*, G089, G113.

¹⁹ Idem, G089.

²⁰ Als Gijsbert ‘Lamee’ in de genealogische databank van SAMH opgenomen (geraadpleegd 7 maart 2022); Van der Molen, *Weeshuis*, 296.

bier.²¹ Vanaf 1796 kreeg het echtpaar Lameer voor het verzorgen van de regentenkamer als die werd gebruikt voor de vergaderingen van het Goud- en zilvermidsgilde, nog 2 stuiver per vergadering extra van het weeshuis. Dat waren er toen 45 per jaar, ofwel ongeveer één per week, en equivalent van een jaarbedrag van 4,50 gulden.

Naast het gewone traktement van 100 gulden, werd vanaf 1800 nog een *douceur* betaald van 600 gulden per jaar. Bij elkaar dus 700 gulden per jaar. Vanaf 1 mei 1800 werd een nieuwe regeling ingevoerd; voortaan werd er een bedrag per kind betaald waarvoor zij de kinderen ook dienden te voeden, de zogenaamde kostgeldvergoeding. Al snel werd deze vergoeding als een deel van het inkomen van de binnenuouders gezien.²² Elf jaar later werd in 1811 deze zeer royale regeling door de nieuwe ‘boekhouder’ Jan Cornelis van Limbeek gewijzigd. Het traktement van 100 gulden verviel en voortaan werd er 40 gulden per maand betaald, ofwel 480 gulden per jaar.²³ De ‘boekhouder’ is de aanduiding voor de voorzitter van het bestuur van het weeshuis.

Gijsbert Lameer overleed in het Weeshuis in Schoonhoven ‘subiet’ op 18 oktober 1816. In zijn overlijdensakte werd geen beroep vermeld.²⁴

Afb. 4 J.H. Rotscheid, het weeshuis aan de Koestraat te Schoonhoven. Mogelijk september 1855. Schilderij, olieverf op doek. Op dit schilderij staan de toenmalige binnenvader en -moeder (Jan de Gidts en Catharina Elisabeth Rotscheid) en de toenmalige weeskinderen afgebeeld. Achter het grote raam rechtsboven, voorheen de Keurkamer van het Goud- en zilvermidsgilde (tot 1 juli 1807), daarna de Keurkamer van het Koninkrijk Holland (tot 1 december 1807). De regentenkamer was op de begane grond.

Foto Jaap Wolterson, Streekarchief Krimpenerwaard, 2004.

Conclusie

Gijsbert Lameer was meester zilversmid vanaf 1779 tot waarschijnlijk 1786. Van eind 1807 tot zeker medio 1811 was hij weer zilversmid en compagnon van zilversmid Jacob Kooiman Andries Graveszoon. Samen hadden zij een vingerhoed-machine voor het putten van vingerhoeden.

De benoeming in 1786 van Lameer als binnenvader van het Weeshuis en de goede vergoeding voor dat ambt en de emolumenten, waren er zeer waarschijnlijk de oorzaak van dat hij van het ‘zilver-toneel’ verdween. Pas 21 jaar later, op 24 november 1807, keerde hij weer terug in het zilversvak als compagnon van zilversmid Jacob Kooiman AGz. De Compagnie Lameer & Kooiman (1807-1811) kreeg een eigen meesterteken, een driehoek, in de literatuur tot nu onbekend. Tot heden is geen werk van de Compagnie bekend, noch van zilversmid Gijsbert Lameer zelf.

²¹ Idem, 238-243, bier 242.

²² Idem, 218, 292.

²³ Idem, 69, 218, 242, 292; Begeer, *Schoonhoven*, zegt abusievelijk ‘boekhouder’ maar dat is een bestuursfunctie die Lameer nooit heeft gehad; Idem, G113; Van der Molen, *Weeshuis*, 218; RKa: in de wintermaanden december en januari lag het werk in de smederijen stil wegens hoogtijdagen en vrieskou.

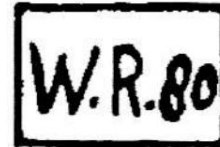
²⁴ zie noot 20.

Galerij der meesters: J.D. Wendels, J. Staalenburg

Ferry Mol *

- Jan Dirk Wendels DLzn (Begeer 329) ¹
- Geb. 1852 – ovl. 1929
- Zilversmid, werkmeester van 1880 t/m 1929
- Woonde en werkte aan de Oranjestraat 20 ²
- Meesterteken (WbH 13974):

- Vervaardigde in 1880 een zgn bodebus (insigne van de gemeentebode) voor de gemeente Vlist ³

- Jan Staalenburg
- Geb. 1873 – ovl. 1960
- Goud-, zilversmid, werkmeester van 1900 t/m 1958
- Woonde en werkte o.a. op Oude Singel 92
- Meestertekens (WbH 7903, 11944, 11943, en 11950) ⁴:

- In het bevolkingsregister van Schoonhoven in 1890, wordt hij al geregistreerd als goudsmid, maar pas op 16 Juli 1900 wordt hij bij de Waarborg ingeschreven met een meesterteken (insculpatieplaat nr. 345) ⁵
- Raakte in 1934 werkloos toen zijn werkgever (geen naam bekend) zijn activiteiten stopte. Staalenburg is toen 'voor zichzelf' begonnen maar had de grootste moeite het hoofd economisch boven water te houden

* Met dank aan Nelleke Renaud- Staalenburg te Arnhem

¹ S.A.C. Begeer, E. Hak en L. Linhart-du Cloux, *Zilvermeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* (Schoonhoven 1981). Digitaal: www.ZilverHistograaf.nl, Zilver Schatkamer.

² F. Mol, *Het zilversmidsgeslacht Wendels in Schoonhoven*, Zilvercahier 8.0 (Schoonhoven 2011).

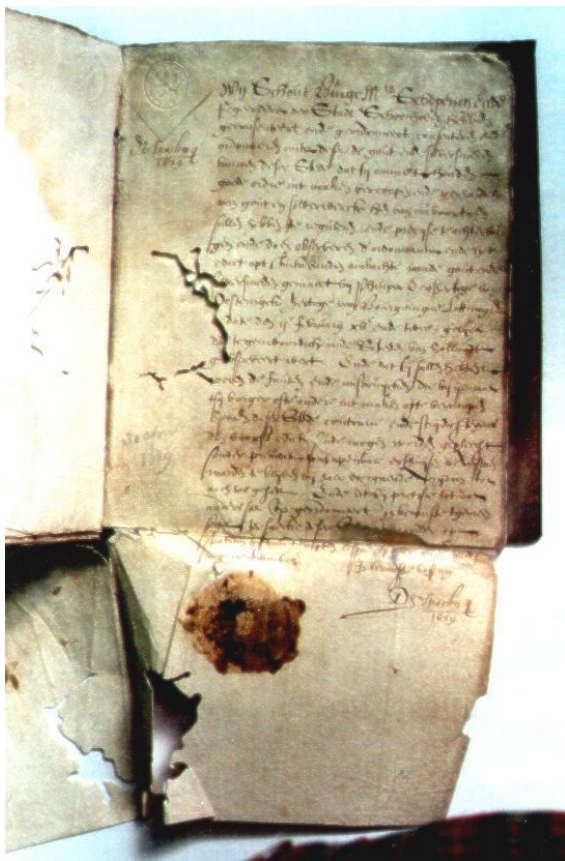
³ M. Agterberg, *De Hollandsche Bodebus* (Schipluiden 1980).

⁴ C. van Dongen, *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens sinds 1797* (Gouda 1999)

⁵ Arch. Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, Collectie van Dongen, inv. nr 467, 468, Stamboek Kantoor Schoonhoven, 1911- 1937, jaar 1933.

Kwijt en weer terug, of hoe het lopen kan met een archiefstuk. De Gildenbrief van het Goud- en Zilversmidsgilde van Schoonhoven *

René Kappers

Afb. 1. Oorkonde van de Gildenbrief van het goud- en zilversmidsgilde van de stad Schoonhoven.
Uitgegeven 30 april 1629.
OAS inv.nr. 2545 a.
Foto: Jaap Woltersen, Streekarchief
Krimpenerwaard, Schoonhoven 1999.

Pas in 1999 kon de betekenis geduid worden van een reeds in 1915 bekend document uit 1629 dat ingebonden is in het zogenaamde ‘Gildeboekje’.¹ Na nader onderzoek bleek het de gildenbrief van de Schoonhovense goud- en zilversmeden te zijn.² Maar waarom werd dat niet eerder vastgesteld? Een tweede onderzoek volgde, waarover u hieronder leest.

Nieuw: een unieke oorkonde!

Het document werd geschreven door de stadssecretaris van Schoonhoven, Daniel van Straelen. Het is links boven gezegeld met het ‘cleyn segel 2 st(uiver)’ als bewijs dat het gilde het verschuldigde tarief aan de stadssecretaris betaald had. Het zegel van de stad heeft op het stuk gezeten. Dit blijkt duidelijk uit de overgebleven gekleurde vlek van de afdruk van de zegelwas en de fixatie-openingen. Onmiskenbaar blijkt het uit de vermelding in de tekst: ‘In kennisse tgemeen segel ter saecke deser St(ede) toirconden opt spatium gedruct [...]’. Deze zin werd in 1915 gemist. Het ‘segel ter saecke’ is het zegel van de stad Schoonhoven. Het diende ter bekrachtiging van ordonnanties of keuren uitgevaardigd door ‘de stad’.³

Dit document is dus, gegeven de vorm, de inhoud en de bekrachtigings-tekenen, een oorkonde, preciezer, een papieren oorkonde.⁴

* De tekst van dit artikel is hier verbeterd, met name de naam van gemeentesecretaris Geelhoed. De vorige tekst werd met enigszins andere titel sinds 2013 als ongepubliceerd los document gebruikt bij de cursus Schoonhologologie van de Historische Vereniging Schoonhoven.

¹ A. J. Servaas van Rooijen, ‘Het Goud- en Zilversmidsgilde te Schoonhoven’, *De Navorscher* 64 (1915) 192-204, 282-292.

² Gouda, Streekarchief Midden-Holland (SAMH), Oud Archief Schoonhoven, ac 1010, inv.nr. (OAS) 2545a. R. Kappers, J. Luijt, ‘Het Schoonhovense Goud- en Zilversmedengilde: de Gildenbrief anno 1629! De jaarletters sinds 1632? Verslag van een zoektocht’, *HEK* 24 (1999) 66-90. Het gedeelte over de jaarletters moeten we anno 2010 als achterhaald beschouwen.

³ E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland*, Historische Vereniging voor Zuid-Holland, Zuid-Hollandse Steden XII, (’s-Gravenhage 1966) 9-24; Gerh. J. Lugard, ‘De zegels en het wapen van Schoonhoven’, in: idem, idem, 241-248. Gegeven de diameter van de afdruk, 40 mm, moet dit het tweede zegel ‘ad causas’ zijn geweest; dit zegel werd aangetroffen sinds 1533; R. Kappers, D. Mentink, ‘Keurrecht voor Schoonhoven, gegeven door Jan van Beaumont met de stadsrechtsoorkonde van 4 juli 1322’, *HEK* 34 (2010) 33-46.

⁴ A.C.F. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, I, Eind van de 7e eeuw tot 1222* (’s-Gravenhage 1970) XIII, XIV. Definitie: een oorkonde is een geschrift dat met inachtneming van bepaalde

Waarom nu pas?

Met deze oorkonde kregen de goud- en zilversmeden van het stadsbestuur op 30 april 1629 het recht om zich voortaan te organiseren, en alles precies te volgen en te laten naleven (achtervolgen), overeenkomstig het Plakkaat van Philips de Schone van 2 februari 1503 (Paasstijl 1502), (hertaald:) ‘zoals dat in de steden van Holland ‘tegenwoordig’ gedaan wordt, om het vak -het maken, verkopen of verhandelen van goud en zilverwerk- uit te oefenen en om zelfstandig misbruik en fraude door derden binnen Schoonhoven tegen te gaan’. Ze moesten daarbij een oud Schoonhovens recht, om alles uit erfhuizen openbaar te mogen verkopen, wel eerbiedigen.⁵

Afb. 2. Het ‘zegel ten zake’ van de stad Schoonhoven (replicum), in gebruik aangetroffen sinds 1533; middellijn 41 mm. Randschrift :
Sigillum ad causas opidi Scoenhoviensis.

Particuliere collectie. Foto RKa.

grootzegel van de stad, zijn als bekrachtigings-tekenen niet vermeld. Ook de vermelding in de tekst van het grootzegel is in de transcriptie door Van Rooijen weggelaten. Door deze omissies werd de ware aard en het belang van het document na de publicatie van 1915 niet meer herkend door latere onderzoekers.

Dat de betekenis van dit document in het bewuste Gildeboek zo lang onbekend bleef lag -zo bleek uit dit onderzoek- aan een ongelukkige samenloop van omstandigheden. A.J. Servaas van Rooijen, de eerste Gemeentearchivaris en -museumdirecteur van Den Haag,⁶ maakte een transcriptie; vermoedelijk omstreeks 1905. Als schoonzoon van de belangrijke Schoonhovense goud- en zilversmid Willem Littel Willemszoon, had hij gemakkelijk toegang tot het archief van de stad dat nog ressorteerde onder de gemeentesecretaris. Van Rooijen publiceerde de transcriptie echter pas in 1915 in *De Navorscher*. Hij was degene die dit boekje daarbij als eerste aanduidde als ‘het Gildeboekje’.

Zijn transcriptie mist een aantal essentiële gegevens voor het goede begrip van, en over, het document. De aanwezigheid van het kleinzegel van twee stuiver met de handtekening van stadssecretaris Van Straelen, de ondertekening van de ordonnantietekst door Van Straelen en het

---

vormen is opgemaakt om te dienen tot getuigenis en bewijs van een rechtshandeling of een rechtsfeit. Het is een afzonderlijk, individueel schriftstuk dat van bekrachtigings-tekenen is voorzien.

⁵ Kappers, Luijt, ‘Gildenbrief 1629’. Van deze ordonnantie zijn ‘het net’ zowel als het concept en ook de minuut bewaard gebleven: OAS 2545a, OAS 53 en OAS 43. Een concept geeft de tekst in niet-definitieve vorm en nog onbestendig van inhoud; de minuut vertoont de definitieve uiterlijke of innerlijke vorm niet geheel maar wel de definitieve inhoud. J.C. Kort, *Inventaris Archief Graven van Holland* (’s-Gravenhage 1981) 52, en noot 324; SAMH, OAS 2546, ‘Rekeningenboek’: in 1792 werd de verkoop uit erfhuizen van goud- en zilversmids-gereedschappen hieruit afgezonderd. Op 17 augustus 1792 werd de verkoop hiervan exclusief aan het gilde toegewezen. De gereedschappen moesten voortaan op de Gildekamer aan de goud- en zilversmeden van Schoonhoven worden verkocht.

⁶ Wikipedia (geraadpleegd 1 mrt 2014). A.J. Servaas van Rooijen (1839-1925) trouwde in 1865 in Schoonhoven met Diderica Wilhelmina Littel (1837-1917). (RKa: dochter van Willem Littel Willemszoon, goud- en zilversmid in Schoonhoven, en Dirkje van der Kas).

Verdwenen vóór 1918

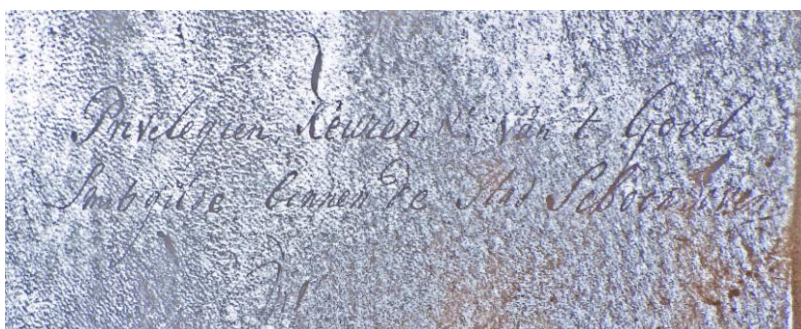
Intussen was dit originele Gildeboek al vóór 1918 verdwenen. Het kwam tenminste niet voor in de eerste inventaris van het archief in 1918 noch in het supplement van 1925.⁷ Zowel de Schoonhovenaar, goud- en zilverfabrikant en publicist Cornelis Leendert van Willenswaard Cz, als de nieuwe archivaris van Schoonhoven, Gerh. J. Lugard jr., konden het later in 1925 en 1934 ook niet meer vinden en zij beschouwden het dan ook als verloren. Hiervan maakten zij ieder afzonderlijk melding. Vervolgens gebruikten zij noodgedwongen het afschrift van Servaas van Rooijen -met alle voor hen verborgen feilen- als bron voor hun verdere publicaties evenals latere publicisten. Ook Begeer e.a. gebruikten nog in 1981 kennelijk deze *Navorscher* publicatie, hoewel ‘het Gildeboekje’ wel genoemd werd als belangrijke bron.⁸

De verrassing in 1939 uit de privéboedel van Geugenia Fijn van Draat

Midden 1939 kwam het Gildeboekje na ruim twintig jaar weer te voorschijn uit de nagelaten privéboedel van Mejuffrouw Fijn van Draat. Als opvolgende dochter van de banketbakker Fijn van Draat had zij de winkel aan de Haven gedreven. Zij bleek de huisgenote te zijn geweest van de Schoonhovense gemeentesecretaris Geelhoed. Haar erfgenamen retourneerden het Gildeboek aan de Gemeente.

Om een of andere reden had Geelhoed het Gildeboek dus thuis. Mogelijk had hij het aan Servaas van Rooijen ter beschikking gesteld voor de transcriptie, die het later weer retourneerde. Wellicht ging de retournering via zijn schoonvader Willem Littel. In ieder geval kwam het Gildeboek op het huisadres van secretaris Geelhoed terecht.

De gemeentesecretaris is in 1916 overleden,⁹ 23 jaar voor zijn huisgenote die in maart 1939 overleed.¹⁰ De sinds 1924 part-time aanwezige gemeentearchivaris Lugard maakte in potlood van een en ander aantekening in de marge van zijn eigen afschrift van de *Navorscher* publicatie, te zien in de collectie Lugard in het Streekarchief te Gouda.¹¹ Lugard voegde tenslotte het teruggekeerde boekje in de inventaris van het Stadsarchief in met een subnummer, ‘2545a’, waaronder het later in 1999 gevonden werd. Toen pas, zestig jaar later, kon een deel van de inhoud geduid worden als ‘de gildebrieven’. Dat dit een oorkonde was werd pas in 2013 duidelijk: bijna honderd jaar na Servaas van Rooijen. Als papieren oorkonde is het zeldzaam door de vergankelijkheid van het materiaal. Deze oorkonde in de ‘Privilegien, Keuren, (enz.) van ’t Goud Smitsgilde binnen de Stad Schoonhoven’, zoals het Gildeboek op de omslag heet, is dan ook de enige in origineel bewaarde gildebrieven van Schoonhoven.

Afb. 3 Achterzijde omslag
Gildeboek (OAS 2545a).
Omslag omstreeks 30 april
1629.

Opschrift:
‘Privilegien, Keuren, (enz.)
van ’t Goud Smitsgilde
binnen de Stad Schoonhoven’

Foto RKa.

⁷ Th.H.J.G. van Rheineck Leyssius, *Inventaris archief van de stad Schoonhoven* (Schoonhoven 1918); Gerh. J. Lugard jr. *Supplement* (Schoonhoven 1925).

⁸ SAMH, Collectie Van Willenswaard, CW 7/3-1, C.L. van Willenswaard, *De goud- en zilverindustrie te Schoonhoven, vanaf 1700 tot 1920*, typoschrift; SAMH, Collectie Lugard, D11; S.A.C. Begeer, L. Linhart-Du Cloux, I. Hak, *Zilvermeden van de stad Schoonhoven 1600-1900* (Schoonhoven, 1981).

⁹ SAMH, ac 1064, Schoonhoven, BS Overlijdensregister, inv.nr. 37, akte 58.

¹⁰ SAMH, ac. 1064, Schoonhoven, BS Overlijdensregister, inv.nr. 39, akte nr. 14.

¹¹ SAMH, Collectie Lugard, D11. Gerh. J. Lugard jr. was de eerste Gemeentearchivaris van Schoonhoven, van 1 sep 1924 tot 29 augustus 1969.

Het gevolg van een trouwbelofte: de Schoonhovense zilversmidsdynastie ‘Lazonder’ (met een ‘z’)

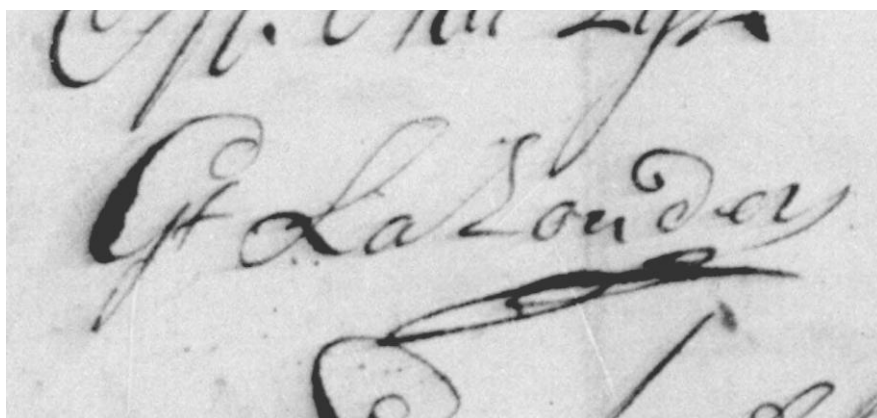
Rene Kappers

Gerrit Lasonder (met een ‘s’), een rijke wijnhandelaar in Schoonhoven, verbrak op 30 maart 1770 zijn trouwbelofte. Maar inmiddels was zijn aanstaande bruid Anna Mankor wel in verwachting.¹ Op 17 mei 1770 werd hun zoon gedoopt: ‘Gerrit, moeder Anna Manckor, zijnde een onecht kind’ (afb. 2).² Teneinde haar eer en goede naam te zuiveren, en omwille van een vergoeding en alimentatie voor haar kind, procedeerde moeder Anna Mankor tot aan de hoogste rechter: het Hof van Holland. Hier vond zij gerechtigheid voor haar en haar zoon.

Wijnkoper Gerrit (Gerardus) Lasonder werd veroordeeld om aan Anna 1000 gulden te betalen voor haar ‘Defloratie’ plus 100 gulden voor de kraamkosten. Daarnaast werd hij veroordeeld tot het betalen van een alimentatie voor zijn kind van twee gulden vijftig per week sedert diens geboorte op 8 mei 1770 tot hij 18 jaar zou zijn.³

Hun buitenechtelijke zoon werd gedoopt zonder toenaam (afb. 2); Gerrit schreef later zelf Lazonder (met een ‘z’) en werd zilversmid; en een succesvolle! De schrijfwijze van de familienaam is opmerkelijk. De familie van de biologische vader schreef een ‘s’; de familie van de natuurlijke zoon schreef vrij consequent een ‘z’ (afb. 1).

Dit artikel, ‘*Het gevolg van een trouwbelofte*’, beschrijft de geschiedenis van de Schoonhovense zilversmidsdynastie ‘Lazonder’ die begint met de zoon van Anna Mankor. Het artikel gaat verder waar de historische roman *De Trouwbelofte* van Marion Kleuters eindigde en behandelt deze familie Lazonder zover als hun genealogie zich in Schoonhoven heeft uitgestrekt. ‘De genealogie Lazonder’ als zodanig verschijnt in een apart artikel.

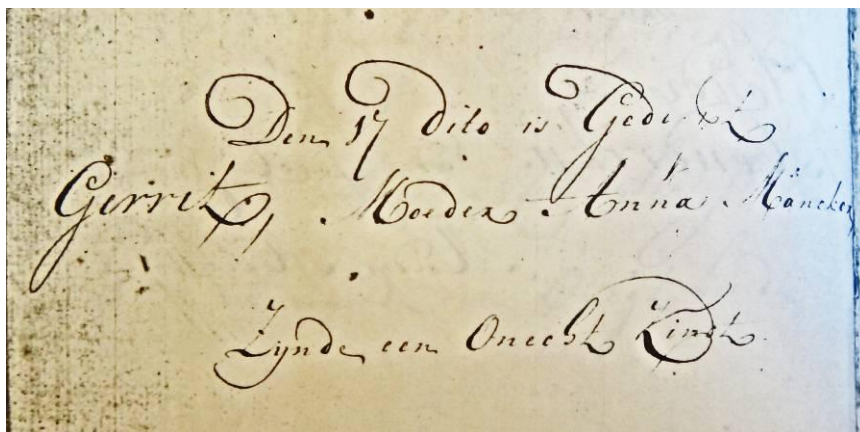
Afb. 1 Handtekening (met ‘z’) van Gerrit Lazonder in 1812, als getuige bij het huwelijk te Schoonhoven van Johannes Adrianus de Gidts (zilversmidsknecht) met Adriana den Boer.

(Detail, foto Shayan van Doorn)

¹ Marion Kleuters, *De Trouwbelofte. Het waargebeurde verhaal van een rijke wijnhandelaar en een eenvoudige naaister, een #metoo geschiedenis uit de 18e eeuw* (Leeuwarden 2021). Verbreken van trouwbelofte, p. 143; H.C. Zorn, E.A. Baarsma, *De familie Lasonder in Enschede en elders. Aan de hand van enkele onderzoeken samengesteld* (2; Enschede 2005) 47. De eerste druk uit 1997 is met betrekking tot de aansluiting en nakomelingen van Gerrit Lazonder (1770-1844) obsoleet; N. Plomp, *Genealogie* (Arnhem / Den Haag 1980) 2-5, uitg. PBNBNA en Centraal Bureau Genealogie. Ter toelichting: in de genealogie gaat men uit van de wettige afstamming. Met een bastaardzoon, natuurlijk of ‘onecht kind’ ontstaat daarom genealogisch een nieuwe familie. De natuurlijke zoon is daarin nummer I. Zorn en Baarsma (1997) 47, namen de natuurlijke zoon van Gerardus Lasonder op in hun genealogie met nummer IXb alsof het een wettige betrekking betrof, en nummerden na hem consequent verder. Ook in hun tweede druk behoeft hun Schoonhovense tak verbetering en aanvulling die in dit artikel en in de later te volgen genealogie gegeven worden. Met dank aan dr. Baarsma voor zijn medewerking destijds, voor zijn gegevens en portretfoto’s uit zijn collectie die in dit artikel zijn opgenomen.

² DTB Schoonhoven nr. 6, Dopen 1765-1773, fol. 22.

³ RAS inv.nr. 2306, 8 jan 1771, verhoor van Geredina Rebergen, dienstbode; NA, Hof van Holland, Vonnis 24-09-1773 NA:00572983, internet: [View file | Nationaal Archief](#), (geraadpleegd 4 en 5 november 2020, en 25 okt 2021) ongefolieerd, nr. 34, scans nrs. 138-160, ald. scans 138, 159, 160; Kleuters, *Trouwbelofte*, 243-266.

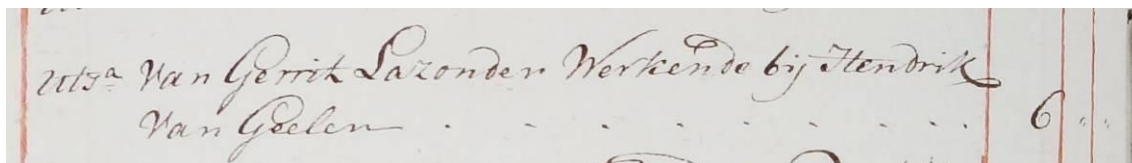

Afb. 2 17 Mei 1770, doopinschrijving van 'Gerrit, moeder Anna Manckor, zijnde een onecht kint'. Hij was de natuurlijke zoon van Gerrit Lasonder.

DTB Schoonhoven
inv.nr 6.
Verzameling HOP.
Foto RKa.

Inleiding: van leerling tot meester zilversmid

Op tienjarige leeftijd ging 'Gerrit Lazonder' in 1780 in de leer bij de zilversmid Hendrik van Geelen (afb. 3).⁴ Op 8 november 1796 werd hij 'gildebroer' in het Goud- en zilversmidsgilde van Schoonhoven (afb. 4).⁵ Hij was toen 26 jaar en nog ongehuwd. Drie jaar later, in 1799, trouwde hij met Willemina Catarina Haalbos uit Schoonhoven, dochter van een stoffen- en lakenhandelaar. Na 28 jaar leverde hij in 1824 zijn meesterteken in.⁶ Gerrit Lazonder overleed in Schoonhoven op 20 oktober 1844.

Afb. 3 Inschrijving van de betaling van 6 gulden voor Gerrit Lazonder (met 'z') als leerling bij Hendrik van Geelen. Gerrit is dan pas 10 jaar. OAS 2546, Rekeningenboek van het Goud- en zilversmidsgilde te Schoonhoven, rekening gildejaar 1779-1780. Foto RKa.

Lazonder met een 'z'. Maatschappelijk en economisch betrokken Schoonhovense familie

Over de drie generaties in Schoonhoven omvat deze familie in totaal zes goud- en zilversmeden en handelaren in goud en zilver. Per definitie een beroepsdynastie; met zes vakgenoten is hij van bescheiden omvang.⁷

De Schoonhovense familieleden vervulden ook bestuurlijke functies in stads- en gildebestuur, de hervormde kerk, en andere instituties; van raadslid en wethouder tot Provinciale Staten aan toe. De Lazonder's waren in 1862 ook mede *founding fathers* van de *Nijverheidsvereniging van Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven*, de branche-organisatie en de feitelijke opvolger van het oude gilde. Leden van de familie behoorden daarin tot de algemeen bestuursleden van het eerste uur. Van meet af aan gaven ze ook leiding aan de opzet van de *Nijverheids Teekenschool*, de voorloper van de huidige Vakschool. Verder bewerkstelligde de familie de oprichting van het sociaal fonds van de Nijverheidsvereniging, *Tot Hulp in Lijden* en gaven daar bestuurlijk leiding aan.⁸

⁴ OAS 2546, Rekeningenboek van het Goud- en zilversmidsgilde in Schoonhoven, ongefolieerd. Rekening 1779-1780. Digitaal te raadplegen op www.hofoda.nl, sub Gouda, SAMH, Schoonhoven.

⁵ Idem, Rekening 1795-1796.

⁶ S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de stad Schoonhoven 1600-1900* (Schoonhoven 1981) 178.

⁷ R. Kappers, 'Opvolging bij Schoonhovense zilversmeden. Van vader op zoon?', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 11-15. Definities 'Solitair', 'Gezinsbedrijf' en 'Zilversmiddynastie' p. 11.

⁸ R. Kappers, *De Nijverheidsvereniging van Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven. Oprichting, doel en draagvlak. Bestuurders en eerste leden*, Zilvercahier 3.2 (Schoonhoven 1997/2011); Idem, 'De eerste

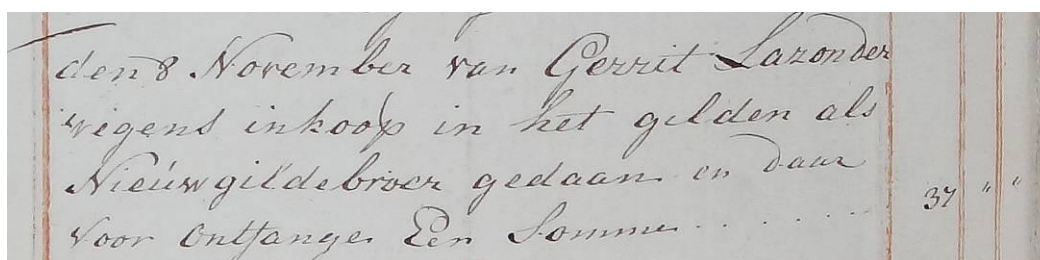

Economisch gezien belegden zij in panden voor hun bedrijven, maar ook in veel ander onroerend goed in Schoonhoven en omgeving. Ze verstrekten veelvuldig hypotheek aan andere Schoonhovenaren. Dit bleek uit onderzoek in de Collectie Muilwijk, een verzameling uittreksels uit akten betreffende de bouw-, de eigenaren- en bewoningsgeschiedenis in Schoonhoven.⁹

Door ‘gaan studeren’, verandering van beroep en ‘exogaam trouwen’, buiten de stad zowel als buiten het vak, verdwenen de Lazonder's rond 1900 na ruim 200 jaar uit Schoonhoven.

I. Gerrit Lazonder (1770-1844), zilversmid in Schoonhoven (1796-1824)

Op 8 november 1796 betaalde Gerrit Lazonder 37 gulden aan het gilde voor zijn intrede als zilversmid in het gilde (afb. 4).¹⁰ Door de hoofdliden werd vervolgens aan het Weeshuis in Schoonhoven 12 gulden afgedragen vanwege die intrede, conform de ‘Vroedschapsgildewet’ die van 1786 tot 1788 geldig was en van 1795 tot 1798.¹¹

Afb. 4 Inschrijving van de betaling van 37 gulden door Gerrit Lazonder voor zijn inkoop in het Goud- en zilversmidgilde op 8 november 1796. OAS 2546, Rekeningenboek van het Goud- en zilversmidgilde te Schoonhoven, rekening gildejaar 1795-1796. Foto RKa.

Afb. 5 Gerrit Lazonder, ‘Papagaai-beugel’, zilver, mt. vuist in vierkant, stadsteken in schild met ronde voet, jrl. F (met punt?) in schild met puntige voet, 1799.
Foto's Peter van Oel.

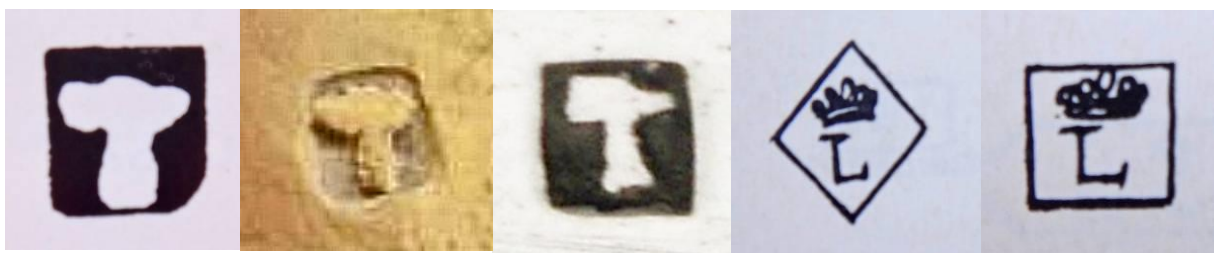
bestuurders van ‘De Nijverheidsvereniging voor Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven’: hun namen, één signalement en een vijftal fotoportretten, *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard*, HEK 23 (1998) 116-126; Idem, ‘De eerste bestuurders van ‘De Nijverheidsvereniging van Goud- en Zilversmeden in Schoonhoven’. Elf geschreven portretten over hun herkomst en hun bindingen, HEK 26 (2001) 1-32.

⁹ Verzameling Muilwijk; aanwezig in het Streekarchief Midden Holland te Gouda, kopieën in HOP te Schoonhoven, bij de Archeologische Werkgroep Schoonhoven, AWS, en een aantal particuliere verzamelingen.
¹⁰ zie noot 4.

¹¹ R. Kappers, *Schoonhoven: Keurkamers en regels 1705-1809. De Gildekeurkamer, de Keurkamer van het Koninkrijk Holland, van goud- en zilversmeden en hun regelgeving*, Zilvercahier 6.3 (Schoonhoven 2006, 2009, 2011), 29-38; idem. Bijlage 8 ‘Ontvangsten in de Rekeningen van het Weeshuis’, Wh inv.nr. 123. Digitaal www.HVS.nl en www.Zilverhistograaf.nl/zilver-schatkamer, nr. 290.

Drie jaar later, in 1799, trouwde Gerrit te Schoonhoven met Willemina Catarina Haalbos, dochter van Adrianus Haalbos, winkelier in laken en wol, en Maria Gilbert.¹² Zij was op 4 augustus 1768 gedoopt in Schoonhoven. Door vernoeming van hun eerste kind met naam en toenaam naar haar vader op 11 mei 1800 als Adrianus Haalbos, werd later voor deze zoon soms de dubbele familienaam ‘Haalbos Lazonder’ gebruikt.

In de gildetijd en in de tijd van het Koninkrijk Holland gebruikte Gerrit Lazonder als meesterteken een vierkant schild met een ‘vuist’, dat is een zware hamer met een relatief korte steel. Het is basisgereedschap van een zilversmid. In de ‘waarborgtijd’ gebruikte Gerrit als meesterteken een gekroonde ‘L’, eerst in een ruit (1812-1816), daarna in een vierkant (afb. 5, 6). In 1824 heeft Gerrit Lazonder zijn meesterteken gedeponeerd bij het Waarborgkantoor te Utrecht en is hij gestopt. Hij was 28 jaar zilversmid in Schoonhoven geweest.

Afb. 6 Meestertekens van Gerrit Lazonder (G115, 178), v.l.n.r. 1796-1807, 1806, 1809, 1812-1816, 1816-1824. Foto's en afbeeldingen: Begeer e.a. Schoonhoven; tasbeugel, Catawiki, object nr. 27121153, juni 2019; Haffmans Antiek, Tabaksdoos, obj. nr. 7380-1202; W. Koonings, Meestertekens (4; 's-Gravenhage 1981) (2 x).

Het oeuvre van Gerrit Lazonder

Het oeuvre van Gerrit Lazonder dat ons nagelaten is bestaat uit klein zilverwerk zoals tasbeugels, knopen, boeksloten en scharen.¹³ In verkoopcollecties komt zijn werk tegenwoordig regelmatig voor (afb. 6, 7, 16).¹⁴

Afb.7 Detail tasbeugel met binnenbeugel, graveerwerk, tussen de papegaaien een molentafreel, mt. vuist in vierkant, stadsteken in schild met ronde voet, jrl Z met schreven in vierkant (1806), en gekroonde O vrijstelling belasting 1807.

Catawiki, juni 2019
nr. 27121153.

¹² CPM: NOS 7251, 4 mei 1778, testament Hendrik Haalbos en Willemijntje Gilbert: zoon Adrianus die meer dan 40 jaar in de affaire geholpen heeft [...] zal laken en wollewinkel erven.

¹³ Gerrit Lazonder: Begeer 105 papagaai-beugel, 143 gesp, 161 Horlogesleutel; Wttewael 76 lodereindoosje, schaar afb. 343; Museumgalerij Het Edelambachtshuys Schoonhoven, diverse stukken.

¹⁴ Haffmans Antiek, tabaksdoos; Zilver.nl, tashaak; Veilinghuis Van Spengen, tasbeugel 1803).

Onroerend goed van Gerrit Lazonder

Kennelijk zijn de zilverzaken goed gegaan. In 1832, acht jaar na het inleveren van zijn meesterteken, bezat Gerrit volgens de Kadastrale Atlas vier huizen. Hiermee behoorde Gerrit Lazonder toen tot de 21 Schoonhovense huizenbezitters met vier of meer huizen. Het waren in huidige namen en huisnummers Haven Oostzijde nr. 21 en 35, Haven Westzijde nr. 60 (hoek Appelstraat), en Stadhuisstraat 13 (een pakhuis). Tenslotte ook nog een tuin met een schuur aan ‘de Cingel’, nu Oude Singel, het perceel van de huidige huisnummers 128-142.¹⁵ Zelf bewoonde hij Haven 21, slechts één huis verwijderd van het vroegere huis van zijn biologische vader, Haven 17.

Afb. 8
*Panden aan de Haven in
 2003; v.r.n.l.
 het Edelambachtshuijs
 (de voormalige Synagoge)
 Haven 13;
 woonhuis nr. 15;
 huis, nu ‘Godevaert’ nr. 17,
 ooit het huis van wijnkoper
 Gerardus Lasonder;
 woonhuis nr. 19;
 woon- winkelhuis nr. 21,
 ooit het woonhuis en
 achtergelegen werkplaats
 van zilversmid
 Gerrit Lazonder.*

Foto RKa 21 mrt 2003.

Kort voor 1832 verkocht Gerrit Lazonder op 20 november 1828 een huis aan zijn zoon Johannes Marinus voor 700 gulden. Het lag aan de Haven westzijde, no. 237 (kad. C 137, huidig huisnr. 52), had een erf en een tuin, en liep door tot achter aan de Koestraat (afb. 8). Zelf had vader Gerrit dit huis gekocht in 1825, ook voor 700 gulden.¹⁶

Opvolging in het vak: na Gerrit Lazonder nog twee generaties

Gerrit Lazonder en Willemina Catarina Haalbos kregen drie zonen. Twee bleven in het vak in Schoonhoven en de jongste werd (koeken-)bakker in Woerden. De oudste, Adrianus Haalbos, volgde zijn vader op als zilversmid en de middelste zoon, Johannes Marinus, werd goudsmid.¹⁷ Van de twee volwassen geworden dochters van Gerrit en Willemina Catarina trouwde de oudste met de Schoonhovense zilversmid Dirk Hendrik Greup; de ander met Arnoldus Jacobus Verhoeff, de stads heel- en vroedmeester van Schoonhoven.

Genoemde drie zonen schonken Gerrit Lazonder en Willemina Catarina vijftien kleinkinderen (negen kleinzonen, zes kleindochters). Daarvan overleden er zeven jong. Drie kleinzonen volgden op in het vak in de Zilverstad: Jacobus Johannes (1834-1896), Adrianus Wijnandus (1842-1908) en Gerrit junior (1836-1914). Eén kleindochter trouwde met de Schoonhovense zilversmid Pieter Greup DHzn, waaruit ook nageslacht in het vak.

¹⁵ B. de Keijzer (eindred.) Schoonhoven: kadastrale atlas Zuid-Holland 1832 (Utrecht 1994) tabel 10; idem. B12, B20, B285, C125, en C45, C45bis.

¹⁶ Aankoop: CPM NOS 7294, 1310, 12-1-1825; Reg. Eigendoms Overdracht Inv. 3 reg. 98, blz 26. 20-12-1820; verkoop: CPM NOS 7295, nr 1682, 20-11-1828; Reg. Eig. Ov. Inv. 3 fol.37, 20-11-1828.

¹⁷ Begeer e.a. *Schoonhoven*, nrs. 177, 183.

De succesvolle tweede generatie

Getuige de nalatenschappen van de oudste en de middelste zoon, die beiden ook in het vak van de zilverstad werkten, hadden zij misschien wel meer succes dan vader Gerrit. In ieder geval was dit zo wanneer het afgemeten wordt aan hun nalatenschappen. Van de jongste zoon, die bakker werd, staat omstreeks zijn 55ste levensjaar ‘rentenier’ genoteerd. Kennelijk was ook hij economisch gezien succesvol.

De twee volwassen geworden dochters trouwden met ‘goede partijen’. Maria Wilmina Lazonder (1803-1892), trouwde met Gerrit Greup, één van de belangrijke zilversmeden in de stad. Dochter Johanna Christina Lazonder (1807-1850) trouwde met Jacobus Arnoldus Verhoeff, de stads heel- en vroedmeester van Schoonhoven.

Afb. 9 Twee van de drie zonen van Gerrit Lazonder: links Adrianus Haalbos Lazonder (1800-1877), zilversmid (177), vanaf 1853 tevens goudsmid. Hij volgde zijn vader Gerrit op vanaf 1822. Rechts Johannes Marinus Lazonder (1802-1873), goudsmid (183). Links onbekende fotograaf; rechts onbekende schilder. Collectie dr. E.A. Baarsma, 's-Gravenhage.

IIa. Adrianus Haalbos Lazonder (1800-1877), zilversmid, goudsmid, en kashouder (1822-1857) in Schoonhoven

Adrianus Haalbos Lazonder werd zilversmid, goudsmid en kashouder (177). Vanaf 1853 werkte hij ook in goud. In 1857 heeft zijn zoon J.J. Lazonder (IIIa) de werkplaats overgenomen. Adrianus Haalbos was toen in het Huis van Bewaring in Rotterdam wegens speculaties in assurantiemaatschappijen.¹⁸

Afb. 10 Werken van A.H. Lazonder.

Links, Bijbel met dubbele zilveren sluiting, zilver 833/000, Schoonhoven 1846, Catawiki dec. 2021, nr. 53012087, onb. fotograaf.

Rechts, Urn-vormig lodereendoosje, zilver, ivoor, Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven.

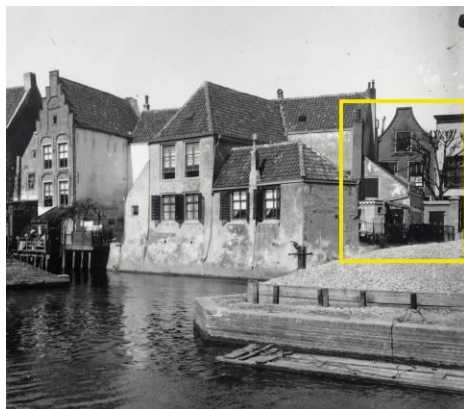

¹⁸ Begeer e.a. *Schoonhoven*, nr. 177.

Adrianus Haalbos Lazonder (afb. 9 links), was zeker vanaf 1842 -mogelijk eerder- lid van de (Gemeente-)raad van Schoonhoven tot 1870.¹⁹ Hij was van 1855 tot 1865 Wethouder van Schoonhoven.²⁰

Adrianus Haalbos ontplooidde ook andere economische activiteiten. In 1825 nam hij deel in een fabriek voor sierroep van aardappelen onder de naam ‘*Littel, Lasonder en Compagnie*’. De fabriek werd gevestigd in het voormalige Gasthuis op de (huidige) Korte Dijk. Het werd geen succes. Als gevolg van klachten van omwonenden wegens stankoverlast werd de fabriek gesloten en al op 22 augustus 1827 in de Sint Joris Doelen openbaar verkocht.²¹

In 1826 kocht Adrianus Haalbos Lazonder (IIA) het ‘Gapenburg’ aan de zuidzijde van de Voorstraat of Voorhaven, bestaande uit twee huizen, in één koop voor 660 gulden. De verkopers waren de erfgenamen van de goudsmid Hendrik Sperna Weiland (280). Omstreeks 1908-‘11 is op een foto een oude zilversmidswerkplaats aan de oostzijde nog duidelijk zichtbaar (afb....). In 1878 werd het Gapenburg eigendom van zoon Jacobus Johannes (IIIa), ook goud- en zilversmid (Begeer 180). In 1896 vererfde het aan kleinzoon Adrianus Gerardus Lazonder (IIIa.1), beroep onbekend. In 1920 was het eigendom van D. Boon die toen de werkplaats tot de huidige serre liet verbouwen.²²

Afb. 11 Foto links, het ‘Gapenburg’ aan de Voorhaven tussen 1908-1911.

Foto rechts: de zilversmidswerkplaats is de uitbouw aan het Gapenburg. Zie zolderluik, aangebouwde schoorsteen, grote raampartij zijgevel oost-zijde, de aparte ingang via de poort aan de Voorstraat/Voorhaven. In 1920 verbouwd tot serre die nog bestaat anno 2022.

Originele opname: zie Zilver Histograaf Schoonhoven 1 (2021) afl. 4, p. 99.

Foto Cornelis Vreedenburg jr., tussen 1908-1911; Collectie Gerard Waardenburg. Uitsneden en bewerking RKa, met dank aan Gerard Waardenburg.

¹⁹ CPM: NOS 7360, nr 1084, 18-8-1842, machtiging, vermeldt ‘Adrianus Haalbos Lazonder, lid van de Raad’.

²⁰ CPM: NAS 736; CPM: NNOS 23, nr.183. 22-12-1855, verkoop door AHL, vermeldt ‘wethouder’.

²¹ CPM: NOS 7294, nr 1320, 17-3-1825, oprichting van de ‘compagnie’; NOS 7295, nr. 1544, 22-8-1827, openbare verkoop van de fabriek; NAS 250, fnr. 182, 20-9-1827, klachten van omwonenden; idem, idem. adviesaanvraag door de Gouverneur van Zuid-Holland aan de stad; NAS 250, 2-1-1828, procesverbaal; NAS 250, 24-1-1828 hoorzitting.

²² CPM: NOS 7294, 1407, 17 mei 1826, (Gapenburg, Voorhaven zuidzijde Kad. C 308 a,b,c en d.) Openbare verkoop voor 660 gulden; NNOS 84, nr.40, 3-4-1878 Boedelscheiding A.H. Lazonder, toebedeeld aan A.G. Lazonder; Schoonhoven Bouwverg. nr. 350, 10-11-1920, D. Boon, verbouwing tot serre.

De nalatenschap van Adrianus Haalbos Lazonder (1800-1877) was bij elkaar 403.081 gulden waard. De erfenis omvatte bij de boedelscheiding een hofstede onder Vlist in de polder Bonrepas (afb. 12), één onder Willige Langerak in de polder Noord-Zevender, één onder Bergambacht aan de Kerkweg, en nog een hofstede onder Vlist, plus diverse percelen bouwland.

In Schoonhoven behoorden 15 huizen met erven ertoe met soms een tuin. Er waren 37 schuldvorderingen aan diverse personen in en om Schoonhoven (samen 35.095 gulden) en 60 obligaties ten laste van het Keizerrijk Oostenrijk. Veel obligaties stonden uit aan allerlei 'exotische' ondernemingen in Rusland, Brazilië, Peru, Egypte en Turkije. Ook de drie zonen hadden geld van vader Adrianus Haalbos Lazonder geleend, samen ongeveer 30.000 gulden. Vermeldenswaard is tenslotte nog een bescheiden geldlening aan de kerk van Willige Langerak van 100 gulden.²³

Afb. 12 Boerderij Bonrepas (huidig) nr. 5 onder Vlist. 'Eerste steenen' gelegd door Gerrarda Wilhelmina en Daniel Justus Lasonder (met 's'), de oudste kinderen van Adrianus Haalbos Lazonder (IIa), op 18 juli 1850.

Let op de schildering op de deuren van het koetshuis: een gezadeld paard (zie inzet rechts onder).

Foto RKa, 7 aug 2000.

De kapitale boerderij onder Vlist in de polder Bonrepas (huidig) nr. 5 werd in 1850 vernieuwd (afb. 12). De twee oudste kinderen van Adrianus Haalbos legden 'de eerste steenen' zoals in de topgevel vermeld werd: 'Gerrarda Wilhelmina en Daniel Justus Lasonder' (sic). Opmerkelijk is dat de steen 'Lasonder' als familienaam vermeld. De boerderij is in Bonrepas heel herkenbaar aan het koetshuis met klokgevel en de beschilderde dubbele deuren met de voorstelling van een gezadeld paard.²⁴ De boerderij was onderdeel van de nalatenschap van Adrianus Haalbos Lazonder (in 1878) en vererfde aan zijn zoon Daniel Justus Lazonder (1829-1906) die ongehuwd bleef. De familie verkocht de boerderij in 1936 aan Abel de Jong, wiens kleindochter anno 2022 op de boerderij woont. In 2006 werd het metselwerk van de boerderij vernieuwd. De topgevelsteen bevindt zich sindsdien in de zuidelijke zijgevel.

²³ CPM NNOS 84, nr. 40, 3-4-1878, Boedelscheiding.

²⁴ C. van Groningen, *De Krimpenerwaard* (Zwolle 1995) 339; *Monumenten in de Krimpenerwaard* (Berkenwoude 1988) 82.

Iib. Johannes Marinus Lazonder (1802-1873), goudsmid, werkmeester van 1822-1859.²⁵ Hij maakte gouden ringen, oorhangers, schuiven, oorbellen, enz. Zijn zoon Gerrit Lazonder (IIIc.) volgde hem in november 1859 op.

De nalatenschap van deze tweede zoon, Johannes Marinus Lazonder, omvatte in 1874 een boerderij en landerijen onder Lopik, een boerderij onder Vlist (afb. 12) en diverse landerijen onder Schoonhoven en Bergambacht. In Schoonhoven stonden twee huizen met tuinen en erven, en twee werkplaatsen. Verder waren er obligaties met hypotheek, en een effectenportefeuille. Samen waard 95.771 gulden.²⁶

In de Kadastrale Atlas 1832 bezit hij C137 dat is een huis met erf in klasse 7, Haven WZ, thans nr. 52 (afb. 13). Hij was mede-oprichter, bestuurslid en 2e secretaris (1862-1863) van de Nijverheidsvereniging; Regent van het Gereformeerd Weeshuis 1869 t/m 1873 (?).

*Afb. 13
Haven, westzijde,
(huidig) nr. 52,
woonhuis Johannes
Marinus Lazonder,
vóór 1832 tot 1873.*

*Uitsnede uit
ansichtkaart
Van Nooten
no. 124.
Foto omstreeks
1901.
Bew. RKa.*

Iic. Hendrik Jan Lazonder (1806-1881), (koeken-) bakker

De derde zoon, Hendrik Jan Lazonder, werd (koeken-) bakker te Woerden aan de Kerkstraat. Op 3(?) mei 1828 was hij uit Rotterdam in Woerden ingekomen.²⁷ Hij trouwde te Woerden op 7 november 1830 met Pieterella de Groot (geb./ged. Woerden 18/22-11-1795) dochter van Pieter de Groot en Adriana Paling. Op 18 oktober 1865 keerde hij met zijn vrouw terug naar Schoonhoven waar hij in 1881 overleed.

In Schoonhoven zijn van hem geen activiteiten bekend geworden. Omstreeks 1860 werd hij in Woerden reeds 'rentenier' genoemd.²⁸ Hierdoor mag worden aangenomen dat ook hij net als zijn beide broers, succesvol is geweest.

²⁵ Begeer e.a. *Schoonhoven*, nr. 183.

²⁶ CPM: NNO Bergambacht, inv.nr. 58 dd. 14 feb 1874, Notaris Mahlstedde, boedelscheiding der nalatenschap van Johannes Marinus Lazonder.

²⁷ BR Woerden wijk 3, 1841, p. 2

²⁸ BR Woerden 1855-1861.

De derde generatie: de laatste in de Zilverstad

Afb. 14 Jacobus Johannes Lazonder (IIIa), 1834-1896.
Foto J. Baer, Rotterdam.
Collectie Baarsma.

IIIa. Jacobus Johannes Lazonder (1834-1896), goud- en zilversmid 1857-1880²⁹

Zoon van Adrianus Haalbos Lazonder (IIa), geb. Schoonhoven 1-3-1834, overl. Schoonhoven 22-7-1896. Hij heeft de zaak van zijn vader voortgezet. Hij was daar al eerder 'opzichter' toen zijn vader gedwongen in Rotterdam verbleef (zie boven).

Jacobus Johannes was in 1862 mede oprichter van de *Nijverheidsvereniging van goud- en zilversmeden in Schoonhoven*, de nieuwe belangenorganisatie. Hij was bestuurslid van de Commissie 'Tot Hulp in Lijden', het sociaal fonds van de Nijverheidsvereniging, vanaf de start op 1 jan 1864 tot 1 jan 1872.³⁰

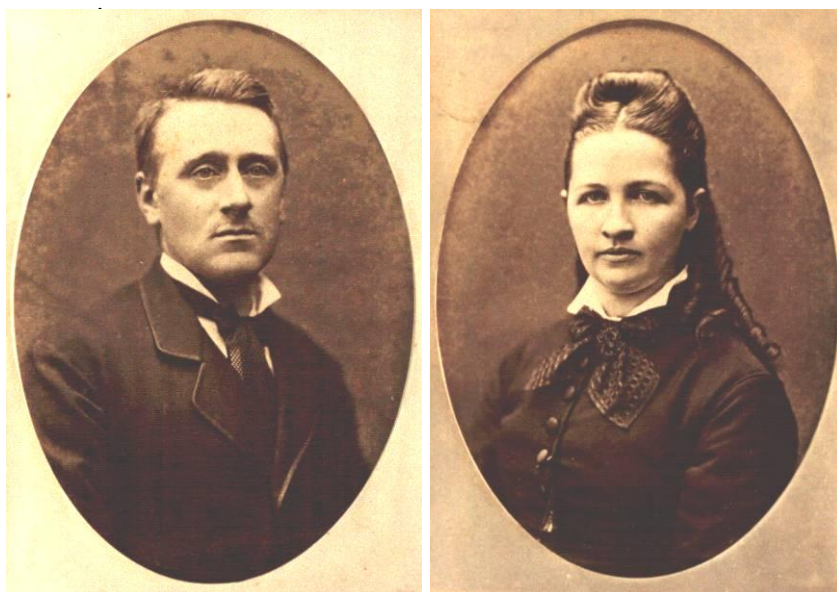
Secretaris van het bestuur van het Gereformeerd Weeshuis 1881 t/m 1887. Lid van de Gemeenteraad vanaf 1873 tot zijn overlijden. Zes jaar Ambtenaar van de Burgelijke Stand. Lid Provinciale Staten van Zuid-Holland van 1886 tot 1892.

Kerkvoogd en secretaris van de Hervormde Gemeente. Voorzitter, secretaris en penning-meester van het Waterschap Willige Langerak. Lid van het bestuur van het Waterschap De Hoogetoerem achter Haastrecht. Voorzitter van de

kiesvereniging der Anti-revolutionaire Partij. Kanton rechter-plaatsvervanger (Sch.Crt. 25 en 29 juli 1896).

Het vermogen in zijn nalatenschap was 47.750 gulden waard.

IIIb. Adrianus Wijnandus Lazonder (zn. van IIa), geb. Schoonhoven 3-11-1842, koopman in goud- en zilverwerk, wethouder van Schoonhoven en polderschout.³¹ Ook was hij Regent van het Gereformeerd Weeshuis 1889 t/m 1897. Hij overleed op 7 juni 1908 in Schoonhoven.

Afb. 15 Links,
Adrianus Wijnandus
Lazonder (IIIb),
geb. Schoonhoven
3 nov 1842,
overl. Schoonhoven
7 juni 1908.

Rechts,
Gijsbertha Koch, geb.
Workum
21 jan. 1848,
overl. Schoonhoven
7 juni 1908.

Foto's:
collectie Baarsma.

²⁹ Begeer e.a. *Schoonhoven*, nr. 180.

³⁰ R. Kappers, *De Nijverheidsvereniging van goud- en zilversmeden in Schoonhoven. Oprichting doel en draagvlak. Bestuurders en eerste leden*, Zilver-Cahier 3.2 (Schoonhoven 1 feb 1997 / 1 juni 2011) 7, 13, Bijl.2.

³¹ Zorn, Baarsma *Lazonder* (2005) 60.

IIIc. Gerrit Lazonder (zn. van IIb), geb. Schoonhoven 24-9-1836, goudsmid, koopman (179) fabrikant, overl. Vleuten 28-9-1914, tr. Arnhem 28-10-1868 Anna Hendrika Adriana Plancken, geb. Schoonhoven 18-12-1840, dr. van Eduard Charles Alexandre Plancken, 'rijksboekhandelaar' te Venlo, en Engeltje van Elk, overl. Vleuten 22-9-1915.

Gerrit Lazonder (junior) woonde Haven B47 (oud nr. 47), bij zijn vader in de periode 1860-1880, en aldaar zelfstandig in de periode 1880-1890 (nieuw nr. B53). Het gezin vertrok 23 april 1885 naar Arnhem (mogelijk was er sprake van scheiding).³²

Gerrit (junior) was mede-oprichter van de *Nijverheidsvereniging*, secretaris titulair van het bestuur van het Gereformeerd Weeshuis 1877 t/m 1878, regent van het Gereformeerd Weeshuis 1874 t/m 1877. Hij was lid van de Raad van Schoonhoven vanaf 1873 (mogelijk reeds 1871) tot medio 1881; in 1880/1881 volgt zijn herbenoeming tot (zeker) 1899. Lid van Provinciale Staten Zuid-Holland (vermeld in 1891); ambtenaar van de Burgelijke Stand (vermeld in 1893).

Het einde van de zilversmidsdynastie Lazonder: studeren en verhuizen

Na drie generaties met zes goud- en zilversmeden hield de beroepsdynastie van de goud- en zilversmeden Lazonder feitelijk op. Door 'gaan studeren' en exogame huwelijken ten opzichte van het vak en de stad, was verandering van beroep en verhuizing uit Schoonhoven het gevolg. Alle kinderen van IIIa, IIIb en IIIc verlieten de stad.

Internet, met name de website www.WieWasWie.nl liet in 2021 zien waar de naamdragende achterkleinkinderen van Gerrit Lazonder zijn gebleven. Goud- en zilversmeden werden ze niet, zoals we ook vaststelden via de meesterteken-boeken van de Waarborg.³³

Twee nazaten van Gerrit Lazonder senior, via de vrouwelijke lijn, dr. E.A. Baarsma, keel-, neus- en oorarts, en ir. H.C. Zorn, schreven een genealogie over de gewerkmakers 'Lasonder' uit Enschede, die naar Utrecht kwamen, waarin ze ook de succesvolle familie 'Lazonder' opnamen.³⁴

Afb. 16 Gerrit Lazonder (I), Zilveren tasbeugel, 1803, versierd met graveerwerk, zogenaamde papagaaienbeugel, met gordelhaak.

Foto: Veilinghuis van Spengen, Hilversum 22 okt 2020.

Afb. 17 Adrianus Haalbos Lazonder (IIa), Tashaak, 1839, vooraanzicht, en achterzijde met kantoorteken M (Schoonhoven) en meesterteken AL boven 20, in vierkant (nr. 1063).

Foto: Old Memories www.zilver.nl.

³² BRS 1860-1880, 1880-1890.

³³ www.Wiewaswie.nl, zoektermen 'Lazonder, Lasonder' en aangetrouwde namen. Geraadpleegd 2020/21;

J.J.C. Buutveld e.a., *Nederlandse verantwoordelijkheidstekens van 1797 tot 1953*, WaarborgHolland (Gouda 2003).

³⁴ zie noot 1.

Bijlage 1**Geraadpleegde bronnen**

Als primaire bronnen voor de genealogie en de stamreeks dienden de doop- trouw- begraaf- en lidmatenregisters, de Burgerlijke Stand en Bevolkingsadministratie van Schoonhoven, inclusief Persoonskaarten, voor zover ten tijde van het onderzoek openbaar. Voor de Krimpenerwaard werd het ‘Register van verhuisde personen’ gebruikt als secundaire bron maar ook als toegang tot andere primaire bronnen.³⁵

Voor de invulling van de genealogie met biografische gegevens in Schoonhoven diende de Collectie Muilwijk (CPM), aanwezig in het Streekarchief Krimpenerwaard te Gouda en in de HOP in Schoonhoven. De indices op de Collectie Muilwijk, vervaardigd door de heer Hans van der Molen, dienden via de familienamen als ingang. De Kadastrale Atlas Schoonhoven toonde de situatie van de familie in 1832. Monumenten van Schoonhoven en Beelden van Schoonhoven uit de 20ste eeuw gaven een picturaal beeld.³⁶

Een belangrijke secundaire bron was S.A.C. Begeer, e.a. ‘Zilversmeden van de Stad Schoonhoven 1600-1900’ uit 1981.³⁷ De nummers tussen haken in de genealogie achter de diverse werkmeesters verwijzen naar deze publikatie. Bijvoorbeeld, ‘I. Gerrit Lazonder (G 115, 178)’, Het nummer G 115 verwijst naar Gerrit Lazonder zoals beschreven in het hoofdstuk over de werkmeesters gedurende de gildetijd, en 178 naar de beschrijvingen van werkmeesters na de gildetijd, c.q. na 1812.

Notaties en afkortingen

BR	Bevolkings Register / Registratie
CPM	Collectie Piet Muilwijk
DTB	Doop- Trouw- en Begraafboeken
HOP	Historisch OntmoetingsPunt, Openbare Bibliotheek te Schoonhoven.
NAS	Nieuw Archief Schoonhoven
NNOS	Nieuw Notarieel Archief Schoonhoven
NOS	Notarieel Archief Schoonhoven
RAS	Rechterlijk Archief Schoonhoven

Toelichting: ‘CPM:NOS 2873’ betekent dat het excerpt in de Collectie Piet Muilwijk als bron is gebruikt en wordt aangehaald. Mogelijk bevat de primaire bron, in dit geval NOS 2873, nog aanvullende gegevens. In het algemeen is CPM aangehaald in gevallen van hypothecaire geldleningen en bij belendingen. Bij de schrijfwijze ‘NOS 7360’ bijvoorbeeld, is het origineel geraadpleegd.

³⁵ BS Schoonhoven, 1811-1940; DTB Krimpenerwaard 1695-1812; Register Verhuisde personen Krimpenerwaard, incl. twee supplementen; DTB Cabauw (Handschrift Mw. Den Hartogh), dopen 1679-1750, overl. 1679-1762; DTB Schoonhoven 6, dopen na 1765; idem. 9C, R.Kath. overlijden; idem.10, 1765-1773; idem 10D, 1682-1726; idem 10D, 1771 vormelingen, idem. 11A, Gerecht Schoonhoven, bijlagen Trouwboek 1658-1811.

³⁶ Architectenbureau B. van den Boogert, *De monumenten van Schoonhoven. Overzicht van historisch waardevolle gebouwen en de rijksmonumenten met 412 foto's* (Schoonhoven 1986); C. van Holten, P. Muilwijk, *Beelden van Schoonhoven in de twintigste eeuw* (Schoonhoven 1991).

³⁷ Begeer e.a., *Schoonhoven*. Dit werk wordt dikwijls aangehaald als de ‘Catalogus’ van de tentoonstelling in 1981, maar dat is feitelijk een andere publikatie, t.w. S.A.C. Begeer, I. Hak, L. Linhart-du Cloux, *Drie eeuwen Schoonhovens zilver* (Schoonhoven 1981). De werken verschillen door een groene of rode omslag, drie-talig Nederlands, Duits en Engels, wel of geen verhalende tekst, en het overzicht van goud- en zilversmeden, meestertekens, stadstekens en jaarletters.

De Digitale Begeer, e.a., *Schoonhoven*, uit 1981

Redactie

Voor u ligt klaar S.A.C. Begeer, e.a. ‘Zilvermeden van de stad Schoonhoven 1600-1800’ (Schoonhoven 1981), maar dan in digitale vorm en in *open access*: [klik hier](#)

Parafaserend op Professor De Boer kun je stellen:¹ ‘... dat er nauwelijks meer nieuwe stukken ontdekt kunnen worden, maar dat de winst vooral moet worden gezocht in het beter toegankelijk maken van de bekende stukken en teksten’. Digitaliseren dus, die standaardwerken. Dat helpt de ‘zilverwetenschap’ met een sprong vooruit.

Standaardwerken digitaliseren

Met toestemming van het [Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven](#), de auteursrechthebbende, hebben we de uitgave van het museum uit 1981 gedigitaliseerd.² Je kunt er nu in zoeken en vinden met ‘Ctrl-F’ (find) plus een zoekterm. Je kunt er in ‘springen’ of ‘jumpen’ naar vaste plekken die steeds nodig zijn, zoals de inhoudsopgave en de verschillende hoofdstukken.

Zo maar wat praktische voorbeelden

Zo maar wat voorbeelden die gebruikt werden na het gereedkomen van de Digitale Begeer e.a. uit 1981.

Waar staat Nicolaas Kooiman. Wat is er over hem opgenomen?	Ctrl-F Nicolaas, 17 hits Nr 152: biografie, en meestertekens
Wie gebruikte het Meesterteken ‘hand’ ?	Inhoudsopgave, klik ‘Bijlage I: meestertekens 1600 - 1812; afbeelding hand 107 (verwijst naar G113) en 108 (verwijst G 086); Ctrl-F ‘G 086’ levert Adrianus Kooiman. G 113 is Gijsbert Lameer.
Welke stukken zijn er opgenomen van Van Gelderen ?	Ctrl-F Gelderen, 37 hits, waarvan 11 bij afgebeelde stukken.
Van de Inhoudsopgave naar het hoofdstuk dat je zoekt, bijvoorbeeld: naar ‘meestertekens’ op pag. 147	Pag. 2 Inhoudsopgave: klik op ‘meestertekens 1600-1812’
Terug naar de Inhoudsopgave, vanaf elke bladzijde	Klik op de <i>header</i> van elke bladzijde ‘Zilvermeden Schoonhoven etc.’
Last but no least: vanaf elke pagina naar www.Zilverhistograaf.nl	Klik op de footer / logo van elke bladzijde (n.b. resultaat duurt even, afhankelijk van computer en internetsnelheid ter plekke)

¹ D.E.H. de Boer, ‘In de ochtendniveaus. De contouren van Holland in perspectief’, *Holland*, historisch tijdschrift 50 (2018) 199-206, ald. 203 ‘... dat er nauwelijks meer nieuwe schriftelijke bronnen ontdekt kunnen worden, en dat de winst vooral moet worden gezocht in het telkens weer kritisch bevragen van bekende teksten’.

² Email correspondentie M. Teheux, 7 feb 2022 15:28.

Was het moeilijk om te digitaliseren?

1. Een digitaal bestand (laten) maken van een boek. Wij lieten het doen bij Luma Drukwerkservice in Stolwijk.

Kosten: allereerst een boek, want je snijdt het uit de band. Dat kun je later wel weer laten inbinden en dat kost geld. Een ander kopen bij www.Boekwinkeltjes.nl of www.Antiqbook.com is waarschijnlijk voordeliger.

Plus de directe kosten voor Luma's dienstverlening: afhankelijk van de omvang, circa 20 euro.

2. OCR'en van het bestand. Nodig daarvoor is een geschikt computer programma dat Optical Characters Reading 'doet'. Het bekendste is natuurlijk van Adobe. Het onze, *PDFill PDF Editor Professional* kostte éénmalig US \$ 20,= en bijbehorend *PDFill PDFTools 15.0* is gratis. Zie [PDFill: Free PDF Editor, Free PDF Tools and Free PDF Writer](#)

3. Tijd, want je computer is er wel even mee bezig.

Aanbevolen

Elke stad zou zijn eigen standaard 'zilveruitgave' kunnen digitaliseren en toegankelijk maken. Dat gaat in de toekomst toch gebeuren. Dus misschien nu maar alvast doen?

Colofon maart 2022, aflevering 1

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over ‘de geschiedenis van de 1000 Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.’ Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl.

De Zilver Histograaf Schoonhoven verschijnt onder auspiciën van het *Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy*. Het verschijnt in *open access*, gratis toegankelijk voor iedereen, op het *worldwide web*. De website biedt de afleveringen aan. Er is tevens een ‘Schatkamer’ of *repository* waarin elders reeds verschenen publicaties over de geschiedenis van Schoonhoven als Zilverstad bijeen gebracht zijn.

Jaarboek. Aan het eind van elk kalenderjaar wordt digitaal een Jaarboek samengesteld met de verschenen afleveringen. Print of druk van afleveringen en Jaarboek door derden is vrij van onze rechten.

Abonneren is gratis. Opgeven, wijzigingen en afzeggen kan/moet men zelf doen op de website van de Zilver Histograaf Schoonhoven, www.zilverhistograaf.nl

Abonnees worden per email geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe afleveringen. De Zilver Histograaf Schoonhoven wordt, desgewenst, gratis digitaal aangeboden aan de leden van geïnteresseerde historische verenigingen, geïnteresseerde ‘vrienden van’ de diverse Nederlandse musea met een edelmetaalcollectie.

Publicaties: Aangeboden artikelen worden *peer reviewed* door de (gast-) redacteurs. Het auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Artikelen en/of kopij kunnen worden aangeboden bij het secretariaat van de redactie: redactie@zilverhistograaf.nl. Alle bijbehorende afbeeldingen die niet gemaakt zijn door de auteur, dienen vrij van rechten aangeboden te worden. De Zilver Histograaf Schoonhoven, i.c. de Stichting HEK, aanvaardt in deze geen enkele aansprakelijkheid.

Richtlijnen voor auteurs: www.ZilverHistograaf.nl/richtlijnenauteurs.

Redactie

Rene Kappers, hoofdredacteur
Loek van der Kolk, redactiesecretaris
Gemke Jager, redactielid
mw. Cristel Stolk, redactielid
Ferry Mol, redactielid
Rogier de Groot, webmaster
Dick Mentink, adviseur

rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
info@gemkejager.nl
c.stolk@samh.nl
ferrymol4@gmail.com
rogier@roaxdesign.com
d.mentink1@planet.nl

Vormgeving: Roax Design, Schoonhoven

Cover: Ton van Velsen, Hilversum

ISSN: 2772-4867

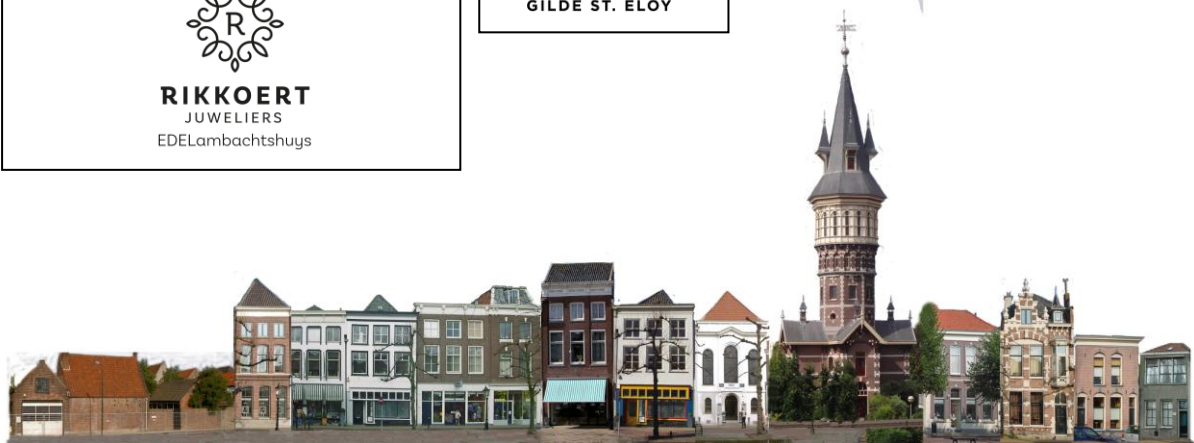
De Stichting HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de rechtspersoon die de uitgever is van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*.

Bestuur Stichting HEK

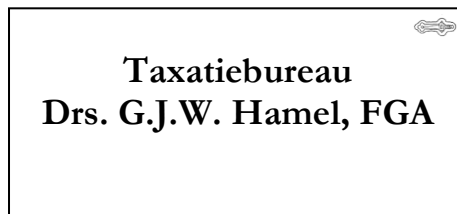
Han Goutier, voorzitter
Gemke Jager, secretaris-penningmeester
Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl

Dank aan onze sponsors van 2022
Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest

Panorama van de Zilverstad

Panorama van de Zilverstad, adressen v.l.n.r. Havenstraat 49, 47a, Haven 69, Haven 64, 66, 68, 70, 54, 66, 13, Bij de Watertoren, Haven 7, 61, Nes 22, Scheepmakershaven 30.
Werkplaats/huis van: Zilverfabriek A. Mesker & Zn, Zilverfabriek P. van Oostrom & Zn, Pieter van Sonsbeek, Artis Causa (Huub Rogier, Gabri Schumacher)/Jan Ariensz, Willem Littel Wmz, Gillis Grevink, Jacob Kooiman AGz/Andries Graves Kooiman, Adrianus Kuijlenburg Jz, Rikkoert Edelambachtshuys, Paul de Vries/Wouter van Balen/Titiaan de Geer, Juwelier Rikkoert, Jacob G.J. Niekerk, F. Edeling, H.C. Daudt. Foto's en Collage RKa

JAARGANG 2 - Nr 2 - JUNI 2022 - ZOMER

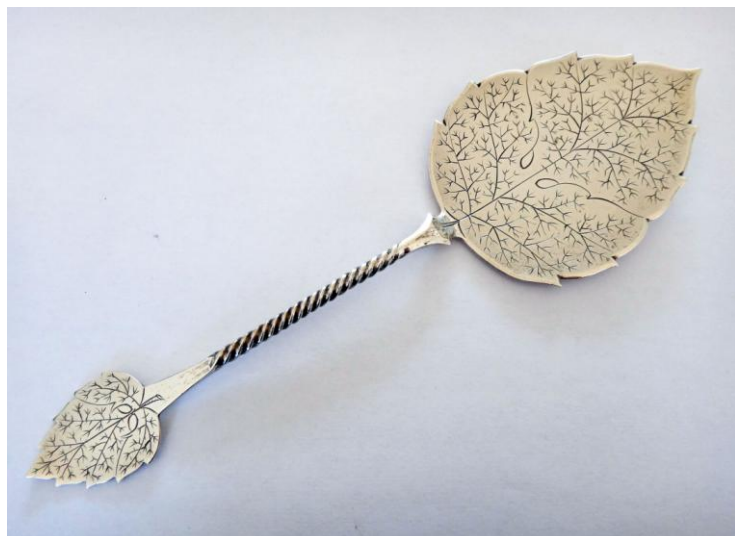
DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

Zilver Histograaf
Schoonhoven

Bij de Cover

*Taartschep
Zilverfabriek H. Hooijkaas
zilver 833/000
jrl. K in rond contour, 1920
kantoorteken M, Schoonhoven*

*Collectie Rikkoert
Edelambachthuis Schoonhoven
Vit. 20, deel van inv.nr. 1180
Art Nouveau lepelset met
bladornamenten, 36 stuks
voornamelijk Wed. A. Pluut
Foto RKA*

- 43   [Inhoudsopgave](#)
- 44   [Bestuur en Redactie](#) | In Memoriam: Dick Mentink en de Zilverstad, 1943-2022
- 45   [Rita Vastenholt](#) | Twintig handgesmede taartscheppen van Jan en Govert van Os van den Abeelen (1852-1934), zilversmeden in Schoonhoven van 1885 tot 1950
- 51   [Ferry Mol](#) | Galerij der Meesters: Gerardus Antonius van Engelen
- 53   [Rene Kappers](#) | *Silver Material Girls?* Opvolgende weduwen in de Zilverstad van 1680 tot 2000
- 72   [Ferry Mol](#) | Galerij der Meesters: Jan Pieter Benschop, Cornelis Wendels
- 73   [Colofon](#) | Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, juni 2022
- 74   [Sponsors](#) | Panorama van de Zilverstad

In Memoriam: Dick Mentink en de zilverstad, 1943-2022

De Zilverstad is een onderdeel van de identiteit van de stad; net als de stadsrechten. Dick Mentink had daar oog voor. De identiteit van de stad had hij goed leren kennen tijdens zijn onderzoek voor zijn 'Schoonhoven, vier eeuwen bezien en beschreven' uit 1981. 'Behoud van de identiteit van de stad' was dan ook het leidende motto tijdens de tien jaar vanaf 2005 dat Dick de voorzitter was van de Historische Vereniging Schoonhoven.

Zilverstad, dat onderscheidt ons van de rest. Zo'n onderscheid is goed voor economie en cultuur van de stad. Het geeft de mensen een gevoel van trots; trots zijn op 'onze stad'. Reden voor Dick Mentink om zich ook in te zetten voor de Zilver Histograaf Schoonhoven; om de geschiedenis van 'de 1000 meesters, hun werk en hun stad' te bestuderen en vast te leggen in digitaal beeld en geschrift.

De erudiete Mentink heeft de identiteit van de Zilverstad danig versterkt. Drie restauraties van 'zilver-monumenten' werden tijdens zijn voorzitterschap onderscheiden met de Restauratie-plaquette van de Stad Schoonhoven: het ensemble van oude zilverwerkplaatsen aan de Havenstraat 47a uit 1857 en 1946, het woonhuis en de zilverwerkplaats Oude Haven 28-30, en de directievilla aan de Wal 12. En bijzonder: niet de panden werden onderscheiden, maar de mensen die het deden, de bewoners / eigenaren. Typisch Mentink.

Dick zorgde ervoor dat het Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven de opbouw van een collectie Hedendaags Zilver kon beginnen. Door Rotaryclub Schoonhoven werd vijf jaar lang een bedrag van 4.500 euro geschonken voor de aankoop van stukken voor dit nieuwe collectiedeel.

Van het Nationale Zilverstad Symposium was Dick tien keer de dagvoorzitter. Dat werd jaarlijks in het Zilvermuseum gehouden. Steeds met een ander onderwerp: van afbeeldingen op zilver, kerkzilver, of verzamelen, tot zilveren 'Stepping stones into the Future' als laatste in 2012. Op zijn eigen unieke wijze loodste hij de sprekers, de toehoorders en de organisatie door het volle dagprogramma. Steevast werd dit door hem afgesloten met een concluderende samenvatting: 'wat betekent de gepresenteerde visie op dit onderwerp voor Schoonhoven, voor onze Zilverstad? Welke lessen worden hier geleerd?'. De samenwerking in deze met de Stichting Nationale Zilverdag heeft onze kennis over dit deel van de identiteit van de stad in belangrijke mate verruimd. De Zilverstad werd door de blik van Mentink over het behandelde onderwerp, als het ware groter.

Een korte heftige ziekte maakte op 24 april een eind aan het leven van prof. mr. dr. Dick Mentink, onderwijzer, socioloog, jurist, hoogleraar. Hij laat zijn vrouw, dochters en kleinkinderen met een grote leegte achter. Een leegte die wij als team van de Zilver Histograaf Schoonhoven ook zullen merken: wij missen onze kundige adviseur en vriend. Ons diepgevoelde medeleven gaat uit naar zijn vrouw Rianne en naar de familie.

Bestuur en redactie Zilver Histograaf Schoonhoven

Han Goutier, Gemke Jager, Rene Kappers, Loek van der Kolk, Cristel Stolk, Ferry Mol en Rogier de Groot

Twintig handgesmede taartscheppen van Jan en Govert van Os van den Abeelen (1852-1934), zilversmeden in Schoonhoven van 1885 tot 1950

Rita Vastenholt

In de *Zilver Histograaf Schoonhoven*, 2021 | jrg 1 | afl. 2 verscheen onder de titel ‘Van Os van den Abeelen, zilversmeden in Schoonhoven, 1885-1850’ een artikel over dit ‘gezinsbedrijf’ in zilver. Behandeld werden het ontstaan van de dubbele naam, de werkplaatsen en de meesterstekens.¹ In de volgende tekst wordt ingegaan op een collectie taartscheppen, verzameld met enthousiasme door een achterkleinzoon van de zilversmid Jan van Os van den Abeelen, T.J.P. (Teun) van Os van den Abeelen.

Afb.1 De besproken collectie van 20 taartscheppen. Van linksboven naar rechtsonder zijn de scheppen in chronologische volgorde geplaatst: van 1898 t/m 1919. (linksboven 1898-1898-1905-1905-1906-1907-1907-1908-1909-1910-1910-1911-1911-1913-1919-1918-1918-1918-1919-1919 rechtsonder)

Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen. Foto Ria van Rhijn

Inleiding

Jan van Os van den Abeelen (1852-1934) begon in 1885 zijn zilversmederij aan de Havenstraat nr. 13. Zijn meesterteken: OA in vierkant, aansluitend in rechthoek.² Na zijn overlijden in 1934 zette één van zijn zonen, Govert (1884-1957) -die vanaf het begin van de 20e eeuw met zijn vader Jan in één en dezelfde werkplaats samenwerkte- de zaak voort. De weduwe van Jan, Frederica S.W. den Besten deponeerde in 1935 twee meestertekens, OA1 en OA.1, beiden in zeskant en het bedrijf ging verder onder de naam *Firma de wed. J. van Os*

¹ R. Kappers, ‘Van Os van den Abeelen, zilversmeden in Schoonhoven, 1855-1950’, *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 42-50. Kappers spreekt (per definitie) over een ‘gezinsbedrijf’ omdat er sprake is van een vader met in het vak opvolgende zoons. Daarvoor en daarna zijn geen zilversmeden in de familie werkzaam.

² Zie voor het overzicht van de meestertekens Van Os van den Abeelen: Kappers, ‘Van Os van den Abeelen’, bijlage 1, p. 49.

van den Abeelen. Met Govert als drijvende kracht. Er is (momenteel) geen gegeven dat erop wijst dat de weduwe zich ook daadwerkelijk met de productie heeft bemoeid.³ Al bleef zij voor de waarborg wel aansprakelijk voor de kwaliteit van de geleverde producten. Een beeld van werk met de meestertekens OA1 en OA.1 uit de periode 1895-1950 ontbreekt op dit moment. In 1950 hield het bedrijf op te bestaan.

Het bedrijf maakte allerlei soorten schepwerk, maar incidenteel ook groot zilver zoals kommen. Zo kreeg Govert een opdracht van een Braziliaanse consul-generaal voor een 24-delige bestekcassette, aangevuld met kommen. Vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vertrok deze opdrachtgever naar zijn thuisland met de cassette en de kommen. Hoe die laatsten eruit hebben gezien -glad of versierd- is daardoor onbekend gebleven.

Opdrachten voor schepwerk kwamen van ondernemingen uit Den Haag, Utrecht, Den Bosch e.a. Het benodigde zilver werd in consignatie geleverd door deze firma's. Na voltooiing werden de stukken 'pijnlijk nauwkeurig' gewogen; het gewicht aan zilver moest voor en na vervaardiging hetzelfde zijn. Het was dus zaak om al het zilvertijdsel te bewaren.⁴

Afb. 2 De twee vroegste scheppen, uit 1898. Graveur onbekend. Zie ook afb. 2a.

Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen. Foto Ria van Rhijn.

Afb. 2a De A met schreef in het meesterteken, jaarletter gotische O: 1898. Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen. Foto Ria van Rhijn.

³ Vriendelijke mededeling Teun van Os van den Abeelen, na het lezen van de concepttekst: 02/03/2022. De rol van 'opvolgende weduwen' in het goud- en zilver, en hun invloed verdient nader onderzoek.

⁴ Vriendelijke mededeling Teun van Os van den Abeelen: interview in Vlaardingen op 11/11/2021. Govert, de grootvader van de voornoemde Teun, was een niet onverdienstelijk tekenaar. Teun kan zich de bezoeken aan zijn grootvader nog goed herinneren. Hij mocht dan het schilderskoffertje dragen op weg naar de Lek waarna hij zich op gepaste wijze moest zien te vermaken terwijl zijn grootvader stond te schilderen. Op weg naar huis werd de wandeling veelvuldig onderbroken door een gesprek met een plaatsgenoot, wat door de jonge Teun niet altijd gewaardeerd kon worden.

De tweede zoon van Jan, Gijsbertus (1889-1968) was graveur en zilversmid. Voor zover bekend heeft hij bijna geen zilverwerk gemaakt, maar werkte hij met name als graveur. Deze werkzaamheden voerde hij tussen 1928-1950 ook uit voor zijn vader en na diens overlijden voor zijn moeder en broer Govert. Jarenlang kwam Gijsbertus één keer per week vanuit zijn woonplaats Maartensdijk naar Schoonhoven om het voltooide zilverwerk te graveren.

Toen het bedrijf in 1950 stopte, was er geen zilverwerk meer over; ook een papieren archief ontbrak. Het enige dat Teun van die tijd nu bezit is een zilveren bekertje, een schuivertje en vorkje -gemarkeerd met het meesterteken OA- die hij na zijn geboorte in 1948 als geboortegeschenk kreeg. Daar kwam verandering in toen Teun vanaf het jaar 2000 actief op zoek ging naar het zilveren erfgoed van zijn voorvaders. Via veilingen en antiquairs ontstond er geleidelijk aan een gevarieerde collectie schepwerk. De taartscheppen vormen daarvan slechts een beperkt, maar belangrijk deel.

*Afb. 3 Linker schep uit 1919, jaarletter J. De jaarletter van schep rechts ontbreekt, maar kan gezien de stijl in dezelfde periode geplaatst worden.
Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen.
Foto Ria van Rhijn.*

Afb. 4 Scheppen met bladmotief uit 1905. Jaarletter gotische V.

*Collectie T.J.P. van Os van den Abeelen.
Foto Ria van Rhijn.*

Taartscheppen, de collectie

Wat direct opvalt aan het afgebeelde schepwerk is de grote variëteit in zowel de bakken als de stelen. De bakken al dan niet opengewerkt, met diverse bloem- en bladmotieven, de stelen al dan niet getordeerd met diverse uiteinden: vlak, geschulpt, punt- of druppelvormig. De scheppen zijn geproduceerd in de periode 1898 tot en met 1919 en vallen binnen de werkzame periode van Jan van Os van den Abeelen. Ze zijn gekeurd met het meesterteken OA in een

rechthoek, een jaarletter, de gaande leeuw voor 2^e gehalte zilver en de Minervakop met de M voor Schoonhoven. Het is niet bekend door wie het graveerwerk in deze vroege periode werd uitgevoerd; Gijsbertus begon hier pas mee rond 1928. De zwierige florale motieven sluiten aan bij de in die periode heersende art nouveau stijl. Rond 1918/1919 worden deze motieven meer ingetogen en abstracter.⁵

De bladvorm: ‘typisch Schoonhovens’?

Ook in andere collecties komen taartscheppen van Van Os van den Abeelen met gegraveerde bakken in bladvorm voor (voorbeeld afb. 4). Zoals in die van *Het Edelambachtshuys* in Schoonhoven (coll. nr. 780, niet afgebeeld) en in de collectie N.F. Havermans uit het *Design Museum Gent*. Allen zijn variaties op vrijwel hetzelfde model (afb. 5, 6). In dezelfde catalogus als deze waarin de taartscheppen voorkomen,⁶ zijn twee vrijwel identieke scheppen afgebeeld met een eveneens gegraveerde bladvormige bak en steeleinde, meesterteken A.J. Driesen, Schoonhoven (afb. 7). Niet alleen de bakken vertonen deze gegraveerde bladvorm, maar ook uiteinden van stelen, zoals bij een suikerstrooilepel 1890 van Wed. A. Kuylenburg Pz. (afb.8), een suikerstrooilepel 1898 en vruchtenscep 1907 van J. Boon (afb.9), een vleesvork 1918 van A. Pelt (afb. 10), een jamlepel 1931 van de Gebr. Niekerk (afb. 11).⁷ Het zijn allen zilversmeden uit Schoonhoven.

Afb. 5 Meesterteken J. van Os van den Abeelen. Jaarletter S, 1902. Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent. De steelvorm komt overeen met die in de collectie van T.J.P van Os van den Abeelen (afb. 4, links) de gravering van de bak verschilt licht.

Afb. 6 Meesterteken J. van Os van den Abeelen. Jaarletter V, 1905.

Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

⁵ De schep, zoals afgebeeld in Kappers, ‘Van Os van den Abeelen’, afb. 7, p. 47, is niet in de hier beschreven collectie opgenomen aangezien het een pasteischep betreft.

⁶ Legaat N.F. Havermans 1909-1987: *Zilver Nederland. België. Denemarken*, Stad Gent-Museum voor Sierkunst, deel 1, tent. cat. 14 juli tot 30 oktober 1988, p. 57, afb. 254 en 255 de taartscheppen van J. van Os van den Abeelen Schoonhoven. Op p. 20, 21, afb. 25, 28, de taartscheppen van A. J. Driesen, kantoormerk M Schoonhoven. Het *Museum voor Sierkunst* heet tegenwoordig het *Design Museum Gent*.

⁷ Zie noot 6: suikerstrooilepel Wed. A. Kuylenburg Pz., afb. 107, p. 33; suikerstrooilepel (niet afgebeeld) en vruchtenscep J. Boon, afb. 19, 20, p. 19; vleesvorkje A. Pelt, afb. 118, p. 35; jamlepel Gebr. Niekerk, afb. 114, p. 35.

Afb. 7 Meesterteken A.J. Driesen, kantoorteken Schoonhoven, jaarletter D, 1913. De tweede schep, hier niet afgebeeld, is van 1919.

Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

In een willekeurige selectie van Nederlandse museumcatalogi betreffende zilver, en in verkoopcatalogi van zilverfabrieken, zijn geen taartscheppen van soortgelijke vorm en stijl gevonden. Dat roept de vraag op: hebben we hier te maken met ‘typisch Schoonhovens’ ontwerp? Is er wellicht een zilversmid in Schoonhoven geweest die met dit ontwerp is begonnen? Uiteraard is meer onderzoek en reeds voorhanden zijnde kennis nodig om deze vraag met kracht van argumenten te kunnen beantwoorden.

Afb. 8 Suikerstrooilepel. Meesterteken Wed. A. Kuylenburg Pz. (Schoonhoven). Jaarletter F, 1890. Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

Afb. 9 Vruchtenschip. Meesterteken J. Boon (Schoonhoven). Jaarletter X, 1907.

Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

Het gebruik

Er moet eind 19^e eeuw, begin 20^e eeuw wel een enorme vraag naar taartscheppen -en in het algemeen naar schepwerk- zijn geweest gezien alleen al de productie van deze ene zilverwerkplaats Jan van Os van den Abeelen. Tel daarbij op het schepwerk van vele collega zilversmeden en de zilverfabrieken en de vraag rijst waar deze behoefte vandaan kwam. Daarvoor moeten we een stukje terug in de tijd.

In de boedelbeschrijving van de Haarlemse zilversmid Dirk van de Graeff, overleden in 1702, werd een ‘taert troffel’ aangetroffen. Het is een vroeg voorbeeld en het is onbekend hoe deze eruit heeft gezien. In de loop van de 18^e eeuw waren taart- of taartscheppen nog een vrij zeldzaam verschijnsel. En afgaande op de toen populaire kookboeken als *De Volmaakte Hollandsche Keukenmeid* uit 1745 mag men aannemen dat deze scheppen gebruikt werden bij het opdienen van taarten, pasteien en allerhande gebaksoorten. Zowel in hartige als zoete

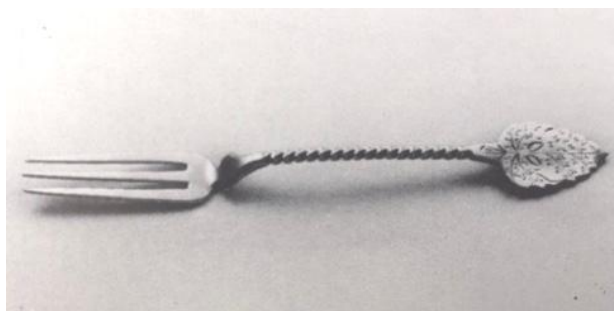
variant. Deze korsten en taarten waren nog ver verwijderd van het luchtige cake- en slagroomgebak uit latere tijden.

In de 19de eeuw nam de welvaart toe, mede onder invloed van de industrialisatie. Er ontstond een middenklasse die zich steeds meer luxe kon veroorloven. Zoals een mooi gedekte tafel met tafellinnen, een servies van porselein, kristallen glazen en zilveren bestek en schepwerk. Zilverfabrikanten en zelfstandige zilversmeden speelden hier doeltreffend op in. Voor elk gerecht kwam er een passende lepel, vork, tang of schep. De zoete taart met room werd een veelvoorkomend onderdeel van het nagerecht bij een feestelijk diner of soms na de avondmaaltijd. Gaandeweg werd het door de gegoede burgerij ook genuttigd bij het thee- en koffiedrinken.

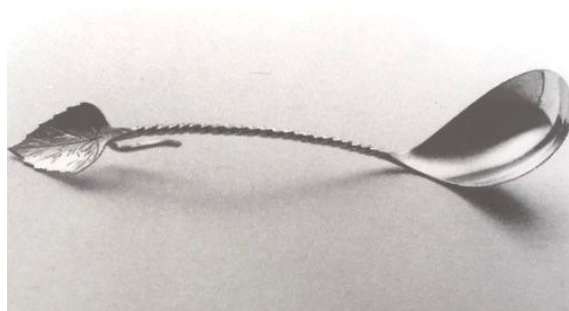
In Nederland raakte de middagthee rond 1900 ingeburgerd. Deze gewoonte was afkomstig uit Engeland waar de *afternoon tea* al sinds het begin van de 19de eeuw genuttigd werd. Deze middagthee begon als een sociaal gebeuren, de zogeheten *jour* of, minder deftig uitgedrukt, een dameskransje waar de gastvrouw op een vaste middag in de week op informele wijze haar gasten ontving. Daarbij werden, naast de thee, schaaltes met lekkernijen gepresenteerd.⁸ Het is dan ook niet verwonderlijk dat er juist uit deze periode veel zilveren taartscheppen bewaard zijn gebleven, zoals die van de zilversmeden Jan en Govert van Os van den Abeelen.

Tot slot

Tot dusver bekend bevindt zich schepwerk, waaronder taartscheppen, van Jan en Govert van Os van den Abeelen in de *Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent*, de collectie van *Het Edelambachtshuys* in Schoonhoven en de *Collectie Meentwijck*.⁹

Afb. 10 Vleesvorkje.
Meesterteken A. Pelt (Schoonhoven).
Jaarletter I, 1918
Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

Afb. 11 Jamlepel.
Meesterteken Gebr. Niekerk (Schoonhoven)
Jaarletter W, 1931
Collectie N.F. Havermans, Design Museum Gent.

⁸ Van de tekst over het gebruik van taartscheppen is gebruik gemaakt van: R. Vastenholt-Kleinjan, 'Zilver & Zoet: Thee & Taart', *Museumtijdschrift* 20 (2002), tent. catalogus dec. 2002-mei 2003, Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven.

⁹ Schepwerk van Jan en Govert van Os van den Abeelen in *Het Edelambachtshuys*: vleesvork 1886 (no. 1057), taartschep 1905 (no. 780) met een bladvormige bak, zijnde een variatie op de scheppen uit de collectie van Teun van Os van den Abeelen (afb. 4), tafelcouvert 1932, in art deco stijl (no. 1103). De taartschep 1910 (niet afgebeeld) uit de *Collectie Meentwijck* was te zien op de Tentoonstelling *Zilver & Zoet: Thee & Taart* in het Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, 2002. Er bevindt zich geen schepwerk van Jan noch Govert van Os van den Abeelen in de collectie van het *Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven*, zoals abusievelijk vermeld staat in Kappers, 'Van Os van den Abeelen' 47.

Galerij der Meesters: Gerardus Antonius van Engelen

Ferry Mol *

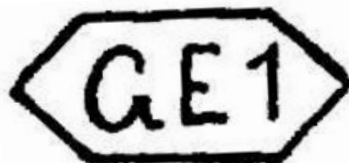
Afb. 1 Op deze foto (eind jaren '20) ziet u Gerardus Antonius van Engelen (geb. 1887, overl. 1955), samen met zijn zoon Johannes Antonius van Engelen (geb. 1913, overl. 1999), in diens werkplaats, mogelijk Oude Haven 8 (Stamboek Waarborg, Kennisgeving B&W 4 feb 1926) of aan de Nieuwe Singel 7-9 (Oral history).

Na in 1916 in Schoonhoven te zijn begonnen in het zilvervak, werkte hij korte tijd in Zeist voor 'de Gero'. Hij kwam na circa één jaar weer terug naar Schoonhoven en startte in 1919 een v.o.f. met Pieter van Oostrom. In 1926 besloten de firmanten uit elkaar te gaan en afzonderlijk hun nering voort te zetten. Specialiteit: lepeltjes in alle soorten en maten. Van Engelen deed na 1926 ook nog wel eens werkzaamheden voor Gero. Ook adverteerde hij metalen breipennen voor nettenbreiers te fabriceren.¹

Meestertekens V.O.F. met Pieter van Oostrom (meestertekennummers 2795 en 2796),² geldig van 1919 t/m 1926 :

Meesterteken als zelfstandig zilversmid en werkmeester (m.t.-nummer 3478)³; het meesterteken is in 1957 vernietigd.

* Met dank aan Mevr. W. van der Paauw (kleindochter) en Mevr. G. van Wingen (bekende van de familie)

¹ Schoonhovense Courant 7 juli 1937.

² C.B. van Dongen, *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens sinds 1797*, Waarborg Holland (Gouda 1999).

³ Van Dongen, *Verantwoordelijkheidstekens*.

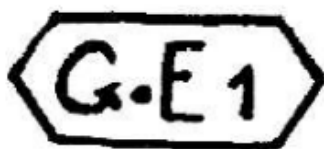
Bijzonderheid: De bijnaam van G.A. van Engelen was ‘de Knalpot’. Er gaan twee verhalen over de ontstaansgeschiedenis van deze bijnaam:

- a) Hij had een grote voorliefde voor carbid schieten.
- b) In de Schoonhovense Courant van 6 maart 1931 werd melding gemaakt dat G.A. van Engelen een alarminstallatie had uitgevonden, waarbij met behulp van een gascylindertje een ontploffinkje werd opgewekt. Er werd door hem octrooi aangevraagd op deze uitvinding. Zeven jaar later tekende de Sch. Courant op dat vooral fruitkwekers gebruik maakten van zijn installatie.⁴ Omdat hij zijn uitvinding aan derden had vertoond, voordat het octrooi rond was, is hij er door concurrentie nooit rijk van geworden.

Na zijn overlijden in 1955 kwam de firma op naam van zijn weduwe Willempje van den Nieuwendijk (geb. 1887, overl. 1977) , waarbij zijn drie zoons Johannes Antonius (Jo), Eligius Emanuel (Looi) en Joseph de dagelijkse gang van zaken overnamen. Deze voortzetting duurde van 18 maart 1957 tot 19 mei 1961,⁵ en werd door onderlinge onenigheid beëindigd.

De onderneming werd in 1961 voortgezet door zoon Joseph als Zilverfabriek G.A. van Engelen tot 1999.

Meesterteken van de opvolgende weduwe (m.t.-nummer 3479);⁶ dit meesterteken is in 1961 vernietigd:

Afb. 2 Willempje van den Nieuwendijk en Gerardus Antonius van Engelen, omstreeks 1915.

*Foto in bezit van nabestaanden.
Onbekende fotograaf*

⁴ *Schoonhovense Courant*, 30 mei 1938.

⁵ Digitaal bestand Schoonhoven 1797-2000, dank aan Waarborg Holland.

⁶ Van Dongen, *Verantwoordelijkheidstekens*.

Silver Material Girls ? Opvolgende weduwen in de Zilverstad van 1680 tot 2000

Rene Kappers (versie 2) *

‘Vrouwen doen niet mee, behalve als ze weduwe zijn. En dan nog passen ze alleen maar tijdelijk op de winkel’ (afb. 1).¹ Dat was de gangbare opvatting in de Nederlandse gildeliteratuur, ook voor goud- en zilversmeden. Feitelijk is dat beeld vandaag de dag gekanteld. In Schoonhoven werd in 2017 bijna de helft (47%) van de 36 actieve goud- en zilver-bedrijven geleid door een vrouw.² Naar verluidt is momenteel 50% van de leerlingen op de Vakschool in Schoonhoven vrouw. Het begin van deze feitelijk kanteling is terug te leiden tot het begin van de 20ste eeuw, ook in Nederland en ook in de Zilverstad.³

Historische opvattingen in deze werden sinds de jaren 1990 herzien.⁴ In een vrij recente dissertatie -2009- over de Gilden in Utrecht werd ook de deelname van vrouwen aan de economie sinds 1304 beschreven: van de 50 onderzochte ordonnanties over de gehele breedte van de economie, inclusief de goudsmiden, bevatten er 32 (64 %) een vermelding over vrouwen. Het aantal wetsartikelen daarin, waar vrouwen genoemd worden komt op circa 80. Als probleem werd echter gesignaleerd dat in de bronnen niet duidelijk is of er weduwen of zelfstandig werkende vrouwen worden bedoeld. De term gildezuster blijkt niet eenduidig.⁵

Afb. 1 Interieur van onmiskenbaar een zilversmederij, met oven, blaasbalg, trekbank, speerhaak, pekkogel met ciseleerwerk, enz. Kasten met onder meer bekers, schotels en lepels. Naast de werkende zilversmeden, uiterst rechts met klanten, kast en toonbank, te oordelen naar de zwarte kleding en sieraden, een weduwe. Als het symbool van de trouw, verwijst de omziende hond naar haar trouw aan de nagedachtenis van haar echtgenoot (Hall, *Iconografisch Handboek* (6;2006)145), en zoekt de hond omkijkend naar de verdwenen meester. Cornelis Beelt, ca. 1660, schilderij, verblijfplaats onbekend. Afbeelding met dank aan Janjaap Luijt.

¹ M. Prak, ‘Ambachtsgilden vroeger en nu’, *NEHA Jaarboek* 57 (1994) 10-33, ald. 28; P. Lourens, J. Lucassen, ‘Ambachtsgilden in Nederland, een beknopt overzicht’, in: K. Goudriaan, e.a. *De Gilden in Gouda* (Zwolle 1996) 9-20, ald. 15, 16. P. Lourens, J. Lucassen, ‘Ambachtsgilden binnen een handelskapitalistische stad: aanzetten voor een analyse van Amsterdam rond 1700’, *NEHA Jaarboek* 61 (1998) 121-162, ald. 154;

² M. Eggink, H. de Leeuw den Bouter, G. Schumacher (samenstellers), *2017 Schoonhoven Meesterstad* (Schoonhoven 2017). Totaal 44 in het overzicht waarvan 36 actief, daarvan 53 % man, 47 % vrouw. Gildeleden 71 %, niet leden 29 %. Verder 44 onderverdeeld (100 %): besloten atelier 17 (39 %), fabriek 4 (9 %), ‘aan de straat’ 14 (43 %), ‘zilverkunst’ 6 (14 %), juwelier 3 (7 %).

³ R.W. Sanger, C. Snopko, *Frauensilber. Paula Straus, Emmy Roth & Co, Silberschmidinnen der Bauhauszeit* (Karlsruhe, Berlin 2011); A. Krekel-Aalbers, *Nederlands zilver 1895-1935. Van Art Nouveau tot Modernisme* (Amersfoort/Brugge 2011) 20-21; ‘De eerste vrouwelijke zilversmid in ons land, Anna Weijers, opende pas in 1908 een eigen atelier.’; RKa: de eerste inschrijving van een zelfstandige vrouw bij de Waarborg in Schoonhoven was Adriana Hendrika Kuijlenburg, Haven WZ 66 te Schoonhoven. Eerst reizigster, op 10-2-1927 werkmeesteres met AK6 in zeskant. Ze volgde (kennelijk) haar vader op in zijn werkplaats, Adrianus Kuijlenburg, op ditzelfde adres, overleden 15 jan 1927. Zij verhuisde in 1931 naar Rijswijk en was ongehuwd. Bronnen: digitaal bestand 1797-2000 WbH en haar Persoonskaart, CBG Den Haag. Het eerste eigen atelier van en door een vrouw werd in Schoonhoven pas in 1985 geopend door Gabri Schumacher (met mt. 2401). Ref: R. Kappers, ‘Inleiding’, paragraaf ‘Van mannen naar vrouwen’, in: Eggink, e.a. *Meesterstad*.

⁴ D. Arnoldus, ‘Opvolging en strategie in Nederlandse familiebedrijven, ca. 1880-1970’, *NEHA Jaarboek* 65 (2002), 201-223; M. Schrover, ‘De affaire wordt gecontinueerd door de weduwe’. *Handelende vrouwen in de negentiende eeuw*, *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis* 17 (1997) 55-74.

⁵ N. Slokker, *Ruggengraat van de stedelijke samenleving. De rol van de gilden in de stad Utrecht, 1528-1818* (Utrecht 2009) 43-47. Opsomming van de ordonnanties, p. 43, noot 18, waaronder die van de goudsmiden (1597).

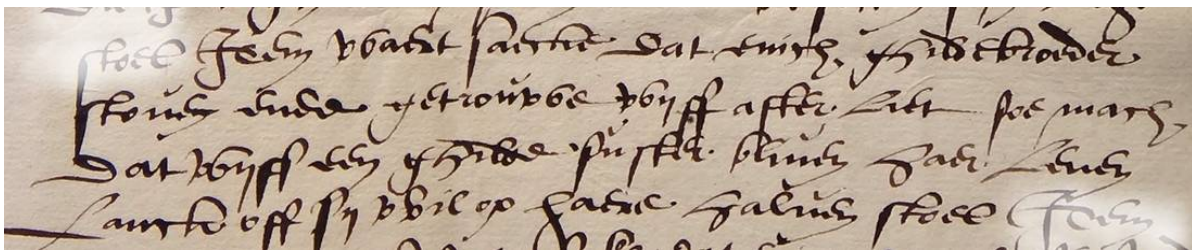
Het patroon van in- en uitsluiting naar sexe bleek regionaal ook zeer verschillend. In het westen van de Noordelijke Nederlanden waren gilden relatief toegankelijk voor vrouwen. In het oosten was het moeilijker voor vrouwen om toegelaten te worden, en in de Zuidelijke Nederlanden was dit bijna onmogelijk.⁶ Hoog tijd dus voor lokale inventarisaties voor een beter inzicht naar vrouwen, gildezusters en opvolgende weduwen.

Weduwen, lokaal in goud en zilver

Vrouwen worden als ‘opvolgende weduwen’ in vrijwel alle Nederlandse ‘zilverboeken’ van steden gememoreerd als een zeer oud voorrecht, maar er is weinig tot geen stedelijk onderzoek daarover bekend. Kwantitatief is er nauwelijks beeld over hen beschikbaar. De (digitale) database van Karel Citroen bevat 6.927 records en slechts 17 (0,2 %) daarvan betreffen weduwen.⁷ *Friesland* van Peter Schoen is een uitzondering met een paragraaf gewijd aan weduwen die van de gilden het advies kregen zo snel mogelijk te hertrouwen.⁸ Hij geeft zes voorbeelden uit minstens 359 edelsmeden (2%).

In Amsterdam noemt Barend van Benthem zeven opvolgende weduwen bij 22 zilvermederijen (n.b. 32 %) en memoreert verderop het eigen meesterteken en de door hem veronderstelde motieven, samengevat: het vermogen beschermen.⁹

Deze sporadische aandacht voor lokale cijfers moet dus verder worden aangevuld voor beter inzicht in inclusiviteit en in het kantelend beeld over de deelname van vrouwen.¹⁰ Dit geldt ook voor Schoonhoven, want slechts ‘de Weduwe Pluut’ is in de 20ste eeuw in de Zilverstad famous.

Afb. 2 Heilige Kerstavond 1425: het vroegst bekende privilege met het opvolgingsrecht voor weduwen van goudsmeden, ook geldig voor de weduwen van andere leden van het Sint Eloy-gilde in Gouda, t.w. de ijzersmeden, tinnegieters en koperslagers.

‘Item waert saecke dat enich ghildebrouder storven ende getrouwe wijff after laet soe mach dat wijff een ghilde .suster. bliven haer leven lanck off sij wil op haere halven stoel’.

Hertaald: ‘Item, in het geval dat enige ghildebrouder kwam te sterven en een echtgenote naliet, dan mag die echtgenote haar leven lang, als ze wil, een ghilde ‘zuster’ blijven voor het halve tarief.

Detail van de tekst van de gildebrieff voor de Gildebrouders van het Sint Eloy-gilde in Gouda, waar ook de goudsmeden toen lid van waren. Gegeven door Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raad der stad ‘vander Goude’, met ‘goetduncken ende consent (van) onser genadige vrouwe van Holland’, Jacoba van Beieren, en haar Hoge Raad, gegeven op 24 december 1425.

SAMH ac. 1, OAG inv.nr. 2527, Afschriften van gildebrieven verleend aan [...] (RKa: abusievelijk zijn in de inventaris niet vermeld: ijzersmeden, goutsmede, tinnegieters, coperslagers), [...] 24 december 1425. Foto RKa 15 dec 2015.

⁶ Slokker, *Ruggengraat*, 13, met verwijzing naar Lourens en Lucassen ‘Ambachtsgilden in Nederland’.

⁷ K. Citroen, *Dutch goldsmiths' and silversmiths' marks and names prior to 1812. A descriptive and critical repertory* (Leiden 1993). Met dank aan J. Luijt.

⁸ P. Schoen, *Tussen hamer en aambeeld. Edelsmeden in Friesland tijdens de Gouden Eeuw* (Hilversum 2016) 232-235. Aantal edelsmeden, 19 (tabel 1.1).

⁹ B. van Benthem, *De werkmeesters van Bennowitz en Bonebakker. Amsterdams grootzilver uit de eerste helft van de 19de eeuw* (Zwolle 2005), zie register: weduwen Bennowitz, van Grastek, Haas, Heuvel, Lieshout, Peirolet, Stellingwerff. Motieven, 68.

¹⁰ Landelijk thema Open Monumentendag 2021: ‘Inclusief’. Europees thema: ‘Inclusive Heritage’.

De vragen in dit artikel voor een Schoonhovens inzicht

Hoeveel weduwen waren het die in Schoonhoven meetelden omdat ze een eigen meesterteken voerden en dus (wettelijk) verantwoordelijk waren voor het geleverde werk?¹¹ Wie waren die weduwen, wanneer en hoe lang? Wie volgden hen weer op; zonen, anderen, of stopte het bedrijf? Hoe verhiel hun aantal zich tot de overige individuen en families in het zilvervak? Wat was het belang voor de continuïteit van de bedrijven en het vak in Schoonhoven?

Na een korte historische verkenning -hoe oud is het fenomeen? wat was de regelgeving? - inventariseert dit artikel de opvolgende weduwen in Schoonhoven van 1680 tot 2000 om de gestelde vragen voor Schoonhoven te beantwoorden. De meestertekens van de opvolgende weduwen zijn het onderwerp in een volgend artikel.

Vooropgesteld zij in dit artikel dat Schoonhovense goud- en zilversmeden ambachtsbedrijven waren zonder 'kunstpretenties'. Deze smeden dreven een kleinschalig productiebedrijf, en geen 'kunst-atelier'. Hun opvolgende weduwen evenmin.

Afb. 3 Detail uit 'Stadhuis te Schoonhoven', pentekening van Cornelis Pronk 1733 (inzet). Het tweede huis rechts naast het stadhuis (pijl) was tot 1728 het woonhuis en de werkplaats van Gaston Dulavay en Martijntje Vervoorn; de oude huisnaam (1661) was 'De Toren van Babilon'. Lokatie anno 2022: samen met het linker pand, onderdeel van het stadhuis van Schoonhoven en de huidige ingang van het gemeentehuis Krimpenerwaard. Pentekening, Cornelis Pronk, 1733; gesigneerd. gedateerd l.o. 'C.Pronk del. ad viv. 1733'.

D. Mentink, Schoonhoven vier eeuwen bezien en beschreven. Prenten, schilderijen en tekeningen uit de 16e - 19e eeuw (Schoonhoven 1981) 39-43, ald. 40, 98. Fotobew. RKA.

De vroegste opvolgende weduwen van goudsmeden in Holland

In Gouda werd al in 1425 door het stadsbestuur, met 'goetduncken ende consent' van gravin Jacoba van Beieren, voor het Gilde Sint Eloy bepaald dat een weduwe haar man mocht opvolgen en levenslang in het gilde mocht blijven 'op haere halve stoel', ofwel hertaald 'voor het halve tarief' (afb. 2).¹² Bij 'goudsmeden' zijn de zilversmeden inbegrepen. Curieus is

¹¹ De standaardwerken gaven nog geen volledig beeld: S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de stad Schoonhoven 1600-1900* (Schoonhoven 1981). R. Kappers, *Goud- en zilversmeden in Schoonhoven: 20ste eeuw. De kwantitatieve ontwikkeling van het aantal goud- en zilversmeden in de 20ste eeuw*, Zilvercahier 7.1 (Schoonhoven 2008).

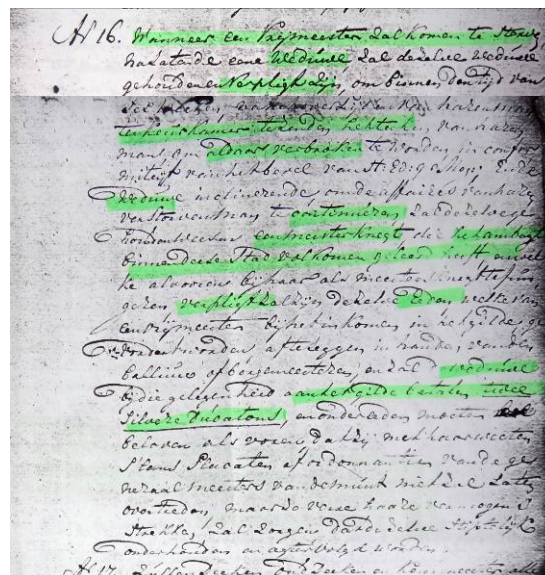
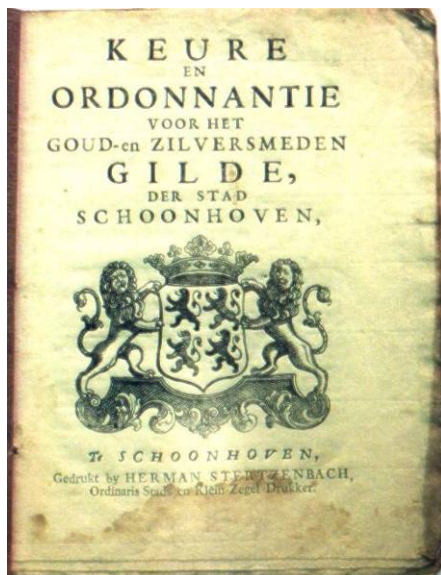
¹² Gouda, SAMH ac.1, OAG, inv.nr. 2527, fol. 9, 9v. Volgens Schadee 1980, is dit een copie uit 1461: N. Schadee, e.a. *Goudse zilver. Werk van Goudse zilversmeden (tot 1813)* (Gouda 1980) 4; A. Scheygrond, e.a. *Gouda 1272-1972. Gouda zeven eeuwen stad. Hoofdstukken uit de geschiedenis van Gouda. Uitgegeven bij de herdenking van het 700-jarig bestaan van de stad Gouda in 1972* (Gouda 1972) 90 transcriptie. Geen van beide werken merkte overigens dit opvolgingsrecht van weduwen van goudsmeden op.

overigens dat haar moeder, Margaretha van Bourgondië, op dat moment als Vrouwe van Schoonhoven een ‘opvolgende weduwe’ was.¹³

Zover bekend is dit in 1425 de vroegste vermelding van het opvolgingsrecht van weduwen van goud- (en zilver-) smeden in Holland en werd dit nog nergens eerder vermeld. Hier viel in 1425 ook de term gilde ‘zuster’ bij opvolgende weduwen (! ook in het origineel tussen aanhalingstekens: afb. 2). In Schoonhoven werd de aanduiding ‘gildezuster’ in de bronnen tot nu toe (nog) niet gevonden.

Opvolgende weduwen in Schoonhoven in de regelgeving 1693, 1774, 1786, 1800, 1807 en 1810 tot 1853

In 1684 kreeg Martijntje Vervoorn, de weduwe van Gaston Dulavay, op haar verzoek toestemming om de zaak van haar in 1680 overleden man voort te zetten. Ze was op 22 februari 1660 met Gaston getrouwd en zelf overleed ze kort voor 27 oktober 1728.¹⁴ In 1693 had zij zich weer tot het stadsbestuur gewend met eenzelfde verzoek. Nu besloot het stadsbestuur niet alleen gunstig op het verzoek van Martijntje Vervoorn, maar besloot tegelijkertijd dat voortaan alle weduwen van vrijmeesters met ‘...knechte en gesellen in hare huisning of winkel te mogen doerwercken (ende) de neringe vant gout en(de) silver te vercoopen soo lange sij

Afb. 4 Links, titelblad van de Magistraatskeur van 1774 (OAS inv.nr. 2545). Rechts, fotocollage (collage) van Artikel 16 van de ‘Vroedschaps Gildewet’ van 1786, over de opvolgende weduwen. Resolutie van de Vroedschap 18 november 1786 (OAS inv.nr. 49). Foto's RKA.

wed(uw)e is blijvende sonder het Gilde te koopen’.¹⁵ Als voorwaarden golden, dat ze de eed zou doen van de nieuwe werkbazen volgens de resolutie van de Staten van Holland van 1663, dat ze zich zou houden aan alle keuren, ordonnanties, plakkaten en gewoonten die bij het

¹³ M. Brandsma, *Tussen twee dynastieën. Margaretha van Bourgondië 1374-1441, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland* (Hilversum 2022).

¹⁴ R. Kappers, *Schoonhoven: Keurkamers en regels 1705-1809. De Gildekeurkamer, de Keurkamer van het Koninkrijk Holland van goud- en zilversmeden en hun regelgeving*, Zilvercahier 6.2 (Schoonhoven 2009) 13-14, digitaal: Zilver Schatkamer, nr. 290, www.ZilverHistograaf.nl; P. Muilwijk, *Eliteonderzoek Schoonhoven*, juli 1983. Collectie Piet Muilwijk, Elite Basisformulieren, EBas, dossier ‘Dulavay’. Ter toelichting: Piet Muilwijk werkte in de jaren ’80 mee aan het landelijke Eliteonderzoek, gecoördineerd door de RU Leiden. Muilwijk ‘deed’ Schoonhoven. Zijn Elite Basisformulieren zijn bewaard gebleven; ik copieerde de zilversmidsfamilies.

¹⁵ OAS 1, f. 135, 30 juli 1684; OAS 23, 22 april 1693; Kappers, *Keurkamers en regels*, transcriptie zie bijlage 4.

goud- en zilversmeden gebruikelijk waren en in deze stad gevolgd werden, en dat ze naast de gezamenlijke gildebreeders de kosten van het gilde zou meedragen.

De Magistraatskeur van 1774 bepaalde dat een weduwe van een vrijmeester met een meesterknecht de ‘affaires’ van haar man kon voortzetten mits de meesterknecht de proef zou doen en ‘... voor de opnemng derzelve (rk:de proef), als mede voor de inkomng van ’t Gilde, en voor ’t Weeshuis, (te) betaalen de helft van ’t geene wegens een Vrijmeester is gestatueerd’ (vastgesteld). Uit bijschriften in het Rekeningenboek van het Gilde blijkt dat voor de oudste zoon bij een opvolgende weduwe de helft van de helft betaald moest worden. Deze ‘belasting’ van een meesterknecht bij een nagelaten weduwe laat in feite de weduwe zelf (nog) ongemoeid.

De ‘Vroedschaps Gildewet’ van 1786 richtte zich wel rechtstreeks tot de weduwe: ze moest twee silveren ducats aan het gilde betalen. De weduwe werd dus in 1786 voor het eerst sinds 1693 zelf aangeslagen voor de intrede in het gilde van haar meesterknecht. Overigens moest deze meesterknecht later de andere helft zelf betalen als hij ooit als meester in het gilde wilde komen.¹⁶

gebied / datum, jaar	wat	bronnen
Gouda, 24 dec 1425	Weduwen van o.m. goudsmeden mogen opvolgen, tarief ‘halve stoel’ (halve tarief). n.b. vroegst bekende vermelding in Holland.	OAG inv.nr. 2527, fol. 9, 9v.
Schoonhoven 30 juli 1684	Resolutie stadsbestuur: Martijntje Vervoorn mag als weduwe opvolgen.	OAS 1, fol. 135
Schoonhoven 22 april 1693 - 13 okt 1774	Resolutie stadsbestuur: alle weduwen g&z smeden mogen voortaan opvolgen, gratis gildelid, wel eed doen, meedelen in kosten.	OAS 23, 22 apr 1693
Schoonhoven 13 okt 1774-25 nov 1786, en 26 feb 1788-2 juli 1795	Magistraatskeur. Resolutie stadsbestuur. Meesterknecht proef doen; hij betaalt de helft (van 50 gld.), zij niets.	OAS 34, fol.54, OAS 35, fol.4, 5
Schoonhoven 25 nov 1786-26 feb 1788, en 2 juli 1795-24 dec 1798 en binnen het ‘subsisterende gilde’ 3 dec 1798-28 juli 1807	Vroedschaps Gildewet. Resolutie Vroedschap. Weduwe betaalt 2 ducats. Meesterknecht opgeleid zijn in Sch. Voor Kas opzetten, 2 of 4 ducats, plus 1gld 50st. aan hoofdliden en gildeknecht; en ter zake examen doen.	OAS 40, magistraat, fol. 16, 25 nov 1786. Kappers, <i>Keurkamers en regels</i> 53
Bataafse Republiek, 23 april 1798	Gilden vervallen; toegang voortaan vrij.	Staatsregeling van 1798, art. 52, 53
Koninkrijk Holland, Wet 11 maart 1807, Reglement 25 juni 1807	Vanaf 1 jan 1808: ‘geschikt persoon ter examen voordragen’, daarna admmissie als ‘Werkmeesteres’.	Wet 11 maart 1807, Reglement 25 juni 1807, 2de Afd. art. 11
Franse Keizerrijk, (annexatie) Brumaïre wet 9 juli 1810	Art. 90. Na overlijden binnen 50 dagen stempel inleveren. Geen bepalingen in de wet over opvolging door weduwen.	Van Dongen 1994, 15, Wettekst, 170-195, ald. 186
Koninkrijk der Nederlanden, Waarborgwet 18 sep 1852 e.v.	1813, Voorlopige handhaving Brumaïrewet. Na 1852 Waarborgwet. Geen bepalingen in de wet over weduwen. Spreekt alleen over ‘ondernemenrs’. Art. 27.3, art. 41.2. Erfgenamen binnen 1 maand aangifte doen.	Min. Financiën (1963) <i>Boekwerk Waarborg</i> , 1-000 Wettekst

Tabel 1 Wet- en regelgeving ten aanzien van opvolgende weduwen, Gouda: 1425, Schoonhoven 1684-1798, Bataafse Republiek 1798-1807, Koninkrijk Holland 1807-1810, Koninkrijk der Nederlanden na 1853, en bronnen daarvan.

¹⁶ Kappers, *Keurkamers en regels* 30-34.

De Magistraatskeur en de Vroedschaps Gildewet wisselden na 1786 qua geldigheid een paar maal stuivertje, afhankelijk van welke groepering aan de macht was, patriotten of prinsgezinden. Dus ook de rechten en plichten van opvolgende weduwen veranderden daarmee enige malen in deze woelige periode tot 1807.¹⁷

In de Bataafse Ordonnantie van 1800 wordt de opvolgende weduwe niet genoemd.¹⁸ In de daaraanvolgende ‘Wet van 1807’ van het Koninkrijk Holland heeft het bijbehorende ‘Reglement tot het in werking brengen’ een nadere bepaling. ‘Een weduwe van een Werkmeester, de zaken na het overlijden van haren Man als Werkmeesteres verkiezende voort te zetten, zal vermogen een geschikt persoon ter examen voor te dragen, ten einde na admmissie haren handel en arbeid te kunnen continueren’.¹⁹

De Franse ‘Brumaïre Wet’ die na de inlijving van het Koninkrijk Holland in 1810 in de plaats kwam van de Wet van 1807, bepaalde in art. 90 dat het meesterteken van een gestorven goud- of zilversmid binnen 50 dagen bij het ‘Bureau de Garanti’ moet worden ingeleverd en terstond zal worden verbroken. De houder van het stempel zal intussen verantwoordelijk zijn voor het gebruik. Over een voortzetting van het bedrijf door de weduwe zwijgt de wet. De praktijk laat in het Stamboek van het Waarborgkantoor zien dat het wel gebeurde; in dit artikel geven tabel 3 en 4 daarvan een overzicht. De ‘Brumaïre Wet’ werd voorlopig gehandhaafd (‘provisieeel’) bij besluit van Koning Willem I op 26 december 1813, uiteindelijk tot 1 januari 1853.²⁰ Uit tabel 3 en 4 blijkt ook dat de Waarborgwet van 1852 en de daaraanvolgende wetten, de opvolgende weduwe hebben gehandhaafd tot in het jaar 2000. De wet zelf kent geen apart artikel over dit onderwerp maar spreekt alleen over ‘ondernemers’.²¹

Afb. 5 Lucifendooshouder, Wed. Van Halteren (2) Teuntje Streef, ca. 1870. Rechts, mt. WH33 in rechthoek, zilver 833/000, oud zwaardje vóór 1906, Collectie Rikkoert Edelambachtshuijs, Schoonhoven, Vit.12 nr. 597. Foto RKa.

¹⁷ idem, idem, 35-37, en blijlage 7.

¹⁸ J. Luijt, De Ordonnantie van 25 juli 1800, of Bataafse Ordonnantie. Afschrift (ongepubliceerd). Met dank aan Janjaap Luijt voor toezending 11 jan 2000.

¹⁹ W. Koonings, *De keuring van goud en zilver tijdens het Koninkrijk Holland. “Wet op het verwerken, invoeren en verkoopen van gouden en zilveren werken, mitsgaders den ophef der belasting op dezelve, gearresteerd den 11 maart 1807”* (Lochem 1968) 51: Reglement 25 juni 1807, Tweede Afdeeling, art.11.

²⁰ C.B. van Dongen, *De Rijkswaarborgwet van 19 Brumaïre 6e jaar in Nederland, 9 November 1797 tot 1 Januari 1853* (Rotterdam 1994) ald. 53 (Publicatie 26 dec 1813, no. 8, Staatsblad 18), 109, 170-195, noten 134, 132, 335, 336.

²¹ Ministerie van Financiën, *Boekwerk Waarborg* (’s-Gravenhage 1963) 1-000, Wetteksten 1852, 1950, 1962.

Opvolgende weduwen in de Schoonhovense literatuur

Het standaardwerk over Schoonhovense zilversmeden, meestal aangeduid als de ‘tentoonstellingscatalogus’ uit 1981 (hierna *Begeer 1981*), vermeldt regelmatig dat ‘de zaak wordt voortgezet door de weduwe’ waarbij dan dikwijls haar eigenaam ontbreekt. Niet in alle gevallen kreeg een opvolgende weduwe ook een eigen vermelding in dit standaardwerk.²² De meestertekens van weduwen zijn daardoor hierin moeilijk of niet te achterhalen (afb. 6).

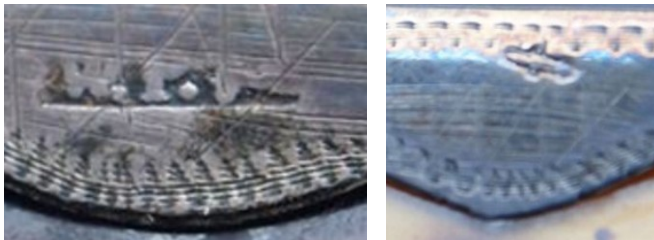
De opvolgende weduwen in de 18de eeuw werden al in 2004 onderzocht; voor dit artikel wordt daarnaar verwezen: ‘*Keurkamers en Regels*’.²³ De aanleiding in 2004 was een zoektocht naar 17de-eeuwse zilversmeden waarvan hun intrede in het gilde onbekend was gebleven. Het resultaat uit 2004 is in het huidige artikel in tabelvorm opgenomen (tabel 2).

Afb. 6 Sigarendoos, zilver en schildpad. Gemonogrammeerd AB. Afm. 25x140x85 mm.

*Anna de Pleijt-Den Haak, wed.
Willem de Pleijt,
w. 1878-1892 (B.236).*

*Mt. 11662 ‘W punt P punt
liggende hamer’
in rechthoek.
Zilverkeur ‘oud zwaardje’
833/000 (vóór 1906).*

*NB. doos, ten onrechte
toegeschreven aan haar man,
Willem de Pleijt.
Catawiki nr. 53331377
november 2021.
Onbekende fotograaf.*

De bronnen

Naast *Begeer e.a.* uit 1981, werd voor de 19de en 20ste eeuw de Stamboeken van het Waarborgkantoor Schoonhoven 1812-1937 (1812-1837 kantoor Utrecht) in kopie geraadpleegd.²⁴ Daarnaast werd het digitale bestand gebruikt van werkmeesters 1797-2000 dat Waarborg Holland eerder ter beschikking stelde.²⁵

Voor de juiste biografische data dienden de Doop-, trouw-, en begraafboeken, de Burgerlijke Stand en de Bevolkingsadministratie van Schoonhoven. De onlangs door het Streek Archief Midden-Holland te Gouda gepubliceerde resultaten van het project ‘Ve

²² S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de stad Schoonhoven 1600-1900* (Schoonhoven 1981).

²³ Kappers, *Keurkamers en Regels*.

²⁴ Schoonhoven, Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven (NZS), Collectie van Dongen, inv. nr. (CvD) Registers of Stamboeken van schatplichtigen 1812-1937: 398-399 (Utrecht), 465-468, 469 (Schoonhoven), Visitatieregister (Schoonhoven) 1914-1919; J. Luijt, M. Houtman, Inventaris van de Collectie Van Dongen.

²⁵ Zilveronderzoeker Casper van Dongen (overl. 3 okt 1998) maakte ook een digitaal bestand van goud- en zilversmeden. Hij ging daarbij uit van de insculptatieplaten. Waarborg Holland beschikt over (een kopie van?) dat bestand. Het gedeelte dat betrekking heeft op Schoonhoven werd mij (Rka) in 2004 welwillend ter beschikking gesteld. Het heeft toen gediend als bron voor Zilvercahier 7.0 over de Schoonhovense werkmeesters in de 20ste eeuw. Het bestand dient nu mede als bron voor opvolgende weduwen van de 19e en 20ste eeuw.

Handen' met de digitale mogelijkheden bleken buitengewoon waardevol.²⁶ Ook de website [WieWasWie.nl](#) zorgde als bron soms voor normaal 'onmogelijke' vondsten, zoals een overlijden onverwacht heel ver weg in Maastricht.

Het noodlot bij opvolgende weduwen

Soms sloeg het noodlot twee maal toe. Dit overkwam Ida Helena de Lussanet (l. Sch. 1700 - 1752)²⁷ en Jannetje van der Vliet (l. ca.1758 - 1848); beiden werden ten tweede male weduwe. Hierdoor komen deze vrouwen met verschillende 'weduwe-aanduidingen' in de bronnen voor. Ida Helena de Lussanet was achtereenvolgens de Weduwe Jan Johannesz van Kempen (tussen 1741 en 1743) en de Weduwe Willem Reijkerkerk (tussen 1746 en 1752). Jannetje van der Vliet was achtereenvolgens de Weduwe van Vlierden (tussen 1790 en 1806) en de Weduwe van Halteren (tussen 1806 en 1812).

Bijzonder: Jannetje van der Vliet werd door haar twee huwelijken wel de moeder van twee zilversmidsdynastieën in Schoonhoven (afb. 8). Beide beroepsdynastieën bleven drie generaties in het vak met zelfstandige goud- en/of zilversmeden.

Overigens ook noodlottig, ontstond in de dynastie Van Halteren na elkaar een tweede en zelfs een derde Weduwe van Halteren. Het waren van Jannetje van der Vliet, haar schoondochter Teuntje Streef (opv. wed. 1863-1891), en de vrouw van haar kleinzoon, Anthonia M.W. Vermeer (l. ca. 1861-1937; opvolgende weduwe 1905-1908). Deze derde weduwe Van Halteren, Anthonia M.W. Vermeer heeft overigens geen eigen inschrijving noch meesterteken bij de Waarborg gehad -ook haar kinderen niet- terwijl er wel werd doorgewerkt na het overlijden van haar man.

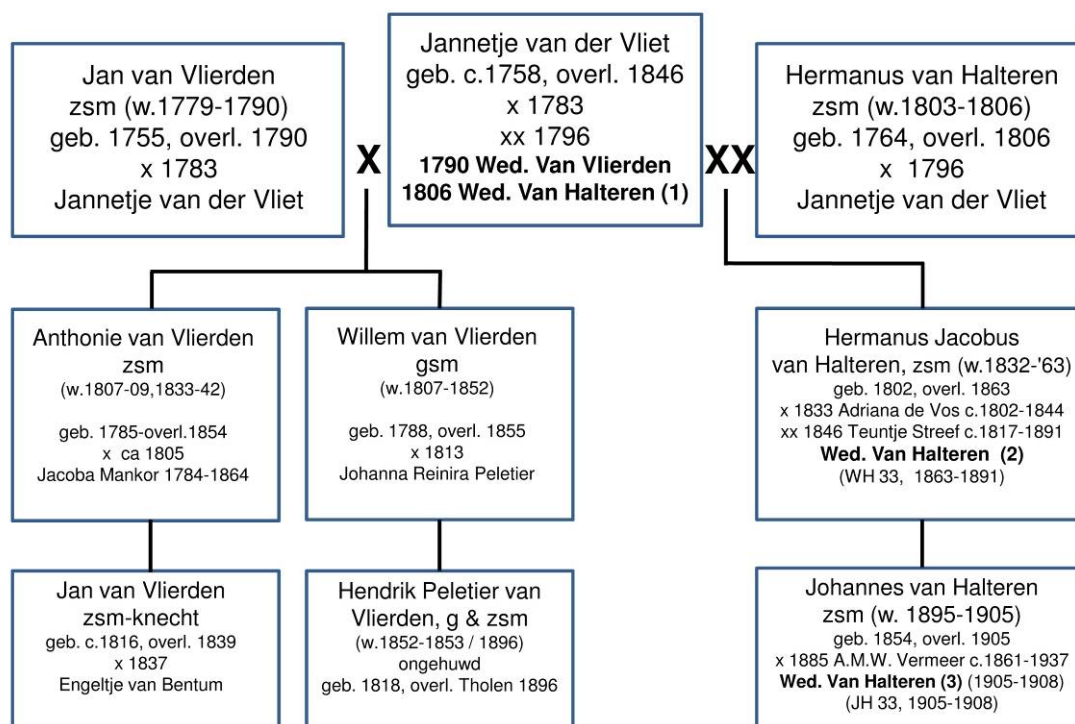

Afb. 7 Wed. Van Halteren (2) Teuntje Streef, suikerschep, zilver met corralijnen handvat, ca. 1870, mt. WH33 in rechthoek, zwaardje 833/000, vóór 1906. Collectie Rikkoert Edelambachtshujs, Schoonhoven, Vit.1 p.3 nr 834. Foto RKa.

²⁶ SAMH, digitaal [www.samh.nl](#) (geraadpleegd t/m mei 2022); Wie Was Wie, digitaal [www.wiewaswie.nl](#) (ger. jan 2021-mei 2022).

²⁷ Ida Helena de Lussanet, ged. Sch. 11 nov 1700, d.v. luitenant Peter de Lussanet en Cecilia Louwiese Horleman, get. Jonas Galjard, juff. Helena de Lussanet (SAHM, DTB Sch. 5 p. 163). In 2004, bij Kappers, *Keurkamers en regels*, was haar afkomst nog onbekend.

**Jannetje van der Vliet, 1758-1846, twee maal weduwe
moeder van twee zilversmids-dynastieën**

Afb. 8 Geneagram Jannetje van der Vliet (ca. 1758-1846), Weduwe Van Vlierden (1790), Weduwe Van Halteren (1806). 'Moeder' van twee Schoonhovense Zilversmidsdynastieën van drie generaties, inclusief haar echtgenoten.

Opvolgende weduwen in tabellen nrs. 2, 3 en 4 (respectievelijk 18de, 19de en 20ste eeuw)

De nummering uit *Begeer 1981* (B.nr.) wordt in de tabellen gebruikt, zonodig aangevuld met een a- of b-nummer indien er geen eigen nummer van de weduwe in *Begeer 1981* gebruikt is. In de tabellen wordt voor de eeuw vanaf het jaar 01 tot en met het jaar 00 gerekend. Iedereen die in die eeuw werkte staat in de tabel; hierdoor staan een aantal individuen in twee tabellen.

Het totaal aantal individuele vrouwen dat in de onderzochte periode 1680 tot en met 2000, opvolgende weduwe werd, bedraagt 65; dit zijn 67 opvolgende weduwen. Zij behoorden als weduwe tot 54 verschillende zilversmidsfamilies; dit is 15% van de circa 380²⁸.

B.nr.	werkmeester	opvolgende weduwe	van	tot	jaar	opvolger / voortzetting
G025a	Dulavay, Gaston	Vervoorn, Martijntje	1680	1728	48	Govert Dulavay (zoon) in Gilde 1728-29
G018a	Brouwer, Bastiaan	Eck, Pieternella van	1695	1748	53	Cornelis Brouwer (zoon)
G121b	Mars, Theophil de	Sprongh Sophia van der	ca 1700	1714	ca 14	Jacobus van der Mars (zoon)
G193a	Vlist, Jacobus van der	Jockheer, Sara	1714	1740	26	Pieter van der Vlist (zoon)Gilde 1740-41
G037a	Erckel, Henricus	Slaats, Sijtje	1741	1766	25	overleden 21 mei 1766 (CPM:RAS 2172)
G119a	Kempen, Johannes Jansz van	Lussanet, Ida Helena de	1741	1743	2	2e echtg. hertrouwt Willem Reijkerkerk
G055	Harten, Jan Claasse van	Kol, Dirkje	1743	? 1755	12	onbekend; niet op lijst 1766
G196a	Vos, Dirk Willemsz de	Bijl, Adriaantje de	1744	? 1755	11	onbekend; niet op lijst 1766
G144a	Reijkerkerk, Willem	Lussanet, Ida Helena de	1746	1752	6	gestopt; waarom niet op lijst 1745 ?
G112a	Labberton, Pleun	Vliet, Maria van	1764	1765	1	Leendert Labberton (zoon)
G043a	Geelen, Jan van	Labberton, Pieternella	1788	1790	2	ws. Jan Labberton, 1792 (zwager)
G111a	Labberton, Leendert	Jong, Teuntje de	1786	1788	2	Jan Labberton (zoon)
G189a	Vlierden, Jan van	Vliet, Jannetje van der	1790	1806	16	Hermanus van Halteren (2e echtgen.)
G044a	Geldereren, Jan van	Bouters, Marringje	1793	1807	14	Cornelis van Gelderen (zoon)

Tabel 2 18de eeuw: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, de start en stop van haar 'werkduur', het totaal aantal jaren daarvan, en de opvolger in of de andere voortzetting of einde van het bedrijf. B.nr. *Begeer 1981*; a en b zijn aanvullende nummers. Bron: Kappers, Keurkamers en regels.

²⁸ R. Kappers, 'Opvolging bij Schoonhovense zilversmeden. Van vader op zoon?', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 11-15.

B.nr.	werkmeester	opvolgende weduwe	van	tot	jaar	opvolger / voortzetting
G189a	Vlierden, Jan van	Vliet, Jannetje van der	1790	1806	16	Hermanus van Halteren (2e echtgen.)
G044a	Gelderden, Jan van	Bouters, Marringje	1793	1807	14	Cornelis van Gelderden (zoon)
G053a	Halteren, Hermanus van	Vliet, Jannetje van der	1806	1812	6	patent 1812; overl. 2 nov 1846; zoon
111	Hellegers, Clemens Cornelis	Stekelenburg, Geertrui	1823	1833	10	Michael Cornelis Hellegers (zoon)
321	Vos, Hendricus de	Kalf, Pieternella Maria	1824	1835	11	gestopt; tekens vernietigd 10-7-1835
262	Roosenburg, Cornelis	Wantenaar, Elisabeth	1828	1830	2	gestopt; mt in depot genomen
199a	Meijer, Jan Frederik Pieter	Kruijt, Willemina Catrina	1834	1835	1	Pieter Lobensteijn (2e echtgenoot)
146	Knosses, Gerard Cornelis	Kooiman, Neeltje	1837	1853	16	Knosses, Andries Graves (zoon, 144)
154	Kooiman, Adrianus G.	Kok, Annigje	1840	1860	20	Jacob Kooiman (zoon)
113	Hellegers, Michael Cornelis	Phijffer, Petronella E.	1842	1847	5	beroep finaal opgegeven 24 nov 1847
248	Ree, Hendrik v. d.	Uitenbogert, Andrijntje	1853	1856	3	2e echtg: Fa. Wed. H. van der Ree van Os
155	Kooiman, Jacob A.Gz.	Margaretha Verheij	1854	1856	2	Andries G. en Willem Kooiman (zonen)
229	Pelt, wed. Dirk	Wijnrox, Hendrika C.	1855	1856	1	opgehouden
258	Rond, wed. Christiaan Albertus	Baaren, Mensje van	1860	1863	3	Christiaan Louis Rond (zoon)
105a	Halteren, Hermanus Jacobus v.	Streef, Teuntje	1863	1891	28	Johannes van Halteren (zoon)
223	Pater, Arie de	Geelen, Geertruida van	1869	1870	1	Pieter van Geelen Ez (broer)
026	Bergh, Leonardus van den	Gubels, Johanna C.	1871	1876	5	Gerrit van den Bergh Lz (zoon)
099a	Kooiman Adz., Andries Graves	Leverland, Klaaske	1878	1879	1	Kooiman, Adrianus And. Andz (stiefzoon)
236	Pleijt, Willem de	Haak, Anna den	1878	1892	14	Aart de Pleijt (zoon)
174	Kuijlenburg, Adrianus Pz.	Borst, Wilhelmina	1882	1893	11	Jan Boon (neefje van W. Borst)
275	Solinge, Albertus van	Waterland, Geertruida J.	1882	1884	2	Gerrit J. G. C. van Solinge (zoon)
070	Geelen Ez., Jacobus van	Drijver, Catharina den	1883	1901	18	Hendrik Cornelis van Geelen (zoon)
156	Kooiman Jz. wed. Willem	Schepp, Jozina Maria C.	1886	1889	3	geen opvolger; 'beroep laten varen'
080	Geelen Cz., Jacobus van	Kuijlenburg, Hendrica J.	1889	1894	5	zij xx Sch. 28.3.1894 Johannes Valk (a.22)
112	Hellegers, Clemens Hendricus	Verroen, Johanna B.M.	1890	1891	1	Petrus Johannes Hellegers (zoon)
241	Pluut, wed. Arie	Kooiman, Neeltje	1895	1896	1	Jan, Arie en Johannes Pluut, zoons
124	Hoogendoorn, Gerrit	Boon, Neeltje	1897	1908	11	onbekend, ws gestopt.
069	Gaillard, Pieter Johannes	Hoff, Margaretha M. van der	1898	1907	9	Daniel Pieter Martinus Gaillard (zoon)
038a	Capoen, Hendrik	Baren, Lena van	1899	1900	1	Cornelis Capoen (zoon)
207a	Niekerk, Jacob Pieter	Ewijk, Gerritje M. C. van	1900	1902	2	Fa. Gebr. J.G.J. en G.J. Niekerk (zonen)
116a	Hoff, Pieter Tieleman van der	Beerendsen, Hermina G.	1900	1913	13	Gert J.A. van der Hoff (zoon)
118b	Hoogendoorn, Pleun	Jannes, Helena Fransina	1900	?1907	7	zij overl. WL 28 juli 1807 'zonder beroep'

Tabel 3 19de eeuw chronologisch: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, start en stop van haar 'werkduur', het totaal aantal jaren daarvan, en de opvolger in, of andere voortzetting of einde van het bedrijf. B.nr. Begeer 1981; a en b zijn aanvullende nummers. Bronnen: Begeer 1981, Collectie Van Dongen, Stamboeken Wb Schoonhoven, inv.nrs. 398-399, 465-468, en (Visitatieregister) 469, Waarborg Holland, digitaal bestand Schoonhoven 1797-2000.

Afb. 9 Pieter Tieleman van der Hoff, 1842-1899, goudsmid (w. 1866-1899)

Hermina Gertruida Beerendsen, 1845-1913.
Opvolgende weduwe 'Firma P.T. van der Hoff' (w. 20 feb 1900 tot 1913).
Mt: TH12 in liggend zeskant

Lit. F. Mol, 'Van der Hoff, 1783-1920. Vier generaties goud- en zilversmeden in Schoonhoven', Zilver Histograaf 1 (2021) 26-36.

Onbekende fotograaf
Collectie F. Mol

B.nr.	werkmeester	opvolgende weduwe	van	tot	jaar	opvolger / voortzetting
070	Geelen Ez., Jacobus van	Drijver, Catharina den	1883	1901	18	Hendrik Cornelis van Geelen (zoon)
124	Hoogendoorn, Gerrit	Boon, Neeltje	1897	1908	11	onbekend, ws gestopt.
069	Gaillard, Pieter Johannes	Hoff, Margaretha M. van der	1898	1907	9	Daniel Pieter Martinus Gaillard (zoon)
207a	Niekerk, Jacob Pieter	Ewijk, Gerritje M.C. van	1900	1902	2	Fa. Gebr. J.G.J. en G.J. Niekerk (zonen)
118b	Hoogendoorn, Pleun	Jannes, Helena Fransina	1900	?1907	7	zij overl. WL 28 juli 1807 'zonder beroep'
116a	Hoff, Pieter Tieleman van der	Beerendsen, Hermina G.	1900	1913	13	Gert J.A. van der Hoff (zoon)
geen	Koorman, Nicolaas	Perk, Elisabeth	1903	1910	7	L.A. Rusz (eerder al firmant)
geen	Zieldorff, Hendrik	Teunissen, Johanna Jacoba	1903	1918	15	Zieldorff, Jacobus (zoon)
geen	Schenkel, wed. Leendert	Karsen, Jansje van	1904	1904	0	opgehouden 24 okt 1904
090a	Gelderden Cz., Jacob van	Hoogenboom, Cornelia	1904	1905	1	Opgehouden 23 mei 1905
geen	Bergh, Jacobus H. van den	Heinnerman, Helena	1906	v. 1923	?	verm. als winkelierster
geen	Lensen, Leonardus	Stravers, Johanna (Hanna)	1908	1909	1	opgehouden 5 mrt 1909
geen	Wewer, Johannes Cornelus	Kleian, Johanna Maria	1912	1915	3	beroep laten varen 14 juni 1915
geen	Krins, Hendrik Jan Pieter	Solinge, Anna Cornelia van	1913	1921	8	beroep laten varen 14 mrt 1921
geen	Vliet, wed. Joh. van	Sluijs, Wilhelmina E. van der	1914	1915	1	beroep laten varen 1 juli 1915
geen	Pleijt, Gerrit de	Geelen, Marietje van	1914	1916	2	beroep gestaakt 23 mrt 1916
geen	Copier, Hendrik	Lensen, Adriana	1916	1919	3	Copier, Hendrik (zoon)
geen	Huisman, Jan	Donker, Johanna	1917	1926	9	Teunis & Jan Huisman 1 ok 1926 (zonen)
geen	Hartman, Jacob Johannes	Pluut, Anthonia	1918	1933	15	Hartman, Jacob Johannes (zoon)
geen	Langerak, Willem	Mulder, Willemina Johanna	1925	1925	0	beroep laten varen 19 aug 1925
geen	Os van den Abeelen, Jan van	Besten, Frederica S.W. den	1935	1950	15	bedrijf gestopt
geen	Hol, Hendrik Barend	Smits, Tonia	1946	1947	1	Hol, Marinus Gerrit (zoon)
geen	Verkerk, Jan	Pluut, Trijntje	1946	1952	6	bedrijf gestopt
geen	Wendels, Cornelis	Soeters, Margaretha	1948	1964	16	G.J.v.d. Bergh & Zonen (waarschijnlijk)
geen	Rous, Adrianus Johannes	Mul, Johanna Cornelia	1956	1963	7	bedrijf gestopt
geen	Engelen, Gerardus A. van	Nieuwendijk, Willempje v.d.	1957	1961	4	Zilverfabriek G.A. van Engelen (zoon)
geen	Hooijkaas, Jacobus Adrianus	Seton, Johanna Cornelia	1957	1965	8	Fa. Jac. A. Hooijkaas (zonen)
geen	Looren de Jong, Huijbert	Graaf, B. van der	1982	1998	16	Looren de Jong, Bert (zoon)
geen	Oudsten, Gerard den	Hoek, Elisabeth C. (Bep) v.d.	2000	2020	20	Thijssse, Peter (2e echtgenoot)

Tabel 4 20ste eeuw, chronologisch: de werkmeester, zijn opvolgende weduwe, de start en stop van haar 'werkduur', het totaal aantal jaren daarvan, de opvolger in, of de andere voortzetting of einde van het bedrijf. B.nr. Begeer 1981; a en b zijn aanvullende nummers. Bronnen: Begeer 1981, Kappers, Zilvermeden 20ste eeuw, Collectie Van Dongen, Stamboeken Wb Schoonhoven, inv.nrs. 398-399, 465-468, en (Visitatieregister) 469, Waarborg Holland, digitaal bestand Schoonhoven 1797-2000.

Afb. 10 Elizabeth Caroline (Beppie) van der Hoek (1956-2020), e.v. Peter Thijssse, eerder weduwe van Gerard den Oudsten. Vanaf 2000 opvolgende weduwe in Zilverfabriek Den Oudsten. Foto in de werkplaats, Havenstraatsewal 2. Foto Marjon Kappers, 2004.

Afb. 11 Frederika Sophia Wilhelmina den Besten, (1855-1944) Opvolgende weduwe Van Os van den Abeelen, 1934-1944 / 1950. Mt: OA 1 in zeskant en OA punt 1 in zeskant. Tekening Govert van Os van den Abeelen, haar zoon; niet gesigeneerd, ongedateerd. Collectie T. van Os van den Abeelen.

Afb. 12 Gerardus Antonius van Engelen (1887-1957), zilversmid 1919-1957, en Willempje van den Nieuwendijk (1887-1977), opvolgende weduwe 1957-1961.
Onbekende fotograaf.

Afb. 13 Huibert Looren de Jong (1914-1981), zilversmid 1942-1981, en Baartje van der Graaf (1917-2018), opvolgende weduwe 1982-1998.
Foto: dank aan Bert Looren de Jong.
Onbekende fotograaf.

periode	aantal zilversmeden	aantal opvolgende weduwen/personen	procent weduwen
18de eeuw	134	14 / 13	10 %
19de eeuw	379	32 / 31	8 %
20ste eeuw	504	29	6 %
Totaal personen		67 / 65	

Tabel 5 Aantal 'Opvolgende weduwen' in Schoonhoven in de 18de, 19de en 20ste eeuw; en hun relatieve aantal per eeuw t.o.v. het aantal (eerder getelde) zelfstandige zilversmeden in die eeuwen.

Motieven en uitdagingen: geld en ander economisch kapitaal

Vooropgesteld, weduwe worden is natuurlijk een drama. Waar de 65 vrouwen uit dit artikel voor gesteld werden in vroeger jaren is voor ons anno 2022 nauwelijks te bevatten. Ze moesten plots in hun eigen levensonderhoud gaan voorzien en hun meestal kleine kinderen alleen groot brengen in een tijd zonder veel goede sociale voorzieningen.

De zorg voor het familiekapitaal kwam daar nog bij. Naast geld bestaat dit bij een Schoonhovense zilversmidsfamilie ook uit ander economisch kapitaal, te weten een bijzondere werkplaats (aan huis) met oven, eigen kleine machines, handgereedschappen, mallen, patronen, stempels, modellen en werktekeningen. Er zijn eigen handleidingen en er is ook eigen receptuur voor van alles: allerlei soorten soldeer, 'dat bij de waarborg niet kapot geslagen wordt',²⁹ voor verguld(-sel), voor vloeistoffen voor afkoken, voor zwarten, enz. Ook

²⁹ Voorbeelden uit *Notitieboekje* van Jacobus Rikkoert, Coll. Rikkoert (geen inv. nr.), 1884: 'Koper met goud kleur, 20 rood koper, 10 geel koper, 4 of 5 gram zilver'. 1888: 'om vlugge zilveren soldeer te verkrijgen moet men 7 gram geelkoper op een lood fijnzilver zetten'. 1892: 'kraagjes met staandjes, rand 65 streep, bovenplaat 75 streep wanneer het plaatmaatje op 100 staat, ze wegen 8 à 9 korrel'. Mei 1892: 'Tonnen soldeer die op het bureaw (RKA: waarborg) niet kapot geslagen worden, 4 gram goud, 1 gram zilver soldeer en 1 gram slechte goude soldeer'. Circa 1893: 'verhouding der soldeer van Roelof van Vliet, om te repareren, 2 gram goud, 2 gram zilver soldeer, 2 gram gewone gouwe soldeer'. 'Gewone soldeer voor flacons om te verwerken, 10 gram goud, 10 gram koper, 10 gram zilver, 10 gram zilver soldeer, Als het niet vlug is moet er 2 gr 14 kr goud en 2 gr zilver

de administratie, hoe primitief soms ook, moest wel begrepen en gedaan worden. Het zijn ‘de geheimen van de smid’, de *tacit knowledge* van toen. Plus nog het sociaal-economische kapitaal: het lokale netwerk van dienstverleners en ‘toeleveranciers’ zoals graveurs, kettingmakers, lavuurwerkers en gereedschapmakers in Schoonhoven. Maar ook lokale collega’s, veelal familie waarmee werd samengewerkt. Daarnaast de leveranciers buiten de stad voor kristal, etuis, schildpad, Brussels aarde, enz. Dan nog de reizigers, de ‘lopers’, de kooplui en bovenal de klantenkring in het hele land.

Vanaf 1956 gaat ook de Bedrijfsopvolgingsregeling, BOR, uit de Successiewet een rol spelen als motief. Erfgenamen die het bedrijf vijf jaar voortzetten en verkopen aan een ondernemer die het op zijn beurt daarna minimaal vijf jaar voortzet, genieten aanmerkelijke voordelen zoals een aanzienlijke reductie van de successierechten, soms tot 100 %.³⁰

*Afb. 14 Wed. Den Oudsten,
Bep van der Hoek,
rammelaar (ontwerp Gabri Schumacher),
zilver, kunststof,
mt. driehoek GdO in zeskant, kantoorteken
R (Gouda), 925/000,
jrl. H in rond contour, 2017.*

*Collectie Firma Den Oudsten, Schoonhoven.
Foto: RKa.*

Fysieke mogelijkheden in Schoonhoven: meewerken of op de winkel passen?

Omdat veelal gedacht wordt dat ‘de weduwe alleen maar op de winkel paste’ mag de vraag gesteld worden of vrouwen dit werk, en welk werk, ook zouden kunnen doen, en of er in Schoonhoven bijzondere omstandigheden waren die dit mogelijk maakten.

In ieder geval was het Schoonhovense werk hen dikwijls met de spreekwoordelijke paplepel ingegoten. Als echtgenote zaten ze in de Schoonhovense situatie er bovenop: werkplaats en woonhuis zaten fysiek aan elkaar. Het langdurige traditionele assortiment was voor hen dus vertrouwd. Broers, opa’s, ooms en neven waren als collega goud- en zilversmeden onderdeel van hun lokale ambachts- en financiële netwerk. De geringe fysieke afmetingen van het Schoonhovense product paste hen goed.

Een bedrijf kent traditioneel bedrijfskundig naast productie nog 12 functies. Hieronder ook destijds al de verkoop, promotie, het onderhoud van gebouwen, inkoop, distributie, boekhouding en administratie. In afbeelding 1 is dit te zien: de verkoop en de promotie via uitstalkasten is daar een dames-aangelegenheid. Een administratie, de facturering, inkoop en distributie werden bijvoorbeeld (ook) door de echtgenote van Gert van der Hoff gedaan zoals

---

be(i)zetten’. ‘Om verguld te maken, 8 gram fijn goud, oplossen met Koningswater, op linne doekjes gieten, verbranden in een kroes, en fijn maken, 40 gram ceankalie opkoken, in water door elkaar roeren en schudden’. ‘Vlugge zilver soldeer, 1 Lood fijn zilver, 6,5 gram geel koperdraad’.

³⁰ M. Stellinga, CPB: lage belasting bij erven familiebedrijf onnodig en ondoelmatig, NRC 26 mei 2022, p. E4; ‘Bedrijfsopvolging’, Overdracht binnen de familie, Bedrijfsopvolgingsregeling, www.wikipedia.nl (ger. 18 apr 2022).

bleek uit het particuliere archief van de familie Van der Hoff.³¹ In afbeelding 15 is de betrokkenheid van de hele familie Murk afgebeeld: samen op de foto in de werkplaats. De dochter (mw. Coby Sluijs-Murk) van Nol Murk leerde ook het vak later van hem en werkte in de zaak; later bij Heetman in Rotterdam.³² De aanwezigheid van de vrouw van Bartholomeus Pelt op de foto rechts duidt waarschijnlijk ook op haar betrokkenheid bij het bedrijf.

De familiale specialisatie in producten, het samengaan van werkplaats en woonhuis, en de opvolgingstradities in de besloten kleine stad, vormden in ieder geval omstandigheden die gunstig waren voor een weduwe om op te volgen in de Zilverstad en ook daadwerkelijk als vrouw te blijven werken ‘in de zaak’ in één of meerdere van de genoemde functies. Dit gold temeer omdat zij als weduwe ‘handelingsbekwaam’ geworden was. Kortom, het kon heel goed in Schoonhoven. Meer doen dan alleen ‘op de winkel passen’ is in Schoonhoven plausibel. Nader onderzoek is zeker gewenst.³³

Afb. 15 Weliswaar geen opvolgende weduwen, maar ter illustratie van de Schoonhovense situatie voor vrouwen en dochters: ze zijn erbij en krijgen het met de bekende papepel ingegoten. Links, ‘Electr. Goudsmederij Gebr. Murk’ in 1935, met v.l.n.r. Mien Murk (later e.v. Bokken), Nol, Driekus, Hendrik, Jo en Kaatje Murk. Rechts, goudsmid Bartholomeus Willem Pelt, v.l.n.r. onbekende knecht, Marigje Pelt-Kroon (zilveren gesp), zoon Bartholomeus, Merrigje en Bartholomeus Willem Pelt, omstreeks 1916. In beide werkplaatsen achter de respectieve woningen, Nes 5 en Carmelietenstraat 13. Coll. Van Holten (Murk), en coll. F. Mol (Pelt).

Van lange duur: Martijntje Vervoorn, Petronella van Eck, en Teuntje Streef

Martijntje Vervoorn, die ‘het voor elkaar kreeg’ heeft daar zelf heel lang de vruchten van geplukt: ongeveer 48 jaar. Van 1680 tot 1728 werkte zij als opvolgende weduwe. Haar zoon, Govert die haar opvolgde, was maar kort zelfstandig meester-zilversmid. Naar het zich nu laat aanzien werd hij gildelid na het overlijden van zijn moeder, en is hij de anonieme zilversmid waarvoor in het weeshuis-boekjaar 1728-’29, door hoofdman Henricus van Erckel 12 gulden en 10 stuiver voor een gildebroederszoon (n.b. niet ‘oudste’) aan het weeshuis werd betaald. Govert Dulavay overleed op 17 oktober 1729 ten huize van Jacob van Dalen.³⁴

³¹ F. Mol, ‘Van der Hoff, 1783-1920 . Vier generaties goud- en zilversmeden in Schoonhoven’, *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 26-36, ald. 34-36.

³² Vriendelijke mededeling tijdens interview 14 juni 2022.

³³ Op dit moment wordt onderzoek gedaan door Naomi Bisping, junior curator, en wetenschappelijk medewerker, van het Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven en Museum De Lakenhal over (de rol) van vrouwelijke smeden in de geschiedenis. Het onderzoek wordt gefinancierd door het Ekkart Fonds van de Vereniging Rembrandt. Met dank aan Gemke Jager die mij hierop attent maakte.

³⁴ Kappers, *Keurkamers en regels* 42.

Petronella van Eck, Weduwe Brouwer, heeft het langste als opvolgende weduwe gefungeerd: 53 jaar. Haar man, Bastiaan Brouwer, overleed kort voor 29 augustus 1695 en liet haar achter met vijf minderjarige kinderen;³⁵ ze waren op 18 juli 1688 getrouwd.³⁶ In 1697 werd van haar vermeld dat zij was ‘excerceerende de nering van gout- en silversmeden binnen Schoonhoven’. Tot kort daarvoor was Gerrit Jonckheer haar meesterknecht geweest.³⁷ Zij komt als weduwe (kashouder) nog voor op de Lijst 1745, en werd begraven 18 december 1748.³⁸ Ze zal omstreeks 80 jaar geworden zijn. Zoon Cornelis Brouwer (gedoopt 12 juni 1689, overleden 19 april 1759), zilversmid, is nooit getrouwd geweest; hij woonde met zijn zuster Maria aan de Haven oostzijde.³⁹ In 1715 was hij ‘onlangs meerderjarig geworden’. Vrijwel zeker is ook hij een van de anonieme zilversmeden die in de periode 1718-1750 toetraden tot het gilde. Zeer waarschijnlijk is hij de anonymus van 1749-’50;⁴⁰ dus kort na het overlijden van zijn moeder. Hij werd overigens eerder verward met zijn gelijknamige neef die gehuwd was met Cornelia van Aken.⁴¹

Teuntje Streef, Weduwe van Halteren (2) was qua ‘werkduur’ de derde in de rij: in de 19de eeuw was zij 28 jaar opvolgende weduwe, van 1863 tot 1891. In naam bleef de firma de Weduwe van Halteren nog tot 1895 bestaan terwijl ‘de kinderen’ het bedrijf voortzetten. Pas in 1895 werd het bedrijf door zoon Johannes van Halteren voortgezet met zijn meesterteken.

76 Jaar de Weduwe A. Pluut, maar slechts twee jaar echt de ‘opvolgende weduwe’

De Weduwe A. Pluut, Neeltje Kooiman (1825-1900), volgde op 6 januari 1895 haar overleden man Arie (overleden 7 december 1894) op met een eigen meesterteken, WAP in twee contouren, een ovaal en een rechthoek. Op 3 november 1896 werd de zaak voortgezet door drie van haar zonen, Jan, Arie en Johannes, onder dezelfde firmanaam met het meesterteken WAP in een afgeknotte rechthoek.

Jan Pluut overleed op 3 april 1905; het bedrijf werd door de beide overgebleven firmanten voortgezet met een nieuw firmacontract.⁴² In de stamboeken is van het overlijden geen melding gemaakt en het meesterteken bleef onveranderd. De vierde broer, Frank Pluut was al op 2 september 1896 voor zichzelf begonnen met F.P.1 in een rechthoek.

Afb. 16 Wed. A. Pluut (overwegend), Art Nouveau Lepelset 35 stuks, met bladornamenten, zilver, mt. WAP in afgeknotte zeskant. Middenvoor, Zilverfabriek H. Hooijkaas, taartschep, zilver 833/000, mt. HH in rechthoek, kantoor Schoonhoven, jrl. K in rond contour, 1920. Zie omslag van deze Zilver Histograaf.

Collectie Rikkoert Edelambachtshuijs, Schoonhoven Vit.20 nr. 1180. Foto RKa.

³⁵ OAS 1, fol. 208v.; NOS inv.nr. 7203, notaris Godefridus Bullick, 22 jan 1715.

³⁶ Muilwijk, Eliteonderzoek, ‘Bastiaan Brouwer’.

³⁷ OAS 1, fol 224 v., 28 mei 1697.

³⁸ DTB Schoonhoven, Ga.18 dec 1748, f. 30.-.-.

³⁹ SAMH, P. Muilwijk, Eliteonderzoek Schoonhoven, doss. ‘Brouwer’; CPM: NOS 7242, RAS 2192, OAS 1876.

⁴⁰ Kappers, *Keurkamers en regels*, 39 tabel 4.1 en p. 43.

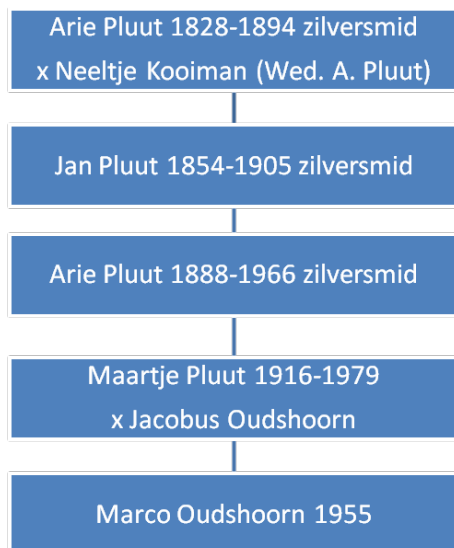
⁴¹ Begeer e.a., *Schoonhoven*, G019.

⁴² *Schoonhovense Courant*, Familie- en notariële advertenties, in: L. De Kluijver, *Het begon na een zilveren schip* (Schoonhoven 2016) 28. Eigen uitgave n.a.v. 100 jaar Firma J. Gelderblom.

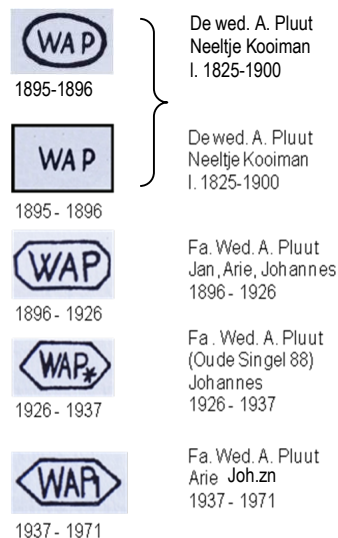

De rol als opvolgende weduwe van Neeltje Kooiman hield eind 1896 dus na krap twee jaar al op. Neeltje Kooiman overleed op 20 juli 1900.⁴³ Via diverse opvolgingsperikelen en varianten van ‘WAP-meestertekens’ bleef de ‘Weduwe A. Pluut’ als bedrijfsnaam voortbestaan. Arie Pluut Johsz. stopte er uiteindelijk mee in 1971 (afb. 18).

Het meesterteken ‘WAP1 in liggend zeskant’ werd overigens niet vernietigd. Het is thans als aandenken aan 76 jaar ‘De Weduwe A. Pluut’ in bezit van Marco Oudshoorn, de achter-achter-klein-zoon van de enige echte Weduwe Pluut, Neeltje Kooiman, (afb. 17).

Afb. 17 Afstammingsreeks van de Weduwe A. Pluut, Neeltje Kooiman en Marco Oudshoorn. Genealogie Pluut, onbekende auteur (een familielid), omstreeks 1995.

Afb. 18 De verschillende WAP-meestertekens en de opvolgende gebruikers, 1895-1971. Stamboek nrs. (in a:) 68, (in b:) 176 en 401, WbH M57364, Vis.Reg. 1912-1919 nr. 68. a: CvD 465, 466; b: CvD 467, 468.

Afb. 19 Wed. A. Pluut, roomlepel, zilver, 1947, mt. WAP1 in zeskant, kantoorteken M, Schoonhoven, zilver 835/000, jrl. M, 1947.

Collectie Rikkoert
Edelambachtshuijs, Schoonhoven
Vit.1 p. 3 nr. 009.
Foto RKa.

Opvolging, van moeder op zoon? Hoe lang was de ‘werkduur’?

Uit de stamboeken van de Waarborg valt af te leiden wie met een bedrijf verder ging en ook wie tenslotte een weduwe opvolgde of wat de weduwe met het bedrijf deed. In sommige gevallen is in het onderzoek het stoppen met een meesterteken door de weduwe en het

⁴³ CvD, inv. nrs. 465, 466, stamboeknrs. 176, 306, 401, 415; inv.nrs. 467, 468, Stamboeknrs. 40, 68, 76, 276, 435, 417; Visitatieregister CvD inv.nr. 469.

samenvallen met de start van een nieuw meesterteken door een zoon, reden geweest te concluderen dat hier sprake is van ‘opvolging’ (tabel 6).

Voor de 18de eeuw is archiefonderzoek noodzakelijk geweest. Doordat met het bedrijf onroerend goed, woning en werkplaats, verbonden was, is dankbaar gebruik gemaakt kunnen worden van de Collectie Piet Muilwijk en de indices daarop, het werk van Hans van der Molen. Deze collecties zijn aanwezig in het Streek Archief Midden Holland te Gouda.

Het verschil tussen start- en stopjaar van een weduwe leverde de ‘werkduur’ op. In één geval bleek dit niet vast te stellen (grafiek 1).

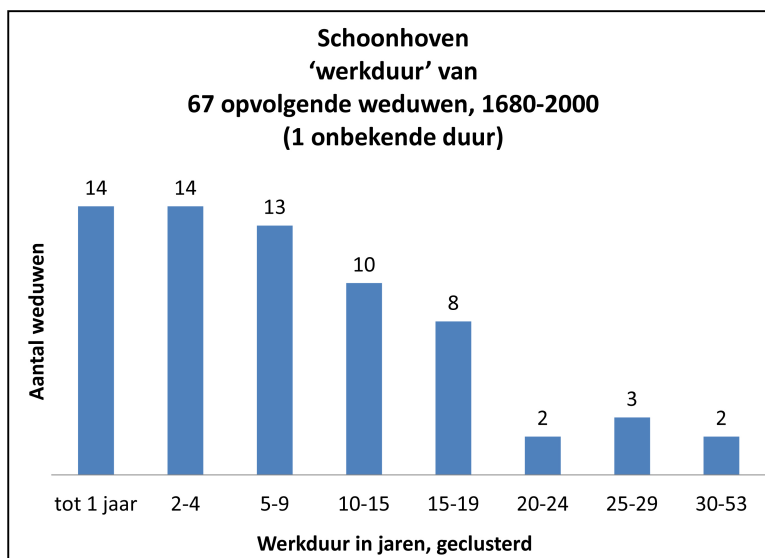
opvolging	aantal maal	relatief
naaste familie	41	61%
firmant (niet familie)	1	1%
bedrijf gestopt	21	31%
onbekend	4	6%
totaal	67	100%

Tabel 6. De varianten van de opvolging van 67 opvolgende weduwen, of bedrijf gestopt (aantal en relatie, 67 = 100%).

Onder: opvolging door verschillende personen die naaste familie zijn (aantal, en relatief, 41 = 100%).

zoon	33	49%
broer	1	1%
neefje	1	1%
2e echtgenoot	5	8%
zwager	1	1%

Bron: tabel 2, 3 en 4.

Grafiek 1 De berekende ‘werkduur’ van opvolgende weduwen (stopjaar minus startjaar).

In clusters van een aantal jaren.

Bron: tabel 2 t/m 4.

In 38 gevallen (58 %) speelde gedurende ruim 300 jaar de opvolgende weduwe haar rol langdurig: van 5 t/m 53 jaar. In 14 gevallen (8%) was die rol kortdurend: maximaal één jaar.

Het aantal of frequentie van 6% tot 10% per 100 jaar (tabel 5) en de werkduur, maakte bij elkaar genomen dat de aanwezigheid van opvolgende weduwen onder de gezamenlijke collega's in Schoonhoven steeds normaal was (en is).

Conclusie

1. Het vroegst bekende privilege met het opvolgingsrecht voor onder meer weduwen van goudsmiden is tijdens dit onderzoek gevonden in Gouda en dateert van 24 december 1425. Het werd gegeven door het stadsbestuur van Gouda met instemming van ‘onser genadige vrouwe van Holland’, Jacoba van Beieren, en haar Hoge Raad.

[2.](#) De vroegst gevonden afbeelding van een opvolgende weduwe van een zilversmid, met werkplaats is op een schilderij van Cornelis Beelt en dateert van circa 1660 (afb. 1). Het vroegst bekende huis van een Schoonhovense opvolgende weduwe is afgebeeld op een prent van Cornelis Pronk uit 1733; het stond aan de Haven naast het stadhuis ([afb. 3](#)).

[3.](#) Na het Plakkaat van Filips de Schone uit 1503 is er bij het gilde een registratie geweest van meesters; in Schoonhoven pas vanaf 1629, en alleen mannen. De daaraanvolgende latere wet- en regelgeving, tot en met de huidige Waarborgwet, liet wel opvolgende weduwen registreren, maar niet steeds met naam en toenaam ([tabel 1](#)).

In Schoonhoven heeft elke weduwe van een meester sinds 1693 het recht de zaak voort te zetten; daarvóór individueel na verzoek (aantoonbaar sinds 1684). Zij is in de praktijk ‘gildezuster’ maar wordt als zodanig niet vermeld op ‘lijsten’ van gildebroeders, alleen wanneer zij (ook) kashoudster was. Pas met de voorlopige handhaving van de ‘Brumaïrewet’ werden vanaf 1812 opvolgende weduwen, via het gemeentebestuur, in de stamboeken van de ‘Bureaux de Garanti’ alias Kantoren van Waarborg geregistreerd. Voor de 18de eeuw is de gemaakte inventarisatie daarom misschien ook minder betrouwbaar dan die na 1812 in de 19de en 20ste eeuw.

[4.](#) Totaal werden 67 opvolgende weduwen (65 individuen) in 45 families gevonden over 320 jaar; zij kregen een eigen meesterteken of er werd aan hen -een enkele maal- toegestaan met het teken van hun man te continueren. In een vervolgonderzoek en -publicatie komen deze meestertekens van opvolgende weduwen aan de orde.

[5.](#) Twee vrouwen trof het noodlot twee maal; er zijn dus 65 individuen met naam en toenaam als opvolgende weduwe bekend geworden.

[6.](#) Relatief ten opzichte van eerder getelde aantallen goud- en zilversmeden maken opvolgende weduwen 10% , 8% en 6% uit van het totaal aantal goud- en zilversmeden in Schoonhoven in de respectieve 18de, 19de en 20ste eeuw ([tabel 5](#)).

[7.](#) In 41 (61%) van de 67 gevallen zette een nabij familielid na de weduwe de zaak voort. In de helft (49%) van de 67 gevallen was dit nabije familielid een zoon; een tweede echtgenoot slechts in 8% van de gevallen. Vier opvolgingen (6 %) bleven onbekend ([tabel 6](#)).

Afb. 20 Wed. H. van der Ree, paar zoutlepeltes, ca. 1870, zilver 833/000. Mt. WR boven 103 in vierkant. Coll. Rikkoert, vit.1 p.3 nr. 1181. Foto RKA.

Afb. 21 Wed. W. de Pleijt, zwavelstokjeshouder, zilver 833/000, ca. 1880. Mt: W.P. hamer. Coll. Rikkoert, vit.12 nr. 1165. Foto RKA.

[8.](#) De meest langdurige opvolgingen door weduwen hadden plaats in de 18de eeuw. De financiële voordelen zijn daar, naar mag worden aangenomen, debet aan: geen inschrijvingskosten, ‘gratis’ geldlid met alle rechten van dien, en geen kostbare proef doen.

Van de 18de eeuwse Weduwe Brouwer is zeker dat zij 53 jaar de rol van opvolgende weduwe heeft gehad. De Weduwe Dulavay, Martijntje Vervoorn die het opvolgingsrecht in 1693 ‘regelde’, is zeker 48 jaar opvolgende weduwe geweest. De ‘werkduur’ varieerde van minder dan een jaar tot 53 jaar. In 38 (57%) van de 67 (100%) gevallen speelde een opvolgende weduwe langdurig haar rol: van 5 tot 53 jaar. In 14 gevallen (21%) was die rol

maar kort, minder dan één jaar ([Grafiek 1](#)). Werkduur en frequentie samen genomen laat zien dat in Schoonhoven de aanwezigheid van opvolgende weduwen onder collega's normaal was.

9. Curieus is de casus van het 20ste-eeuwse bedrijf 'de Weduwe A. Pluut'. De oorspronkelijke weduwe Pluut, Neeltje Kooiman, heeft daar minder dan twee jaar deel van uitgemaakt. De overige 74 jaar is alleen haar naam aan het bedrijf verbonden gebleven ([afb. 17, 18](#)).

10. Voor de continuïteit van het familiebedrijf was de opvolgende weduwe een vierde strategische optie naast de drie opties 'opvolging van vader op zoon', overdoen aan derden, of stoppen. In Schoonhoven heeft een opvolgende weduwe in 54 families (14 % van alle circa 380 zilversmidsfamilies) in tabel 2, 3 en 4 tot continuïteit van hun bedrijven geleid na het overlijden van de meester. Dat Schoonhoven door de laatste drie eeuwen heen 'de Zilverstad' bleef is daardoor in niet onbelangrijke mate (14 %) ook aan opvolgende weduwen te danken.

Afb. 22 Tasbeugel, met kralen beurs, Wed. Hendrik Copier (Adriana Lensen), mt. H.C. in lensvorm (nr. 8269), zilver 835/000 gaande leeuw, jrl. G in cirkel 1916, kantoortekenen M Schoonhoven. Catawiki nr. 54491491, januari 2022. Onbekende fotograaf.

Gebruikte afkortingen

Ga.	Gaarders
CBG	Centraal Bureau voor Genealogie
OAG	Oud Archief stad Gouda, ac 1.
OAS	Oud Archief stad Schoonhoven, ac 1010.
Pk	Persoonskaart
l.	leefde
Vit.1 p.3 nr.	Vitrine 1, plank 3, collectienummer
w.	werkte
Wb.	waarborg
WbH.	Waarborg Holland (bedrijf)
wed.	weduwe

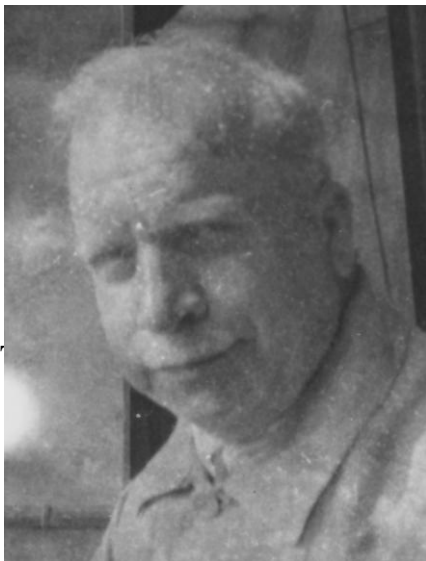
* Versie 2: 13 sep 2022; gewijzigde Tabel 6 en Grafiek 1. Met dank voor de stimulerende kritiek, opmerkingen, correcties, afbeeldingen, literatuur, foto's, ander materiaal en hulp, aan Gemke Jager, Ferry Mol, Loek van der Kolk, Jan van Pelt (WbH), Janjaap Luijt, Louise van den Berg, Bart Ibelings, Peter Thijsse, familie Bert Looren de Jong, en de familie Rikkoert.

Galerij der Meesters: J.P. Benschop, C. Wendels

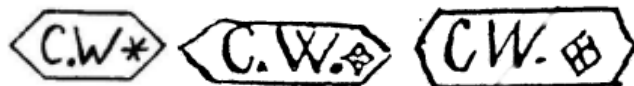
Ferry Mol

- Jan Pieter Benschop
- Geb. 1917 – ovl. 2006
- Zilversmid van 1937 t/m 1971
- Specialiteit: filigrainwerk
- Meesterteken: geen
- Werkte in loondienst bij Cornelis Wendels: werkplaats aan de Havenstraatse Wal, ten noorden van huisnummer 15 achter Havenstraat 68.
- Is begin jaren 1950 voor Fa. Niekerk in de Korte Weistraat gaan werken, nadat de belofte dat hij bedrijfsleider kon worden bij Wendels, niet werd nagekomen.
- Heeft in 1971 het zilvervak verlaten en is “zijn hart gevolgd”; is een opleiding tot verpleger gaan volgen en heeft nog jaren in de zieken- en ouderenzorg gewerkt.

- Cornelis Wendels
- Geb. 1880 – ovl. 1947
- Zilversmid, werkmeester van 1904 t/m 1947
- Liet in 1913 aan de Havenstraat 68 een woonhuis met werkplaats bouwen.¹
- Meestertekens, 2093.² Insculptieplaatnr. 375:³

- Zijn vrouw Margaretha Soeters zette in 1947 als opvolgende weduwe de firma voort, maar dochter Neel Wendels, getrouwd met zilversmid Cornelis Schriek, nam feitelijk de leiding over. Firma werd opgeheven in 1964. Meesterteken Weduwe Wendels-Soeters (2723⁵):

¹ F. Mol, *Het zilversmidsgeslacht Wendels in Schoonhoven*, Zilvercahier 8.0 (Schoonhoven 2011).

² C.B. van Dongen, *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens sinds 1797*, Waarborg Holland (Gouda 1999).

³ Collectie van Dongen 1e stamboek werkmeesters Schoonhoven, 1837-1911, 2e helft, nrs. 182-584. Archief Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven (inv. nr. 466).

⁴ Collectie van Dongen - Stamboek kantoor Schoonhoven, 1911-(1937) 1933. Archief Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven (inv. nr. 467, 468).

⁵ Collectie van Dongen - 1e stamboek werkmeesters Schoonhoven, 1837-1911, 2e helft, nrs. 182-584. Archief Nederlands. Zilvermuseum Schoonhoven (inv. nr 466).

Colofon maart 2022, aflevering 2

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over ‘de geschiedenis van de 1000 Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.’ Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl.

De Zilver Histograaf Schoonhoven verschijnt onder auspiciën van het *Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy*. Het verschijnt in *open access*, gratis toegankelijk voor iedereen, op het *worldwide web*. De website biedt de afleveringen aan. Er is tevens een ‘Schatkamer’ of *repository* waarin elders reeds verschenen publicaties over de geschiedenis van Schoonhoven als Zilverstad bijeen gebracht zijn.

Jaarboek. Aan het eind van elk kalenderjaar wordt digitaal een Jaarboek samengesteld met de verschenen afleveringen. Print of druk van afleveringen en Jaarboek door derden is vrij van onze rechten.

Abonneren is gratis. Opgeven, wijzigingen en afzeggen kan/moet men zelf doen op de website van de Zilver Histograaf Schoonhoven, www.zilverhistograaf.nl

Abonnees worden per email geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe afleveringen. De Zilver Histograaf Schoonhoven wordt, desgewenst, gratis digitaal aangeboden aan de leden van geïnteresseerde historische verenigingen, geïnteresseerde ‘vrienden van’ de diverse Nederlandse musea met een edelmetaalcollectie.

Publicaties: Aangeboden artikelen worden *peer reviewed* door de (gast-) redacteurs. Het auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Artikelen en/of kopij kunnen worden aangeboden bij het secretariaat van de redactie: redactie@zilverhistograaf.nl. Alle bijbehorende afbeeldingen die niet gemaakt zijn door de auteur, dienen vrij van rechten aangeboden te worden. De Zilver Histograaf Schoonhoven, i.c. de Stichting HEK, aanvaardt in deze geen enkele aansprakelijkheid.

Richtlijnen voor auteurs: www.ZilverHistograaf.nl/richtlijnenauteurs.

Redactie

Rene Kappers, hoofdredacteur
Loek van der Kolk, redactiesecretaris
Gemke Jager, redactielid
Cristel Stolk, redactielid
Ferry Mol, redactielid
Rogier de Groot, webmaster

rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
info@gemkejager.nl
c.stolk@samh.nl
ferrymol4@gmail.com
rogier@roaxdesign.com

Vormgeving: Roax Design, Schoonhoven

Cover: Ton van Velsen, Hilversum

ISSN: 2772-4867

De Stichting HEK

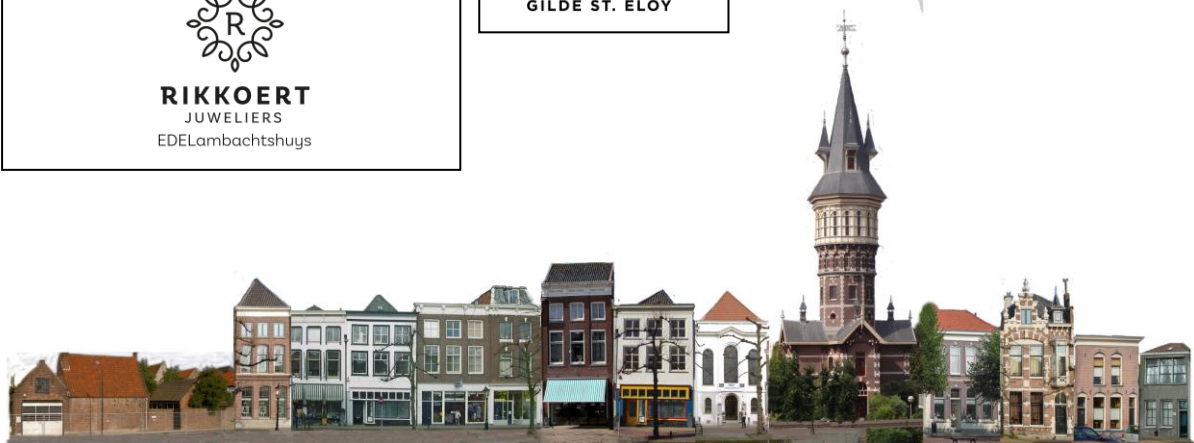
HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de uitgever van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*.

Bestuur Stichting HEK

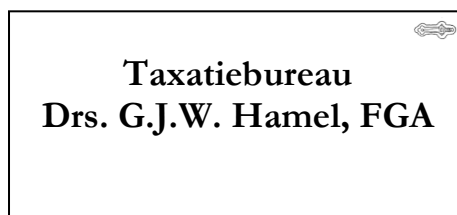
Han Goutier, voorzitter
Gemke Jager, secretaris-penningmeester
Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl

Dank aan onze sponsors van 2022
Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest

Panorama van de Zilverstad

Panorama van de Zilverstad, adressen v.l.n.r. Havenstraat 49, 47a, Haven 69, Haven 64, 66, 68, 70, 54, 66, 13, Bij de Watertoren, Haven 7, 61, Nes 22, Scheepmakershaven 30.
Werkplaats/huis van: Zilverfabriek A. Mesker & Zn, Zilverfabriek P. van Oostrom & Zn, Pieter van Sonsbeek, Artis Causa (Huub Rogier, Gabri Schumacher)/Jan Ariensz, Willem Littel Wmz, Gillis Grevink, Jacob Kooiman AGz/Andries Graves Kooiman, Adrianus Kuijlenburg Jz, Rikkoert Edelambachtshuys, Paul de Vries/Wouter van Balen/Titiaan de Geer, Juwelier Rikkoert, Jacob G.J. Niekerk, F. Edeling, H.C. Daudt. Foto's en Collage RKa

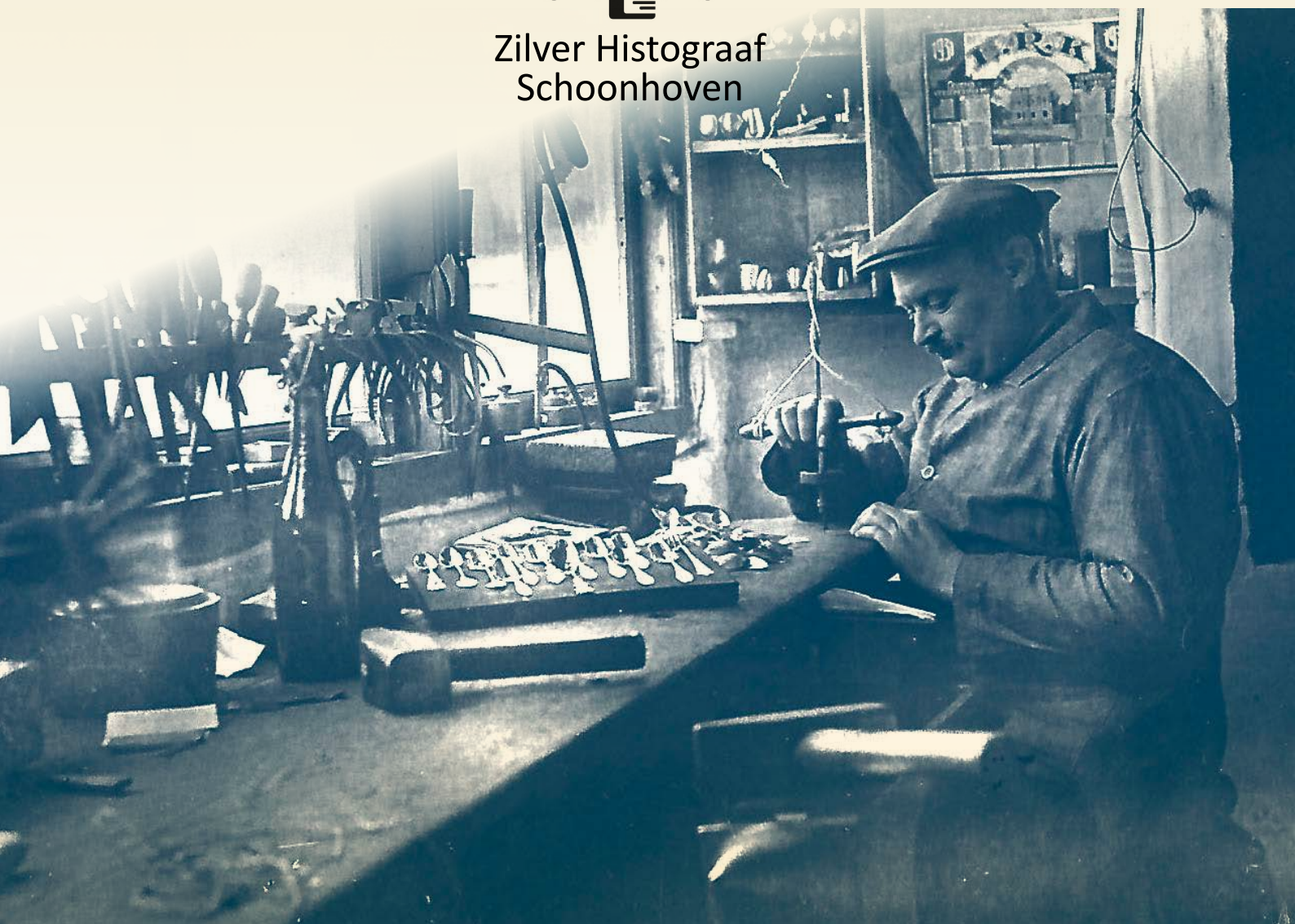
JAARGANG 2 - Nr 3 - SEPTEMBER 2022 - NAJAAR

DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

Zilver Histograaf
Schoonhoven

Bij de Cover

Dirk Jacobus Deumers (1885-1962) in zijn werkplaats Oude Singel 26, in 1931.

*Collectie Cock van Holten.
Onbekende fotograaf.*

- 75   [Inhoudsopgave](#)
- 76   [Redactie](#) | Herwaardering van het werk van Cornelis Vreedenburgh jr.
- 77   [Gerard Waardenburg](#) | De geboorte van de Zilverstad: 'Schoonhoven'
- 79   [Rene Kappers](#) | Galerij der Meesters. De werkplaats van Dirk Jacobus Deumers 1931, Oude Singel 26
- 80   [Ferry Mol](#) | Een 'Empire' doosje.
  Aanleiding voor een onderzoek naar Johan Pieter Keppel
- 83   [Ferry Mol](#) | Genealogie van Hermanus Keppel.
  Stamvader van Schoonhovense zilversmeden
- 86   [Rene Kappers](#) | De genealogie Lazonder (met een 'z') in Schoonhoven
- 98   [Rene Kappers](#) | Patenten en 'compagnies' voor activiteiten in goud- en zilver, 1806-1813
- 107   [Colofon](#) | Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, september 2022
- 108   [Sponsors](#) | Panorama van de Zilverstad

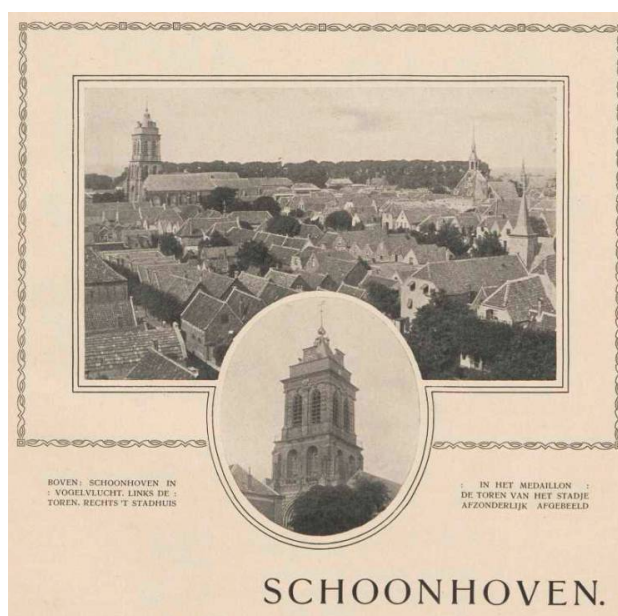
Herwaardering van het werk van Cornelis Vreedenburgh jr.

Redactie

Dankzij onderzoek en met het artikel over Cornelis Vreedenburgh (door Gerard Waardenburg) werd duidelijk dat Vreedenburgh de eerste promotor was van ‘de Zilverstad’. Daarnaast werd duidelijk dat hij met de ondertekening ‘C.V.’ de auteur was van vele artikelen in de professionele pers en in de populaire bladen over zilver, het keuren, wijze van stempelen, namaak antiek-zilver, zilvermerken en de edelmetaal-industrie.¹

C.V. alias Vreedenburgh was een deskundige. Hij had na de HBS de gedegen opleiding tot essayeur bij de Dienst Waarborg in 1905 met goed gevolg afgerond. Ook voor, van en over Schoonhoven als Zilverstad ontwikkelde hij zich tot deskundige. Hij werkte en woonde in de stad sinds 1908 en hij was in 1912 ingetrouwd in één van de belangrijkste zilversmidfamilies van Schoonhoven, de familie Greup. Leden van deze familie waren medeoprichters en topbestuurders van de *Nijverheidsvereniging* en de instituten daarvan zoals de Vakschool en het sociaal fonds *Tot Hulp in Lijden*. Zelf leerde Vreedenburgh als adviseur en bestuurslid de *ins and outs* van de Nijverheidsvereniging uit de eerste hand kennen. De Zilverstad had uiteindelijk geen geheimen meer voor hem. Hetzelfde moet gegolden hebben voor de landelijke verenigingen en het vak: hij was vele jaren hoofdredacteur van het landelijke vakblad *Sint Eloy*, het latere *Edelmetaal* waar hij overigens dikwijls het pseudoniem ‘Carolus Pictor’ gebruikte.

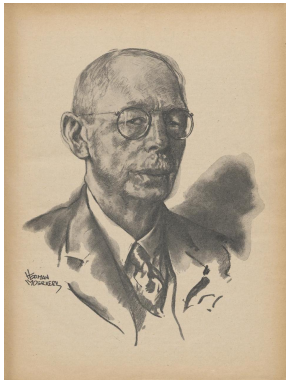
Alles bij elkaar vormt dit reden om het oeuvre van Cornelis Vreedenburgh jr. met andere ogen te bekijken en te herwaarderen. Zijn artikelen over goud en zilver en over de Zilverstad blijken inhoudelijk meer dan slechts populaire verhalen. Ze zijn de weerslag van zeer gedegen kennis uit een periode die wetenschappelijk gesproken vandaag nog onontdekt gebied is. Reden voor de redactie van de Zilver Histograaf Schoonhoven het ‘zilver-oeuvre’ van Cornelis Vreedenburgh te gaan verzamelen in onze [Zilver Schatkamer](#) en met de kennis van nu, telkens in ons tijdschrift inhoudelijk in te leiden met een beknopte artikel. In deze aflevering van de Zilver Histograaf Schoonhoven bijt Gerard Waardenburg de spits af met ‘Schoonhoven’, het eerste artikel dat Vreedenburgh ooit schreef over de stad.

¹ G. Waardenburg, ‘Cornelis Vreedenburgh jr. 1885-1963, zette de Zilverstad op de kaart. Als eerste!’ *Zilver Histograaf Schoonhoven*, 1 (2021) 90-104.

De geboorte van de Zilverstad: 'Schoonhoven'

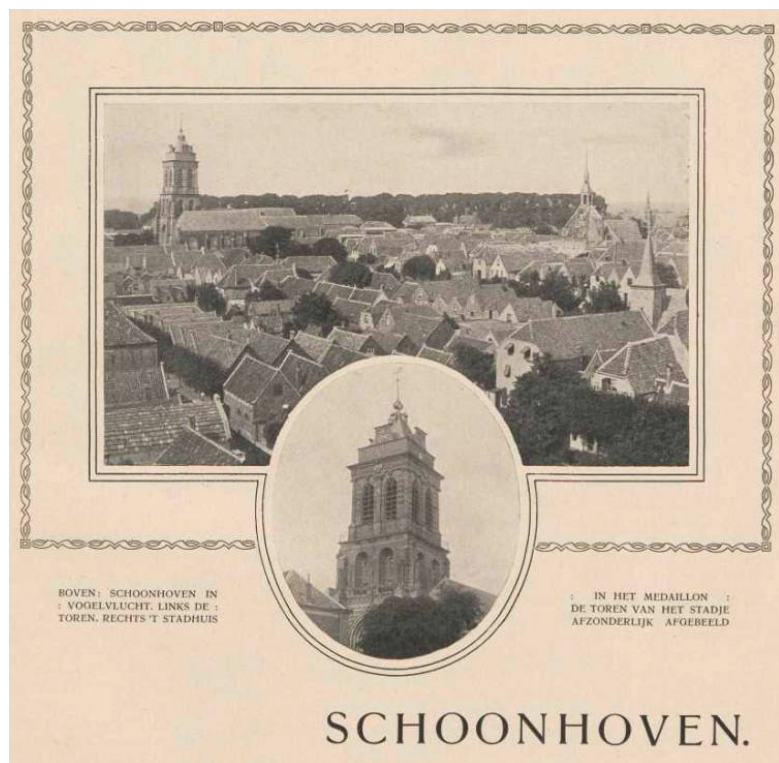
Gerard Waardenburg

Afb. 1 Cornelis Vreedenburgh jr. in 1947, tekening door Herman Moerkerk (1879 – 1949)

Het ligt voor de hand de reeks artikelen die Cornelis Vreedenburgh jr. in de eerste helft van de vorige eeuw schreef, te beginnen met 'Schoonhoven'. Dit artikel verscheen in 1911 in het decembernummer van het geïllustreerde tijdschrift *Op de Hoogte*.¹ Met de eenvoud van de titel van dit verhaal, stelt Vreedenburgh het stadje voor aan zijn publiek. Het verhaal beslaat acht pagina's en is geïllustreerd met eigen foto's. Hij neemt hen mee naar zijn eigen eerste kennismaking, drie jaar eerder. Het verhaal begint met de bootreis vanuit wereldstad Rotterdam naar het 'kleinsteedsch plaatsje' aan de Lek.

Met een vlotte pen loodst hij zijn lezers door de rijke historie en langs de belangrijkste gebouwen en bezienswaardigheden om via de 'Jacoba-kraag' bij zijn eigenlijke doel te komen: de promotie van de goud- en zilverindustrie op twee volle bladzijden (734-35). Vreedenburgh noemt de verwerking van goud en zilver het hoofdbestaansmiddel van Schoonhoven en verkoopt het produkt zilver als een volleerde eigentijdse marketeer door het onlosmakelijk te verbinden met de oude stad, haar fraaie ligging en de rijke geschiedenis. Met de kennis van nu kunnen we dit artikel de geboorte van Schoonhoven Zilverstad noemen, ook al duikt die term zelf pas drie jaar later op. Er wordt dan in de landelijke pers -ook met tekst en foto's van Vreedenburgh!- verslag gedaan van de opening van de trambaan Gouda- Schoonhoven.²

Afb. 2 De openingpagina van het artikel 'Schoonhoven' in *Op de Hoogte*, geïllustreerd maandschrift, 1 december 1911, pagina 729.

Foto's Cornelis Vreedenburgh jr. omstreeks 1908.

¹ C. Vreedenburgh jr., 'Schoonhoven' *Op de Hoogte* 12 (1911) 729-736. Geïllustreerd maandschrift met gratis bijlage "Voor onze jeugd".

² R. Kappers, 'Wanneer werd Schoonhoven 'de Zilverstad'?' *HEK* 39 (2015) 149-158.

Vreedenburg illustreerde dit eerste artikel van zijn hand met 14 eigen foto's en de volgende bijschriften: 'De toren van het stadje', 'Schoonhoven in vogelvlucht', 'Een brief om geldelijke steun van Willem de Zwijger, kort voor zijn dood geschreven', 'De prachtig gesneden overheidsbank in de Nederduitsch Hervormde Kerk', 'De grafsteen van Olivier van Noort (Naar een oude tekening)', 'Een fragment van het snijwerk der overheidsbank', 'Het stadhuis', 'De raadzaal met prachtige schouw. In het medaillon bevond zich vroeger het portret van Jacoba van Beieren, nu dat van Willem III van Oranje', 'Een zeer oud portret van Jacoba van Beieren, aanwezig in de raadzaal', 'De zilveren "Jacoba"-kraag. Uitgeloofd door Jacoba van Beieren voor den schutterskoning', 'De eenig overgebleven poort: De Veerpoort, die toegang tot Schoonhoven geeft van de Lek af', 'Het Doelenhuis', 'De voorgevel van het Nutsgebouw, een der mooiste 17e eeuwse geveltjes', 'De toestand van de lang-beloofde trambaan', 'Avond op de Lek'.

In mijn artikel over Cornelis Vreedenburg in het decembernummer 2021 van de Zilver Histograaf schreef ik dat het aansporen tot verbetering als rode draad door zijn leven loopt.³ Alhoewel C.V. introuwt in de invloedrijke zilversmidfamilie Greup, bevriend is met de directeur van de Teekenschool Fred A. Tepe, en als adviseur en bestuurslid van de *Nijverheidsvereeniging* nauw betrokken is bij het wel en wee van de zilverindustrie, houdt hij als Rijksambtenaar ook altijd enige afstand. Niet alleen om zijn onafhankelijkheid te waarborgen, maar juist ook, om vanaf die 'zijlijn' met opbouwende kritiek de Zilverstad te promoten.

Het originele artikel is te vinden in de Zilver Schatkamer onder nr. 1540 ([klik hier](#)).

Afb. 3 Het Doelenhuis in Op de Hoogte, 1 december 1911, pagina 734. Dit gebouw werd het kantoor voor Vreedenburg vanaf de opening als Waarborgkantoor, 1 november 1908. Deze vroegste foto van het Waarborgkantoor annex Kantongerecht is te dateren door het bord 'Waarborg der Gouden- en Zilveren Werken' dat boven de centrale voordeur te ontwaren is, en het (nog) ontbreken van de Julianaboom, geplant op 1 mei 1909, met de speciale bestrating. Het Kantongerecht (zie fronton) was na de verbouwing van 1908 eveneens gehuisvest in het Doelenhuis.

*Foto
Cornelis Vreedenburg jr.
(na 1 nov 1908,
vóór 1 mei 1909).*

³ G. Waardenburg, 'Cornelis Vreedenburg jr., 1885-1963, zette de Zilverstad op de kaart. Als eerste!' *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 90-104.

Galerij der Meesters

De werkplaats van Dirk Jacobus Deumers, 1931, Oude Singel 26

Rene Kappers

Foto: onbekende fotograaf, 1931. Collectie Cock van Holten.

Werkplaats Dirk Jacobus Deumers (met pompdril), gaslamp, 2 hazenpootjes (kozijn rechts), 2 x vuist/hamer, klok, tangen, scharen, 2 x triboliet, set gewichten, beugelfles (water ?). Links ronde doos, waarschijnlijk met palmhoutzaagsel om zilver te drogen. Vijlpen boven werkbank-lade. Gas(slang) met reduceer, blaaspijp (kozijn/vensterbank), zaagbeugel. In de kast: staken, stampen. Aan de muur 12-maandenkalender, HRK, gedateerd 1931-193(?) Daarnaast de oven, en een trekstang (?).
 Voorgond: aambeeld met vuist/hamer.
 Uitgestald: diverse zilveren lepeltjes en vorkjes.

Dirk Jacobus Deumers, geb. Schoonhoven 9 nov. 1885, z.v. Cornelis Deumers, zilversmid (047) en Geertruida Lensen, overl. Schoonhoven, kort voor 7 dec. 1962 (overlijdensadvertentie).

Tr. Zaandam 16 oct 1912 Zwaantje de Groot, geb. Lopik 23 sept. 1886, dochter van Johannes de Groot en Aafje Oskam.

Bev. Reg. Schoonhoven 1900-1910.

nr. 27, Deumers, Dirk Jacobus, zilversmid, adres (A 247 :doorgehaald), B276, 11 april 1903 naar Zaandam; retour inschrijving Schoonhoven 1 oct 1903, vorige woonplaats Zaandam.

Loting militaire dienst Zaandam, lotingsnummer 136, lengte 1,64 m. Aangewezen 22 dec 1904 (Haarlem, NHA, ac 23, reg.nr. 244).

Waarborg: Op 13-4-1921 afgeslagen DD.1. in ovaal; 13-4-1921 tot 15-12-1951.

Een 'Empire' doosje.

Aanleiding voor een onderzoek naar Johan Pieter Keppel

Ferry Mol

Enige tijd geleden werd er via internet een niet alledaags zilveren doosje van Schoonhovense makelij te koop aangeboden.¹ Het doosje vertoonde overduidelijk de Empire-stijl (afb. 1). Deze stijl ontstond na de Franse Revolutie van 1789 en kende zijn hoogtijdagen tijdens de regeerperiode van keizer Napoleon van 1804 tot 1814. Het kenmerkte zich door strakke lijnen en moest heldhaftigheid en zuiverheid uitstralen, waarbij verwezen werd naar de Romeinse oudheid en haar motieven.² Empire verspreidde zich al snel over Europa, waarbij Holland niet achterbleef, ook al omdat Napoleon's broer Lodewijk het in Holland als koning voor het zeggen kreeg. Met de val van Napoleon in 1814 verdween de Empire stijl ook weer net zo abrupt als de stijl opgekomen was. Wie was de zilversmid van het doosje en hoe verliep zijn carrière in de Zilverstad?

*Afb. 1
Johan Pieter
Keppel,*

*'Empire' zilveren
snuifdoosje,
cartouchevormig.
Afmetingen
80 x 42 x 23 mm.
Gewicht 65 gram.
Schoonhoven 1805.*

*Collectie
Ferry Mol.
Foto Rob Glastra.*

Empire in Schoonhoven

Zilveren voorwerpen in Empire stijl werden ook in Schoonhoven gemaakt. Het Empire doosje heeft duidelijke Schoonhovense zilverkeuren (afb. 2).

Uit eerder onderzoek van 145 zilveren Schoonhovense stukken uit de periode 1795-1815, werd bekend dat deze 'moderne' stijl met name gemaakt werd door zilversmeden uit Schoonhovense families die niet eerder in het zilvervak werkzaam waren geweest.³ Eén van hen was Johan Pieter Keppel. Er was al vastgesteld dat Keppel niet uit Schoonhoven kwam

¹ B.W.G. Wttewaall, *Nederlands klein zilver en schepwerk, 1650-1880* (2; Abcoude 1994) 266-280. 'Niet alledaags': cartouche-vormige doos in 'Empire' stijl aldaar niet afgebeeld.

² www.zilver.nl/kennisbank 'empire-stijl' (geraadpleegd 2022)

³ R. Kappers, *De tijd van Hortense 1795-1815, in de Zilverstad*, Powerpoint Presentatie, Nationaal Zilverstad Symposium, Schoonhoven 30 nov 2006; idem, *De Bataafs-Franse tijd en de Zilverstad 1795-1815*, Presentatie, Historische Vereniging Schoonhoven, 31 jan 2011.

maar uit Den Haag.⁴ Hij was ook in die periode van de 79 werkzame meesters de enige van buiten de stad. Keppel, de maker van het Empire doosje, was dus 'import' en bracht een nieuwe familienaam in Schoonhoven. Hij werd in 1743 geboren in Den Haag en was een zoon van een Duitse kleermaker. Of Johan Pieter Keppel in Den Haag ook al zilversmid was, is zeer onwaarschijnlijk. Zijn naam komt in ieder geval niet voor op de naamlijsten van nieuwe gildeleden van het Haagse goud- en zilversmidsgilde, noch in *Haags goud en zilver*.⁵ Ook presenteerde hij zich niet als zilversmid bij zijn komst in Schoonhoven. Waar hij het vak geleerd heeft, was tot nu toe onduidelijk, maar zeer waarschijnlijk was dit toch in Schoonhoven.

Afb. 2 Zilverkeuren op de rand van het 'Empire' snuifdoosje. V.l.n.r. stadsteken Schoonhoven met rechte schildvoet, meesterteken PK in rechthoek (Johan Pieter Keppel), jaarletter M (1805) in schild met puntige voet. Collectie Ferry Mol. Foto Rob Glastra.

Johan Pieter Keppel in Schoonhoven

Keppel trouwde in Schoonhoven (ondertrouw 9 december) op 25 december 1768 met de Schoonhovense Margarita Hoogendoorn: 'beijde woonende alhier'.⁶ Keppel woonde in 1768 dus al in Schoonhoven. Op 22 maart 1769 werd zijn akte van indemniteit in Schoonhoven geregistreerd.⁷

Een jaar later woonde het gezin op de hoek van 'de Nes en de zuidzijde van de Carmelietenstraat' (dus eigenlijk hoek huidige Molenstraat/Carmelietenstraat).⁸

Johan Pieter's carrière als meester in Schoonhoven begon in 1772 volgens de naamlijst van het Gilde.⁹ In het boekjaar mei 1771/1772, werd voor hem 25 guldens betaald door de 'heere hooftluijden' aan het weeshuis voor het gebruik van de Keurkamer aldaar.¹⁰ Hij moet

⁴ S.A.C. Begeer e.a., *Zilversmeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* (Schoonhoven 1981) nr. G074 en 142.

⁵ Oud Archief 's Gravenhage inv. 0350-01/ 4.10.1.2 Ambachtsgilden – 4885 Naamlijsten van nieuwe gildeleden van het Haagse goud- en zilversmidsgilde 1750-1794; J. Pijzel-Dommisse, *Haags goud en zilver. Edelsmeedkunst uit de hofstad* (Zwolle/Den Haag 2005).

⁶ NA, DTB Schoonhoven inv.nr. 8. fol. 93 v., 9/25 dec 1768.

⁷ Akte van indemniteit: officiële verklaring van de diaconie of het gerecht van de plaats van herkomst van nieuwe ingezetenen, dat deze instanties de eventueel noodzakelijke bijdragen in de kosten van levensonderhoud voor hen zouden betalen. Een inschrijving als poorter werd niet gevonden; SAMH, Oud Archief Schoonhoven, inv. nr. (OAS) 1136, Alfabetisch register ingekomen akten van indemniteit Schoonhoven.

⁸ Bewonersgeschiedenis Schoonhoven, HOP Bibliotheek Schoonhoven

⁹ OAS 2546, Rekeningenboek Goud- en zilversmidsgilde, naamlijst Gildebroeders. Digitaal: www.HoFoDa.nl

¹⁰ R. Kappers, *Keurkammers en regels, 1705-1809*, Zilvercahier 6.2 (Schoonhoven 2006) Bijlage 8, inv.nr. Wh 121. Digitaal: www.zilverhistograaf.nl, Zilver Schatkamer nr. 290.

daarom in de eerste vier maanden van 1772 (tot 15 mei) begonnen zijn. Een leertijd van vier jaar in Schoonhoven van begin 1768 tot begin 1772 is daarmee zeer plausibel.

Keppel heeft daarna verschillende leerjongens in dienst gehad:¹¹

- zijn zoon Corstiaan Keppel (vanaf 1780), Corstiaan is dan 9 jaar oud
- Adrianus de Vos (vanaf 1789)
- Johannes Adrianus de Gidts (vanaf 1795/96)

Hij betaalde patentrecht als meesterzilversmid van 1806 tot en met 1812, en ontbreekt in 1813.¹² Een inschrijving als zilversmid in het stamboek van Waarborg Utrecht in 1812 werd niet aangetroffen. Hij zou in 1814 gestopt zijn.¹³ De patenten en Waarborggegevens wijzen er echter op dat hij stopte in 1812. Keppel overleed in Schoonhoven 26 april 1815.¹⁴

Johan Pieter en Margarita kregen in totaal acht kinderen, maar bij de geboorte van het achtste kind overleed Margarita in 1784. Johan Pieter hertrouwde nog hetzelfde jaar met de Goudse Cornelia Verrijst. Bij zijn overlijden woonde het paar in huis nr. 279 op de Voorstraat (de huidige Voorhaven).

Keppel's zonen Corstiaan en Willem bekwaamden zich ook in het edelsmidsvak, waarbij Corstiaan zich tot meesterzilversmid wist op te werken. Willem werd goudsmids-knecht. Corstiaan kocht in 1816 het pand aan Haven 6 van zijn stiefmoeder Cornelia Verrijst.¹⁵ Hij specialiseerde zich in tabaks- en snuifdozen.¹⁶ Tien jaar later vonden we Corstiaan terug in de Stadhuisstraat, maar hij leidde in die periode een, naar het zich laat aanzien, onrustig bestaan; zie de genealogie Keppel elders in deze Zilver Histograaf. De familienaam Keppel stierf rond het midden van de 19^e eeuw uit in Schoonhoven. Corstiaan's enige zoon Jan Pieter overleed in een garnizoenshospitaal in Bergen op Zoom tijdens zijn diensttijd, terwijl Willem Keppel en zijn vrouw Alida Maria Teerling alleen een dochter kregen.

Over het Empire doosje

Het is gekeurd in 1805 (letter M met puntige voet) in Schoonhoven (vier leeuwen in een schild met afgeronde voet) en heeft als meesterteken 'PK in een rechthoek'. Het gewicht van het doosje is 65 gram en het heeft de maten 80 x 42 x 23 mm. Als versiering op de deksel staat een eenvoudige weergave van een dorpsgezicht; aan de onderzijde een hoorn des overvloeds met de initialen NVDH (afb. 3).

Afb. 3 Onderzijde van het 'Empire' snuifdoosje. Gravure van hoorn des overvloeds. Gemonogrammeerd NVDH.

*Collectie Ferry Mol.
Foto Rob Glastra.*

¹¹ R. Kappers, 'Leerjongens van Schoonhovense goud- en zilversmeden, 1680-1798', *Ons Voorgeslacht* 662 (2014) 33-39. Digitaal www.hogenda.nl/magazine.

¹² R. Kappers, 'Patenten en compagnies voor activiteiten in goud en zilver, 1806-1813', *Zilver Histograaf Schoonhoven*, 2 (2022) 95-106.

¹³ Begeer, *Schoonhoven*, nr. G074 en 142.

¹⁴ BS Schoonhoven, overlijden 1815, akte 10.

¹⁵ Collectie Muilwijk, Bewonersgeschiedenis Schoonhoven (10 delen), HOP Bibliotheek Schoonhoven.

¹⁶ Begeer, *Schoonhoven*, nr. 141.

Genealogie van Hermanus Keppel Stamvader van Schoonhovense zilversmeden

Ferry Mol

Generatie I

- I. Hermanus Keppel, geboren ca. 1686 te Herlinghausen (Duitsland), kleermaker te Wesel (Duitsland), op 28 dec 1722 'als poorter deser Stede (is Leiden, red.) aangenomen.'¹ begraven te 's-Gravenhage op 3 juli 1767 'verdronken in de Sandgeesten, in de 81 (jaar, red.)'.²
Gaaf in ondertrouw te Leiden op 22 feb 1732, trouwt te 's-Gravenhage in 1732 met Magteld Blom, dochter van Anthony Blom en Elizabeth Rutgers, gedoopt te Tiel op 2 jul 1699.

Uit dit huwelijk:

1. J(oh)an Pieter, gedoopt te 's-Gravenhage op 13 feb 1743, overleden te Schoonhoven op 26 apr 1815, volgt II.

Generatie II

- II. J(oh)an Pieter Keppel, zoon van Hermanus Keppel en Magteld Blom, gedoopt te 's-Gravenhage op 13 feb 1743, meesterzilversmid (1772), overleden te Schoonhoven op 26 apr 1815, gaat in ondertrouw (1) te Schoonhoven op 9 dec 1768, trouwt (1) te Schoonhoven op 25 dec 1768 met Margarita Hoogendoorn, gedoopt te Schoonhoven, op 20 dec 1746, dochter van Corstiaan Hoogendoorn en Stijntje Boekholt, begraven te Schoonhoven op 13 apr 1784.

Uit dit huwelijk:

1. Johannes Hermanus, gedoopt te Schoonhoven op 30 sep 1769, vermoedelijk begraven op 1 feb 1786 te Schoonhoven
2. Corstiaan, gedoopt te Schoonhoven op 6 jan 1771, overleden te Schoonhoven op 17 mrt 1831, volgt IIIa
3. Willem, geboren te Schoonhoven op 25 apr 1772, overleden te Schoonhoven op 8 apr 1847, volgt IIIb
4. Machiel, gedoopt te Schoonhoven op 2 okt 1774, vermoedelijk begraven te Schoonhoven op 8 okt 1778
5. Jacoba, gedoopt te Schoonhoven op 15 sep 1776, begraven te Schoonhoven op 18 juni 1805
6. Christina, gedoopt te Schoonhoven op 8 feb 1781, tapster (1840), overleden te Schoonhoven op 25 okt 1844, trouwt met Bastiaan Meijer, tapper (1815), herbergier, bakenmeester (1819), loods (1829), overleden te Schoonhoven op 13 nov 1836
7. Maria, gedoopt te Schoonhoven op 19 mei 1782, vermoedelijk begraven te Schoonhoven op 2 jan 1789

---

¹ Stadsarchief Leiden, Register van poorterinschrijvingen 1588-1811, inv. nr. 0501A-1266.

² Haags Gemeentearchief, Rechterlijke archieven Den Haag 1620-1811, index 0351-01.

8. Margarita, gedoopt te Schoonhoven op 18 apr 1784, naaister (1844), trouwt te Schoonhoven op 11 juni 1809 met Jacobus van Duuren, pijpmaker te Gouda (1830). Margarita overleed te Gouda (Nieuwehaven) op 24 feb 1844.

J(oh)an Pieter Keppel, gaat in ondertrouw (2) te Schoonhoven op 14 okt 1784, trouwt (2) te Schoonhoven in 1 dec 1784, woont in Voorstraat 279 (huidige Voorhaven) te Schoonhoven in 1815 met Cornelia Verrijst, geboren te Gouda.

Uit dit huwelijk:

1. Johan Pieter, gedoopt te Schoonhoven op 18 dec 1785, vermoedelijk begraven te Schoonhoven op 1 feb 1786

Meestertekens (nr 60 en 8807).³

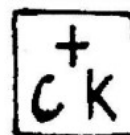
Generatie III

- IIIa. Corstiaan Keppel, zoon van J(oh)an Pieter Keppel en Margarita Hoogendoorn, gedoopt te Schoonhoven op 6 jan 1771, zilversmidsknecht bij zijn vader (patent 1806 tot en met 1811). Reisde ook als knecht om zilver af te leveren daar 'waar het gedebiteerd werd'.⁴
Zilversmid te Gouda (1820) en te Schoonhoven (1828), overleden te Schoonhoven op 17 mrt 1831, trouwt te Gouda op 6 dec 1820 met Neeltje Littel, dochter van Jacobus Littel, timmerman, en Jeannetta van Oosterhout, geboren te Korteraar op 3 feb 1801, overleden te Schoonhoven op 23 sep 1828.

Uit dit huwelijk:

1. Jan Pieter/Johan(nes) Pieter, geboren te Gouda op 7 mrt 1821, overleden te Bergen op Zoom op 5 jun 1844, volgt IV
2. Jeanetta, geboren te Schoonhoven op 13 dec 1822 (in huis nr. 457), overleden te Schoonhoven op 24 sep 1823
3. Sara Maria, geboren te Schoonhoven op 23 apr 1826 (in huis nr. 446), overleden te Schoonhoven op 20 feb 1827
4. Neeltje, geboren te Schoonhoven op 3 sep 1828, overleden te Schoonhoven op 20 okt 1828

Corstiaan Keppel
Specialiteit: zilveren tabaks- en snuifdozen.⁵
Meestertekens nr. 1818 en 1822.⁶

³ C. v. Dongen, *Nederlandse Verantwoordelijkheidstekens sinds 1797*, Waarborg Holland (Gouda 1999).

⁴ R. Kappers, 'Patenten voor activiteiten in goud en zilver, Schoonhoven 1806-1813', *Zilver Histograaf Schoonhoven 2* (2022) 95-106.
2 (2022) afl. 3.

⁵ Begeer, *Schoonhoven*, nr. 141.

⁶ Van Dongen, *Verantwoordelijkheidstekens*.

Uit het stamboek van Waarborgkantoor Utrecht (waar toen de Schoonhovense meesters geregistreerd waren) en de visitatiestaat van kantoor Rotterdam (waar de Goudse meesters geregistreerd waren) is op te maken dat Corstiaan een vrij onrustig zilversmidsbestaan leed. In 1814 werd in Utrecht zijn meesterteken afgeslagen. In 1820 vertrok hij naar Gouda en gebruikte daar hetzelfde teken. In September 1821 kwam hij weer terug naar Schoonhoven om daar zijn werk voort te zetten. Hij is zonder kennisgeving in 1827 weer naar Gouda verhuisd en een jaar later 'zonder beroep' teruggekomen naar Schoonhoven. Hij heeft uiteindelijk in Rotterdam op 1 Mei 1828 zijn meestertekens laten vernietigen.⁷ Hij overleed, op 60-jarige leeftijd, op 17 maart 1831 in Schoonhoven.⁸

- IIIb. Willem Keppel, zoon van J(oh)an Pieter Keppel (II) en Margarita Hoogendoorn, geboren te Schoonhoven op 25 apr 1772, gedoopt te Schoonhoven op 30 apr 1772, goudsmidsknecht te Schoonhoven (patent 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811) 1815 en 1818), zilversmidsknecht te Schoonhoven (1825), overleden te Schoonhoven op 8 apr 1847, trouwt te Schoonhoven op 27 sep 1795, woont 'in den Dijk' 311 te Schoonhoven in 1830, woont in Wijk A nr. 19, in 1846 met Alida Maria Teerling, dochter van Jan Teerling, zilversmid (Begeer G176) en Jacoba Smits, gedoopt te Schoonhoven op 25 dec 1773, overleden te Schoonhoven op 8 mei 1851.

Uit dit huwelijk:

1. Jacoba, geboren te Schoonhoven op 20 dec 1795, gedoopt te Schoonhoven op 2 jan 1796, overleden te Schoonhoven op 27 okt 1818

Generatie IV

- IV. Jan Pieter/Johan(nes) Pieter Keppel, zoon van Corstiaan Keppel en Neeltje Littel, geboren te Gouda op 7 mrt 1821, schoenmakersknecht (1839), schoenmaker te Schoonhoven (1840), kanonnier bij de Artillerie (1844), overleden te Bergen op Zoom (in het garnizoenshospitaal) op 5 juni 1844, trouwt te Schoonhoven op 23 nov 1839 (woont in Koestraat 116 Schoonhoven in 1840) met Catharina de Vos, geboren te Schoonhoven op 24 dec 1815, dochter van Jan de Vos, broodbakker, en Aaltje den Hooglander, overleden te Schoonhoven op 4 jul 1841.

Uit dit huwelijk:

1. Corstiaan, geboren op 6 dec 1840, overleden te Schoonhoven op 4 sep 1841.

---

⁷ C. van Dongen, Bestand WbH 1797-2000. Zie R. Kappers, *Goud- en zilversmeden in Schoonhoven: 20e eeuw*, Zilvercahier 7.1 (Schoonhoven 2008) 1.

⁸ BS Schoonhoven, overlijden 1831, akte nr. 24.

De genealogie Lazonder (met een 'z') in Schoonhoven

Rene Kappers

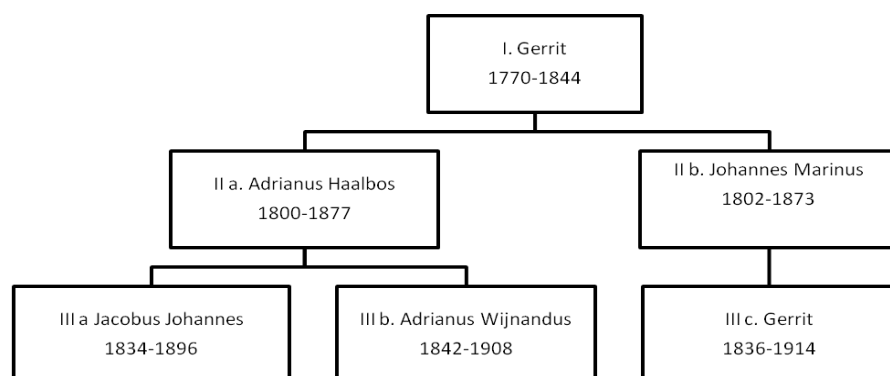
Op 17 mei 1770 werd Gerrit, de zoon van Anna Mankor in Schoonhoven gedoopt; hij was daar op 8 mei geboren. Genealogisch gesproken ontstond hier een nieuwe familie: Gerrit bleek de natuurlijke zoon te zijn van Gerrit Lasonder (met een 's') een rijke wijnkoper in Schoonhoven.¹ De geschiedenis van het paar Anna Mankor en Gerrit Lasonder werd in 2021 uit de doeken gedaan door het 'waargebeurd verhaal' in de historische roman 'De trouwbelofte'.² Het gevolg van de verbroken trouwbelofte was uiteindelijk een succesvolle goud- en zilversmids-dynastie in Schoonhoven. Het 'verhaal' van deze beroepsdynastie van drie generaties met zilversmid Gerrit Lazonder aan het hoofd, was onderwerp in de *Zilver Histograaf Schoonhoven* van maart 2022: 'het gevolg van een trouwbelofte'.³

Eerder, in 1997 en in de 2e druk 2005, verscheen de genealogie *De familie Lasonder* waarin het voorgeslacht van de Schoonhovense wijnkoper uit de doeken werd gedaan. In deze publicatie werd geen onderscheid gemaakt tussen de oude en de nieuw ontstane familie in Schoonhoven.⁴ De Schoonhovense familie Lazonder (met een 'z') hierin, bleek anno 2022 op een aantal punten aan te vullen en te verbeteren met name dankzij digitale bronnen.

Het doel van de onderstaande publicatie 'Lazonder (met een 'z') in Schoonhoven' is om de genealogie in Schoonhoven nu compleet weer te geven: de leden, de aangetrouwden en de kinderen. Deze genealogie blijft geografisch tot Schoonhoven beperkt. De ontwikkeling van de familie wordt visueel afgezet tegen de (beperkte) ruimtelijke ontwikkeling van de stad.

De goud- en zilversmeden worden aangeduid met hun 'vakgegevens': opleiding, aanvang, einde, meestertekens, producten, werkplaats, bestuursfuncties in beroepsorganisaties en hun nevenfuncties.

De familie Lazonder blijkt een Schoonhovense beroepsdynastie in goud en zilver te zijn van drie generaties met zes zelfstandige goud- en zilversmeden en handelaren in goud en zilver. Door 'gaan studeren' en huwelijken verdwijnt de vierde generatie geheel uit Schoonhoven en uit het vak van de Zilverstad. De stad was blijkbaar voor hen te klein gebleven.

Afb. 1 Geneagram Lazonder (met een 'z').

Beroepsdynastie van drie generaties met zes zelfstandige goud-, zilversmeden en handelaren.

Met hyperlink per persoon

¹ N. Plomp, *Genealogie* (Arnhem / Den Haag 1980), uitg. PBNA en Centraal Bureau Genealogie (hierna CBG), Den Haag. In de hulpwetenschap genealogie gaat men steeds uit van de wettige afstamming. Met een bastaardzoon of 'onecht kind' ontstaat daarom in genealogische zin een nieuwe familie. De onwettige zoon is daarin nummer I; H.C. Zorn, E.A. Baarsma, *De familie Lasonder in Enschede en elders* (1; Enschede 1997, 2; Enschede 2005). Zorn en Baarsma nemen de bastaardzoon van Gerardus Lasonder VIIIA, in hun genealogie op met nummer IXb als Gerrit Lazonder, als zou het een wettige betrekking zijn, en nummeren hierna consequent verder in hetzelfde familieverband.

² M. Kleuters, *De trouwbelofte. Het waargebeurde verhaal van een rijke wijnhandelaar en een eenvoudige naaister, een # metoo geschiedenis uit de 18e eeuw* (Leeuwarden 2021).

³ R. Kappers, 'Het gevolg van een trouwbelofte: de Schoonhovense zilversmidsdynastie 'Lazonder' (met een 'z')', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 2 (2022) 28-39.

⁴ Zorn, Baarsma, *Lasonder in Enschede*.

Genealogie Lazonder, ook Haalbos Lazonder, goud- en zilversmeden te Schoonhoven

Generatie I

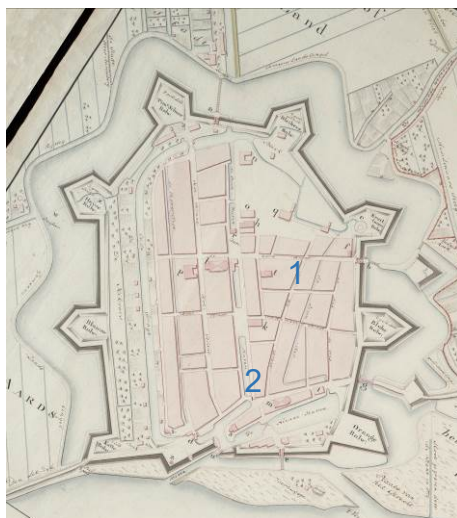
I.⁵ Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 8 mei 1770, ged. (nh) Schoonhoven 17 mei 1770, zilversmid, kashouder (G115,178),⁶ overl. Schoonhoven 20 oct. 1844, ondertr. Schoonhoven 21 juni 1799 (Gaarders, ‘beijden alhier geboren en woonachtig, f 6.- voor beijden’), tr. Schoonhoven 9-7-1799 Willemina Catarina Haalbos, ged. Schoonhoven 4 aug. 1768 (getuigen: Hendrik Haalbos en Willemijntje Gilbert), overl. Schoonhoven 25 nov. 1848, dochter van Adrianus Haalbos, handelaar in stoffen en laken te Schoonhoven, en Maria Gilbert.

Aanvang. Gerrit Lazonder werd in 1780 leerling van de zilversmid Hendrik van Geelen (de oude) die daarvoor 6 gulden aan het gilde betaalde.⁷ Op 28 januari 1794 werd Gerrit Lazonder lid van het Kramersgilde.⁸

Hij werd ingeschreven als ‘gildebrouwer’ op 8 november 1796 bij het goud- en zilversmidsgilde van Schoonhoven en betaalde 37.0.0. (gld., stuiver, penning).⁹ Voor hem werd vervolgens door ‘de hoofdlieden’ aan het weeshuis 12 gulden betaald (tarief conform de Vroedschaps-gildewet) in het boekjaar 15 mei 1796 - 1 mei 1797.¹⁰

Met ingang van 1806 en tot en met 1813 (daarna niet onderzocht) betaalde Gerrit Lazonder jaarlijks patent als meester zilversmid.¹¹

Als zilversmid gebruikte hij achtereenvolgens drie verschillende meestertekens. In de gilde- en Bataafs-Franse tijd was dit een staande hamer (alias vuist) in vierkant (1796-1807); tijdens het Koninkrijk Holland, de Franse inlijvingsperiode en de eerste periode van de provisionele Brumaïre wet (1807-1816) een L onder kroon in een ruit; tijdens de ‘Utrechtse’ waarborgtijd (1816-1824), een L onder kroon in vierkant.¹²

Afb. 2 Plattegrond van Schoonhoven ten tijde van de geboorte van Gerrit Lazonder in 1770.

1. Huis van zijn moeder Anna Mankor, in de Nes, de vermoedelijke geboortelokatie.
2. Woonhuis van Gerardus Lasonder, zijn biologische vader, Haven 17.

Detail ‘Geniekaart’ uit 1772: ‘Plan van de vestingen Schoonhoven en Nieuwpoort met aangeleegen situatie’ (Ketelaar en Vogel, 1772).

R. Jung e.a., Schoonhoven op de kaart. Jaarboek Open Monumentendag 2009, (Schoonhoven 2009) 28, 29. Verzameling van alle bekende plattegronden van Schoonhoven.

⁵ Zorn, Baarsma, *Lasonder in Enschede*. nr. IXb.

⁶ De nummers verwijzen naar de opgaven in S.A.C. Begeer, e.a., *Zilversmeden van de stad Schoonhoven 1600-1900* (Schoonhoven 1981). Digitaal beschikbaar www.zilverhistograaf.nl, Zilver Schatkamer, nr. 1626. De ‘G-nummers’ in Begeer, *Schoonhoven* betreffen ‘de Gildetijd’, hier tot 1813, en de andere nummers betreffen ‘de Waarborgtijd’, hier van 1812 tot 1900.

⁷ OAS 2546, rekenming 1779-1780; Kappers, ‘Gevolg trouwbelofte’, afb. 3.

⁸ Begeer, *Schoonhoven*, 96.

⁹ OAS 2546, rekening 1795-1796; Kappers, ‘Gevolg Trouwbelofte’ afb. 4.

¹⁰ R. Kappers, *Schoonhoven: keurkamers en regels 1705-1809. De Gildekeurkamer, de Keurkamer van het Koninkrijk Holland van goud- en zilversmeden en hun regelgeving*, Zilvercahier 6.2 (Schoonhoven 2009), Bijlage 8, inschrijving Wh 123, boekjaar 1796/97. Digitaal www.zilverhistograaf.nl, Zilver Schatkamer nr. 290.

¹¹ R. Kappers, ‘Patenten en ‘compagnies’ voor activiteiten in goud en zilver, 1806-1813’, *Zilver Histograaf Schoonhoven*, 2 (2002) 95-106.

¹² Kappers, ‘Gevolg trouwbelofte’ afb. 6.

Wonen en werkplaats: Dam 273 (in 1807), Haven 475 (na 1810).¹³

Producten: tasbeugels, knopen, boeksloten (Begeer G115).

Bestuursfuncties en nevenfuncties. Op 25 juli 1807 werd hij beëdigd als nieuwe keurmeester van de 'nieuwe Keurkamer' in Schoonhoven.¹⁴ Gerrit was benoemd als 'extra ordinaire keurmeester', samen met Hendrik Sperna Weiland, uit kracht van het besluit van de Minister van Financiën van 9 juli 1807 no.1. Zij waren aangesteld om de nieuwe belasting uit de 'Wet 1807' te innen. Lazonder bleef dit tot 23 maart 1809, het moment waarop alle keurmeesters geschorst werden door de Minister van Financiën wegens fraude.¹⁵

Gerrit Lazonder ondertekende op 22 november 1800 samen met de andere goud- en zilversmeden binnen Schoonhoven, het 'Declaratoir aan de Municipaliteit der Stad Schoonhoven' (het stadsbestuur). Hierin werd bezwaar gemaakt tegen de op handen zijnde invoering van de nieuwe regelgeving van de 'Bataafsche Republiek' voor goud- en zilversmeden.¹⁶

Uit dit huwelijk:

1. Adrianus Haalbos Lazonder, geb./ged. Schoonhoven 7/11 mei 1800, volgt IIa.
2. Johannes Marinus Lazonder, geb./ged. Schoonhoven 11/18 april 1802, volgt IIb.
3. Maria Wilmina Lazonder, geb. Schoonhoven 22 sep. 1803, overl. Schoonhoven 10 jan. 1892, tr. Schoonhoven 7 juni 1828 Dirk Hendrik Greup, geb./ged. Schoonhoven 6/8 dec. 1803, zilversmid (101), overl. Schoonhoven 28 juli 1888, zoon van Peter (Pieter) Greup, hoofdcommies, en Dirkje van Luterveld, directrice, van het postkantoor te Schoonhoven.

Maria Wilmina Lazonder en haar man Dirk Hendrik Greup testeren ieder op 5 juni 1857. Ze herroepen en vernietigen eerdere testamenten en benoemen elkaar over en weer tot universele erfgenaam.¹⁷ In 1830 woont zij Nieuwe Haven 475, bij Gerrit Lazonder.¹⁸

4. Hendrik Jan Lazonder, geb./ged. Schoonhoven 22/27 juli 1806, volgt IIc.
5. Johanna Christina Lazonder, geb./ged. Schoonhoven 29 nov./6 dec. 1807, overl. Schoonhoven 27 sept. 1850, tr. Schoonhoven 29 nov. 1829 Jacobus Arnoldus Verhoeff, geb. Montfoort 19 juni 1806, chirurgijn, stads heel- en vroedmeester te Schoonhoven, overl. Schoonhoven 6 aug. 1841,¹⁹ zoon van Benjamin Verhoeff, chirurgijn, en Sophia Cornelia Mentz.
6. Niesje Catharina Lazonder, geb./ged. Schoonhoven 20/25 aug. 1811, overl. Schoonhoven 3 sept. 1812 (huis nr. 475 aan de Haven).

Generatie II

IIa. Adrianus Haalbos Lazonder (zoon van I), geb./ged. Schoonhoven 7/11 mei 1800, zilversmid (177), overl. Schoonhoven 4 oct. 1877, tr. Schoonhoven 5 nov. 1824 Andrietta Wijnanda van Leeuwen van Duivenbode, geb. Kralingen 2 apr. 1798, overl. Schoonhoven 25 juli 1865, dochter van Daniel Constant van Leeuwen van Duivenbode, predikant Hervormde Gemeente te Schoonhoven, en Elizabeth Anna Cloots.

¹³ Begeer, *Schoonhoven* G115; Kappers 'Gevolg trouwbelofte' 34.

¹⁴ OAS 130, resoluties 3 juli en 28 juli 1807.

¹⁵ OAS 179, 25 juli 1807, besluit Minister van Financiën 9 juli no.1; OAS 179, 16 sep 1809; Min. Dispositie 23 maart 1809 (met dank aan Janjaap Luijt).

¹⁶ OAS 115, 24 november 1800; Kappers, *Keurkamers en regels*, Bijlage 4, p. 74, 75.

¹⁷ Zij: CPM: NOS 25 nr.97 dd.5 juni 1857; hij: CPM: NNOS 25 nr. 96 dd. 5 juni 1857.

¹⁸ CPM: NAS 1307, 1892, de erfgenamen van Maria Wilhelmina Lazonder.

¹⁹ CBG, Overlijdensadvertentie VFADNL137687-7 (www.wiewaswie.nl), ger. 7 juli 2022); BS Schoonhoven, ac. 1064, inv.nr. 29, aktenr. 53 (abusievelijk als 'Jacibus' genoteerd).

Opleiding onbekend.

Waarborg gegevens:

Aanvang 27 apr. 1822.

Reg. Utr. 1-110: insc.plt. B108 B1: 5 x vierkant en 1 x zeskant.

Op 27 apr 1822 afgeslagen AL waarboven een takje, in vierkant (494).

Op 1 mei 1830, AL en een takje in zeskant (495).

Reg. Schoonhoven 1-20 (1837).

Werkt met 4 knechts en 5 leerlingen. Reist niet.

Op 16 aug. 1837 afgeslagen AL boven 20 in vierkant (481) en AL20 in zeskant (482).

Was in augustus 1838 schuldig aan onjuiste opgave van smeltingen.

Het vierkante teken is op 26 mrt. 1844 met 'lijviger letters' en 4-6-1848 vernieuwd; het zeskante op 26 mrt. 1844 met 'lijviger letters'.

Werkt tevens in het goud volgens kennisgeving B&W 5-8-1853 no. 332, Arch. 1046.

Op 22 aug. 1853 een kleiner zeskant voor het goud, voor zijn zoon die met de gouddmederij is belast. Hij (RKA: zijn zoon) was leerling bij J.M. Lazonder geweest.

Op 7 apr. 1857 opgenomen in het 'huis van arrest' te Rotterdam ter zake van speculatieve deelneming in assurantiemaatschappijen voor levensverzekeringen.

Gestopt 15 mei 1857. Heeft blijkens kennisgeving B&W 15 mei 1857 no. 142, Arch. 1431, het beroep laten varen. De zaak is door zijn zoon Jacobus Johannes voortgezet (Begeer 128).

Tekens verbroken op 26 mei 1857, ze waren aangeboden door J.J. Lazonder.

Meestertekens: Begeer 481, 482, 494, 495.

Werkplaats. Bezit volgens Kadastrale Atlas 1832, C308, d.i. huis en erf in de 5e klasse, thans Voorhaven nr. 2 en 4.²⁰ Zie afbeeldingen *Monumenten van Schoonhoven* p. 420, het 'Gapenburg'. De huidige serre was destijds de zilversmidswerkplaats.²¹

Producten: zilveren tasbeugels, tasknipjes, gespen, boeksloten, horlogekettingen enz.

Afb. 3 Plattegrond van Schoonhoven 1828, ten tijde van de activiteiten van de generaties I en II.

Bezittingen:

Gerrit Lazonder **blauw**

west: C45, C45bis, C125
oost: B12, 20, B285

Adrianus H. Lazonder **rood**

west: C308, C309

Johannes M. Lazonder **groen**

west: C137

Samenstel van de eerste kadasterkaarten van Schoonhoven, 1828.

Westzijde:

NL-HaNA_4.KADOR-
R_1310_C01 sectie C1.

Oostzijde:

NL-HaNA_4.KADOR-
R_1309_B01 sectie B1.

Collage Rogier de Groot,
Roax Design.

²⁰ C.R. Schoute, *Schoonhoven: Kadastrale atlas Zuid-Holland 1832* (Utrecht 1994).

²¹ B. van den Boogert (samensteller), *De monumenten van Schoonhoven. Overzicht van historisch waardevolle gebouwen en de rijksmonumenten met 412 foto's* (Schoonhoven 1986) 420; Kappers, 'Gevolg trouwbelofte' 34, afb. 11.

Bestuursfuncties in beroepsorganisaties.

Bestuurslid van 'De Nijverheidsvereniging voor goud en zilversmeden te Schoonhoven'. Zeer waarschijnlijk volgde hij zijn broer, J.M. Lazonder, op in het bestuur in 1866. Hij werd herbenoemd op 1 jan 1870 en 1874 en trad in 1878 af. Hij komt overigens niet voor onder de 'mede-oprichters' uit de periode 18 mrt. 1862-9 feb. 1863.²²

Nevenfuncties.

Wethouder van Schoonhoven, vanaf 1856 (vermoedelijk eerder) tot 1867; vervolgens lid van de Raad tot eind 1873 (NAS 736). A.H. Lazonder eervol ontslag verleend als brandmeester op 16-6-1853 (CPM: NAS 267 nr. 262).

Uit dit huwelijk:

1. Elizabertus Josinus Johannes Lazonder, geb. Schoonhoven 28 mei 1825, overleden Schoonhoven 16 dec. 1825 (geboorte akte nr. 37) (niet vermeld in Zorn, Baarsma, *Lazonder in Eschede* (hierna in de tekst ZB)).²³
2. Daniel Justus Lazonder, geb. Schoonhoven 18 dec. 1829, rentenier (1865), overleden Schoonhoven 18 mei 1906, ongehuwd.
3. Gerarda Willemina Lazonder, geb. Schoonhoven 22 mei 1832, overleden Schoonhoven 4 maart 1909, ongehuwd.
4. Jacobus Johannes (de klapper BS vermeld nog 'Haalbos' als toenaam; de akte niet) Lazonder, geb. Schoonhoven 1 maart 1834, volgt IIIa.
5. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 10 sept. 1836, overleden Schoonhoven 19 feb. 1845.
6. Eliza Anne Lazonder, geb. Schoonhoven 15 oct. 1839, predikant (Sch.Crt. 1876: predikant te Oldenbroek; ZB (2005) 53 'laatstelijk te Oldenbroek', overleden Schoonhoven 10 mrt. 1891 (ongehuwd).
7. Adrianus Wijnandus Lazonder, geb. Schoonhoven 3 nov. 1842, volgt IIIb.

IIb. Johannes Marinus Lazonder (zoon van I), geb./ged. Schoonhoven 11/18 april 1802, goudsmid (183), overl. Schoonhoven 30 dec. 1873, tr. (1) Schoonhoven 16 dec. 1824 Sophia Johanna Heinis, geb. Schoonhoven 22 nov. 1804 (DTB Sch. 6, 595; ZB 53 abusievelijk Lekkerland), overl. Schoonhoven 1 feb. 1838, dochter van Cornelis Heinis, koopman in manufacturen, en Pieterella Maria Vos. Hij van Nieuw Lekkerland naar Schoonhoven 8 jan 1797; zij van Neder-Hemert naar Schoonhoven 30 nov. 1801 (Register Verhuisde Personen Krimpenerwaard 1680-1810).

Johannes Marinus Lazonder, tr. (2) Schoonhoven 31 dec. 1838 (toestemming voor het huwelijk met zijn schoonzuster bij KB 26 oktober 1838) Johanna Antonia Heinis, geb./ged. Schoonhoven 25 sept./1 oct. 1809, dochter van Cornelis Heinis, koopman in manufacturen, en Pieterella Maria Vos. Bij dit tweede huwelijk van Johannes Marinus Lazonder is onder anderen getuige Georgius Lasonder, 63 jaar, grossier.

Testeren 10 apr. 1841 en benoemen elkaar over en weer tot universele erfgenaam (CPM: NOS 7360, 943/4, 10 apr. 1841).

Opleiding onbekend.

Aanvang 23 mrt. 1822.

Einde 2 nov. 1859.

²² R. Kappers, *De Nijverheidsvereniging van goud- en zilversmeden in Schoonhoven. Oprichting, doel en draagvlak. Bestuurders en eerste leden*, Zilvercahier 3.2 (Schoonhoven 1997/2011). Zie Rooster van Aftreding, p. 11, 12, 16 tabel 1, 47 tabel 2.

²³ Zorn, Baarsma, *Lazonder in Eschede*.

Meestertekens Insc.plt. B107 B1: 1 x rechthoek en 1 x zeskant.

Reg. Utr. 1-110:

Op 23 mrt. 1822 afgeslagen ML en driehoek in rechthoek (8041)

Insc. plt. M019 M1:

Op 15 juli 1826 idem. in zeskant (WbH 8042).

Op 16 aug. 1827 afgeslagen L19 in rechthoek (WbH 7320) en zeskant (WbH 7319). Het zeskant is vernieuwd op 9 mei 1843 en 8 mrt. 1848, het laatste iets kleiner.

Heeft beroep laten varen blijkens kennisgeving B&W 2 nov. 1859 no. 221.

De zaak wordt voortgezet door zijn zoon Gerrit, zie 135, Arch. 1605.

De tekens zijn verbroken op 10 nov. 1859.

Behoort sedert 17 aug. 1837 onder kantoor Schoonhoven.

Reg. Sch. 1-19.

Werkt met 3 knechts en 5 leerlingen.

Producten: gouden oorkingen, oorhangers, schuiven, oorbellen, slotjes, handringen, boten, kantielje sloten, strikken, enz.

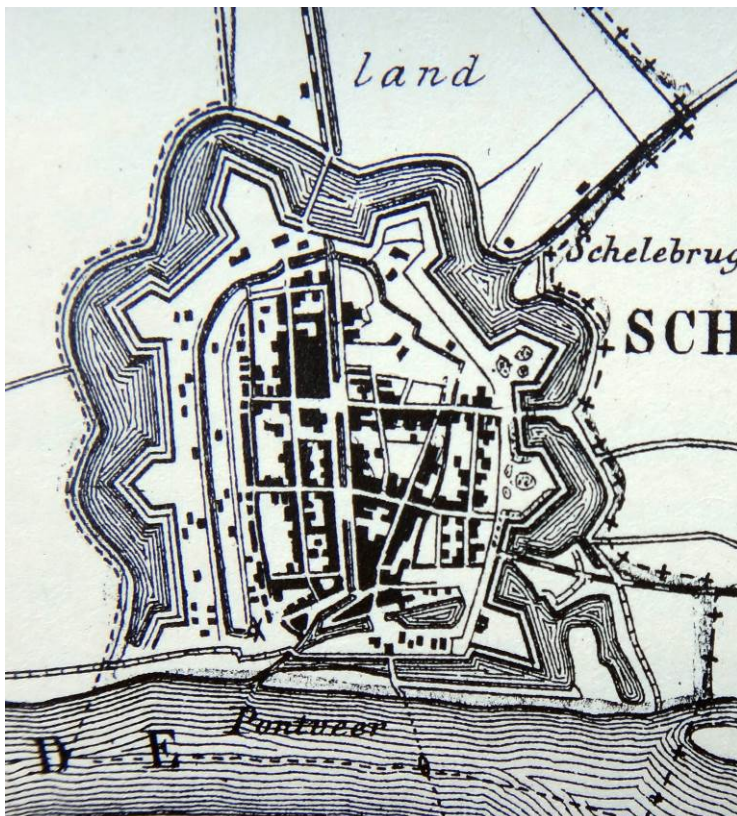
Werkplaats Haven westzijde 234 (huidig huisnr. 52) achter het huis (CPM: NOS 7360, 22 mrt. 1841, inventaris).

Bestuursfuncties in beroepsorganisaties.

Medeoprichter in 1862 en bestuurslid van de *Nijverheidsvereniging*. Ondertekende de eerste statuten (druk 1863, Coll. van Willenswaard). Er volgde geen herbenoeming, noch een andere functie binnen de *Nijverheidsvereniging*.

Nevenfuncties: Regent weeshuis 1869 - 1873 (?).²⁴

Notabel NH kerk (SAK Arch. NH kerk, inv.nr. 52, Notulen kerkvoogden en notabelen).

Afb. 4 Plattegrond van Schoonhoven, 1869. Uitbreiding t.o.v. 1828/32: enige bebouwing aan de (huidige) Havenstraatsewal en aan de Oude Singel.

Detail uit: J. Kuyper, *Gemeente-Atlas van Nederland*, naar officiële bronnen bewerkt (Leeuwarden 1865-'69) deel III, nr. 160.

D. Mentink, *Schoonhoven gezien* (Schoonhoven 1981) 29, 82.

²⁴ H. van der Molen, *Ordentelyck, stil ende manierlyck. Het Schoonhovense weeshuis 1581-1940* (Rotterdam 2000) 291.

Uit het eerste huwelijk:

1. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 30 juli 1825, overl. Schoonhoven 20 sept. 1825 (niet in ZB 53).
2. Petronella Maria Lazonder, geb. Schoonhoven 2 oct. 1826 (ZB abusievelijk 21 oct.), tr. Schoonhoven 2 oct. 1847 Dirk Lambert van Elk, geb. Willige Langerak 27 oct. 1827, grutter te Zutphen (1847), overl. Zutphen 28 mei 1898, zoon van Arie van Elk, herbergier, en Hendrica Anthonia van Hattem, rentenierster (1847).
3. Willemina Catharina Lazonder, geb. Schoonhoven 20 oct. 1828 (ZB 54, abusievelijk 1829), overl. Schoonhoven 23 mei 1848 (ZB 54 abusievelijk 22 mei).
4. Cornelia Johanna Adriana Lazonder, geb. Schoonhoven 20 dec. 1830, overl. Schoonhoven 10 juli 1834. Bij overlijden abusievelijk Cornelia Adriana genoemd; haar geboorte akte (nr. 98) is niet in de 10-jaren tafel opgenomen (Niet in ZB 2005).
5. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 12 mrt. 1833, overl. Schoonhoven 30 mrt. 1833 (niet in ZB 2005).
6. Cornelia Adriana Lazonder, geb. Schoonhoven 23 aug. 1834, overl. Schoonhoven 11 mrt. 1836 (niet in ZB 2005).
7. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 24 sept. 1836, volgt IIIc.

IIc. Hendrik Jan Lazonder (zoon van I), geb. Schoonhoven 22 juli 1806, ged. Schoonhoven 27 juli 1806, (koeken-) bakker te Woerden, rentenier (BR Woerden 1855-1861), overl. Schoonhoven 13 juli 1881, tr. Woerden 7 nov. 1830 Pieterella de Groot, geb./ged. Woerden 18/22 nov. 1795, overl. Schoonhoven 5 feb. 1872 (ZB 54), dochter van Pieter de Groot en Adriana Paling.

H.J.L. Te Woerden ingekomen van Rotterdam 3 mei 1828. Woont Kerkstraat te Woerden. Vertrokken 18 oktober 1865 naar Schoonhoven (BR Woerden 1855, Wijk B. (Gegevens Woerden dank aan Dick Dekker).

Uit dit huwelijk:

1. Adriana Pieterella Lazonder, geb. Woerden 3 jan. 1833, overl. Schoonhoven 28 dec. 1877, tr. Woerden 12 aug. 1858 Pieter Greup, geb. Schoonhoven 17 juli 1834, fabrikant g&z werken (103) medeoprichter van de *Nijverheidsvereeniging*, voorzitter van 1891 tot 1904, zoon van Dirk Hendrik Greup, zilversmid (101), en Maria Wilmina Lazonder.
Woont vanaf 1865 Haven A293 (oud nr. 231) (1860-1880), A 299 (1900-'10), is thans Haven 19, Rijksmonument, zie Boogert, *Monumenten van Schoonhoven* 342.

Generatie III

IIIa. Jacobus Johannes Lazonder (zoon van IIa), geb. Schoonhoven 1 mrt. 1834, goud- en zilversmid (180), overl. Schoonhoven 22 juli 1896, tr. Leiderdorp 17 april 1856 (ZB 60) Elizabeth Klazina Catharina Hoogendoorn, geb. Zwammerdam 8 april 1834, overl. Schoonhoven 12 jan. 1870, dochter van Ponsio Hoogendoorn en Klazina Willems Lubbers.

Opleiding: bij zijn oom Johannes Marinus Lazonder; hij was daar goudwerker. Hij was ook reizend agent vanaf 12 aug. 1858.

Aanvang: 26 mei 1857.

Einde: 20 mei 1880.

Meestertekens. Op 26 mei 1857 afgeslagen JL boven 20 in vierkant (WbH 6348) en JL20 in zeskant (WbH 6349). Het vierkant vernieuwd op 5 okt. 1865, 21 april 1868 en ? nov. 1872. Het zeskant vernieuwd in november 1872 (WbH dig.).

Producten: Gouden cannetillewerken, ook gladde ringen, sloten enz. Zilveren kniptasbeugels, boeksloten, gespen en diversen

Werkplaats: Voorhaven B 12, het huis en werkplaats van zijn vader.²⁵

Bestuursfuncties in beroepsorganisaties.

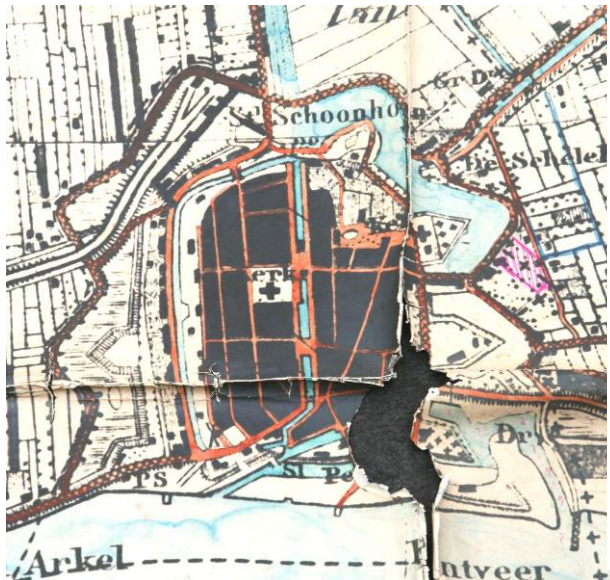
Mede oprichter van de *Nijverheidsvereniging*, zeer waarschijnlijk bestuurslid vanaf 1878 als opvolger van zijn vader. In 1877 lid van de Commissie der Teekenschool. Vanaf het begin (1 jan. 1864) tot 1872, lid van de Commissie Tot Hulp in Lijden.²⁶

Nevenfuncties.

Secretaris van het bestuur van het Gereformeerd Weeshuis 1881 t/m 1887.²⁷ Lid van de Gemeenteraad vanaf 1873 tot zijn overlijden. Zes jaar Ambtenaar van de Burgerlijke Stand. Lid Provinciale Staten van Zuid-Holland van 1886 tot 1892. Kerkvoogd en secretaris van de Hervormde Gemeente. Voorzitter, secretaris en penningmeester van het Waterschap Willige Langerak. Lid van het bestuur van het Waterschap De Hoogeboezem achter Haastrecht. Voorzitter van de kiesvereniging der Antirevolutionaire Partij. Kanton rechter-plaatsvervanger.²⁸

Uit dit huwelijk:²⁹

1. Adrianus Gerardus Lazonder, geb. Schoonhoven 14 sept. 1856, (1902: zonder beroep), woont 1862 in Brielle (Bev. Reg. Brielle) overl. Schoonhoven 19 aug. 1902 (ongehuwd).
2. Klazina Johanna Elizabeth Lazonder, geb. Schoonhoven 16 feb. 1860, tr. Schoonhoven 13 juni 1889 Bernard Bruijtel, geb. Doetinchem ca. 1865, koopman, zoon van Martinus Bruijtel en Gerdina Harmina Polman, overl. Ridderkerk 24 mrt. 1900.
3. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 6 sept. 1863, overl. Schoonhoven 14 mrt. 1864.
4. Nicolaas Ponsio Lazonder, geb. Schoonhoven 13 feb. 1865, overl. Schoonhoven 30 mei 1865.
5. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 11 mei 1866, overl. Schoonhoven 15 juni 1866.
6. Andrietta Wijnanda Lazonder, geb. Schoonhoven 9 juni 1868, overl. Schoonhoven 12 jan. 1869.

Afb. 5 'Amilko-kaart' (detail) 1914. Plattegrond van Schoonhoven aan het einde van de aanwezigheid van de familie Lazonder in de stad.

Uitbreiding t.o.v. 1869: de spoorlijn met Station Schoonhoven is aangelegd en gebouwd; de Spoorstraat kent nu een aaneengesloten bebouwing, evenals de Oude Singel en de Albrecht Beijlingracht.

De 'Amilko-kaart' werd speciaal gemaakt in 1914 voor de Melkfabriek Amilko (Lopikersingel, zie paars gearceerd). Hij diende voor logistiek-administratieve doeleinden en werd samengesteld uit twee 'Bonnebladen' die verkend werden in 1873, herzien in 1889 en in 1913.

Gerestaureerd en ingelijst door Jan Verhoeven in 2008. Afmeting ca. 180 x 180 cm. Eigendom Stichting Cultureel Erfgoed Schoonhoven. Jung e.a., (OMD 2009), Op de kaart, 34, 35.

²⁵ Kappers, 'Gevolg trouwbelofte', afb. 11.

²⁶ Kappers, *Nijverheidsvereniging* 8-16.

²⁷ Van der Molen, *Ordentelyck*, 291.

²⁸ Schoonhovensche Courant 25 en 29 juli 1896, *Necrologie*.

²⁹ Kinderen geheel verbeterd en aangevuld t.o.v. Zorn, Baarsma, *Lazonder in Enschede*, XIa, p.60.

IIIb. Adrianus Wijnandus Lazonder (zoon van IIa), geb. Schoonhoven 3 nov. 1842, koopman in goud- en zilverwerk, overl. Schoonhoven 7 juni 1908, tr. Workum (Fr.) 5 april 1868 Gijsbertha Koch, geb. Workum 21 jan. 1848, dochter van Jurjen Koch en Maria Cornelia van der Quast,³⁰ overl. Schoonhoven 7 juni 1908.

Opleiding onbekend.

Aanvang: handelaar in zilver (ZB 60), koopman in goud- en zilverwerk (?).

Nevenfuncties Regent van het Gereformeerd Weeshuis 1889 t/m 1897.³¹

Wethouder van Schoonhoven, polderschout (ZB 60).

Uit dit huwelijk:

1. Andrietta Wijnanda Lazonder, geb. Schoonhoven 7 mei 1869, overleden Den Haag 25 oct. 1951, tr. Schoonhoven 10 april 1893 Cornelis Nobel, (niet in ZB:) geb. Schoonhoven 5 mrt. 1866, officier der genie, zoon van Jilis Nobel, wagenmaker, en Catharina Pieterella Vermeulen.
2. Jurjen Lazonder, geb. Schoonhoven 25 oct. 1860, commies der posterijen te Den Haag, directeur *Postcheque & Girodienst*, overl. Den Haag 17 juli 1937, (niet in ZB:) tr. (1) Elizabeth Maria Antoinetta H. Anink (CPM:130, 197/198, Not. Teijink, Schoonhoven, 17 okt. 1898, testeren Jurjen Lazonder te 's-Gravenhage en Elizabeth Maria Antonetta Henriette Anink e.v. Lazonder.), tr. (2) Anna van Tienhoven (ZB 60).

Ridder Orde Nederlandsche Leeuw, Commandeur Orde Oranje-Nassau (Collectie NGV, familie advertenties 20 juli 1937, overlijden).

3. Adrianus Lazonder, geb. Schoonhoven 4 jan. 1873, literarisch kandidaat (Utrecht), gepromoveerd (Coll. NGV, familie advertenties 20 nov. 1952) onbekend waar, wanneer, rector gymnasium, overl. Utrecht 15 nov. 1952, tr. Arnhem 17 mrt. 1904 Margaretha Jacoba Peereboom Voller, dochter van Jacobus Pieter Peereboom Voller en Wilhelmina Dijna Albertine Boom, geb. Serang (Ned. Indië) 20 juli 1876.
4. Maria Cornelia Lazonder, geb. Schoonhoven 12 nov. 1875, overl. Den Haag 11 nov. 1949 (ZB 60), tr. Schoonhoven 8 aug. 1899 Cornelis Leonardus Tondu, geb. 's-Gravenhage ca. 1870, zoon van Lambertus Johannes Tondu en Maria Margaretha Winkelaan, leraar HBS te Schiedam.
5. Daniel Justus Lazonder, geb. Schoonhoven 9 mei 1879, predikant, tr. Utrecht 31 mei 1906 Johanna Cornelia de Leur, geb. Utrecht 24-2-1874, dochter van Dirk Laurens de Leur en Adriana Lich.³² Overl. Serooskerke (Zld.) 9 sept. 1935.³³ Overlijden aangegeven en ondertekend door zijn zoon Cornelis Lazonder. Begraven te Werkendam. Zijn overlijden is eveneens ingeschreven in de Gemeente Tienhoven (Ut), 'ingevolge de tweede alinea van artikel vijftig van het Burgerlijk Wetboek'.³⁴

Predikant van Zoutelande (Zld.) (1906), van Giessen-Nieuwkerk (1911), Ankeveen, Tuil, Oppenhuizen, Werkendam, en sedert 1933 van Tienhoven (Ut.). NGV, Knipselcollecties, Lazonder, familieannonce 11 sept. 1935 (collectie Baarsma).

³⁰ Geboorte: www.AlleFriezen.nl, Leeuwarden, arch. 30-43, reg.nr. 1010, akte nr. 0006.

³¹ Van der Molen, *Ordentelyck* 291.

³² HUA, Ut. 481, 119-01 akte nr. 375; HUA Ut. 463, 522-02, akte nr. 321.

³³ www.openarch.nl 25.SKS-O-1935 Serooskerke (Schouwen) overlijdensakten burgerlijke stand, 1935 nr. 4. (geraadpleegd 24 juli 2022)

³⁴ HUA, Ut. arch. 463, reg. nr. 665-36, akte nr. 6, BS overlijden gemeente Tienhoven, met als overlijdensplaats Serooskerke.

6. Eliza Anne Lazonder, geb. Schoonhoven 25 dec. 1883 (akte nr. 133), predikant, overl. Voorburg 9 mrt. 1962 (ZB 60), tr. Schoonhoven 7 apr. 1910 Margaretha Clazina Schoon Thim, geb. Schoonhoven 8 mei 1889, dochter van Cornelis Schoon Thim, grutter te Schoonhoven, en Neeltje Pot. Het huwelijk is door scheiding ontbonden (Arr. Rb. 's-Gravenhage, 25 mei 1954).

IIIc. Gerrit Lazonder (zoon van IIb), geb. Schoonhoven 24 sept. 1836, goudsmid, koopman (179), fabrikant, overl. Vleuten 28 sept. 1914, tr. Arnhem 28 oct. 1868 Anna Hendrika Adriana Plancken, geb. Schoonhoven 18 dec. 1840, dochter van Eduard Charles Alexandre Plancken, rijksboekhandelaar te Venlo, en Engeltje van Elk, overleden Vleuten 22 sept. 1915.

Aanvang 5 nov. 1859 per 10 nov. 1859 de opvolger van zijn vader Johannes Marinus Lazonder.
Einde. Teken vernietigd op 2 mei 1882

Meestertekens: 5 nov. 1859 afgeslagen L60 in zeskant (WbH 7325), vernieuwd 23 dec. 1873.

Producten: Gouden werken, oorsierselen, ringen, knopen. Cannelille en glad

Werkplaats. Woont Haven B47 (oud 47), bij zijn vader (BR Schoonhoven 1860-1880).

Bestuursfuncties in beroepsorganisaties. Medeoprichter van de *Nijverheidsvereniging*. Lid Commissie der Teekenschool 1862-1877. Lid Commissie Tot Hulp in Lijden 1876.³⁵

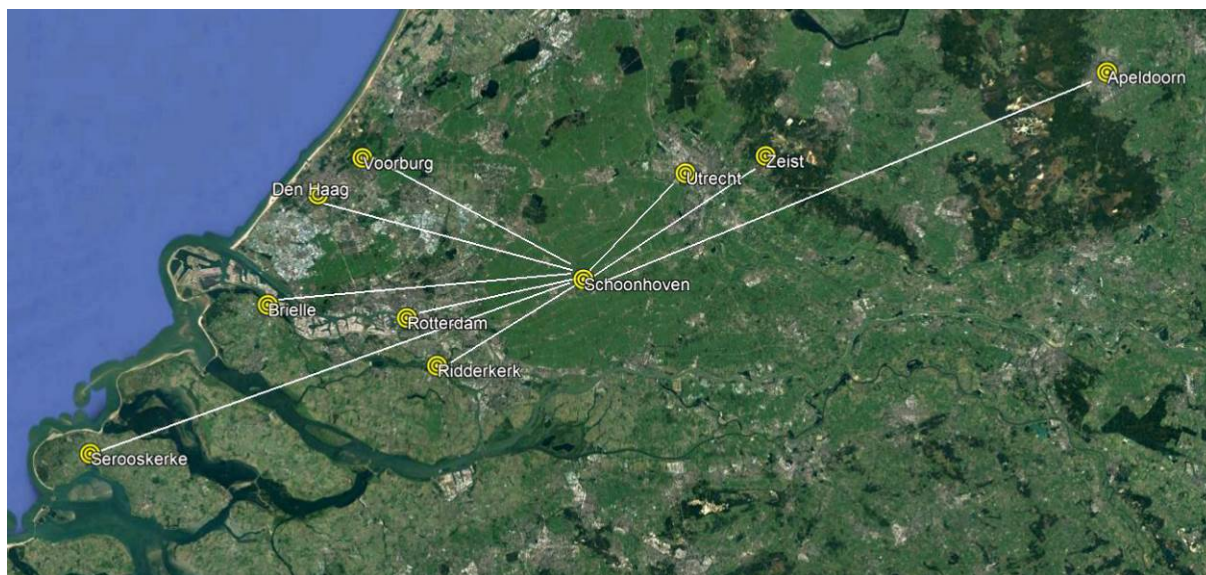
Nevenfuncties. Regent van het Gereformeerd Weeshuis 1874 t/m 1877, Secretaris titulair van het bestuur van het Gereformeerd Weeshuis 1877 t/m 1878. Lid van de Raad van Schoonhoven vanaf 1873 (mogelijk reeds 1871) tot medio 1881; in 1880/1881 volgt zijn herbenoeming tot (zekeer) 1899. Lid van Provinciale Staten (vermeld in 1891); ambtenaar van de Burgerlijke Stand (vermeld in 1893). Gerrit Lazonder woont (BR Schoonhoven 1880-1890) Haven B 47, nieuw nr. B53. Het gezin vertrekt 23 april 1885 naar Arnhem.

Uit dit huwelijk:

1. Sophia Johanna Lazonder, geb. Schoonhoven 23 juli 1869, hoofd van meisjesschool, overl. Rotterdam 17 feb. 1909 (ZB 60). Vertrekt 17 mei 1884 uit Schoonhoven naar Haarlem (BR Schoonhoven 1880-1890).
2. Engelina Lazonder, geb. Schoonhoven 23 dec. 1871, overl. Apeldoorn 2 jan. 1935.
3. Johanna Maria Lazonder, geb. Schoonhoven 11 dec. 1873, tr. Vleuten 23 oct. 1902 Benjamin Boers, geb. 's-Gravenzande 11 mei 1877, zoon van Leendert Nathan Boers en Lidewei Cornelia Looijen, overl. Apeldoorn 2 jan. 1935.
4. Anna Hendrika Adriana Lazonder, geb. Schoonhoven 21 jan. 1875, overl. Schoonhoven 25 mrt. 1875.
5. Gerrit Lazonder, geb. Schoonhoven 15 mrt. 1876, overl. Utrecht 14 mei 1945 (a. 1957).
6. Anna Hendrika Adriana Lazonder, geb. Schoonhoven 25 maart 1877, overl. Schoonhoven 28 dec. 1877.
7. Wilhelmina Catharina Lazonder, geb. Schoonhoven 9 aug. 1878, onderwijzeres, overl. Zeist 10 nov. 1921.
8. Eduard Charles Alexandre Lazonder, geb. Schoonhoven 4 juli 1880, overl. 's-Gravenhage 31 juli 1948, tr. Kampen 4 juni 1908 Hendrika Cornelia Gallé, dochter van Jacobus Aegidius Herman Jan Gallé en Marie Jeanette van der Veen, overl. 's-Gravenhage 21 febr. 1961.

Officier infanterie 1899-1920, later reserve luitenant-kolonel. Leraar middelbaar onderwijs. Deed uitgebreid onderzoek naar de familie Lasonder, welke resultaten door Zorn en Baarsma in hun uitgave verwerkt werden (ZB 61).

³⁵ Kappers, *Nijverheidsvereniging*, tabel 2; idem p. 12.

Afb. 6 Verspreiding van de 14 volwassen geworden kinderen Lazonder uit Generatie III, aangegeven naar plaats van overlijden. Al deze volwassen kinderen uit Generatie III vertrekken uit Schoonhoven. Projectie op Google Earth, RKa, september 2022.

Geraadpleegde bronnen

Als primaire bronnen voor de genealogie en de stamreeks dienden de doop-, trouw-, begraaf- en lidmatenregisters, de Burgerlijke Stand en Bevolkingsadministratie van Schoonhoven, inclusief Persoonskaarten, voor zover ten tijde van het onderzoek openbaar. Voor de Krimpenerwaard werd het ‘Register van verhuisde personen’ gebruikt als secundaire bron maar ook als toegang tot andere primaire bronnen.³⁶

Voor de invulling van de genealogie met biografische gegevens in Schoonhoven diende de Collectie Muilwijk (CPM), aanwezig in het Streekarchief Krimpenerwaard te Gouda, en in de HOP in Schoonhoven. De indices op de Collectie Muilwijk, samengesteld door de heer Hans van der Molen, dienden via de familienamen als ingang. De Kadastrale Atlas Schoonhoven toonde de situatie van de familie in 1832.³⁷ Monumenten van Schoonhoven en Beelden van Schoonhoven uit de 20ste eeuw gaven een picturaal beeld van panden en situering in de stad.³⁸

Een belangrijke secundaire bron was S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de Stad Schoonhoven, 1600-1900*, uit 1981. De nummers tussen haken in de genealogie achter de diverse werkmeesters verwijzen naar deze publicatie. Bijvoorbeeld, ‘I. Gerrit Lazonder (G 115, 178)’: het nummer G 115 verwijst naar Gerrit Lazonder zoals beschreven in het hoofdstuk over de werkmeesters gedurende de gildetijd, en 178 naar de beschrijvingen van werkmeesters na de gildetijd, dat is na 1812.

³⁶ SAMH (voorheen SAK), BS Schoonhoven, 1811-1940; DTB Krimpenerwaard 1695-1812; Register Verhuisde personen Krimpenerwaard, incl. twee supplementen; DTB Cabauw (Handschrift Mw. Den Hartogh), dopen 1679-1750, overl. 1679-1762; DTB Schoonhoven, nr. 6 dopen na 1765; idem. nr. 9C, R.Kath. overlijden; idem 10 1765-1773; idem 10D 1682-1726; idem 10D, 1771 vormelingen, idem 11A Gerecht Schoonhoven, bijlagen Trouwboek 1658-1811.

³⁷ SAMH, Collectie Piet Muilwijk; SAMH, H. van der Molen, *Indices Muilwijk*; Schoute, *Kadastrale atlas*.

³⁸ Van den Boogert, *Monumenten van Schoonhoven*; C. van Holten, P. Muilwijk, *Beelden van Schoonhoven in de twintigste eeuw* (Schoonhoven 1991).

Afkortingen en notaties

a.	Aktenummer
Arr. Rb.	Arrondissements Rechtbank
BR	Bevolkings Register / Registratie
CPM	Collectie Piet Muilwijk
DTB	Doop- Trouw- en Begraafboeken / -registers
Fr.	Frans
G115	(voorbeeld) Volgnummer in Begeer, <i>Schoonhoven</i> .
HOP	Historisch OntmoetingsPunt, Openbare Bibliotheek te Schoonhoven.
insc. plt.	Insculpatie plaat
KB	Koninklijke Bibliotheek
OAS	Oud Archief (Stad) Schoonhoven
NAS	Nieuw Archief (Gemeente) Schoonhoven (na 1811)
NGV	Nederlandse Genealogische Vereniging
NNOS	Nieuw Notarieel Archief Schoonhoven
NOS	Notarieel Archief Schoonhoven
Nijver.	Nijverheidsvereniging Goud- en zilversmeden te Schoonhoven
RAS	Rechterlijk Archief Schoonhoven
Reg. Utr.	Registratie Kantoor Waarborg Utrecht
Reg. Sch.	Registratie Kantoor Waarborg Schoonhoven
SAK	Streek-Archief Krimpenerwaard
Sch. Crt.	Schoonhovense Courant
WbH	Waarborg Holland, Gouda
Wh xxx	Archief Weeshuis Schoonhoven, inventaris nummer xxx
ZB	Zorn, Baarsma, <i>Lasonder in Enschedé</i>
Zld.	Zeeland

Notatie ‘CPM:NOS 2873’ betekent dat het excerpt in de Collectie Piet Muilwijk als bron is gebruikt en wordt aangehaald. Mogelijk bevat de primaire bron, in dit geval NOS 2873, nog aanvullende gegevens. In het algemeen is CPM aangehaald in gevallen van hypothecaire geldleningen en bij belendingen. Bij de schrijfwijze ‘NOS 7360’ bijvoorbeeld, is het origineel geraadpleegd.

Patenten en ‘compagnies’ voor activiteiten in goud en zilver, 1806-1813

Rene Kappers *

De Bataafs-Franse tijd (1795-1813) is voor onderzoekers van de Zilverstad lastig: ‘wie was meester in de stad en sinds wanneer’ is niet eenvoudig meer terug te vinden na de opheffing van de gilden (1798). Eenvoudig gezegd was iedereen gelijk geworden en was de toegang tot het vak gratis. De aloude lokale registratie van gildeleden was opgehouden en de bescheiden waren, of zijn later, dikwijls vernietigd. Een nieuwe wijze van lokale registratie was nog ‘in de maak’ en zou pas met de invoering van ‘de Waarborg’ vanaf 1812 weer tot stand komen. Centrale registratie in Den Haag door de Essayeur-Generaal werd met de ‘Wet van 1807’ in gang gezet.¹

Een (achteraf gezien) betrouwbare registratie die op lokaal niveau eerder plaats vond is de afgifte van ‘patenten’ vanaf 1806. Iedereen die een handel dreef, een beroep uitoefende of een bedrijf voerde moest daarvoor een patent, een vergunning, ‘kopen’. Dit patent werd lokaal verleend door het gemeentebestuur. De archivalia bevinden zich dan ook in het archief van Schoonhoven.² Door aanvullende maatregelen van het stadsbestuur bij de patenten blijken de nieuwe zilversmeden zelfs tot 1795 terug te vinden. Zodoende wordt via de patenten het ‘hiaat’ opge-vuld tussen de lokale gilderegistratie tot 1798, en de waarborgregistratie vanaf 1812.

In dit artikel wordt een onderzoek gepresenteerd van de afgegeven patenten voor het goud- en zilvertak in Schoonhoven van 1806 tot en met 1813: de inventarisatie en een ‘compagnie’analyse. Hiermee komt een aansluiting tot stand met de registratie van de Waarborg in 1812.

In bijlage 1 is een tabel samengesteld van de afgegeven patenten aan ‘meesters’ in goud en zilver in Schoonhoven. Opmerkelijk zijn daarbij de ‘compagnies’. Zover destijds genoteerd zijn de huisnummers van de woningen van de gepatenteerden opgenomen; bijzonderheden zijn als ‘opmerkingen’ genoteerd in het bestand per cel. Het Excel-bestand met (digitaal leesbaar) de opmerkingen staat in onze *Zilver Schatkamer*.

Patent en recht van patent

Het patent werd verleend bij akte, onderworpen aan zegelrecht. Dit recht was gelijk aan het bedrag dat als patentbelasting moest worden betaald. Eén en ander was geregeld in de Patentwet van 5 december 1805, ingesteld tijdens de Bataafse Republiek met Rutger Jan Schimmelpenninck als staatshoofd (afb. 1).³

Afb. 1 Rutger Jan Schimmelpenninck, Staatshoofd van de Bataafse Republiek (29 april 1805-4 juni 1806) met zijn gezin. Pierre Prud'hon, 1801-1802, olieverf op doek, Rijksmuseum A'dam, SK-A-3097.

Afb. 2 Alexander Gogel, minister van Financiën, o.a. 1805-1809. Portret Matthijs. I. van Bree, ca. 1812. www.Wikipedia.org.

* Met dank aan Janjaap Luijt als gastredacteur van dit artikel.

¹ J. Luijt, ‘Het merken van de fiscus’ in: V. Enthoven, *Nederland in last* (Leiden 2021) 131-154, ald. 141-42.

² Gouda, SAMH, Schoonhoven, Belastingen uit het Revolutie-tijdvak, inv. nrs. 2213-2220, Register van afgegeven patenten, 1806-1813, 8 delen.

³ O. Ydema, ‘Op zoek naar draagkracht. Belastingen voor, tijdens en na de tijd van Lodewijk Napoleon’, in: J. Hallebeek, A.J.B. Sirks (red.) *Nederland in Franse schaduw. Recht en bestuur in het Koninkrijk Holland (1806-1810)* (Hilversum 2006) 101-123, ald. 116-118.

Patentrecht is gerelateerd aan de afschaffing van de gilden. In plaats van de bijdrage die men eerder afdroeg aan het lokale gilde kwam nu een jaarlijkse betaling aan de nieuwe centrale staat.⁴ Deze wet was een van de belastinghervormingen van Alexander Gogel, minister van Financiën 1798-1801, 1805-1809 en 1810-1813 (afb. 2).⁵ Goud- en zilversmeden moesten nu ook jaarlijks een nieuw patent betalen. Daardoor is hun start- en/of stopjaar te bepalen.

Patenten voor meester goud- en zilversmeden in Schoonhoven, 1806 tot 1813

In 1806 werd begonnen met de afgifte van patenten. Alle patenten in Schoonhoven aan goud- en zilversmeden werden afgegeven op 30 maart 1806 en waren geldig tot 31 december. In de volgende jaren liep het patent telkens van 1 januari tot 31 december; ook in het gepresenteerde overzicht is dit zo, tenzij anders vermeld. In het overzicht zijn alleen de 'meesters' vermeld en een 'compagnie' van meesters. Er was ook een registratie van knechten en gezellen die hier niet is opgenomen.

De patenten van 1806 werden afgegeven onder het regiem van de Bataafse Republiek met Rutger Jan Schimmelpenninck als staatshoofd. De patenten van januari 1807 tot 9 juli 1810 werden afgegeven onder het regiem van Lodewijk Napoleon, koning van Holland. Op 9 juli 1810 werd het Koninkrijk Holland ingelijfd bij het Franse Keizerrijk. Op 1 maart 1812 werden de Waarborgkantoren geopend. Op 19 oktober 1813 werd Napoleon verslagen in de Slag bij Leipzig; op 20 november werd het Voorlopig Bewind geproclameerd door Gijsbert Karel van Hoogendorp en Van der Duijn van Maesdam.⁶ In principe veranderden deze staatkundige gebeurtenissen niets aan de patentwetgeving en de betaling en inning van het patentrecht. De patentbelasting bleef (tot 1893!), en daarmee ook de bijbehorende registratie. De patentbetalingen konden daardoor in dit onderzoek tot en met 1813 genoteerd worden.

Afb. 3 Koning Lodewijk Napoleon (rechts) en zijn vrouw Hortense de Beauharnais met twee van hun kinderen (links).

Rechts, (naar) Charles H. Hodges, Rijksmuseum A'dam, RP-P-OB-33.857
Links, Marie Eléonore Godefroid, detail, 1812. Musée napoléonien de l'île d'Aix, N°inv : MGA 965

Patent 1806 niet te verwarren met de Belasting op handel in goud- en zilverwerk 1807

Midden 1806 legde Schimmelpenninck zijn ambt neer. Keizer Napoleon wees zijn broer Lodewijk Napoleon aan als het nieuwe staatshoofd van het nieuwe Koninkrijk Holland. In augustus 1806 werd een nieuwe Grondwet van kracht, en onder het bewind van Koning

⁴ P.M.M. Klep, e.a. *De registers van patentplichtigen, 1805-1893*, Broncommentaren. 1e Herziene versie van de uitgave van 1985 (Den Haag, z.j.) 31-33.

⁵ www.wikipedia.org (ger. 29 juni 2022).

⁶ A.M. Elias, S.P.C.M. Schölvinnck, *Volksrepresentanten en wetgevers; de politieke elite in de Bataafs-Franse tijd, 1796-1810* (Amsterdam 1991) 9-16; C.B. van Dongen, *De Rijkswaarborgwet van 19 Brumaire 6e jaar in Nederland, 9 November 1797 tot 1 Januari 1853* (Rotterdam 1994) 47-54; R.E. de Bruin, 'De uitvoering der wetten en Orders van het Gouvernement. Lokaal bestuur tijdens het Koninkrijk Holland: de gemeente Utrecht', in: J. Hallebeek, A.J.B. Sirks, *Nederland in Franse schaduw. Recht en bestuur in het Koninkrijk Holland (1806-1810)*, (Hilversum 2006) 165-200.

Lodewijk Napoleon (afb. 3) werd de ‘Wet van 1807’ ingevoerd.⁷ Met die wet werd belasting op de handel in goud- en zilverwerk ingevoerd. Met deze belasting moest ook de bekostiging van Keurkamers gedekt worden. Voor de inning van deze belasting was aparte ruimte in de Keurkamer nodig; die kon het weeshuis in Schoonhoven niet bieden. Er werd elders ruimte gevonden. De Keurkamer in het weeshuis werd opgeheven en verplaatst naar het voormalige Oudelieden Huis aan de Oude Haven.⁸ Deze heffing op de handel in goud- en zilverwerk liet de betaling van patentbelasting onverlet, want deze werd geheven op een beroepsuitoefening. Goud- en zilversmeden werden dus in korte tijd met twee nieuwe belastingen geconfronteerd: 1806 jaarlijks ‘Patent’ voor het beroep, plus in 1807 een belasting op elke verkoop. Beide wetten van Gogel betekenden voor de edelsmid een grote verhoging van zijn kostprijs.

Aanvullende maatregelen van het Schoonhovense stadsbestuur: 1803 en 1806

Met het afschaffen van het gilde verdween ook de afdracht door het gildebestuur aan het bestuur van het weeshuis voor het gebruik van de Keurkamer. Daardoor ontstond natuurlijk een probleem met het onderhoud van deze Kamer. Het gemeentebestuur besloot daarom op 24 januari 1803 dat nieuwe werkbazen voortaan rechtstreeks 25 gulden moesten betalen aan het weeshuis voor het gebruik van de Keurkamer.⁹ Dit bracht geen soelaas; de nieuwe werkbazen betaalden niet. Het vak was volgens hen immers ‘vrij’ toegankelijk geworden.

Op 17 februari 1806 besloot het stadsbestuur daarom dat zilversmeden alleen patent zouden krijgen als ze ook de 25 gulden voor de Keurkamer betaalden. Degenen die na 1795 nog niet hadden betaald, moesten alsnog 25 gulden betalen, anders kregen zij geen patent.¹⁰

Met de ‘Wet van 1807’ verdween deze lokale heffing van 25 gulden voor het gebruik van de Keurkamer. Een besluit hieromtrent door het stadsbestuur was niet nodig; de nieuwe Wet van 1807 verklaarde in Artikel 1 ook deze stedelijke voorschriften nietig en vervallen.¹¹

Naast de twee genoemde belastingen kregen de Schoonhovense goud- en zilversmeden met terugwerkende kracht dus ook nog te maken met 25 gulden stedelijk ‘intrede-geld’ voor de stedelijke keurkamer. Dit laatste duurde echter slechts tot 25 juni 1807, de inwerkingtreding van de ‘Wet 1807’.

Afb. 4 Jacobus Koppenol, de jonge, (ged. 3 nov 1744, overl. 6 mei 1813), gordelhaak 1806, het eerste jaar waarin patentrecht betaald werd. Onder: zilvermerken v.l.n.r. st. Schoonhoven, mt. klaver drie (Begeer 132), jrl. N (1806). Coll. Rikkoert, vit.14 p.2 nr. 381.

⁷ W. Koonings, *De keuring van goud en zilver tijdens het Koninkrijk Holland* (Lochem 1968).

⁸ R. Kappers, *Schoonhoven: keurkamers en regels 1705-1809. De Gildekeurkamer, de Keurkamer van het Koninkrijk Holland van goud- en zilversmeden en hun regelgeving*, Zilvercahier nr. 6.2 (Schoonhoven 2009) 50-54, digitaal <http://historischeverenigingsschoonhoven.nl/PDF/Keurkamers-en-Regels.pdf>.

⁹ OAS 124, 24 jan 1803.

¹⁰ OAS 128, 10 feb 1806.

¹¹ Kappers, *Keurkamers en regels* 51; Koonings, *Koninkrijk Holland* 11, Artikel I.

Het archief in Schoonhoven, ‘Belastingen uit het Revolutie-tijdvak’

De inventarisnummers OAS 2213 - 2220 bevatten de ‘Registers van de van landswege voor Schoonhoven afgegeven patenten over 1806 - 1813’ in 8 delen. Tijdens het onderzoek bleek dat inhoud per inventaris nummer opvolgend niet gelijk loopt met de chronologie (tabel 1).

Inv. nr. OAS	patentjaar en opmerkingen
2213	1806
2214	1807
2215	1808
2216	1810, 1811 tot patent nr. 461; plus supplement 1810
2217	1809
2218	afschrift 1811 plus vervolg: patent nummers 462-473. Met los stuk ‘Population industrielle de Schoonhoven, Jaarsveld’; gedateerd 10 mei 1812
2219	1812
2220	1813

Tabel 1. Overzicht van de inventarisnummers en de inhoud per nummer van de patenten naar jaar.

Aantallen knechten en meester goud- en zilversmeden

Uit de patentregisters is per jaar op te maken aan hoeveel meesters (en hoeveel knechten) en compagnie’s een patent afgegeven werd, ofwel hoeveel en wie ‘aan het werk’ waren (tabel 2).

jaar	meesters	knechten	compagnie
1806	33	34	
1807	74	41	
1808	43	28	1
1809	44	29	4
1810	33	24	1
1811	39	38	
1812	28	niet verm.	
1813	18	niet verm.	

Tabel 2. Aantal patenten afgegeven aan meesters, aan knechten en aan compagnie’s, per jaar, 1806-1813.

Opvallend is het aantal patenten dat in 1807 aan meesters en aan knechten werd afgegeven: 74 aan meesters en 41 aan knechten. Het gemiddelde over 1806, 1808 tot en met 1812 was 36,5 patent per jaar aan meesters; ofwel in 1807 werd ruim het dubbele aantal patenten (105% meer) aan ‘meesters’ afgegeven! Ook het aantal patenten voor knechten (41 stuks) is significant hoger dan het gemiddelde (31): dat is dus 33 % meer. In een vervolgonderzoek en -publicatie komen deze grotere aantallen in 1807 nader aan de orde.

‘Compagnie’ van twee meesters en hun ‘compagnie-teken’

Een compagnie is (kennelijk) de geformaliseerde samenwerking tussen twee meesters waarvoor één patent werd betaald. In de oude gildeorganisatie is een dergelijke samenwerking onbekend. Uit die tijd is wel bekend dat gezamenlijk gereedschap werd aangeschaft. Uit een eerder onderzoek werd het teken bekend van de compagnie van Jacob Kooiman en Gijsbert Lameer: een driehoek (afb. 5). De opgave daarvan aan de essayeur generaal van de Munt

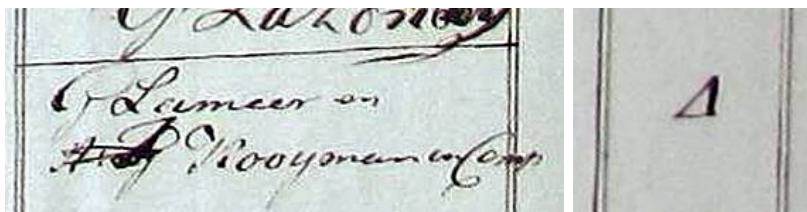
namen der compagnons		jaar	patent nr.	huis nr.	comp. teken
Jacob Kooiman	Gijsbert Lameer	1808	1	B56	driehoek
Johannes v.d. Bergh (vader)	Izak v.d. Bergh (zoon)	1809	73	244	onbekend
Jacobus v.d. Bergh	Hendrik Hellegers (Hendrikus Daniel)	1809 1810	90 114, 115	177, 561 177, 561	onbekend
Jan v. d. Bergh	Arij van Vuuren	1809	370	geen	onbekend
Adrianus Kuijlenburg (vader)	Jan Kuijlenburg (zoon)	1809	19	geen	? AKB aaneen ?

Tabel 3 Compagnons, hun relatie, en de jaren plus het nummer van hun gezamenlijk patent. Alleen van Kooiman & Lameer is daarbij een meesterteken bekend.

werd gedaan en ingestuurd op 24 november 1807.¹² Hieruit kan geconcludeerd worden dat de compagnie al in 1807 aan de keurmeesters in Schoonhoven bekend was en door hen was geaccordeerd en ingeschreven. De keurmeesters mochten alleen degene inschrijven die het patent had.¹³ Het patent voor Kooiman & Lameer werd overiens pas in 1808 betaald.

Het ligt naar analogie en in conformiteit met de regelgeving, in de rede te stellen dat ook de vier andere compagnies in de jaren 1809 en 1810 een eigen ‘compagnie-teken’ moeten hebben gevoerd.

De ‘Kuijlenburgen’ betaalden samen in 1809 maar één patent. Het meesterteken ‘AKB aaneen’ uit 1809 (afb. 6) moet daarom als ‘compagnie-teken’ van de twee ‘Kuijlenburgen’ gezien worden.

Afb. 5 Meesterteken van de Compagnie van J. Kooijman en G. Lameer op de 'Lijst 1807' dd. 24 november 1807. Foto J. Luijt, bew. RKa.

Afb. 6 Pepermuntdoosje, zilver, gravé, empire. Zilvergehalte 10 penning (833/000), mt. AKB aaneen in rechthoek (Begeer nr. 4), Stadsteken Utrecht (Koninkrijk Holland), jrl. 'b' in ovaal (maart-dec. 1809). Eén van de eerste voorwerpen die niet meer in Schoonhoven werd gekeurd wegens sluiting van de Keurkamer Koninkrijk Holland in Schoonhoven vanaf 23 maart 1809. De zilversmid bleef wel patentrecht in Schoonhoven betalen. Kuijlenburg betaalde in 1809 patent 'in compagnie met zijn zoon Jan Kuijlenburg'. Het teken was daarom van de 'compagnie Adrianus en Jan Kuijlenburg'.

Collectie Rikkoert, Edelambachtshuijs Schoonhoven, vit.3 p.3 nr. 709. Foto's RKa.

¹² R. Kappers, 'Kooiman & Lameer: een onbekend meesterteken in 1807, een driehoek', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 2 (2022) 20-23, afb. 1.

¹³ Koonings, *Keuring Koninkrijk Holland*, 20 (art. 22, 23, 24), 53 (art. 15, m.n.: 'Keurmeesters schrijven niemand in dan na exhibitie van het verkregen patent, waar op zij gehouden zijn het exhibitum te stellen.')

Compagnies: een constructie voor vermindering van patentbelasting

In 1809 betaalden de vier compagnies (tabel 3) ieder maar één patent. Echter in 1810 betaalden Jan van den Bergh en Hendrik Hellegers op 27 januari weer wél twee patenten voor één compagnie.

In 1810 betaalde Izak van den Bergh zelf patent als knecht. Zijn vader betaalde patent als meester.¹⁴ De compagnie met zijn vader Johannes was verdwenen.

Jan van den Bergh betaalde in 1810 patent voor zichzelf;¹⁵ compagnon Arij van Vuuren was van het ‘zilvertoneel’ verdwenen; ook later.

Adrianus Kuijlenburg betaalde in 1811 en 1812 weer zelf patent ; zoon Jan Kuijlenburg betaalde in 1811 patent als knecht;¹⁶ verder niet meer. Pas in 1816 zien we hem weer terug, dan als meester. Overigens, in 1810 komen beide Kuijlenburg’ en helemaal niet voor (!).

Samengevat: een patroon. Kooiman en Lameer waren de eersten en enigen die deze ‘constructie’ introduceerden en op de lijst lieten plaatsen in 1807. En ze waren de eersten en enigen die hiervoor in 1808 één patent betaalden. In 1809 volgden acht werkmeesters hun voorbeeld: vier compagnies die voor acht werkmeesters maar vier patenten betaalden. Hierdoor werd patentbelasting dus ‘vermeden’. In 1810 en later betaalde iedereen weer zelf patent voor het beroep dat hij uitoefende.

Bijlage 1

a. Tabellarisch overzicht (in PDF formaat hieronder) van de afgegeven patenten voor activiteiten van meester-zilversmeden (geen aparte aanduiding in de kolom Ag/Au), goudsmeden (Au) en goud- en zilversmeden (Au+Ag). Ook van hen die koopman (Ko) of Reiziger (R) waren in de jaren 1806 t/m 1813. Geel highlight: de compagnie’s.

b. Digitaal: Tabellarisch overzicht (als Excel-bestand); n.b. met extra informatie per cel, downloaden uit: [Zilver Schatkamer – Zilver Histograaf](#) onder nummer 1640.

Toelichting

Bron: Gouda, SAMH, Oud Archief Schoonhoven, Inv. nrs 2213 t/m 2220.

De patentwet dateerde van 5 december 1805 en werd in Schoonhoven ingevoerd 30 maart 1806.

Alle patenten aan goud- en zilver-(hierna g&z) smeden zijn afgegeven op 30 maart 1806.

Het patent loopt in dit overzicht van 1 januari tot 31 december, tenzij anders vermeld, en behalve in 1806. Een eventuele vermelding of aantekening over een andere datum is als ‘opmerking’ in het (digitale) spreadsheet opgenomen.

In de kolom onder het jaartal 1806 en 1807 staat het patentnummer.

Soms is er wel een huisnummer (of 'geen') vermeld, maar geen patentnummer. In dat geval is er sprake van een ander patent dan voor meester g&z smid of koopman in g&z.

In de jaren 1807, 1808 werd in de bron wijk en huisnummer vermeld.

In de jaren 1809 en 1810 waren de huizen in Schoonhoven -doorlopend- henummerd (er was geen wijkindeling meer bij de nummering) en werd er in de bron dus alleen een huisnummer vermeld.

In 1812 en 1813 zijn de folionummers van de registers vermeld. De patenten zijn 'chaotisch' genummerd.

OAS 2216 bevat na 1810 een patentregister over 1811 dat loopt tot patentnummer 461.

OAS 2218 bevat het patentregister over 1811. Het eerste en grootste gedeelte is kennelijk een afschrift van het register in OAS 2216. Echter, OAS 2218 loopt door tot en met patentnummer 473

Het patent register van 1813 bevat verhoudingsgewijs ‘te weinig’ namen. Een verklaring hiervoor ontbreekt.

De patentregisters 1812 en 1813 bevatten tevens ingeplakte kwitanties.

De vermelding ‘& Co’: in geval dat het patent voor een compagnieschap werd aangevraagd, is het patent bij beide compagnons in de tabel vermeld, maar er werd maar voor één patent betaald.

---

¹⁴ OAS 2216-nr. 27, 2216- nr. 25.

¹⁵ OAS 2216- nr. 381.

¹⁶ OAS 2216-nr. 114, 2219-nr. 118, 2216-nr. 103.

Patenten van Goud- en zilversmeden, Schoonhoven 1806-1813, Rene Kappers (najaar 2004)																			
(ww tussendijken z nummer)		1806		1807		1808		1809		1810		1811		1812		1813			
voornaam	fam.naam	pt.nr	pt.nr	aanvang	wijk&nr	pt.nr	wijk&nr	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.		
F	Baaren, van		145	13 nov	B 30														
Johannes & Izak	Berg Co, van den							73	244										
Izak	Berg, van den		110	10 jun	A 103	83	A 103			26	244	7							
Johannes	Berg, van den	68	74		A 103	36	A 103			25	244	6		26vo-4			31-61		
Jacobus	Bergh & Co, van den							90	561	114	177								
Jan	Bergh & Co, van den							370	geen										
Jacobus	Bergh Jcz, van den		143	13 nov	B 107	145	B 107	90	561	114	177	160							
Jan	Bergh, van den		140	13 nov	B 55	135	B 55	370	geen	381	111	335		115vo-22			59vo-118		
Johannes	Bovene Henz, van		121	8 sep	A 76														
Bartholomeus	Broeren		127	13 nov	A 30														
Arie	Broeren	19	16		A 30a	41	A 30a	66	31	36	31	22							
Johannes Jacob	Duwel	375	131		B 123	140	B 83												
Jan	Eck jr, van		170	13 nov	C 30a														
Pieter Timmer	Eck, van		168	13 nov	C 30														
Jan	Eck, van	213	37		C 30	16	C 30	13	geen	79	559	15 / 403		79vo-241					
Pieter	Geelen Az, van		167	13 nov	C 105														
Hendrik	Geelen, van	R	153	62	B 95	40	B 95	305	190	95	190	415		1-28			62vo-124		
Pieter	Geijskes	R	275	79	C 97	37	C 98	44	205	60	205	33		20-148			1vo-2		
Hartog Abraham	Gelder(en) & Zoon, van																		
Abraham Hartog	Gelder(en), van					104	D 107	583	geen			16							
Emanuel Abraham	Gelder(en), van					19	C 13 g												
Hartog Abraham	Gelder(en), van		113	26 oct	D 107	104	D 107	583	geen			16							
Isaac Emanuel	Gelder(en), van											427		6-222					
A(drianus)	Gids		164	13 nov	C 26														
Hermanus	Halteren, van		350																
wed. Hermanus	Halteren, van		104	1 jan	D 95a	3	D 95	34	geen	325	489	145							
Hendrik (Daniel)	Hellegers		162	13 nov	C 28a		C 28	90	561	115	561	312		127vo-249			81vo-162		
P. J.s.	Hellegers		163	13 nov	C 28b														
Clemens Cornelis	Hellegers		95	1 jan	E 85	64	E 90	90	469	455	469	343		117vo-135			40vo-80		
Dirk Daniel	Hooven, van		84	1 jan	C 103	26	C 103	31	geen	412	150	357		7-35			61-121		
Jacobus Adrianus	Huukslot, van		148	13 nov	B 119														
Gijsbert	Kapoen		111	13 nov	E 70			523	geen	348	383	374							
Corstiaan	Keppel		169	13 nov	C 89														

(ww tussendijken z nummer)																	
voornaam	fam.naam	1806	1807	aanvang	1807	wijk&nr	1808	1808	wijk&nr	1808	1809	1809	1810	1810	1811	1812	1813
		pt.nr	pt.nr				pt.nr			pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	fol/pat.nr.	fol/pat.nr.	fol/pat.nr.
Johan Pieter	Keppel	268	74			C 89a	116		C 89	68	geen	92	212	74	36vo-190		
Bartholomeus	Klip	106	13			B 32	115		B 31	228	45	195	45	308			
Gerardus Cornelis			128	13 nov		A 45								66	134-37		
Willem	Koning, de	488	4			D 97	10		D 44	364	geen						
Adrianus	Kooijman		149	13 nov		B 73				18	geen	5	176	67	114-12		
Cornelis van Dam			142	13 nov		B 108b			B 108b	328	geen			431	134vo-33	132vo-264	
Jacob	Kooijman		141	13 nov		B 108 a	1		B 56	65	564					kwit. 15-6	
Andries Graves	Kooijman	468	74			B 108	52		B 108a								
Jacob	Kooijman & Co						1		B 56								
Adrianus	Koppend	169	77			B 112 a	32		A 37	63	162	89	162	134	46-295		
Jacobus	Koppend	28	23			A 37	51		A 37	105	129	74	129	184	125-51		
Willem	Krens		121	13 nov		D 99											
Willem	Kruit	64	76			A 97	34		A 97b	22	250	132	250	303	22-87		
Pieter	Kuijlenburg		144	13 nov		B 94											
Adrianus	Kuijlenburg	555	59			B 91	18		B 91	19	207			114	118-42	65vo-130	
Jan	Kuijlenburg Az		134	1 jan		B 91				19	207						
Adrianus & Jan	Kuijlenburg Co.									19	207						
Adrianus	Kuijpers		50	1 jan		B 78	71		D 96	59	geen	413	213				
Cornelis	Kuipers		118	13 nov		D 95a											
Cornelis	Kuipers	412	54			A 101	111		A 89	93	geen						
Jan	Labberton	249	58			C 66	74		C 66	513	geen	318	513	139			
Gijsbert	Lameer (Kooijman & Co)						1		B 56								
Gerrit	Lazonder	453	63			E 96a	55		E 96	42	475	262	475	12	50vo-139	37-73	
Cornelis	Littel	183	115			B 129	59		B 129	402	geen	164	222	425			
Salomon Mozes	Meijer											396	503	5	137vo-97		
Jan	Milligen, van	503	47			E 74											
Arij	Mopman		114	13 nov		D 7a											
Gerrit	Mopman		115	13 nov		D 7b											
Johannes Petrus	Niffelen, van									316	geen						
Andries	Ooijen, van	39	73			A 6a	10		A 64								
Willem	Rond		120	13 nov		D 57											
Cornelis	Rozenburg	254	64			C 74	24		C 74	340	geen	119	174	41	69-62	115-229	
Jacob Huijbert	Fuiter, de	292	5			D 1	42		D 1	21	573	204	573	231	61-234	78vo-156	
Hendrik W.	Spernaaj Weijland	173	79			B 120	21		A 75	40	geen	465	282	177	131vo-280	101-201	

(ww tussendijken z nummer)		1806		1807		1807		1808		1808		1809		1810		1811		1812		1813	
voornaam	fam.naam	pt.nr	aanvang	wijk&nr	pt.nr	wijk&nr	pt.nr	wijk&nr	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr	huisnr.	pt.nr
Pieter	Sperrnaji Weijland	356	62	D 98c	5	D 98a	122	494	368	494	171	78-125	38-75								
Gijbert	Stam	65	50	A 98	7	A 98	38	249													
Johannes	Stekelenburg		166	C 70																	
Gerrit	Stekelenburg	278	139	C 60	100	C 60	329	geen	435	65	255	107-236									
Adrianus	Stoove		113	E 40a																	
Hendrik	Stoove		114	E 40b																	
Adrianus	Verroen	77	64	A 110																	
Anthoij	Vierden, van		116	D 61	110	D 96	587	geen													
Willem	Vierden, van		117	D 95	109	D 96	588	geen			146	70-257	75-149								
Otto	Vliet, van		110	E 91b																	
Bastiaan	Vos Jansz, de		146	B 70																	
Hendrikus	Vos, de	458	68	E 103	53	E 103	352	geen	207	482	334	74vo-124									
Arij	Vuuren, van		161	C 37			370	geen													
Jan	WaaS, van		131	A 95																	
Johannes	WaaS, van		126	A 95																	
Pieter	WaaS, van	58	82	A 95	4	A 95	69	252	382	252	198										
Leendert	Wendels		165	C 98																	
Abraham	Willemswaard, van	187	79	E 77	9	E 77	15	geen	116	287	93	25vo-101	96-191								
Pieter	Wingerden, van	506	124	C 82	93	C 108	459	213	149	254	254	138-282	97-193								
Willem Daniel	Zwaanijes		112	E 71																	
Gerrit	Zwaanijes	429	41	E 71	59	E 71															
Totaal aantal		33	74	42	74	45	47	47	34	34	39	28	18								
Aantal 13 nov 1807			18																		

Colofon september 2022, aflevering 3

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over 'de geschiedenis van de 1000 Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.' Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl.

De Zilver Histograaf Schoonhoven verschijnt onder auspiciën van het *Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy*. Het verschijnt in *open access*, gratis toegankelijk voor iedereen, op het *worldwide web*. De website biedt de afleveringen aan. Er is tevens een 'Zilver Schatkamer' of *repository* waarin elders reeds verschenen publicaties over de geschiedenis van Schoonhoven als Zilverstad bijeen gebracht zijn.

Jaarboek. Aan het eind van elk kalenderjaar wordt digitaal een Jaarboek samengesteld met de verschenen afleveringen. Print of druk van afleveringen en Jaarboek door derden is vrij van onze rechten.

Abonneren is gratis. Opgeven, wijzigingen en afzeggen kan/moet men zelf doen op de website van de Zilver Histograaf Schoonhoven, www.zilverhistograaf.nl

Abonnees worden per email geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe afleveringen. De Zilver Histograaf Schoonhoven wordt, desgewenst, gratis digitaal aangeboden aan de leden van geïnteresseerde historische verenigingen, geïnteresseerde 'vrienden van' de diverse Nederlandse musea met een edelmetaalcollectie.

Publicaties: Aangeboden artikelen worden *peer reviewed* door de (gast-) redacteurs. Het auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Artikelen en/of kopij kunnen worden aangeboden bij het secretariaat van de redactie: redactie@zilverhistograaf.nl. Alle bijbehorende afbeeldingen die niet gemaakt zijn door de auteur, dienen vrij van rechten aangeboden te worden. De Zilver Histograaf Schoonhoven, i.c. de Stichting HEK, aanvaardt in deze geen enkele aansprakelijkheid.

Richtlijnen voor auteurs: www.ZilverHistograaf.nl/richtlijnenauteurs.

Redactie

Rene Kappers, hoofdredacteur
Loek van der Kolk, redactiesecretaris
Gemke Jager, redactielid
Cristel Stolk, redactielid
Ferry Mol, redactielid
Janjaap Luijt, gastredacteur artikel 'Patenten en compagnies'
Rogier de Groot, webmaster

rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
info@gemkejager.nl
c.stolk@samh.nl
ferrymol4@gmail.com
luijt@agandau.nl
rogier@roaxdesign.com

Vormgeving: Roax Design, Schoonhoven

Cover: Ton van Velsen, Hilversum

ISSN: 2772-4867

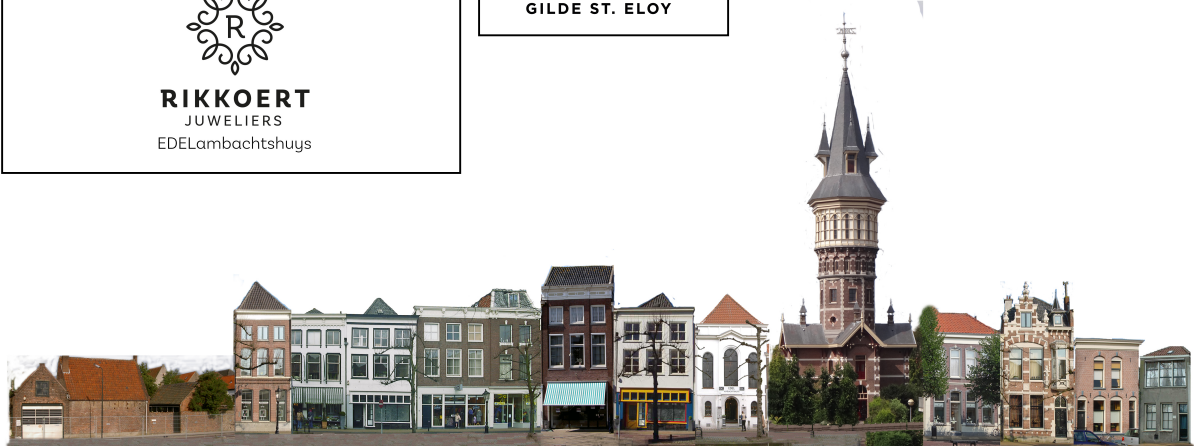
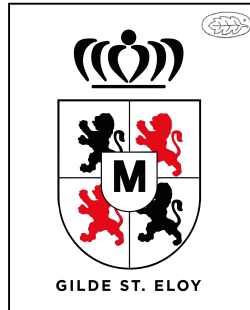
De Stichting HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de rechtspersoon die de uitgever is van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*.

Bestuur Stichting HEK

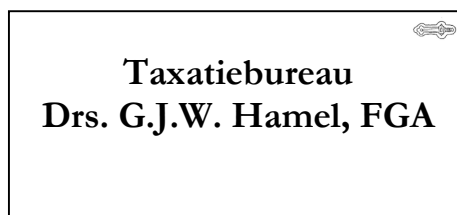
Han Goutier, voorzitter
Gemke Jager, secretaris-penningmeester
Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl

Dank aan onze sponsors van 2022
Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest

Panorama van de Zilverstad

Panorama van de Zilverstad, adressen v.l.n.r. Havenstraat 49, 47a, Haven 69, Haven 64, 66, 68, 70, 54, 66, 13, Bij de Watertoren, Haven 7, 61, Nes 22, Scheepmakershaven 30.
Werkplaats/huis van: Zilverfabriek A. Mesker & Zn, Zilverfabriek P. van Oostrom & Zn, Pieter van Sonsbeek, Artis Causa (Huub Rogier, Gabri Schumacher)/Jan Ariensz, Willem Littel Wmz, Gillis Grevink, Jacob Kooiman AGz/Andries Graves Kooiman, Adrianus Kuijlenburg Jz, Rikkoert Edelambachtshuys, Paul de Vries/Wouter van Balen/Titiaan de Geer, Juwelier Rikkoert, Jacob G.J. Niekerk, F. Edeling, H.C. Daudt. Foto's en Collage RKa

JAARGANG 2 - Nr 4 - DECEMBER 2022 - WINTER

DE ZILVER HISTOGRAAF SCHOONHOVEN

OVER DE DUIZEND MEESTERS, HUN WERK EN HUN STAD

Zilver Histograaf
Schoonhoven

Bij de Cover

*Zilveren bolle knoop
Pieter Roosenburg, 1788*

*Bodemvondst Hollandsche Rading
lengte 16,8 mm, hoogte 18,7 mm,
jrl. P in vierkant schild, 1788,
stadsteken Schoonhoven,
meesterteken PR (P onleesbaar)
in een de letter volgend gecontourneerd
stempel.
Randschrift 'De Prins'*

Collectie en foto Anton Cruysheer

- 109 [Inhoudsopgave](#)
- 110 [Bestuur en Redactie](#) | In Memoriam Henk Sauer, 1926-2022
- 111 [Anton Cruysheer](#) | De zilveren knoop van de Prins van Oranje
- 118 [Ferry Mol, Anneke de Bruin, Marcelle Jansen, Rene Kappers](#)
| Deel-genealogie van Gerd Heinrich Suhre, alias Gerrit Suur.
Een zilversmid dynasty in Schoonhoven en Den Haag
- 126 [Gerard Waardenburg](#) | Een edelmetaal centrum in ons polderland
- 129 [Rene Kappers](#) | Meesterteken 'bloempje', 1799, van Jacobus Kuijpers,
meester sinds ...?
- 130 [Peter van Oel](#) | Statenbijbel, Amsterdam 1715. Zilveren beslag van
'een vreemde vogel' uit Schoonhoven. Nieuwe zilvermerken
- 135 [Shayan Barjesteh van Waalwijk van Doorn](#)
| Jan van Millege (Schoonhoven 1756-1826). Biografie van een
meester-zilversmid in een roerige tijd
- 154 [Colofon](#) | Colofon Zilver Histograaf Schoonhoven, december 2022
- 155 [Sponsors](#) | Panorama van de Zilverstad

In Memoriam Henk Sauer, 1926 - 2022

Rene Kappers *

‘Van wie heb jij eigenlijk het vak geleerd?’ ‘Van Henk’, zei mijn dochter Marjon. Alle basistechnieken, zagen, vijlen, buigen, solderen, schuren en polijsten. ‘Bij mijn snuffelstage van de middelbare school’. Dat was Henk; altijd bereid om te helpen, te leren en te laten zien hoe iets moest. Kort na zijn vrouw Nan, overleed deze leermeester van velen op 15 oktober 2022.

Henk Sauer was sinds 1966 in Schoonhoven goudsmid en diamantzetter. Erelid van het Schoonhovens Goud- en Zilvermidsgilde Sint Eloy, omdat hij in 1988 één van de drijvende krachten was achter de verandering van de Schoonhovense *Nijverheidsvereniging* in het nieuwe Gilde. Omdat hij in 1983 één van de initiatiefnemers was van de ‘Schoonhovense Zilvermarkt’. Omdat hij markant meehielp aan het uitgroeien daarvan tot de ‘Nationale Zilverdag’, elk jaar op tweede Pinksterdag in Schoonhoven. En door zulke dagen werd Sauer een legendarische figuur. Hij verscheen bij de opening van de Zilverdag in jacquet en demonstreerde achter zijn stavelij in een blauwe werkkieel, als knipoog naar het ‘tenue van Hooijkaas’.

Henk Sauer was een groot voorstander van ‘naar buiten treden’: daar waren immers de klanten. Met een werkbank ging hij op De Dam zitten en liet het vak zien aan geïnteresseerde passanten. Of hij was in het Zilvermuseum; alleen of samen met Cor Kuijf en anderen. Sauer opende in januari 1988 samen met Kuijf en Albert Bachmaier pal naast het toen nieuwe museum ieder een winkel, naast elkaar op het Kazerneplein. Met zijn winkel ‘*t Silveren Schip*’ recht tegenover de ingang van het Museum, vormde Henk feitelijk een baken voor museumbezoekers die ook iets wilden kopen. In een tijd dat musea nog niet aan commercie deden dreef hij eigenlijk de museumwinkel *avant la lettre*.

Henk was de derde generatie Sauer’s in het vak. Zijn dochter Lynda, die sinds 1 juni 1989 ‘*t Silveren Schip*’ voortzet, is daarmee de vierde generatie binnen een inmiddels 112 jaar bestaand familiebedrijf. Zelf was Henk Sauer net geen eeuweling; hij werd ruim 96 jaar.

Bestuur en Redactie van de Zilver Histograaf Schoonhoven wensen Lynda en haar man Arjen Smit veel sterkte om dit verlies te dragen.

't Silveren Schip

* Foto Studio Niestadt, Zilverdag 2003.

De zilveren knoop van de Prins van Oranje

Anton Cruysheer*

Een interessante vondstcategorie betreft zilveren, 18de-eeuwse figuratieve knopen. Oftewel knopen met een voorstelling met mensen erop. In deze bijdrage belicht ik een bol knooptype van zilver met de voorstelling van een ruiter te paard met in het omschrift de tekst: ‘Vivat de Prins van Oranje’. Ook komt een plat knooptype aan de orde met soortgelijke ‘orangistische’ tekst, maar ook met ‘patroottische’ voorstellingen. Wat betekent de tekst en voorstellingen op de knopen en waar, wanneer, door wie en waarom zijn deze gemaakt?

Knooptypen bol en plat

PAN is de nationale database voor vondstmeldingen en staat voor ‘Portable Antiquities of The Netherlands’. Het bolle knooptype staat bij PAN bekend onder referentie 08-01-05-02. Het betreft een knoop met een bolle kop, die bestaat uit twee gesoldeerde delen. De kop zelf is rond tot dubbelconisch. Op of in de achterzijde is een draad- of lusvormig separate oog gemonteerd. Aan de achterzijde van de knoop zitten twee ontluchtingsgaten en zijn zilvermerkjes aangebracht, waaronder een jaarletter (afb. 1, 2).

Een tweede type knoop is plat en rond met rondom een kabelrand. Aan de achterzijde is in het midden een oog ter bevestiging gesoldeerd (afb. 1, 5).¹

Afb. 1 Links, het bolle type; rechts het platte type.

Alle vondsten gemaakt in Schoonhoven

Van het bolle type vond ik zelf eind jaren 1990 een exemplaar op een geploegd stuk weiland te Hollandsche Rading, in gemeente De Bilt (PAN-00033773, lengte 16,8 mm, hoogte 18,7 mm). De randinscriptie op deze knoop luidt: ‘De Prins’. De knoop is waarschijnlijk meegelift met stadsafval uit Utrecht (afb. 2). De tweede bolle knoop werd in 2021 aan het licht gebracht door een hobbyarcheologe met behulp van een metaaldetector in gemeente Utrechtse Heuvelrug (PAN-00064831, 20 mm.) (afb. 5). De randinscriptie op deze knoop luidt: ‘Vivat . de Prins . v.o.’. Tot nu toe zijn dit de enige twee bekende knopen van dit (bolle) type.

Van het platte type is een set van zes bekend. De voorzijde is te zien in de beeldbank van de RCE (documentnummer AB1766-D, 23 mm). Het Zeeuws Museum Middelburg zond mij goede afbeeldingen van de voor- en achterzijde van de set (afb. 7).

Alle besproken knopen blijken te zijn gemaakt te Schoonhoven, met als stadskeur steeds de vier (gestileerde) leeuwen van het stadswapen in een schild.²

¹ B.W.G. Wittewaall, *Nederlands klein zilver en schepwerk 1650-1880* (2 Abcoude 1994) 103, 104.

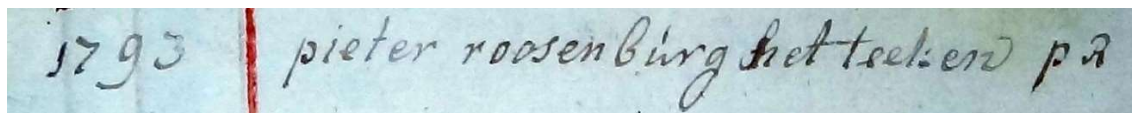
² S.A.C. Begeer, e.a. *Zilversmeden van de stad Schoonhoven* (Schoonhoven 1981).

Datering en toeschrijving van de bolle knopen

Op de bolle knoop (vondst Hollandsche Rading) is boven het stadskeur een jaarletter P te zien van 1788 (afb. 2). Ook is als meesterteken een R te zien met een krul aan de R-poot; de stok heeft een schreef. Boven de krul valt een punt te ontwaren. De letter wordt voorafgegaan door een andere letter (P of F?), en een punt. In deze tijd waren in Schoonhoven de Roosenburg'en de enige zilversmeden met een familienaam die begint met een 'R'. Van Jan en Cornelis zijn de meestertekens bekend; van Pieter niet. De conclusie is daarom dat deze knoop is gemaakt door Pieter Roosenburg; het meesterteken is 'P punt R punt' in een gecontourneerd stempel.³ Voor zover bekend is dit meesterteken niet eerder afgebeeld.

Afb. 2 Bolle knoop, vondst 'Hollandsche Rading', voor- en achterzijde. Rechts is de knoop 180 graden gedraaid om ook de jaarletter in leesbare stand te tonen. Onder de jaarletter het restant van het stadsteken Schoonhoven. Foto's A. Cruysheer; bew. RKa.

Afb. 3 Inschrijving van Pieter Roosenburg in de lijst 'teekens' in het Rekeningenboek, laatste bladzijde (OAS 2546, ongefolieerd). De tekens lijken autografisch te zijn: de vormgeving van de 'R' komt overeen. Foto en bewerking RKa.

Afb. 4 Het meesterteken van de bolle knoop afb. 2. Gecontourneerd stempel; links en rechts in het midden een punt.

Foto A. Cruysheer, bew. RKa.

³ Met dank aan Rene Kappers voor de determinatie van het meesterteken.

Op de tweede bolle knoop (vondst Utrechtse Heuvelrug) zijn de zilvermerken eveneens zichtbaar. Het meesterteken anker is afkomstig van Willem de Koning; de jaarletter U staat voor 1792 (afb. 5)

Afb. 5 Voor- en achterzijde van de tweede bolle knoop (vondst Utrechtse Heuvelrug). Meesterteken anker, Willem de Koning, jrl. U (1792), stadsteken Schoonhoven, schildvoet onduidelijk. Particuliere collectie. Foto Boukje de Jongh.

De platte knopen

De door het Zeeuws Museum gepresenteerde ‘set van zes’ knopen blijken gemaakt door twee verschillende meesters: Willem de Koning en een tot nu toe onbekende meester. De knopen van De Koning zijn uit 1788 en 1795; de knopen van de onbekende meester, uit 1787 (afb. 7).

Ook op de twee bovenste platte knopen (AB 1766-3 en AB 1766-4) is de figuratieve voorstelling van een ruiter te paard te zien met in het omschrift ‘VIVAT DE PRINS V. ORANIE’ (de I staat hier voor een J). De twee knopen met het portret (AB 1766-6 en AB 1766-5) tonen een borstbeeld naar links met in het omschrift de letters ‘W D V P V O’, wat staat voor ‘Willem de V, prins van Oranje’. De twee resterende platte knopen (AB 1766-1 en AB 1766-2) tonen de personificatie van de Hollandse (of beter: vanaf 1795 Bataafse) maagd – in ‘Hollandse tuin’ – met vrijheidshoed op een lans, zoals deze ook staat afgebeeld op guldens uit die tijd. De tekst in het omschrift luidt nu: ‘VRYHEIDT BLEYHEIDT’.

Een onbekend Schoonhovens meesterteken

Op de afgebeelde platte knopen AB 1766 3, en rechts AB 1766 4 (afb. 7, bovenste twee knopen) staat op beiden een meesterteken. Na uitvergroting misschien het beste te omschrijven als ‘gedreven pot met deksel beladen met een staande staak’(?); beide knopen met jaarletter O (1787) en beiden met een stadsteken met afgeronde schildvoet. Dit Schoonhovense meesterteken werd zover bekend nog niet eerder gezien (afb. 6).

*Afb. 6
Het onbekende
meesterteken
op de knopen
AB 1766 3 en 4,
(afb. 7) en
reconstructie-
tekening.*

Bew. RKa.

Boven. AB 1766 3 en rechts AB 1766 4. Beiden mt. 'gedreven pot met deksel beladen met staande staak' (?); beiden O (1787) en beiden stadsteken met afgeronde voet.

Midden. AB 1766 6 en rechts AB 1766 1. Links mt. anker (De Koning), jrl. P (1788), stadsteken met afgeronde voet. Rechts mt. anker (De Koning), jrl. B (1795), stadsteken afgeronde voet.

Onder. AB 1766 2 en rechts AB 1766 5. Links mt. anker (De Koning), jrl. P (1788), stadsteken. Rechts mt. anker (De Koning), jrl. B (1795). Bij beiden zijn de schildvoeten van het stadsteken niet te zien.

*Afb. 7 Voor- en achterzijden van zes platte knopen, gemaakt in Schoonhoven.
Foto's: Zeeuws Museum, Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
Fotograaf: Ivo Wennekes.*

De Prins van Oranje

De knopen nrs. AB 1766 3, 4, 6 en 5, verwijzen naar 'de prins van Oranje' en dateren uit 1787 en 1788. Het gaat hier om Willem V van Oranje-Nassau die op 8 maart 1748 te Den Haag werd geboren en op 9 april 1806 overleed. Willem was prins van Oranje, vorst van Oranje-Nassau en de laatste zogeheten erfstadhouder van de Republiek van de Verenigde Nederlanden, van 1751-1795. De functie van een erfelijk stadhouderschap plus de functie van kapitein-generaal van het leger kwam in 1747 tot stand door het besluit van de zeven gewesten (voorlopers van de huidige provincies). Hoewel de feitelijke macht bij de afzonderlijke Staten-Generaal bleef (de bestuurders van de gewesten) werd als een soort prins of president de erfstadhouder als belangrijk element in het staatsbestel naar voren geschoven om zo de continuïteit te bevorderen en stabiliteit te vergroten. Na zijn vader Willem IV, legde Willem V op 8 maart 1766 als tweede en laatste de eed als erfstadhouder af in de vergadering van de Staten-Generaal.⁴

⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Willem_V_van_Oranje-Nassau

Patriotten en Prinsgezinden

Willem V kwam tijdens zijn bestuur, mede door zijn besluiteloosheid en halsstarrigheid, steeds dieper in de problemen onder druk van de patriotten. Dit waren burgers die meer vrijheid, democratisering en hervorming eisten ten opzichte van de kleine groep machthebbers waarvan Willem V aan het hoofd stond. De relatieve welvaart van de Gouden Eeuw was na 1750 definitief voorbij en de Republiek was in een vrije val geraakt. De Verenigde Nederlanden waren hun machtspositie verloren aan Engeland, wat nog eens onderstreept werd door de glansrijke overwinning van Engeland in de Vierde Engelse Oorlog tussen 1780-1784. Het hielp Willem V niet dat hij op goede voet stond met de Engelsen en de patriotten vonden in Willem een logische zondebok voor het verlies van deze oorlog. Willem werd gedwongen functies in te leveren en ging in ballingschap naar Nijmegen. Ondertussen kwamen steeds meer stedelijke besturen onder druk van de patriotten te staan die gewapenderhand via vrijkorpsen aandrongen op democratische verkiezingen van vroedschappen (stadsbesturen). In 1786 en 1787 escaleerde dit conflict, mede onder invloed van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring op 4 juli 1776 en de Onafhankelijkheidsoorlog tussen 1775-1783.⁵ Er brak een korte burgeroorlog uit tussen de patriotten en de zogeheten prinsgezinden of orangisten; de aanhangers van stadhouder Willem V, de prins van Oranje. In september-oktober 1787 zorgde een Pruisische inval ervoor dat de patriotten moesten wijken en het stadhouderlijk stelsel werd hersteld en voortgezet. Duizenden burgers ontvluchten het huidige Nederland naar Frankrijk, maar kwamen in 1792 in triomf terug met een succesvolle revolutionaire Franse veldtocht in de Nederlanden, die duurde tot 1795. Vervolgens brak de Bataafse Republiek aan, met in maart 1796 voor het eerst een nationaal en democratisch gekozen parlement. In 1806 werd de Bataafse Republiek gevolgd door de stichting van het Koninkrijk Holland, met aan het hoofd Lodewijk Napoleon (de broer van keizer Napoleon). In 1810 werd het huidige Nederland vervolgens tot 1813 toegevoegd aan het keizerrijk Frankrijk en na de val van Napoleon werd Willem I uiteindelijk in 1815 Koning der Nederlanden.⁶

Afb. 8 Zilveren draagteken (ovaal zilveren medaillon) met een portret van Prins Willem V, met inscriptie 'Vivat d Prins van Oranje 1787', strik rondom ophangoog.

RCE Rijkscollectie AB1767-C.

Orangistische draagtekens

Gelet op de afbeeldingen van en teksten op de knopen in combinatie met de productie jaren (1787, 1788, 1792 en 1795) vallen deze precies in de tijd van de broeierige periode van de (aanloop naar de) staatsvorming van Nederland. De knopen zijn gemaakt in de periode van de patriottische burgeroorlog in 1786-1787, de Pruisische inval in 1787, de Franse veldtocht in de Nederlanden in 1792 en start van de Bataafse Republiek in 1795. De knopen van 'De Prins'

⁵ <https://historiek.net/patriottentijd-1780-1787/70251/>.

⁶ <https://www.canonvannederland.nl/nl/patriotten>.

zijn daarmee niet gewone versierselen voor uiterlijk vertoon maar orangistische draagtekens van verzet van vaderlandslievende, prinsgezinde aanhangers van Willem V.

Overigens vormen de knopen maar een klein onderdeel van deze orangistische draagtekens. Duiten en andere objecten werden bijvoorbeeld omgewerkt tot draagtekens. De zilveren knopen en andere zilveren draagtekens werden gebruikt door de Prinsgezinden die zich dit konden veroorloven. Zo toont de bijgevoegde afbeelding uit de Rijkscollectie een draagteken met daarop de tekst 'Vivat ; de Prins van Oranje 1787' (afb. 8). Andere luxe voorbeelden zijn ingekleurde gravures met de portretten van Willem V en zijn vrouw Wilhelmina van Pruisen. Ze komen voor in medaillons achter glas en geplakt op zijden strikken.⁷ Van de hand van de Schoonhovense zilversmid Adrianus Kuijlenburg is de tabaksdoos uit 1787, nu in de collectie van het Schoonhovens Edelambachtshuis. Op het deksel een medallion achter glas met het portret van Prins Willem V, en de inscriptie 'Schoon Dat de Tijden Zijn Verwart, Ora(n)ge Blijft toch in Ons Hart'. Op de bodem, centraal een gravure van een Oranjeboom omgeven door de tekst 'Een hujs dat in Cement is op een rots gebouwt, Kan door geen Wind of Stroom Hoe fel Zij Ook mag Woelen, Ooijt werde weggerukt Of eenig Schok gevoelen, Zo is ook Nassauws hujs Dat op zijn god betrouwt.'

Afb. 9 Adrianus Kuijlenburg, tabaksdoos, jrl. O, 1787, deksel met portret van Willem V en inscriptie.

Onder, idem., bodem met gravure van een Oranjeboom en inscriptie (centraal enige slijtage).

Collectie Rikkoert, Schoonhovens Edelambachtshuis. Foto's Rob Glastra.

De Schoonhovense knoopmakers

Het is interessant te zien dat Schoonhoven én de daar gemaakte knopen een hoofdrol inneemt in bovenstaande geschiedenis. Na de staatsgreep van de patriotten komt ook in Schoonhoven een door de burgerij opgedrongen vroedschap (stadsbestuur) aan de macht. Op 28 juni 1787 reist Wilhelmina van Pruisen naar Den Haag om de Staten van Holland ervan te overtuigen dat ze haar man moeten laten terugkeren. In de buurt van Schoonhoven wordt prinses Wilhelmina met haar gevolg echter door het Goudse vrijkorps tegengehouden en vervolgens de toegang tot

⁷ M. Scharloo, 'Kezenkokardes en oranjestrikken. Draagtekens en penningen uit de Patriottentijd', *Teylers Magazijn* 17 (1987) 4-8.

Holland ontzegd. Wilhelmina moet vervolgens de nacht doorbrengen in het Doelenhuis te Schoonhoven. Tijdens haar verblijf in Schoonhoven schrijft ze brieven over haar situatie en doet ze haar beklag over haar schildwachten die haar kamer met blanke sabel binnen waren gekomen. De aanhouding van Wilhelmina en haar behandeling leidde tot opschudding en een officieel protest van de Pruisische koning Frederik-Willem II (de broer van Wilhelmina) aan het adres van de stad. Het verweer maakte weinig indruk op de koning en vormde de aanleiding om Nederland op 13 september 1787 binnen te vallen met een troepenmacht van 20.000 man. Schoonhoven was een direct doelwit en een van de eerste steden waar een groot aantal Pruisische militairen werden gelegerd. Op 17 september 1787 maakten de Pruisische soldaten een einde aan het patriottische bewind in Schoonhoven. De patriotten ontvluchten de stad en stadhouder Willem V werd in al zijn rechten hersteld.⁸

Afb. 10 Aanhouding van Wilhelmina van Pruisen in het Doelenhuis te Schoonhoven. G.A. Leman, 1787-1791, ets en gravure. Rijksmuseum Amsterdam RP-P-1936-489.

Een interessant aspect aan de knopen is dat de zilversmid en knoopmaker Pieter Roosenburg, op de ledenlijst staat van de Vaderlandse Sociëteit 'Tot nut en Vermaak'. Deze lijst telt 38 namen van de meest prominente Schoonhovense patriotten. Naast Pieter Roosenburg komen ook de zilversmeden Cornelis Kuijpers Jz, Joh. Le Loup, P. Le Loup, Jacobus Koppenol, Joh. van den Berg, A. Graves Kooiman, H. van Geelen de jonge, H. van Geelen de oude en J. Labberton voor; bij elkaar tien zilversmeden.⁹ Dit relatief grote aantal zilversmeden is mede verklaarbaar doordat zij bijzonder gekant waren tegen de dan bestaande, voor hen nadelige, nieuwe gildewet (daterend uit 1774) van het gouden zilversmidsgilde, waarbij nieuwe leden bij hun intrede zes gulden moesten betalen aan de baljuw boven het geld dat ook nog

moest worden betaald aan de heren van het gildebestuur zelf.¹⁰

Dat juist Pieter Roosenburg als lid van de patriottische beweging een prinsgezind draagteken maakt kan alleen verklaard worden als hij de knoop in opdracht heeft gemaakt ná de inval van de Pruisische soldaten in september 1787. De knoop blijkt gemaakt in het gildejaar van 1 december 1787 tot 1 december 1788 (jaarletter P). Hoe dan ook zal Pieter (evenals Willem de Koning) wel een gematigd patriot zijn geweest die vooral uit was op financieel voordeel ten aanzien van de gildewet. Dit blijkt ook wel uit het feit dat hij de stad niet is ontvlucht zoals veel andere patriotten wel deden. Dat alle tot nu toe bekende knopen in Schoonhoven zijn gemaakt lijkt niet alleen te maken te hebben met de rol van Schoonhoven als zilverstad, maar ook met de politiek beladen rol die Schoonhoven heeft gehad in het jaar 1787 in Nederland.

* Anton Cruysheer (1975) is archeoloog en werkzaam als manager erfgoed bij stichting Landschap Erfgoed Utrecht. Zijn onderzoeksinteresse gaat onder meer uit naar middeleeuwse munten uit de periode 1100-1300. Zie voor zijn publicaties:

<https://independent.academia.edu/AntonCruysheer>.

⁸ H.M. van der Linde, 'De patriottenbeweging in Schoonhoven', *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard*, HEK 15 (1990) 25-48, ald. 44-48.

⁹ Van der Linde, 'Patriottenbeweging', 39-41

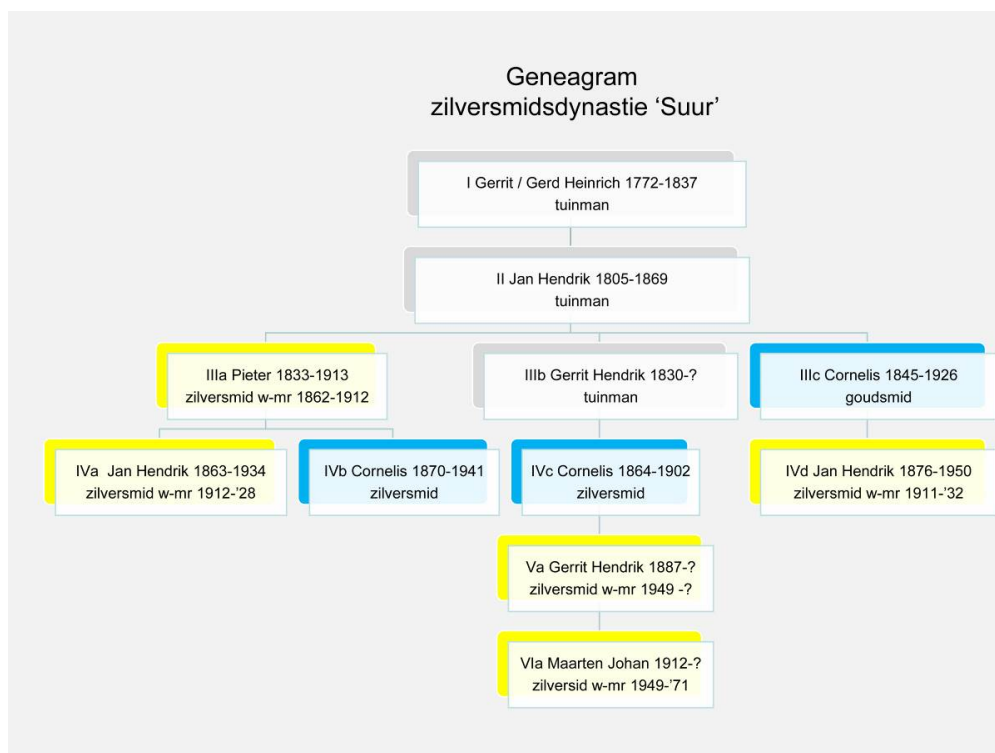
¹⁰ R. Kappers, *Schoonhoven: Keurkamers en regels 1705-1809. Zilvercahier 6.2* (Schoonhoven 2009) 9, 31-33. Digitaal www.ZilverHistograaf.nl tab Zilver Schatkamer nr. 290.

Deel-genealogie van Gerd Heinrich Suhre, alias Gerrit Suur Een zilversmidsdynastie in Schoonhoven en Den Haag

Ferry Mol, Anneke de Bruin, Marcelle Jansen, Rene Kappers

De volgende deel-genealogie werd oorspronkelijk gemaakt als onderdeel van een familie-geschiedenis genaamd *Mijn wortels, een terugblik*, geschreven door Johanna (Anneke) de Bruin uit Den Haag en Marcelle Nicolette Jansen uit Delft, beiden nazaten van Pieter Suur. Hij was Anneke's overgrootvader (kleindochter van Cornelis Suur) en Marcelle's betovergrootvader (achterkleindochter van Jacomina Suur). Die geschiedenis werd door hen in 2022 in eigen beheer vormgegeven en uitgegeven voor de kring van familieleden, vrienden en bekenden.¹ Een bijeenkomst van de Nederlandse Genealogische Vereniging afdeling Delfland op 8 september 2022 in Delfgauw bracht het contact tussen de vier auteurs van het onderstaande artikel tot stand en resulteerde in de prettige samenwerking met dit resultaat.

In de familiegeschiedenis *Mijn wortels, een terugblik*, spelen ook de zilversmeden 'Suur' een rol; allereerst in Schoonhoven en wat later ook een tak in Den Haag. De 'Suur-en' blijken ook een typisch voorbeeld te vormen van de ontwikkeling van een zilversmidsfamilie in Schoonhoven. De familie komt ergens anders vandaan, in dit geval uit Duitsland en komt via Rotterdam naar Schoonhoven. Een zoon komt met een ander beroep in 'de Zilverstad' terecht: in dit geval is hij tuinman. Daar trouwt hij met een Schoonhovense bruid en één (of meer) van hun kinderen leert zilversmeden in de stad en wordt daar later zilversmid. 'Het vak' wordt aan volgende generaties doorgegeven. Op deze wijze ontstaan 'gezinsbedrijven' en 'beroepsdynastieën'.²

Afb. 1 Geneagram van de Schoonhovense zilversmidsdynastie 'Suur'. Geel, zilversmid-werkmeester, blauw goudsmid of zilversmid (zonder meesterteken), grijs ander beroep.

¹ J. de Bruin, M.N. Jansen, *Mijn wortels, een terugblik* (Den Haag 2022). Eigen uitgave voor familie en vrienden.

² R. Kappers, 'Opvolging bij Schoonhovense zilversmeden. Van vader op zoon?', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 11-15.

In de genealogie ‘Suur’ verhuizen zilversmeden ook naar Den Haag, maar de beroepsuitoefening in Schoonhoven blijft voortbestaan. Bij elkaar resulteert de geschiedenis van ‘Suur’ in de Zilverstad in een beroepsdynastie van vier generaties met acht goud- en zilversmeden. Vijf daarvan vestigden zich als zelfstandige meester met een eigen meesterteken; vier in Schoonhoven, en één in Den Haag.³ In de termen van de Waarborg heten deze vijf ‘werkmeesters’ of kortweg meesters; de drie andere goud- en zilversmeden zijn zo gezien goud- of zilversmidknechten zonder meesterteken (afb. 1).

Generatie I

- I. Gerd Heinrich Suhre, geboren in Tecklenburg Ladbergen (D) in 1772; toen hij naar Nederland verhuisde, werd zijn naam Gerrit Suur, beroep tuinman, trouwt te Rotterdam op 21 okt 1798 met Johanna Hendrika (Antje) van Salen (ook Zalen) uit Poortugaal.

Uit dit huwelijk onder meer:

1. Jan Hendrik, geb te Poortugaal op 23 sep 1805, volgt II.

Generatie II

- II. Jan Hendrik Suur, zn. van Gerrit Suur (eerder genaamd Gerd Heinrich Suhre) en Antje van Salen, geb. te Poortugaal op 23 sep 1805, tuinman, ovl. te Schoonhoven op 6 okt 1869, trouwt (1) op 7 feb 1830 met Johanna Maria Wijnrox, geb. te Schoonhoven op 30 nov 1806, d.v. Pieter Wijnrox, barbier, en Huibertje van Mieren, ovl. te Schoonhoven op 25 apr 1839 in kraambed na de geboorte 6e kind.

Uit dit huwelijk (1):

1. Pieter, geb. te Schoonhoven op 2 aug 1833, zilversmid, ovl. te 's-Gravenhage op 10 jan 1913, volgt IIIa.
2. Gerrit Hendrik, geb. te Schoonhoven op 27 jun 1830, tuinman, volgt IIIb.
3. Huberta, geb. op 30 sep 1832, ovl. in okt 1832.
4. Johannes Hendricus, geb. op 3 mei 1835, timmerman, tr. met Stijntje de Gier, geb. te Willige Langerak.
5. Huberta, geb. op 7 aug 1837.
6. Jan Hendrik, geb. op 23 apr 1839, ovl. in 1840.

Jan Hendrik Suur, trouwt (2) te Schoonhoven op 3 aug 1844 met Hendrijntje van der Zijden, geb. te Ameide op 22 sep 1818, d.v. Cornelis van der Zijden en Engeltje Diepenhorst.

Uit dit huwelijk (2):

7. Cornelis, geb. te Schoonhoven op 8 jul 1845, goudsmid, ovl. te Schoonhoven op 10 jul 1926, volgt IIIc.
8. Johanna Hendrika, geb. te Schoonhoven op 26 sep 1846, ovl. te Rotterdam op 2 apr 1912.
9. Leendert, geb. te Schoonhoven op 19 jul 1848, ovl. te Schoonhoven op 11 okt 1849.

---

³ R. Kappers, *Goud- en zilversmeden in Schoonhoven: 20e eeuw, Zilvercahier 7.2* (Schoonhoven 2008). Digitaal www.zilverhistograaf.nl tab. Zilver Schatkamer, nr. 652.

10. Engeltje, geb. te Schoonhoven op 7 mrt 1850, ovl. te Schoonhoven op 11 nov 1936.
11. Maria Elisabeth, geb. te Schoonhoven op 10 jun 1852, ovl. te Schoonhoven op 8 nov 1854.
12. Leendert, geb. te Schoonhoven op 24 feb 1854, ovl. te Schoonhoven op 1 aug 1854.
13. Johannes Corselus, geb. te Schoonhoven op 3 mei 1856, ovl. te Kralingen op 17 jan 1889.
14. Maria Elisabeth, geb. te Schoonhoven op 31 okt 1857, ovl. te Schoonhoven op 12 feb 1858.
15. Hendrina Willemina, geb. te Schoonhoven op 7 dec 1860, ovl. te Utrecht op 3 feb 1954.
16. Anna, geb. te Schoonhoven op 6 sep 1863, ovl. te Schoonhoven op 18 jun 1870.

Generatie III

- IIIa. Pieter Suur, zn. van Jan Hendrik Suur (II) en Johanna Maria Wijnrox, geb. te Schoonhoven op 2 aug 1833, zilversmid en werkmeester te Schoonhoven (5 mrt 1862 tot 25 juli 1884),⁴ en te 's-Gravenhage (6 aug 1884 tot 2 mei 1912), Meestertekens nrs. 9100 (Schoonhoven) en 8965 (Den Haag),⁵ ovl. te 's-Gravenhage op 10 jan 1913, tr. Schoonhoven op 30 jul 1859 (akte nr. 15) met Geertrui(da) den Titer (ook den Tieter), dr. van Geertrui den Titer, winkelierster, geb. te Schoonhoven op 13 aug 1828, ovl. te 's-Gravenhage op 9 nov 1922.

*Afb. 2. Pieter Suur (IIIa)
Schoonhoven 1833, 's-Gravenhage 1913,
zilversmid en werkmeester te
Schoonhoven en 's-Gravenhage 1862-
1912.*

*Foto omstreeks 1860.
Onbekende fotograaf*

⁴ Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven, Kenniscentrum, Collectie van Dongen (hierna CvD) inv. nr. 465, Stamboek werkmeesters Schoonhoven, 1837-1911, 1e helft, nrs. 1-181, nr. 153.

⁵ C. van Dongen, *Nederlandse verantwoordelijkheidstekens sinds 1795* (Gouda 1999), uitgave van Waarborg Holland te Gouda.

Afb. 3 Meestertekens van Pieter Suur. Links nr. 9100, Schoonhoven 1862-1884; rechts nr. 8965, Den Haag 1884-1912.

Afb. 4 Pieter Suur, details van Biedermeier gembercouvert, Schoonhoven 1878. Collectie nabestaanden.

Pieter Suur werkte aanvankelijk in Schoonhoven bij C.(ornelis) van Gelderen Corneliszn. Bij de beëindiging van het bedrijf van Van Gelderen heeft Pieter Suur het gereedschap enz. overgenomen. Adres en werkplaats Koestraat B215 (1862; huidig huisnummer niet achterhaald). Volgens de Waarborg maakte hij 'suikerstrooiers, knipjes, boeksloten en divers gladwerk'.

Uit dit huwelijk:

1. Johanna Maria (Miet), geb. te Schoonhoven op 25 jan 1858, ovl. te 's-Gravenhage op 17 dec 1924, tr. te Schoonhoven op 22 mei 1878, (gesch. te 's-Gravenhage op 12 mei 1890) met Jan Reijnen, zn. van Gerrit Reijnen, geb. te Giessen-Nieuwkerk op 8 feb 1857, wagenmaker/grof-hoefsmid, ovl. op 23 jun 1892 te Rotterdam. Uit dit huwelijk 2 kinderen.
2. Jansje, geb. te Schoonhoven op 11 jun 1860, ovl. te Apeldoorn op 8 jun 1949, tr. te Schoonhoven op 7 mei 1884 met Arie Reijnen, zn. van Gerrit Reijnen en Aaltje van den Ham, geb. te Giessen-Nieuwkerk op 3 feb 1859, hoof-edelsmid, ovl. te Wassenaar op 25 feb 1908. Uit dit huwelijk 6 kinderen.
3. Jan Hendrik (Hein), geb. te Schoonhoven op 22 feb 1863, zilversmid, ovl. te 's-Gravenhage op 26 nov 1934, volgt IVa.
4. Jacomina, geb. te Schoonhoven op 6 dec 1865, ovl. te 's-Gravenhage op

20 mei 1945, begr. Kerkhoflaan, tr. te 's-Gravenhage op 5 nov 1890 met Richard Cornelis Koch, geb. te Veenhuizen op 12 sep 1863. Uit dit huwelijk 3 kinderen (1. Jacobus, 's-Gravenhage geb. 11 jan 1891, ovl. Oosterbeek 14 nov 1971; 2. Geertruida geb. 's-Gravenhage 28 jan 1893, ovl. Nootdorp 10 jan 1972; 3. Pieter geb. 17 mrt 1898 ovl. 's-Gravenhage 7 sept 1898).

5. Gerrit Hendrik, geb. op 4 okt 1868, ovl. op 9 sep 1869.
6. Cornelis, geb. te Schoonhoven op 1 okt 1870, zilversmid, ovl. te 's-Gravenhage op 27 mrt 1941, volgt IVb.

IIIb. Gerrit Hendrik Suur, zn. van Jan Hendrik Suur (II) en Johanna Maria Wijnrox, geb. te Schoonhoven op 27 jun 1830, tuinman, pakhuisknecht, tr. te Schoonhoven op 23 aug. 1860 met Jansje van Baren, d.v. Cornelis van Baren, schoenmaker, en Frederika Sophia Wilhelmina Lethman.

Uit dit huwelijk:

1. Johanna Maria, geb. te Schoonhoven op 20 juni 1861.
2. Cornelis, geb. te Schoonhoven op 20 jun 1864, zilversmid, volgt IVc.
3. Jan Hendrik, geb. te Schoonhoven op 1 feb 1867, kleermaker.
4. Johanna Maria, geb. te Schoonhoven op 20 nov 1869.
5. Frederika Sophia Wilhelmina, geb. te Schoonhoven op 19 feb 1873.

IIIc. Cornelis Suur, zn. van Jan Hendrik Suur (II) en Hendrijntje van der Zijden, geb. te Schoonhoven op 8 jul 1845, goudsmid (knecht), ovl. te Schoonhoven op 10 juli 1926, tr. te Nieuwpoort op 10 aug 1872 met Geertje Monteban, geb. te Nieuwpoort, ovl. te Schoonhoven op 20 mrt 1883, d.v. Jacob Monteban en Baartje Verrees.

Uit dit huwelijk:

1. Andriena, geb. te Schoonhoven op 25 jun 1873.
2. Baartje, geb. te Schoonhoven op 12 dec 1874, ovl. te Schoonhoven op 5 aug 1933 tr. met Jacob de Wit, fabrieksarbeider.
3. Jan Hendrik, geb. te Schoonhoven op 15 jan 1876, zilversmid, volgt IVd.
4. Jacoba, geb. te Schoonhoven in apr 1877, ovl. te Schoonhoven op 24 aug 1877.
5. Johanna Hendrika, geb. te Schoonhoven op 5 mei 1878, ovl. te Schoonhoven op 8 sept. 1878.
6. Johanna Hendrika, geb. te Schoonhoven op 12 dec 1879, ovl. te Schoonhoven op 2 apr 1880.
7. Engeltje, geb. te Schoonhoven op 11 mrt 1881, ovl. te Schoonhoven op 9 jul 1881.
8. Engeltje, geb. te Schoonhoven op 19 mei 1882, ovl. te Schoonhoven op 9 sep 1882.

Generatie IV

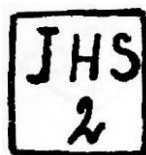
IVa. Jan Hendrik (Hein) Suur, zn. van Pieter Suur (IIIa) en Geertruida den Tieter, geb. te Schoonhoven op 22 feb 1863, zilversmid-werkmeester te 's-Gravenhage van 1912 tot 1928, ovl. te 's-Gravenhage op 26 nov 1934, tr. te 's-Gravenhage in nov 1895 met Magdalena Hendrika (Lena) van Rijn.

*Afb. 5. Jan Hendrik Suur (IVa),
Schoonhoven 1863, 's-
Gravenhage 1934. Zilversmid
werkmeester te 's-Gravenhage
1912-1928.
Met kleinzoon Henk Bos, z.v.
Johanna Antonia Suur en
Allaart Bos*

*Onbekende fotograaf.
Collectie nabestaanden.*

*Afb. 6. Meesterteken
Jan Hendrik Suur (IVa),
nr. 6189, 's-Gravenhage
1912-1928.*

Uit dit huwelijk:

1. Geertruida, geb. op 5 nov 1897, ovl. op 14 mrt 1984.
2. Johanna Antonia, geb. op 23 mei 1898, ovl. op 22 feb 1985, tr. met Allaart Bos, geb. te Groningen op 28 jul 1890, ovl. te 's-Gravenhage op 25 apr 1975.
3. Pieter, geb. op 7 jan 1900, ovl. op 25 mrt 1900.

IVb. Cornelis Suur, zn. van Pieter Suur (IIIa) en Geertruida den Tieter, geb. te Schoonhoven op 1 okt 1870, zilversmid, ovl. te 's-Gravenhage op 27 mrt 1941, tr. te 's-Gravenhage op 18 sep 1894 met Johanna Wilhelmina Olthoff, dr. van Johannes Wilhelmus Olthoff en Johanna Hermanna Stegie, geb. te Groningen op 29 jul 1869, vroedvrouw, ovl. op 12 mei 1912.

*Afb. 7. Cornelis Suur (IVb),
Schoonhoven 1864-1902;
zilversmid aldaar.*

*Onbekende fotograaf.
Collectie nabestaanden*

Uit dit huwelijk:

1. Neeltje (Nel) Berkhof, geb. te 's-Gravenhage op 2 mrt 1893, als pleegdochter opgenomen in het gezin van Cornelis Suur in 1905, ovl. te 's-Gravenhage op 20 mei 1983.
2. Willem Johan, geb. op 7 jun 1899, ovl. op 13 jul 1899.
3. Pieter, geb. op 8 jul 1896, ovl. in 1956.
4. Cornelis Willem Johan, geb. op 24 feb 1903, ovl. eind 1905.
5. Johanna Cornelia (Jo), geb. te 's-Gravenhage op 2 apr 1907, ovl. te 's-Gravenhage op 21 apr 1996, tr. te 's-Gravenhage op 25 jan 1927 met Pieter de Bruin, geb. te Schiedam op 30 dec 1895, ovl. te 's-Gravenhage op 8 dec 1995. Uit dit huwelijk 3 kinderen.

IVc. Cornelis Suur, zn. van Gerrit Hendrik Suur (IIIb) en Jansje van Baren, geb. te Schoonhoven op 20 jun 1864, zilversmid, ovl. te Schoonhoven op 19 sep 1902, tr. (1) te Schoonhoven op 9 dec 1885 met Johanna Maria Heijkoop, geb. Schoonhoven 24 sept 1861, ovl. te Schoonhoven 3 nov 1895, d.v. Isaac Heijkoop, metselaar, en Henderijntje (Pince) van der Aa.

Uit dit huwelijk (1):

1. Gerrit Hendrik, geb. te Schoonhoven op 23 dec 1885, ovl. te Schoonhoven op 25 sep 1886.
2. Gerrit Hendrik, geb. te Schoonhoven op 25 mrt 1887, volgt Va.
3. Hendrijntje, geb. te Schoonhoven op 20 apr 1889.
4. Johanna, geb. te Schoonhoven op 3 dec 1890.
5. Lija Cornelia, geb. te Schoonhoven op 20 jun 1892.

Cornelis Suur, trouwt (2) met Bartha Margaretha Hardenbol, geb. Oudewater 27 januari 1868, dienstbode, d.v. Pieter Wouter Hardenbol, metselaar, en Bartha Blankenstein.⁶

Uit dit huwelijk (2):

6. Bartha , geb. te Schoonhoven op 19 jun 1897.
7. Johanna, geb. te Schoonhoven op 24 nov 1901.

⁶ SAMH Schoonhoven ac 1012 BR 1890-1900, dl. 4, inv. nr. 1908 blad 31, Bartha Margaretha Hardenbol trouwt (2) Schoonhoven 4 mei 1904 Wouter Dingeman van Houwelingen. BS Schoonhoven ac 1064, inv.nr. 23, akte nr. 13.

IVd. Jan Hendrik Suur, zn. van Cornelis Suur en Geertje Monteban, geb. te Schoonhoven op 15 jan 1876, zilversmid (1899) en werkmeester van 6 oktober 1911 tot 2 mei 1932, 'beroep laten varen',⁷ koster (1928), ovl. te Gouda op 20 okt 1950, tr. te Schoonhoven op 23 aug 1899 met Aaltje Vuurens, d.v. Eliza Vuurens en Elisabeth van Straten,

Afb. 8. Meesterteken van Jan Hendrik Suur (IVd), Schoonhoven 1911-1932.

Uit dit huwelijk:

1. Geertje, geb. te Schoonhoven op 18 okt 1900.
2. Eliza, geb. te Schoonhoven op 2 mei 1903, kantoorbediende, tr. met Willemina van der Ham.
3. Cornelis, geb. te Schoonhoven op 23 aug 1905, chauffeur, tr. met Petronella Adriana Johanna Boer.

Generatie V

Va. Gerrit Hendrik Suur, zn. van Cornelis Suur (IVc) en Johanna Maria Heijkoop, geb. te Schoonhoven op 25 mrt 1887, zilversmid (1908) en werkmeester te Schoonhoven vanaf 31 maart 1949, tr. te Schoonhoven op 27 mei 1908 (akte nr. 13) met Gerrigje den Ouden, geb. te Bergambacht, d.v. Maarten den Ouden en Anna Kooij.

Zijn meesterteken werd in 1949 geregistreerd op naam van de Firma Gerrit Hendrik Suur en (zijn zoon) Maarten Johan Suur.⁸

Uit dit huwelijk:

1. Cornelis, geb. te Schoonhoven op 25 aug 1908, sigarenmaker, tr. te Schoonhoven op 9 jan 1931 met Aaltje Schep, geb. te Willige Langerak, dienstbode, d.v. Arie Gijsbert Schep en Jacoba van den Berg.
2. Maarten Johan, geb. te Schoonhoven op 10 dec 1912, volgt VIa.
3. Johanna Maria, geb. te Schoonhoven op 26 apr 1920.
4. Eliza Cornelis, geb. te Schoonhoven op 5 jun 1922.

Generatie VI

VIa. Maarten Johan Suur, geb. te Schoonhoven op 10 dec. 1912, zilversmid en werkmeester in het gezamenlijk bedrijf met zijn vader, 'Firma G.H. & M.J. Suur', van 31 maart 1949 tot 8 maart 1971. Meesterteken, zie afb. 9.

Afb. 9. Meesterteken van de Firma G.H. en M.J. Suur (Schoonhoven 1949-1971) nr. 4520.

⁷ CvD, inv. nr. 467-468, Stamboek 1911-1933/37, nr. 211; CvD, inv. nr. 469, Visitatie register 1914-1919.

⁸ Bestand WbH 17972000, Gerrit Hendrik & Maarten Johan Suur, CRM02771: 31-3-1949 / 8-3-1971. Insc.plt. 02771M11. Teken CRM02771; 15-4-1949 / 8-3-1971.

Een edelmetaal centrum in ons polderland

Gerard Waardenburg

Het uitgebreide werk van Cornelis Vreedenburgh jr. (1885-1963) verdient inhoudelijk een herwaardering.¹ Daarom zet de *Zilver Histograaf* de komende tijd een reeks artikelen van Vreedenburgh in de spotlight; auteur Gerard Waardenburg tekent hier voor.

Vreedenburgh schreef over Schoonhoven, over de goud- en zilverindustrie daar, en over de mensen die er werkten. Hij introduceerde in 1914 de naam ‘zilverstad’ en propageerde toeristische bezoeken aan Schoonhoven. Eén van die wervende artikelen over de Zilverstad staat sinds kort in de *Zilver Schatkamer* van ons digitale tijdschrift. Hieronder volgt een korte inhoudelijke impressie daarvan: ‘Een edelmetaalcentrum in ons polderland’. Het originele Vreedenburgh-artikel vindt u met een muisklik [hier](#).

Een congres van de Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer

In 1931 werd van 15 tot en met 18 juni in Gouda het jaarlijkse congres van de *Algemene Nederlandse Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer* (ANVV) georganiseerd. Gouda had bij lange na niet voldoende hotelcapaciteit om de uit het hele land afkomstige 160 congresgangers onderdak te bieden, maar met behulp van de spoorwegmaatschappijen *Wagon Lits* en *Mitropa* werd er een slaapwagen-hotel en een restauratie ingericht. Volgens berichtgeving in de Goudsche Courant viel deze ‘noviteit’ zeer in de smaak.

Nederland bevond zich na de beurskrach van New York in 1929 in een diepe, langdurige depressie, zodat het logisch is dat het toeristische programma ook aansluiting zocht bij de handel en industrie in Gouda en omstreken. Naast bezoeken aan onder andere de kaasmarkt en aardewerkfabriek *Goedewaagen*, waren er ook excursies naar Waddinxveen, Boskoop en Reeuwijk.

Congresgangers naar Schoonhoven

Het 4-daagse congres werd afgesloten met een bezoek per trein aan Schoonhoven, waar de congresgangers door burgemeester Rambonnet op het stadhuis werden ontvangen en er een bezoek werd gebracht aan ‘het nieuwe pontveer’, aan de zilverfabriek Hooijkaas en aan de Vakschool.

---

¹ Redactie, ‘Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest’ *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2022) 89.

Donderdagmiddag zullen de gasten een bezoek brengen aan de gemeente Schoonhoven. Na aankomst van den trein te half twee zullen de gasten het nieuwe gemoderiseerde pontveer over de Lek gaan bezichtigen, waarbij Burgemeester Mr. Rambannet zal tegenwoordig zijn. Voorts zal een bezoek worden gebracht aan de Schoonhoviensche Zilverfabriek H. Hooykaas en aan de School voor Kunstnijverheid. Ook hier heeft het Gemeentebestuur er prijs opgesteld de gasten ten raadhuize te ontvangen, waar nu een thee zal worden aangeboden.

Te 4 uur keert het gezelschap naar Gouda terug en daarmee zullen de congresdagen worden beëindigd. Voor hen, die nog in Gouda willen verblijven, zal door het Bestuur der Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer nog een afscheidsavond aan de Reeuwijkache Plassen worden georganiseerd.

om hen vervolgens de schellen van de ogen te nemen door Schoonhoven neer te zetten als 'centrum van edelmetaalindustrie', waar 'een zesde van de gehele productie aan zilveren voorwerpen tot stand komt.'

Het artikel is geïllustreerd met een tekening van zilversmid Jan de Vaal die bij Hooijkaas werkte. De tekening was vanaf de jaren 1920 het logo van de firma Hooijkaas. Vrijwel zeker is Christiaan J.H. Koppenol de maker van de tekening. Koppenol werkte als ontwerper en graveur vanaf 1908 (hij was toen 15 jaar) bij zilverfabriek G. Greup DHZ. en vanaf 1918 bij Hooijkaas. Vanaf 1934 werd hij leraar graveren aan de Vakschool.³ De tekening hiernaast lijkt geïnspireerd te zijn op een foto van Vreedenburg (zie foto onder).

Met zijn scherpe blik en vlotte pen schetst Vreedenburg in een enkele alinea de onzichtbaarheid en het 'onopmerkelijke' als karakteristiek van de industrie: 'het is ermee samengegroeid'. De industrie levert aan de groothandel en niet rechtstreeks aan winkeliers of publiek. De talloze kleine fabriekjes zijn ontstaan uit de gespecialiseerde thuiswerkers van nog geen kwart eeuw geleden.

Ter ere van het congres verscheen er een speciaal Gouda-nummer van het ANVV-blad 'Ons Nederland'.²

Naast een artikel van Hermann A. Schreuder Sr., voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Gouda en Omstreken, was er ook plaats ingeruimd voor de Schoonhovense zilverindustrie geschreven door Cornelis Vreedenburg jr.

Centrum van edelmetaalindustrie

In het artikel laat Vreedenburg zijn lezers kennismaken met Schoonhoven door de ogen van de toeristische bezoeker, die 'Schoonhoven stellig een rustig, stil, zeer stil stadje' zullen vinden, 'terend op wat landbouw, met een enkele industrie',

² *Ons Nederland*, officieel orgaan Algemene Nederlandse Vereniging voor Vreemdelingenverkeer 3 nr. 4 (1931), Gouda-nummer.

³ Vriendelijke informatie Mw. M.J. Barneveld-Koppenol, dochter van Ch.H.J. Koppenol, bezoek R.Kappers in 2011; tevens dank aan mw. Titia Hooijkaas-van Leeuwen.

Het is interessant om in het vervolg van zijn betoog de verschillen te vinden met de situatie in het onderwijs en edelmetaalindustrie, zoals Vreedenburgh die twintig jaar eerder als commies van de Waarborg in Schoonhoven en Rotterdam beschreef.⁴

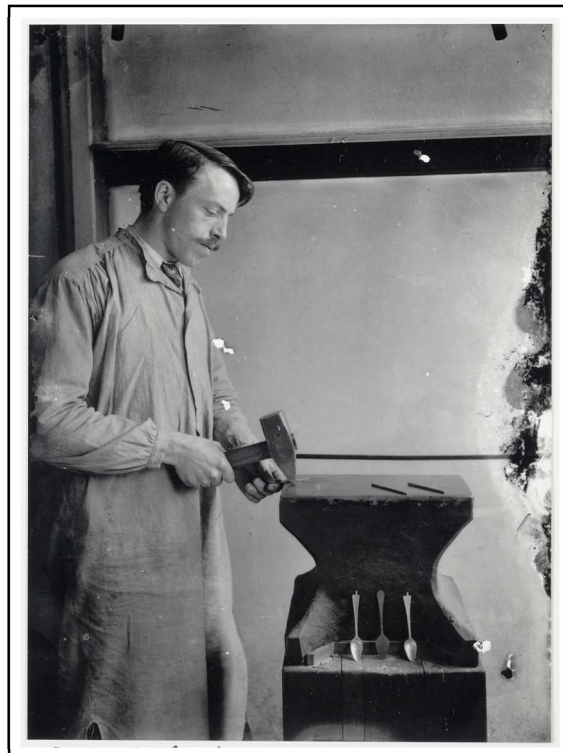
Het afscheid van ‘het edelmetaalcentrum’

In april 1931, minder dan twee maanden vóór het ANVV-congres vertrok Vreedenburgh als controleur van de Schoonhovense Waarborg om diezelfde functie tot aan zijn pensioen in 1948 in Rotterdam uit te oefenen. Ook het gezin Vreedenburgh verhuisde definitief naar Rotterdam.

Met een beetje fantasie zou dit artikel als afscheidscadeau van Vreedenburgh aan de Zilverstad gezien kunnen worden; de omschrijvingen getuigen van een grote liefde voor het stadje én het ambacht. In mijn artikel over het leven en werk van Cornelis Vreedenburgh jr. in de Zilverhistograaf van een jaar geleden, stelde ik dat het streven naar verbetering als een rode draad door zijn leven liep.⁵

Ook voor het op de kaart zetten van Schoonhoven als dé Zilverstad en het verbeteren van het onderwijs en de omstandigheden in de industrie heeft Vreedenburgh een belangrijke bijdrage geleverd: ‘Doch zoals men vroeger, ongeorganiseerd, door moeilijke tijden heengekomen is, zoo goed zal men zich nu, samenwerkend in onderling verband, door dezen tijd van malaise heen worstelen ... het perspectief is nog ruim genoeg.’

De volledige inhoud staat in ‘*Ons Nederland*’, het officieel orgaan van de Algemene Nederlandse Vereniging voor Vreemdelingenverkeer 3 nr. 4 (1931), het Gouda-nummer in verband met het ANVV-congres in Gouda, [klik hier](#).

⁴ C. Vreedenburgh jr., ‘Schoonhoven’ *Op de hoogte, maandschrift voor de huiskamer* 8 (dec 1911) 734-736. Digitaal www.zilverhistograaf.nl tab Zilver Schatkamer nr.1540.

⁵ G. Waardenburg, ‘Cornelis Vreedenburgh jr., 1885-1963, zette de Zilverstad op de kaart. Als eerste!’ *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 90-104.

Meesterteken 'bloempje', 1799, van Jacobus Kuijpers, meester sinds ... ?

Rene Kappers

Afb. 1 Links, zilveren beursbeugel met fluwelen tas, Jacobus Kuijpers, Schoonhoven (1781-1806). Afmetingen 8,2 x 5 x 0,8 cm; gewicht 78 gram. Catawiki, veilingcollectie juli 2022, lot nr. 59981167. Midden, de zilvermerken aan de binnenzijde van de beugel: stadsteken Schoonhoven in schild met licht-ronde voet, jaarletter F in schild met puntige voet (1799). Rechts meesterteken 'bloempje' met steel en twee blaadjes, in ovaal en gepunt contour. Onbekende fotograaf; bew. RKa.

Het meesterteken 'bloempje'

Het meesterteken werd in *Begeer 1981* beschreven als 'bloempje'; er was geen afbeelding noch bronvermelding.¹ Ook de verkoopomschrijving van Catawiki vermeldde geen bron (afb. 1). De omschrijving 'bloempje' komt wel overeen met de omschrijving in de 'Lijst 1800' van 22 november dat jaar, die luidt 'Jacobus Kuijpers, werkmeester in Zilver, 19 jaaren gefungeert, meesterteken een bloempje, te werken na alle zilver naalden die door het Gouvernement zullen werden vestgesteld'.²

Zover nu bekend is dit meesterteken niet eerder ergens afgebeeld.³ De bloem en het jaar 1799 op de tasbeugel, en de vermelding in 1800 dat 'bloempje' zijn meesterteken is leidt tot de conclusie dat dit meesterteken zeker het 'bloempje' is van Jacobus Kuijpers. Deze omzichtige conclusie is geboden omdat Jacobus nergens anders in de bronnen met deze vermelding voorkomt. De vermelding '19 jaaren gefungeert' wordt niet gestaafd met een vermelding van zijn intrede in het gilde 19 jaar daarvóór omstreeks 1781 noch in 1791 zoals *Begeer 1981* vermeldt en in Kappers *Keurkamers en regels* werd overgenomen.⁴ Ook een betaling voor hem aan het weeshuis is niet te vinden. Dit is de enige uitzondering in bijna honderd jaar nauwkeurige Weeshuisadministratie, van 1718 tot 1807.⁵

Deze gang van zaken doet sterk denken aan de gang van zaken bij een 'opvolgende weduwe'. Een zilversmids-weduwe mag de zaak voortzetten zonder zich in te kopen in het gilde; het gilde draagt dus ook niets af aan het weeshuis voor haar. Pas veel later koopt haar meesterknecht (meestal haar zoon) zich zelf in bij het gilde.⁶ Bij elkaar redenen voor nieuw nader onderzoek: wanneer werd Jacobus Kuijpers zelf meester-zilversmid en sinds wanneer gebruikte hij het 'bloempje' als meesterteken? Is er soms een opvolgende weduwe in het spel?

¹ S.A.C. Begeer, e.a., *Zilversmeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* nr. G109 (Schoonhoven 1981) 95, 149.

² SAMH, Oud Archief Stad Schoonhoven, ac 1011, inv. nr. 934, 'Register der naamen van de werkmeesters in Goud, of Zilver te Schoonhoven [...] Samengesteld en gedaan op 22 november 1800.'

³ Met dank aan Ursula Boonstra, www.Zilver.nl, en Janjaap Luijt, www.AgandAu.nl, voor hun expertise.

⁴ Begeer *Schoonhoven*, G109: 'Begonnen 1791' zonder bron, maar waarschijnlijk omdat hij in 1791 trouwde; R. Kappers *Schoonhoven: keurkamers en regels 1705-1809. Zilvercahier 6.2* (Schoonhoven 2009) tabel 2.2, tabel 5.1, en pagina's 21, 45, 55. Digitaal: www.zilverhistograaf.nl / Zilver Schatkamer nr. 290.

⁵ Kappers, *Keurkamers en regels*, 55 en Bijlage 8.

⁶ R. Kappers, 'Material Girls? Opvolgende weduwen in de Zilverstad.', *Zilver Histograaf Schoonhoven 2* (2022, afl. 2) 53-71.

Nieuwe Zilvermerken

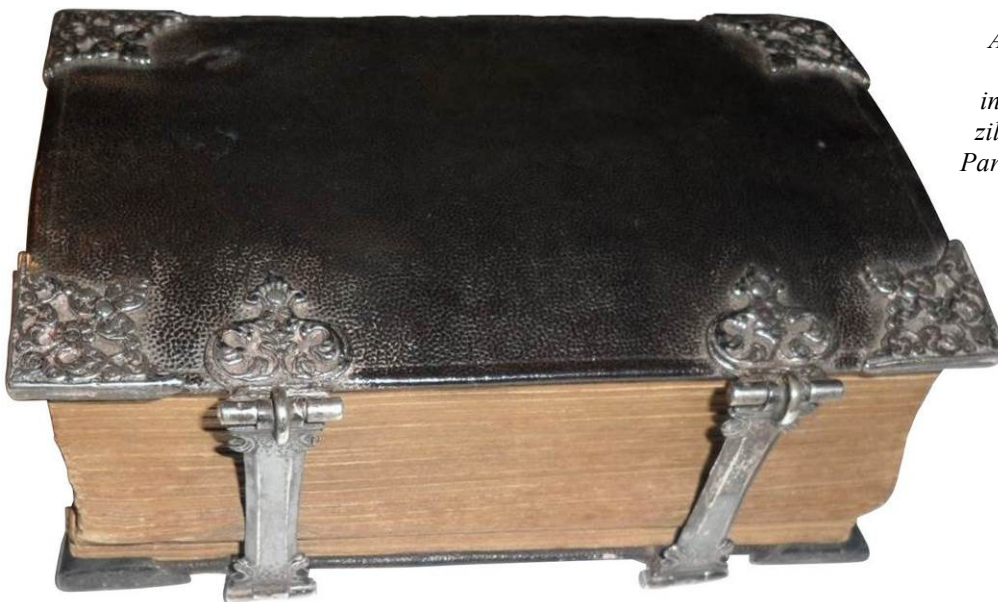
Statenbijbel, Amsterdam 1715. Zilveren beslag van 'een vreemde vogel' uit Schoonhoven

Peter van Oel

Gegevens: Statenbijbel (afb. 1) gedrukt en uitgegeven in Amsterdam in 1715 door 'H. Burgers, J. van der Putte, J. Panseerder, C. Oterlyk, weduwe J. van Heekeren, Ph. Losel, P. Verschuren, boekverkopers in Compagnie binnen dese stad ...' (afb. 3). Met zilveren boekbeslag: boekklampen, hoeken en klamp-armen.¹

Merken: duidelijk zilvermerken op een hoek en op twee boekklampen (afb. 2).

Inscripties: de klamp-armen zijn verschillend gemonogrammeerd op de binnenzijde; boven 'C I', onder 'A P M I V' (afb. 4).

Afb. 1 Statenbijbel, Amsterdam 1715, in lederen band met zilveren boekbeslag. Particuliere collectie.

Afb. 2 De zilvermerken op een boekhoek en twee boekklampen. Allen, stadstekens Schoonhoven in schild met licht afgeronde schildvoet. Links, meesterteken staande vogel in 'gedeukt' ovaal contour, de vogel licht afwijkend van de andere twee. Midden en rechts, meesterteken staande vogel in ovaal contour. De afwijkingen betreffen de staart (puntig versus geveerd) en de aanzet van de poten.

¹ B. van Noordwijk, *Zondags zilver. Drie eeuwen versierde kerkboekjes* (Heerenveen 2006) 210.

Afb. 3 Links, titelblad van de Statenbijbel. Rechts concessieblad voor de genoemde Amsterdamse boekverkopers, (in druk) ondertekend en gedateerd 14 februari 1715 namens het Amsterdamse stadsbestuur door J.Br. Lestevenon, geautoriseerd en origineel getekend door dominee Niklaas Wiltens.

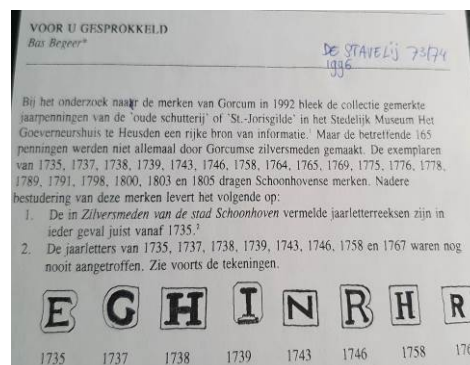
Afb. 4 Zilveren klamp-armen, zonder zilvermerken, binnenzijden met verschillend lettertype gemonogrammeerd, boven 'A.P.M.I.V.', onder 'C I'. Waarschijnlijk initialen van de bezitter(s).
<https://www.statenbijbelmuseum.nl/nl/collectie>

De stadstekens

Het stadsteken van Schoonhoven op de hoek en de klampen heeft een afgeronde schildvoet en komt overeen met het stadsteken zoals op het vroege lodereindoosje met jaarletter G in rond schild voor 1737 (afb. 5).² Bij de stadstekens van Schoonhovens van de jaren 1724, 1732, 1737, 1741, 1742, 1748 en 1749 zijn ook afbeeldingen bekend met een afgeronde schildvoet.³

Afb. 5 Links, Schoonhoven, jaarletter G, 1736 (v.Oel 2021). Rechts, Schoonhoven, stadsteken 1736 (v.Oel 2021).

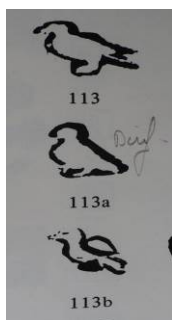
Afb. 6 Tekst bij, en de tekeningen van, de Schoonhovense jaarletters, gevonden door S.A.C. Begeer in 1992.⁵

De jaarletters D en E

De jaarletter D op de boekhoek, gelet op schildvorm en lettertype, wordt als zodanig niet getoond in *Zilvermeden van de stad Schoonhoven*.⁴ Maar gelet op de afgeronde schildvorm van het stadsteken, past deze in de jaarletterreeks 1731-1750. De jaarletter E op beide klampen past daarom ook in deze reeks. Onderzoek door S.A.C. Begeer in 1992 op jaarpenningen van de schutterij in het *Stedelijk Museum Het Gouverneurshuis* te Heusden bracht later aanvullingen aan het licht van Schoonhovense jaarletters (afb. 6).⁵

Concluderend, de jaarletter D staat voor 1734, de jaarletter E voor 1735. De 'D' werd niet eerder getoond. Bij de nieuwe zilvermerken wordt genoteerd 'D, 1734 (v.Oel 2022)', evenals bij de bijbehorende stadstekens 1734 (v.Oel 2022) en 1735 (v.Oel 2022).

Het meesterteken, een staande vogel in ovaal schild

In Begeer, *Zilvermeden van de stad Schoonhoven*, staan onder nr. 113 drie verschillende vogels in hun eigen contour (afb. 7).⁶ Er wordt hier geen onderscheid gemaakt terwijl er wel verschillen zijn: van boven naar beneden, staand, stappend, vliegend. De soorten idem, eend, duif, vink (?). Ze gelijken niet met de 'staande vogel in ovaal contour' in dit artikel. Ook de andere meestertekens met vogels in Begeer *Schoonhoven*, de nrs. 114, 115, 116, leveren geen gelijkenis op.

Afb. 7 Meestertekens Begeer, Schoonhoven, 'Vogels nr. 113'.⁶

² Peter van Oel, 'Nieuwe Zilvermerken. Zilveren lodereindoosje, Schoonhoven, en jaarletter een G. Welk jaar?' *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 113-114.

³ S.A.C. Begeer, e.a., *Zilvermeden van de stad Schoonhoven, 1600-1900* (Schoonhoven 1981) 165.

⁴ Idem, idem, 158.

⁵ Idem, 'Voor u gesprokkeld', *De Stavelij* 73/74 (1996).

⁶ Begeer, *Schoonhoven*, 149.

Het meesterteken een staande vogel in ovaal schild

Afb. 8 Meestertekens staande vogel in ovaal schild; volgorde als in afb. 2. Links, op de boekhoek met jrl. D; midden en rechts op de twee klampen met jrl. E. Het teken links, het ovaal is enigszins ‘gedeukt’ bij de keel van de vogel. Er is een oogje; hij heeft twee poten en hij staat. Het teken midden, de vogel heeft twee poten en gelet op de aanzet van de poten, ‘stapt’ hij. Zijn staart is ‘geveerd’. Hij heeft een duidelijk oogje. De vogel rechts heeft één poot en hij heeft een oogje. Lijf en staart liggen niet in één lijn, het geveerde deel ontbreekt. Alle drie hebben een korte dikke snavel.

Afb. 9 Ka of kauw staande in het veld.
Karakteristieken: bleek oog, korte dikke snavel en ‘geveerde’ staart.⁷

Zeer waarschijnlijk verbeeldt de vogel een Ka alias Kauw, een klein soort kraai. ‘Ka’ is een oude volksnaam. Hij verschilt duidelijk van andere soorten (roek, kraai, raaf) ‘... en heeft onduidelijk gevingerde vleugels’.⁷ Hierdoor lijkt bij de staande vogel de staart ‘geveerd’.

Ka’s of kauwen broeden graag in elkaars nabijheid in losse kolonies. Het nest wordt gemaakt in holten van bomen, maar ook gaten in torens, muren en pijpen, onder dakpannen.⁸ Vandaar de karakteristieke aanwezigheid van Ka’s in de stad Schoonhoven door de historische aanwezigheid van de stenen huizen en gebouwen zoals de Grote of Bartholomeuskerk aan de Haven.

Een Kaa in Schoonhoven rond 1735

Begeer, e.a. *Schoonhoven* noemt onder G070 ‘Kaa, Anthony van der Kaa, zilversmid en kashouder. Ouders Cornelis van der Kaa en Lysbeth van Duyven. Gehuwd 1720 met Johanna Maria van der Meilen? Begonnen tussen 1725-1729, gestorven 1747. Op de lijst van 1745

⁷ N. Binsbergen, D. Mooij, *Zien is kennen! Zakdetermineerboek van alle in Nederland voorkomende vogels* (Laren 1937) 319; J. Elphick, J. Woodward, (Ned. vert. R. Meijer) *Vogels in Nederland* (Amsterdam 2021) 48.

⁸ <https://www.ediksmuide.be/nieuws/nieuws/kauwen-zetten-kerkgangers-in-de-kou/#>

<https://soest.nu/kauwen-in-de-kerktoren/>

<https://www.menterwolde.info/nieuws/zuidbroek/honderden-kauwen-zorgen-voor-overlast-op-begraafplaats-bij-petruskerk/>

komt voor ‘Teunis van der KAAI. Dit is waarschijnlijk dezelfde als Anthony van der KAA.’ Zijn meesterteken is onbekend.

In Kappers *Keurkamers en Regels*: ‘Theunis van der Kaa, Schoonhoven begonnen rond 1719... Hij werd door zijn zusters, erfgenamen *ab intestato*, in 1747 aangeduid als ‘mr Silversmit en Kashouder binnen dezer Stad’ ... konden vijf anonymi met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden geïdentificeerd bij hun ‘intredejaar’: Theunis van der Kaa, intrede 1718-1719’.⁹

In *Keurkamers en regels* wordt ook als ‘nieuwe’ Schoonhovense zilversmid vermeld Bartholomeus Bredius, ingeschreven in het goudsmidsgilde tussen 15 mei 1738-15 mei 1739. Bartholomeus is op 22 sep 1747 overleden. De familie Bredius voerde een familiewapen met drie zwarte stappende vogels, lijkend op zwarte kraaien. Mogelijk meesterteken een kraai.¹⁰

Door de jaarletters D 1734 en E 1735 komt Bredius niet in aanmerking als maker van dit bijbelbeslag.

Conclusie

De ‘vreemde vogel uit Schoonhoven’ is zeer waarschijnlijk Anthony van der Kaa, meester zilversmid en kashouder in Schoonhoven van 1718/’19 tot 1747 (G070). Zijn meesterteken is dan een ‘staande Ka of Kauw in ovaal schild (v.Oel 2022)’. Ka is de volksnaam voor een kauw. De Ka onderscheidt zich door een korte dikke snavel, een bleek (helder zichtbaar) oog, en een ‘geveerde’ staart. De meester heeft in 1734 en in 1735 een op details iets verschillend meesterteken gebruikt; contour van het teken, houding van de vogel, snavel en oog zijn kenmerkend gebleven. De geveerde staart is in 1735 het duidelijkst. Mogelijk had de meester meerdere stempels tot zijn beschikking of heeft hij een nieuw stempel gemaakt.

⁹ R. Kappers, *Keurkamers en regels*, Anthonie van der Kaa 38, 40, 57, 67.

¹⁰ Idem., idem, Bartolomeus Bredius 18, 19, 39, 56, 63, 67.

Jan van Millege (Schoonhoven 1756-1826). Biografie van een meester-zilversmid in een roerige tijd

Shayan Barjesteh van Waalwijk van Doorn *

Met de bloedige Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog en de Franse Revolutie in het kielzog, kwam er aan het eind van de 18e eeuw ook een omwenteling in het politieke bestel van Nederland. De erfstadhouder Willem V vluchtte op 18 januari 1795 naar Engeland en dit maakte de weg vrij voor democratisering en een frisse wind door alle bestuurlijke lagen van de samenleving. Ook voor de goud- en zilversmidsgilden betekende dit dat soms mensen uit andere families en van een ander slag de kans kregen belangrijke bestuursfuncties uit te oefenen. Zo bloeide in deze jaren in het Schoonhovense zilvergilde de carrière van een man die niet uit een bevoorrecht milieu kwam en die zelfs buiten het huwelijk verwekt was. Zijn naam is Jan van Millege.

Na zijn dood is deze zilversmid compleet vergeten. Aan de hand van niet eerder gepubliceerde bronnen, wordt hier zijn levensloop geschetst. Wie was hij? Wat maakte hij zoal? En wat betekende hij voor Schoonhoven?¹

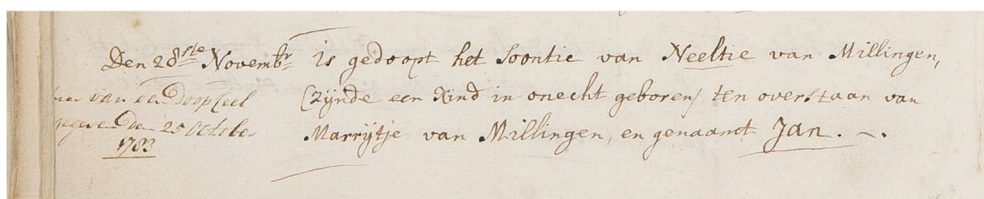
1756: In onecht geboren

Zijn overlijdensakte is het eerste aanknopingspunt in onze zoektocht om zijn levensverhaal boven water te krijgen. Deze werd in 1826 opgesteld door de Schoonhovense burgemeester Johannes van Koetsveld van Ankeren:

‘Jan van Milligen, buiten beroep, oud negen en zestig jaren, geboren en binnen deze stad gewoond hebbende, echtgenoot van Maria Kruijt, buiten beroep, alhier woonachtig, en zoon van Neeltje van Milligen overleden’.²

Hieruit kan men opmaken dat onze zilversmid in 1756 of in 1757 het licht zag. Een merkwaardig gegeven is echter dat zijn vader in de akte onbenoemd blijft. Waarom? Het antwoord op deze vraag ligt even buiten de stad Schoonhoven, namelijk in het plaatsje Willige Langerak. In het doopboek, onder het jaar 1756, staat:

‘Den 28ste November is gedoopt het soontie van Neeltie van Millingen, (zijnde een kind in onecht geboren) ten overstaan van Marrijtje van Millingen, en genaamt Jan’.³

Afb. 1 28 november 1756, doopaantekening van Jan, zoon van Neeltie van Millingen, ‘zijnde een kind in onecht geboren’.

Bron: Doopboek van Willige Langerak, Het Utrechts Archief, inv. nr. 459.

Ruim een maand eerder, op 12 oktober 1756, was hij geboren. Jan was dus het buitenechtelijke kind van een ongehuwde moeder. Daar de vader niet bekend was, werd het kind

¹ Eerder dit jaar verscheen in het kunsttijdschrift *Origine* het eerste artikel over Jan van Millege. S. Barjesteh van Waalwijk van Doorn, ‘Van Vaderloos tot Binnenvader: de ongekende Schoonhovense zilversmid Jan van Millege (1756-1826)’, *Origine* 30 (2022, 1) 48-53. De auteur bedankt Rene Kappers voor gegeven advies en suggesties bij het schrijven van het artikel dat nu aan de orde is.

² Gouda, Streekarchief Midden Holland (SAMH), Schoonhoven ac. 1064, BS Overlijdensregister, inv. nr. 28.

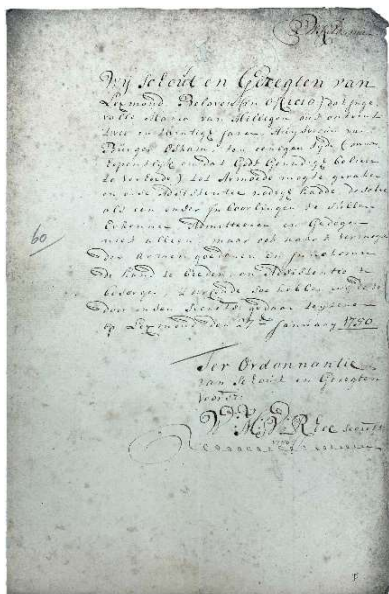
³ Het Utrechts Archief (HUA), toegangsnummer L158, Doopboek Willige Langerak, inv. nr. 459, p. 18, 28 november 1756.

vernoemd naar de grootvader van moederskant: Jan Hendrickse van Milligen, die was gehuwd (ondertrouw 29 juli) op 13 augustus 1719 te Lexmond met de uit Achthoven afkomstige Maaijgje Peters van Dijck. De geboorte van een onwettig kind zal in de familie wel het één en ander teweeg hebben gebracht en niet gemakkelijk zijn geweest voor zowel moeder als kind. Het was natuurlijk de bedoeling dat een kind opgroeide met zowel een moederfiguur *als een vaderfiguur*. Maar wie kon in het levensonderhoud van dit kind voorzien? Wie was bereid deze taak op zich te nemen?

Afb. 2 'Zevender, Cabau en Lopik in 't verschiet' gewassen inkttekening van Cornelis Pronk, 1733. Voormalige collectie van C.L.M. van Willemswaard te Schoonhoven.

Bron: Woerden, Collectie RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, C002, P0209.

1756-1781: 'Voor onse Rekening en Risico'

Jan's tante, Maria van Millege, was op 22-jarige leeftijd samen gaan wonen met haar echtgenoot, Burger Oskam (ook wel Oskam of Oskamp). Hiervoor kreeg zij op 27 januari 1750 van de schout en gerechten van Lexmond een borgbrief.⁴ Binnen de familie werd besloten dat het het beste was als Jan zou gaan wonen bij deze oom en tante, hun dochtertje Margarita (ged. Willige Langerak, 27 dec 1750) en zoontje Jan (geboren circa 1754).

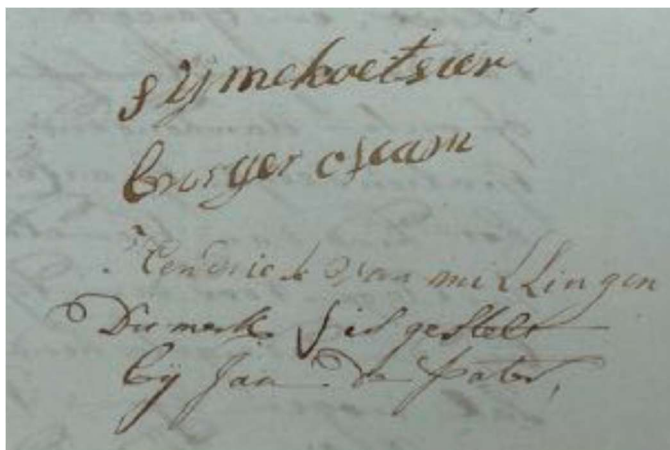
Wanneer Jan van Millege slechts zes weken oud is, komen vier heren bij elkaar om een persoonlijke borgstelling van drie jaar te ondertekenen, zodat de kleine Jan naar Zevender kan verhuizen. Het gaat hier om 'Sijmon Coetsier, woonende te Schoonhoven, Burger Oskam, woonende in Zevender, Hendrik van Millege, woonende te Lexmont, en Jan de Pater, woonende te Willige Langerak' die garanderen dat 'het kind van gemelde Neeltje van Millege voor den tijd van drie jaren bij de ondergeteekende Burger Oskam sal mogen zijn, voor onse Rekening en Risico...'

⁴ Woerden, RHC Rijnstreek en Lopikerwaard (RHC R&L), beheersnummer L036, Gerecht en gemeente Zuid-Polsbroek, inv. nr. 83, akte nr. 60, 27 januari 1750, Akten van indemniteit (ingekomen) Zuid-Polsbroek: 'Acte voor Maria van Millegen'. Een borgbrief is een verklaring afgegeven door de bestuurders van een dorp of stad waarin zij garanderen dat zij een bepaald persoon, afkomstig uit die plaats, zullen onderhouden in het geval dat die persoon tot armoede zou komen te vervallen.

Wat was de relatie van deze mannen ten opzichte van Jan? Naast reeds genoemde Burger Oscam, waren ook Hendrik van Millege (ged. 28 juni 1733, Lexmond - 1 september 1776) en Jan de Pater, via diens huwelijk met Johanna van Millege, zijn ooms. Maar wie was Sijmon Coetsier? Hij was ogenschijnlijk geen familielid. Waarom stond hij dan persoonlijk borg voor Jan? Uit de brief blijkt dat Neeltje van Millege 'binnen Schoonhoven ten hujsen van den ondergeteekende Sijmon Coetsier verlost is'. Was Neeltje bij hem op bezoek? Aannemelijker is dat zij daar langere tijd verbleef. Wat er precies gaande was is moeilijk te achterhalen. Sijmon (geboren circa 1715) was brievenbesteller en getrouwd met Antje (Annette) Dirks Koppelaar. Zij had hem drie zoons gegeven, met wie Jan van Millege - zoals later zal blijken - een bijzonder hechte band zou behouden.

Afb. 4 'Sijme Koetsier, Burger Oscam, Hendrick van Millingen. Dit merk ✓ is gestelt bij Jan de Pater'. De signaturen van de borgen onder de akten van indenniteit, ofwel de persoonlijke borgstelling, voor Jan van Millege.

Bron: L006, inv. nr 3, akten nr. 28. Woerden, RHC Rijnstreek en Lopikerwaard (Foto: SBvWvD)

In het eerste jaar dat Jan bij zijn oom en tante woonde, was zijn tante zwanger van Marrigje (ged. Willige Langerak, 21-8-1757)⁵ en in de jaren die volgden kwamen er nog meer neefjes en nichtjes bij. Het is goed mogelijk dat Jan langer dan de opgegeven drie jaar bij zijn oom en tante bleef wonen en dat hij onder hun zorgzame hoede mondig werd. Oscam en zijn vrouw bleven in ieder geval nauw contact houden met Jans moeder: wij treffen Neeltje aan in een akte van 2 februari 1766 in Lopik waarin zij als getuige staat genoteerd bij de doop van het zoontje Pieter (geboren 28 januari 1766) van Burger Oscam en Maria van Millege,⁶ en nogmaals op 12 februari 1772 te Lopik, wanneer Neeltje getuige is bij de doop van Arien Oscam⁷. Daarna loopt het spoor dood. Zeer waarschijnlijk is haar begraven aangegeven op 13 oktober 1801.⁸ Wat voor rol zij zelf speelde in de opvoeding van haar kind Jan blijft vooralsnog in het ongewisse.

1781-1782: Gildebroeder in Schoonhoven

Jan van Millege werd fatsoenlijk onderwezen en leerde schrijven met een fraai handschrift. In documenten komt men vele variaties tegen in de schrijfwijze van zijn naam, waaronder Van Millige, van Milligen, Van Millegen, van Millinge, van Millingen, Van Milgen en Van Milge. Aangezien hij zelf stevast signeerde met 'J. van Millege', was dit kennelijk de spellingswijze van zijn achternaam die hij als de juiste beschouwde.

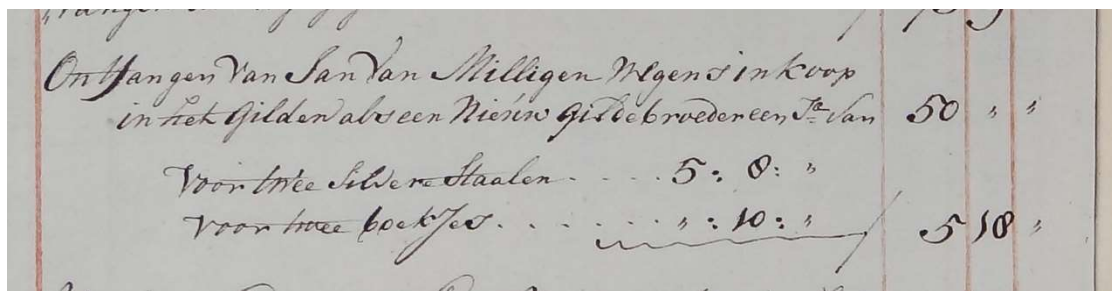
⁵ HUA, toegangsnummer L158, Doopboek Willige Langerak, inv. nr. 459, p. 18, 21 augustus 1757.

⁶ 'Neeltje van Milligen woont te Schoonhoven en in haar plaats Neeltje den Uijl, weduwe van Cornelis Hendriksz. de Ridder.' RHC R&L, beheersnummer L158, Dopen Lopik, inv. nr. 189, folio nr. 121, 2 februari 1766.

⁷ RHC R&L, idem., folio nr. 132, 12 februari 1772.

⁸ Op 13 oktober 1801 werd voor 3 gulden te Schoonhoven een 'Neeltje van Willigen' begraven. NA, Gaarder Schoonhoven, 3.04.17.101, 1:IV: 1794-1806, fol. 207 (scan nr. 28).

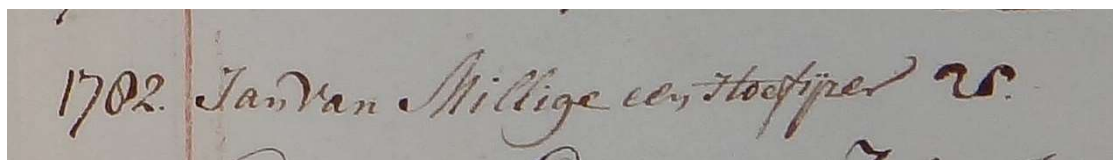

Afb. 5: 'Ontfangen van Jan van Milligen wegens inkoop in het gilden als een nieuw gildebroeder een somma van 50 gulden' (Foto: RKa).

Zijn dochter nam deze spellingsvorm later over. Derhalve is in dit artikel gekozen die spellingswijze aan te houden.

Van wie Jan van Millege het vak van zilversmid heeft geleerd, in welk atelier hij zijn leerjaren heeft doorgebracht, is vooralsnog onbekend. In het boekjaar van 1 december 1781 tot 30 november 1782 trad Jan van Millege in ieder geval in het Gilde. Hij was toen 25 jaar (zie onder) en ongehuwd. Hij betaalde 50 gulden voor zijn inkoop, 5 gulden 8 stuiver voor twee zilveren stalen en 10 stuiver voor twee 'boekjes'. De zilverstalen waren de 'norm' voor de twee gebruikelijke gehalten: de 'grote' en de 'kleine keur'; in moderne termen een zilveragehalte van 833/000 en 925/000. De 'boekjes' bevatten waarschijnlijk de voorschriften. Ook werd hij in dit jaar lid van het Kramersgilde. De helft van zijn inkoop in het zilversmidgilde moest het gildebestuur afdragen aan het weeshuis. Hiermee werd, kort gezegd, 'de huur' van de Gildekeurkamer in het Weeshuis betaald waar gildebroeders hun werk konden laten keuren. De betaling voor Jan van Millege werd in het Weeshuisboekjaar 15 mei 1781- 15 mei 1782 door 'de hoofdlijden' van het gilde betaald.

Afb. 6: Meesterteken een hoefijzer, op de lijst Meesters en meestertekens in het Rekeningenboek van het gilde (OAS inv. nr. 2546). Foto: RKa.

Achter in het Rekeningenboek staat een lijst met de namen van de Gildebroeders met hun jaar van intrede, en daarbij het door hen gebruikte meesterteken. Jan van Millege werd ingeschreven op de lijst met meestertekens met de vermelding '1782', tussen Pieter Le Loup (1781) en Gijsbertus Stam (1782).

Combinatie van de genoemde twee betalingen plus het jaar van inschrijving van zijn meesterteken, leidt tot de conclusie dat Jan van Millege tussen 1 januari 1782 en vóór 15 mei 1782 is begonnen als zilversmid.

Uit vergelijking van de tekeningen in de lijst met de afgeslagen tekens die gevonden zijn ontstaat de indruk dat (sommige van) de nieuwe meesters zelf hun teken in het boek hebben gezet. Ook het hoefijzer van Jan van Millege is dermate karakteristiek dat het een autografisch tekeningetje moet zijn.

Afb. 7: Lijst 24 nov 1807. Kolommen: volgnummer, naam, woonplaats, waarin werkende, leeftijd, beginjaar, meesterteken (hoefijzer), aanmerkingen (leeg, hier niet afgebeeld).
NA, Essayeur-Generaal van 's Rijks Munt 1795-1813, toeg.nr. 2.01.33, inv.nr. 23c bladzijde 9.
Met dank aan J. Luijt. Foto: J. Luijt, bew. R Ka.

Wat voor betekenis had het hoefijzer voor Van Millege? Dit is een raadsel dat nog opgelost moet worden. Had het te maken met de grote paardenmarkt die jaarlijks in oktober binnen Schoonhoven werd gehouden? Was het een verwijzing naar een huis met die naam? Er was in de 17e eeuw in Schoonhoven een brouwerij die *Het Hoefijzer* heette, gelegen aan wat tegenwoordig de Velleblootsteeg is. Was het een knipoog naar de naam van zijn borgsteller Simon Koetsier? Of was het misschien simpelweg gekozen omdat het een op slag herkenbaar en uniek teken was? Of omdat een hoefijzer volgens de volkswijsheid geluk brengt?

Vrijwel gelijk bij zijn start als zilversmid nam Van Millege een leerling, Jan Saton (2 januari 1771 - 20 april 1848). Van Millege betaalde daarvoor zes gulden aan het Gilde en dat staat ook genoteerd als een inkomst van het Gilde.

familienaam	voornaam	betaald in Gilde Boekjaar	betaald bedrag in gld.stuiver.penning
Saton	Jan	1781-82	6.0.0
Berg, van den	Johannes	1782-83	6.0.0
Kapoen	Pieter	1786-87	3.0.0
Geelen, van	Hendrik	1791-92	6.0.0
Mopman	Gerrit	1794-95	3.0.0

Tabel 1. Leerlingen van Jan van Millege, 1781 tot en met 1795, met het aan het Gilde betaalde bedrag voor de leerling.

Gedurende meer jaren nam hij leerlingen aan (tabel 1). Helaas loopt het Rekeningenboek maar tot en met 1795 zodat leerlingen daarna niet meer zijn opgetekend. Het leertraject duurde vier jaar. Het lijkt er daarom op dat Jan van Millege steeds om de vier jaar één nieuwe leerling nam. Zijn eerste leerling, Jan Saton, zou dan slechts korte tijd leerling zijn geweest.

Op 7 december 1692 werd voor alle Schoonhovense leerjongens één leergeld vastgesteld: zes gulden. Dit was ook het tarief dat in het Rekeningenboek vanaf 1778 werd genoteerd. Op 25 november 1786 werd een nieuwe ordonnantie voor de goud- en zilversmeden van kracht, de zogenaamde ‘Vroedschapsgildewet’, ingesteld door de patriotten-groepering. Leren in Schoonhoven werd door de patriotten bevoordeeld door lagere tarieven voor intrede zowel als voor leergeld: het leergeld werd gehalveerd! De vreugde was van korte duur. Met de komst der Oranjegezinde Pruisen werden op 26 februari 1788 de oude tarieven weer hersteld. Met de komst van de Fransen en het uitroepen van de Bataafse Republiek werd op 2 juli 1795 echter de Vroedschapsgildewet van 1786 weer in ere hersteld. Daarmee trad het voordelige leergeld weer in.⁹ Deze wisselingen van 25 november 1786, 26 februari 1788 en 2 juli 1795 zijn terug te vinden in het Rekeningenboek en hieronder in Tabel 1.

In een volgend artikel worden de leerlingen van Jan van Millege aan een nader onderzoek onderworpen. Naast hun biografie zal ook hun werk worden bekeken; dit laatste om een beeld te krijgen van de invloed van Van Millege op zijn leerlingen. Onderstaande afbeelding (afb. 8) is alvast een voorproefje.

⁹ R. Kappers, *Schoonhoven: Keurkamers en regels 1705-1809*, Zilvercahier nr. 6.2 (2009). Digitaal www.histograafschoonhoven.nl, tab. Zilver Schatkamer, nr. 290.

Afb. 8 Zilveren tabaksdoos met galante voorstelling, Johannes van den Bergh Sr., Schoonhoven, 1802. Een gegraveerde zilveren tabaksdoos, met op de deksel een voorstelling van een dame en een vissende heer. Gekeurd met het stadskeur van Schoonhoven, het meesterteken van Johannes van den Bergh Sr. en de jaarletter 'I' (= 1802). Afmeting 150 x 64 x 46 mm. Gewicht 191,6 gram. Bron: Mr. F.J. Haffmans Kunst en Antiekhandel.

1783: Het lodereindoosje met de druiventrosdragers

Het vroegste zilverwerk dat van Van Millege bekend is, is een zilveren lodereindoosje met de jaarletter K (1783). Gelet op jaarletter (met schreven, in rechthoekig schild; 1803 met puntige voet) en stadsteken (schild met ronde voet; 1800, 1804 puntige voet) is de datering 1783 inderdaad correct. De kunsthistorische kenmerken wijzen hier ook op.¹⁰ Dit is van belang aangezien dezelfde tafereel later werden overgenomen door andere Schoonhovense zilversmeden. Dit zou mogelijk kunnen betekenen dat Jan van Millege als eerste de mal heeft gemaakt of laten maken. Het dekseltje toont ons een Bijbels tafereel: de verkenners die door Mozes vanuit de woestijn naar Kanaän waren gestuurd en terugkwamen met tastbare bewijzen van de vruchtbaarheid van dat land. De druiventros is zo zwaar dat het twee stamleden en een draagstok vergt om hem te dragen!

Pieter Geijskes maakte in 1804 een lodereindoosje met precies hetzelfde tafereel op de deksel! Op het doosje staat echter een andere voorstelling, namelijk een jachtvoorstelling met een ruiter, jachthonden, hert en een hoornblazer. Dit tafereel zien we ook terug bij een lodereindoosje van Geijskes uit 1795 (jaarletter A), een lodereindoosje van Teunis Kruyt met het jaarletter U (1792), en een lodereindoosje van Jan van Millege uit 1802 - 1803. Er was rond 1800 dus duidelijk sprake van een kruisbestuiving tussen verschillende zilversmeden!

Afb. 9 Jan van Millege, zilveren lodereindoosje met druiventrosdragers, meesterteken hoefijzer, jaarletter K met schreven in vierkant schild (1783), stadkeur Schoonhoven in schild met ronde voet. Met dank aan Ursula Boonstra van Zilver.nl.

¹⁰ Met dank aan Gemke Jager, e: 12 jan 2022. Vraag RKa: stilistisch 1783? Antwoord: 'Zeker...bijna alle lodereindoosjes uit de jaren '80 hebben nog een beetje die rococo-vormgeving: doosjes met gewelfde vormen en sierlijke, asymmetrische C voluten. Dus wat ouderwets aandoend voor die tijd. Maar de geperste modellen bleven natuurlijk vrij lang in gebruik. Pas na 1790/1800 komen de strakkere vormen en Lodewijk VI decoraties in de mode.'

Afb. 10 Pieter Geyskes, zilveren lodereindoosje, Schoonhoven 1804. Er staan gegraveerde initialen op de bodem van het doosje: C.T. Afmeting: 33 x 31 x 35 mm. Gewicht: 17,30 gr. Bron: Schoonhovens Edelambachtshuis, collectie familie Rikkoert.

Afb. 11 Teunis Kruyt, zilveren lodereindoosje, Schoonhoven 1792. Hoogte 35 mm. Gewicht 19,35 gram. Met vergulde binnenzijde en onderkant. Verkocht door F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel bij Catawiki op 16 september 2018, nr. 20765483.

Afb. 12 Pieter Geyskes, zilveren lodereindoosje met jachtvoorstellingen, Schoonhoven 1795. Het Schoonhovense stadskeur met de jaarletter A van 1795. Tevens gekeurd met het belastingkeur 'Gekroonde O' van 1807. Hoogte 37 mm. Bron: Mr. F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel.

Afb. 14 Andries Graves Kooiman, zilveren lodereendoosje, Schoonhoven, jaarletter I van 1802. Tevens gekeurd met het belastingstempel 'Gekroonde O' van 1807. Hoogte 36 mm. Object no. 376agk. Bron: Mr. F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel.

Afb. 15 A. Kooiman, zilveren lodereendoosje, Schoonhoven 1839. Hoogte: 3,2 cm Diameter: 3,1 cm. Bron: Pieter's Antiek.

Afb. 16 Pieter Geyskes, zilveren lodereendoosje, Schoonhoven 1803. De bodem is gestempeld met de initialen M.S. Afmeting: 3,5 x 3 x 3 cm. 16,40 gram. Bron: Schoonhovens Edelambachtshuis, collectie Rikkoert.

*Afb. 17 C.W. ten Ham, zilveren lodereindoosje, Amsterdam 1773.
Afmeting: 31 x 26 x 30 mm. 17,80 gr. Bron: Schoonhovens Edel-
ambachtshuis, collectie Rikkoert.*

Op Van Millege's lodereindoosje van 1783 staat verder een allegorische voorstelling met o.a. een staande herder met zijn hond. In 1803 past zijn collega Pieter Geijskes een gelijkend tafereel toe op zijn lodereindoosje. Andries Kooiman gebruikt het motief in 1802 en zelfs nog in 1839! Het 'staande herder met zijn hond' motief werd echter niet door Van Millege bedacht. Het moet gebaseerd zijn op een eerder ontwerp. Het werd namelijk al in 1773 door de Amsterdamse zilversmid Carolus Wilhelmus ten Ham gebruikt. Zelfs eerder, in de eerste helft van de 18e eeuw, treft men een figuur met een gelijkvormige houding, namelijk op een lodereindoosje van de Amsterdamse vrouwelijk zilversmid Hendrina Das (1691-1758). Vond er in de 18e eeuw tussen zilversmeden van steden als Schoonhoven en Amsterdam onderling een uitwisseling plaats over ideeën betreffende vormgeving en versiering? Dat is maar de vraag. Er waren stampen in de handel waardoor dezelfde voorstellingen bij verschillende zilversmeden verschenen. In Schoonhoven werden stampen soms gezamenlijk gekocht. Een onderzoek naar de ijzersnijders van deze stampen met voorstellingen is nog nooit gedaan of gepubliceerd.

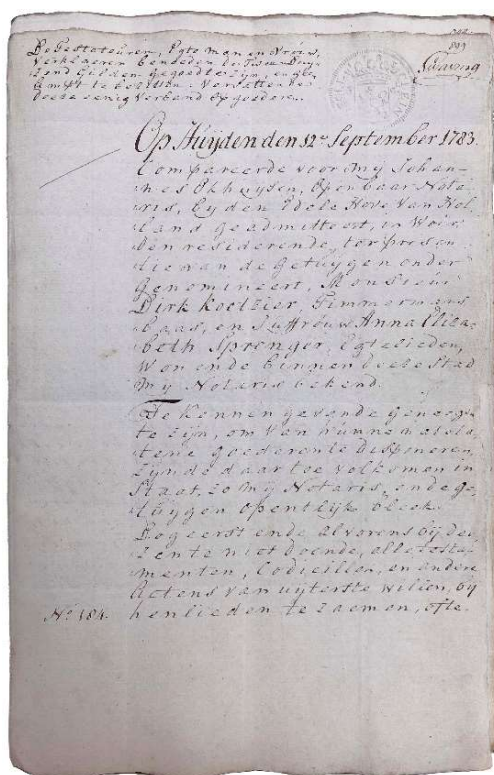
1783: Voogd en executeur-testamentair voor Dirk Koetsier

Uit hetzelfde jaar dat Van Millege het lodereindoosje maakte, vinden we belangrijk bewijs betreffende zijn hechte relatie met de familie Koetsier. Simon Koetsier had drie zoons, waaronder Simon Koetsier Jr. (actief als koperslager,¹¹ overleden te Schoonhoven op 27 december 1829 op 78-jarige leeftijd), Johannes Koetsier (een brievenbesteller, overleden te Schoonhoven op 4 juni 1840 op 93-jarige leeftijd, echtgenoot van Catharina de Haas) en Dirk Koetsier (overleden Schoonhoven 12 december 1817 op 67-jarige leeftijd). Laatstgenoemde Dirk werd timmermansbaas en huwde in 1779 te Woerden met Anna Elizabeth Sprenger. Ondanks dat Dirk naar Woerden verhuisde, bleef Jan zeer goede relaties met zijn jeugdvriend onderhouden. Dit blijkt wel uit het testament dat Dirk en zijn vrouw op 12 september 1783 te Woerden laten opstellen. Hierin wordt onder andere bepaald dat bij het overlijden van de langstlevende van hen beiden de volgende personen tot executeur-testamentair en tot voogd over hun minderjarige erfgenamen worden benoemd: 'De Heer Jan Pieter Lodewijk Sprenger, Scheepen deezer Stadt, Monsieurs Hercules van der Beek, wonende te Gorinchem, en Jan van Milgen, wonende te Schoonhoven'.¹² Hoewel Dirk en zijn gade ogenschijnlijk niet buitengewoon bemiddeld waren (maar ook niet onbemiddeld!

¹¹ SAMH, Schoonhoven, ac 1064, BS Overlijdensregister, inv. nr. 27, akte nr. 73.

¹² RHC R&, beheersnummer W054, Notarieel archief Woerden, inv. nr. 8688, akte nr. 184, 12 september 1783.

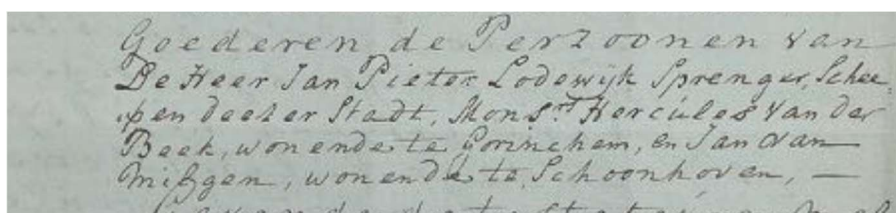
want zij ‘verklaeren beneden de twee duizend gulden gegoed te zijn’), was Anna Elizabeth wel een telg van het uit Wezel in Duitsland afkomstige geslacht Sprenger.¹³ De Sprenger’s behoorden tot de aanzienlijken van Woerden: zowel haar vader als haar broer zouden dezelfde soort functies bekleden - schepen, lid van de vroedschap, weesmeester.

Afb. 19 Het testament van Dirk Koetsier en zijn vrouw Anna Elizabeth Sprenger, 12 september 1783.

Bron: Woerden, RHC Rijnstreek en Lopikerwaard (Foto: SBvWvD).

Met de familie Sprenger kwam Van Millege dus in aanraking met representanten van het *ancien régime*, leden van de gevestigde orde die hun machtsposities veelal erfden, wat overigens niet betekende dat ze niet kundig of geschikt waren. Hoe het deze Jan Pieter Lodewijk Sprenger verging tijdens de Franse overheersing, zullen we zo dadelijk zien.

Afb. 20 'De Heer Jan Pieter Lodewijk Sprenger, Scheepen deezer Stadt, Monsieurs Hercules van der Beek, wonende te Gorinchem, en Jan van Milgen, wonende te Schoonhoven'. Bron: Woerden, RHC Rijnstreek en Lopikerwaard. (Foto: SBvWvD).

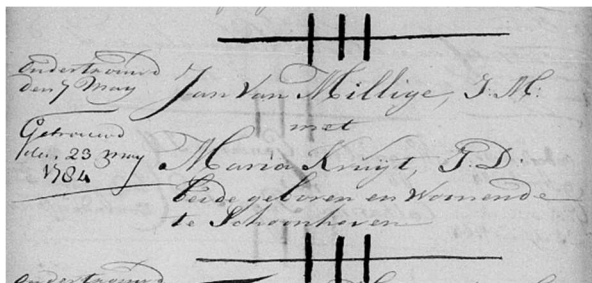
1784: De zilversmidsfamilie Kruijt

Het jaar dat volgde werd memorabel voor Jan van Millege. Ongeveer een maand nadat zijn neefje Jan Oscam in de echt was getreden, huwde Jan van Millege op zondag 23 mei 1784 met de zeven jaar oudere Maria uit de gegoede familie Kruijt.¹⁴ Het was een dubbele

¹³ HUA, Woerden, W020, inv. 17, p. 527, 2 sept 1782 huwelijk Jan Pieter Lodewijk Sprenger en Anthonetta Wilhelmina van Loon.

¹⁴ Waarschijnlijk had hij voor zijn huwelijk een doopceel nodig. In 1783 werd een kanttekening gemaakt naast Jan's doopinschrijving: 'hier van een doopceel gegeven den 25 oktober 1783'. HUA, Willige Langerak, archief L158, inv. nr. 459, NH dopen, folio 1821-8-1757.

feestdag, aangezien diezelfde dag ook haar halfzuster Ariaantje in het huwelijk trad. Jans oom Burger Oscam heeft dit huwelijk van zijn neefje nog mee mogen maken, en mogen zien hoe het kindje dat onder zijn hoede opgroeide, nu zijn vleugels uit begon te slaan. Oscam stierf in het najaar van 1787 en werd op 16 november in de Sint Janskerk in Zuid-Polsbroek begraven, met gebruik van het beste doodskleed.¹⁵ Zijn vrouw, Maria van Millege, stierf in mei 1799.¹⁶

Afb. 21 *Huwelijk tussen 'Jan van Millege, jonge man, en Maria Kruijt, jonge dochter, beide geboren en wonende te Schoonhoven'.*

*Schoonhoven
23 mei 1784.*

Het huwelijk betekende niet alleen dat Jan een band aanging met Maria Kruijt, het betekende ook dat hij onderdeel werd van het zilversmidsgezin Kruijt. Het is mogelijk dat hij Maria had leren kennen via haar halfbroers Teunis (1755-1800) en Willem (1763-1852), die productieve zilversmeden in Schoonhoven waren, maar het kan ook zo zijn dat Jan het vak leerde bij Kruijt en met zijn dochter trouwde, hetgeen veel voorkwam. Maria's halfzuster

Afb. 22 *Willem Kruijt, zilveren lodereindoosje, jaarletter W, Schoonhoven 1794.*

Met dank aan Hans Breet van Stadszilver.nl.

Afb. 23 *Willem Kruijt, zilveren lodereindoosje, 1795. H. 37 mm. Met dank aan Mr. F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel. Deze objecten zijn verkocht aan een nakomeling van de maker.*

Neeltje Cornelia Kruijt (1758-1840) was getrouwd met een timmerman; een zoon uit dat huwelijk, Johannes Adrianus de Gidts, die drie dagen voor Van Milleges huwelijk was gedoopt, zou zich ook tot zilversmid laten opleiden en ontwikkelde een hechte band met zijn aangehuwde oom Jan van Millege. De zwagers van Van Millege, Teunis en Willem Kruijt, maakten dezelfde soort objecten als hij. Om een idee te geven van hun productie, zijn in dit artikel een aantal van hun werkstukken opgenomen. Ook bij een lodereindoosje gemaakt

¹⁵ RHC R&L, Fonds doop-, trouw- en begraafboeken Polsbroek, inv. nr. 345, p. 71, 16 november 1787

¹⁶ Idem, idem, inv. nr. 345, p. 82, '11 Maj, Maria van Milligen, weduwe Burger Oskamp, kerkrecht, beste kleed en huur - 9 gulden', begraven 11 mei 1799 te Polsbroek.

door Willem Kruijt in 1794 treffen we een deksel met de druiventrosdragers die Van Millege reeds in 1783 had gestampt!

In 1785 kregen Maria en Jan van Millege één kind: Maria Hartwijk van Millege. Zij zou enig kind blijven.

Afb. 24 Teunis Kruijt, zilveren lodereindoosje in de vorm van een boekje met draagkettinkje, 1796. H. 38 mm.
Met dank aan Mr. F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel.

Afb. 25 Willem Kruijt, zilveren suikerstrooilepel met ajour gezaagde bak en gegraveerde steel, 1795. L. 145 mm.
Met dank aan Mr. F.J. Haffmans Kunst- en Antiekhandel.

1784: De naaldenkoker van Bosch van Drakestein

Uit het jaar dat Van Millege huwde, is een naaldenkoker van zijn hand bekend (afb. 26). In november 2021 werd hij gesignaleerd in een Utrechts veilinghuis, waar hij samen met een naaldenkoker van de Amsterdamse zilversmid Dirk Goedhart in één kavel werd verkocht. Het is een elegante, met figuren en voluten gedreven, naaldenkoker. Noch het meesterteken (een hoefijzer), noch het wapen op de schroefdoop werd door het veilinghuis herkend. Het gevierendeelde wapen, I en IV in zilver een groene eikentak en II en III in goud een stand rood hert, wordt vergezeld door een banderol met de wapenspreuk 'VIRTUTE ET LABORE' (door deugd en arbeid). Het is een wapen dat velen ooit wel eens onbewust gezien hebben. Dit wapen - met een andere vlakverdeling – pronkt anno 2022 immers bovenop de zuil van de drakenfontein in Den Bosch (afb. 29), waar de draak het familiewapen van de schenker met zijn rechterklauw vasthoudt: het is het wapen van het geslacht Bosch van Drakestein (afb. 28).

Afb. 26 Jan van Millege, naaldenkoker 'Bosch van Drakestein', jrl. L (1784), zijaanzicht.
Collectie Shayan Barjesteh van Waalwijk van Doorn.

Afb. 27 Jan van Millege, naaldenkoker 'Bosch van Drakestein', jrl. L (1784). Aanzicht onder- en bovenzijde. Collectie Shayan Barjesteh van Waalwijk van Doorn.

Afb. 28 Familiewapen Bosch van Drakestein.

Met dank aan Nancy van den Eijnde, Erfgoed 's-Hertogenbosch, collectie THA, 0043681.

Het wapen op de dop draagt een kroontje en zal derhalve gemaakt zijn nadat de grootvader van Paulus Bosch van Drakestein in 1829 verheven werd in de Nederlandse adel. Het is dus zeer waarschijnlijk dat de naaldenkoker pas in de loop van de negentiende eeuw is voorzien van het familiewapen. Het dopje met het wapen maakt nu echter wel onafscheidelijk deel uit van Van Millege's naaldenkoker, want ze hebben een gedeelde geschiedenis. Ze waren mogelijk zelfs eigendom van de tweelingdochtertjes van Jhr. Paulus Bosch van Drakestein, die beiden in 1881 vlak na elkaar op 17-jarige leeftijd stierven. Om hun herinnering te eren werd destijds de drakenfontein opgericht.

Onderop de naaldenkoker staat de letter 'L', jaarletter in Schoonhoven voor 1784 (afb. 27). De koker is uitgevoerd in de rococostijl die opkwam na de dood van Daniël Marot in 1752. Twee tafereeltjes zijn omlijst door grote en kleinere C-voluten die de naaldenkoker van een alom aanwezige bewegelijkheid voorzien. Het hele ontwerp ademt geluk en frivoliteit.

Minder bewegelijk maar wel charmant is een naaldenkoker die Van Millege ook in deze tijd maakte (afb. 30). Hierop zien we een wandelaar, een ruiter te paard en een tegemoet komende jager met hond met in de achtergrond een nederzetting. Ook deze voorstelling is door verschillende zilversmeden overgenomen, onder wie Willem Vergeer. Het ontbreken van informatie omtrent de jaarletters maakt het lastig om te zeggen wie *trendsetter* was en wie volger.

Afb. 29 De drakenfontein in Den Bosch, met het wapen Bosch van Drakestein. Foto Henk Monster.

Afb. 30 Jan van Millege, zilveren naaldenkoker met ruiter te paard, onbekend jaar, L. 9 cm. Met dank aan Martijn Janssens van Veilinghuis van Spengen.

1795-1808: Van Millege, keurmeester in de Bataafse Republiek

De Bataafse Republiek (1795-1806) was voor de gilden een roerige tijd die definitief het einde van het gildensysteem inluidde. Desalniettemin was er, in grotere mate dan in Frankrijk, een zekere continuïteit: zo behield Jan Pieter Lodewijk Sprenger als schout en secretaris van Rietveld (1807) een regentenrol binnen Woerden. Voor Jan van Millege bleek dit een bloeiperiode. Sinds afgelopen juli is er ook een fors zilverwerk uit deze periode van Van Millege bekend (afb. 31). Er werd op een internetveiling een zwarte fluwelen damestas

Afb. 31 Jan van Millege, zilveren papagaai-beugel met dubbele beugel en zwarte fluwelen damestas, Schoonhoven 1796.

*Collectie Shayan Barjesteh van
Waalwijk van Doorn.
Met dank aan Rene Kappers.*

met zilveren papegaaienbeugel aangeboden met het meesterteken een hoefijzer! De verkoper bleek een Groningse antiekwinkel (afb. 31). We kunnen nu het zilveren object nader bekijken. Het is het belangrijkste werk in het kleine oeuvre dat op dit moment van de zilversmid bekend is, daar de vormgeving waarschijnlijk meer dan de andere stukken inzicht geeft in zijn creativiteit. De beugel is met kunde, toch ook met een losse hand, gegraveerd. Op de 'schouders' zijn de voor Schoonhoven typische papegaaien aangebracht (afb. 32). Aan de binnenkant zijn enerzijds drie merken geslagen, meesterteken, stadskeur en jaarletter, anderzijds twee merken, meesterteken en jaarletter. De achterkant van de beugel is glad en heeft een latere graving met initialen van de eigenaar en jaartal: 'D.N.H. 1868' of 'D.N.16. 1868' (afb. 34, 35, 36). De beugel is een prachtig exemplaar uit 1796 (jaarletter C).

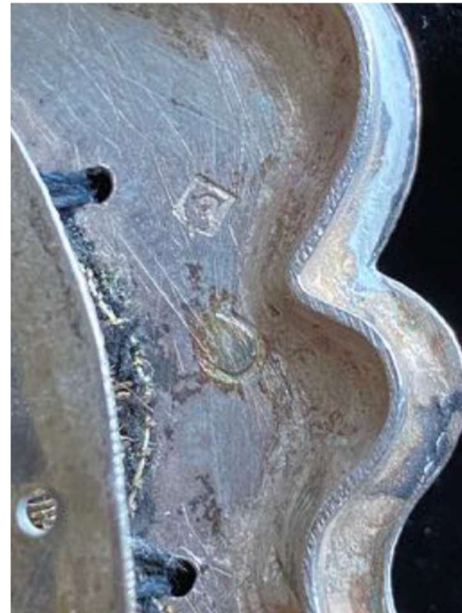
Afb. 32 links, (detail) gegraveerde papegaai op zilveren beugel, Jan van Millege, 1796.

Afb. 33 rechts, stoffen binnenwerk van de tas, Jan van Millege, 1796.

Afb. 34 Merken aan de binnenkant van de beugel, Jan van Millege, 1796. Opmerkelijk: de 'steel' aan de C, vermoedelijk zodat er geen verwarring met de U van 1792 zou ontstaan.

Afb. 35 Merken aan de andere kant van de binnenkant van de beugel, Jan van Millege, 1796. Ook hier de opmerkelijke steel aan de jaarletter C.

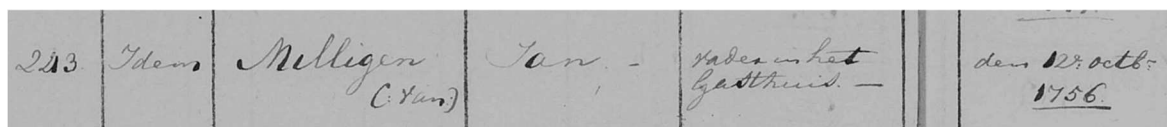
Afb. 36 (detail) 'D.N.H. 1868', (of 'D.N. 16.'). Gegraveerde initialen en jaartal achterop de zilveren tasbeugel, Jan van Millege, 1796.

Dat Van Millege door zijn collegae gerespecteerd werd, blijkt uit de posities waarvoor hij gevraagd werd. Op 24 november 1800, toen de goud- en zilversmeden van Schoonhoven gezamenlijk een belangrijk ‘declaratoir’ aan de municipaliteit van Schoonhoven stuurden als reactie op een ‘Bataafse Ordonnantie’, waren het Jan van Millege en Pieter Geijskes die als gecommiteerden optraden. Zij representeerden deze aanzienlijke groep handwerkslieden alsmede de kashouders van het ‘subsisterende’ gilde bij het indienen van het declaratoir. Van Millege was keurmeester van 6 december 1802 tot 3 maart 1807.¹⁷ Het keuren geschiedde als vanouds in de Gildekeurkamer achter de grote raampartij van het weeshuis zoals dat op het schilderij van J.H. Rotscheid is afgebeeld.¹⁸ De eed als ‘Silversmits baas’ werd in het bijzijn van de keurmeester afgelegd; zo legde Hermanus van Halteren op 28 april 1806 zijn eed tegenover Van Millege af.¹⁹

Hoewel de formele opheffing van de gilden reeds in oktober 1798 had plaatsgevonden, bleven de gildekeurkamers tot in 1807 bestaan. Sinds 1806 diende men ook jaarlijks het patentrecht te betalen en vanaf 1807 konden smeden in Schoonhoven alleen hun vak uitoefenen door zich in te schrijven bij de keurmeester onder vertoon van hun patent. Jan van Millege betaalde patent als zilversmid in 1806 (patent nr. 503) en op 13 november 1807 (patent nr. 74), geldig tot 12 november 1808. Hij woonde op dat moment in wijk E, huis nr 74.²⁰ Omdat hierna geen patentbetalingen van hem meer te vinden zijn lijkt het erop dat hij in 1808 gestopt is met zijn werk als zilversmid. Hij is dan 50 jaar.

1808-1820: Van Millege, een vader in Schoonhoven

Op 1 juli 1810 moest Lodewijk Napoleon, de jongere broer van de keizer, aftreden als Koning van Holland. Napoleon kondigde nu officieel de annexatie van het Koninkrijk Holland af. De Hollanders werden Franse burgers, maar wel tweederangs. Onder het Franse bezet werd Nederland in grote armoede gedompeld en Van Millege zal hier ook onder geleden hebben. Hij had immers geen zonen die voor neveninkomsten konden zorgen, slechts een ongehuwde dochter die als naaister werkte. Toch wisten Van Millege en zijn echtgenote posities te bemachtigen waardoor zij redelijk in hun levensonderhoud konden voorzien. In de Staat van ingezetenen van Schoonhoven van 1811 wordt Van Millege

Afb. 37 Volkstelling 1811: Jan van Millege staat als vader in het gasthuis genoteerd.

namelijk genoemd als ‘vader in het Gasthuis’. Het gebouw dat eertijds in Schoonhoven had gediend als Proveniershuis, was sinds 1731 ingericht als Algemeen Armhuis. Kinderen en oude lieden zonder bestaansmiddelen werden hier opgevangen. In 1811 waren het Jan van Millege en zijn vrouw die, als binnenvader en binnenmoeder, de verantwoordelijkheid voor het management van dit gasthuis opgedragen werd. Toch waren dit geen banen zonder zorgen: zo is het mogelijk dat Van Millege en zijn vrouw te maken hebben gehad met Franse

¹⁷ SAMH, ac 1011, Oud Archief Stad Schoonhoven, inv. nr. (OAS) 178, 6 dec 1802 tot na 28 april 1806; OAS 179 dd 26 feb 1807, Opgave aan de Essayeur Generaal van ‘sLants Munt ‘nieuwe keurmeesters per 1 mrt 1807’ (dan zonder Van Millege als keurmeester).

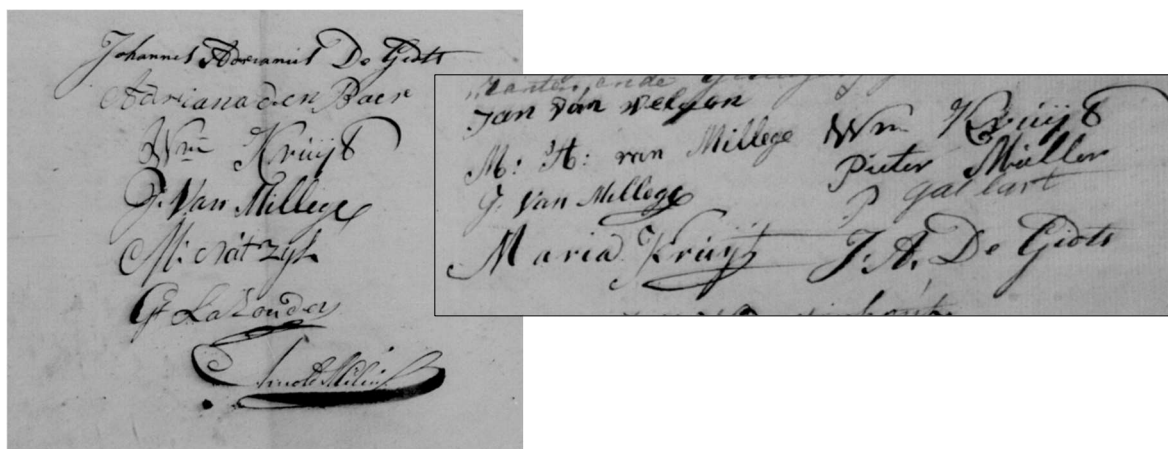
¹⁸ Kappers, *Keurkamers en regels*, p. II.

¹⁹ OAS 128, resolutie 28 april 1806, in: Kappers, *Keurkamers en regels* (dig) 24.

²⁰ R. Kappers, ‘Patenten en ‘compagnies’ voor activiteiten in goud- en zilver 1806-1813’ *Zilver Histograaf Schoonhoven* 2 (2022) 101, tabel 1: OAS 2214 (zonder opschrift. Het zijn de patenten 1807 per wijk).

pogingen kinderen uit de wezen- en armenhuizen te dwingen in het leger te dienen.²¹ Hij was niet de enige zilversmid in Schoonhoven die zo'n positie bekleedde: zijn vakgenoot de zilversmid Gijsbert Lameer was van 1786 tot zijn overlijden in 1816 binnenvader van het Schoonhovense Weeshuis.²²

Van Millege was een vaderfiguur voor zijn gemeenschap maar ook een familieman. Op 5 februari 1812 -55 jaar oud- trad Jan op als getuige bij het huwelijk van zijn aangehuwd neefje Johannes Adrianus de Gidts met de dienstmeid Adriana den Boer. Een zowel in het Nederlands als Frans opgestelde huwelijksakte werd door Jan gesigneerd in een stevig maar sierlijk handschrift. Dit neefje was in 1796 als leerling ingeschreven bij de zilversmid Pieter Keppel en onderhield nauwe vriendschap met de meester koekenbakker Hermanus van Soolingen Casperz. en de zilversmeden Jan Kuylenburg Adrianusz. en Johannes Marinus Lazonder.

Afb. 38 Signatures van Jan van Millege bij het huwelijk van zijn neefje Johannes Adrianus de Gidts in 1812 (links), en bij het huwelijk van zijn dochter Maria Hartwijk van Millege 29 april 1820 (rechts).

Links: Johannes Adrianus de Gidts, Adriana den Boer, W(ille)m Kruijt, J(an) van Millege, M. Natziyl, G(erri)t Lazonder, Arnold Milius. Rechts: Jan van Wilgen, M(aria) H(artwijk) van Millege, J(an) van Millege, Maria Kruijt, W(ille)m Kruit, Pieter Muller, P(ieter) Galjart, J(ohannes) A(drianus) de Gidts.

In 1813, in de maand oktober, verloor Napoleon de Slag bij Leipzig -waarbij zo'n 500.000 soldaten betrokken waren en derhalve de grootste veldslag was in Europa vóór de Eerste Wereldoorlog- en de Pruisen rukten op naar het westen. De Franse generaal Molitor trok zijn manschappen uit Amsterdam terug op Utrecht, maar zij staken niet de Lek over voordat zij zich eerst nog bloeddorstig wreekten. In zijn boek *Woerden in Slagtmaand* uit 1814, beschrijft Jan Meulman, een vrederechter die persoonlijk bij de ramp betrokken was, hoe de weerloze burgers van Woerden slachtoffer werden van deze laatste stuiptrekkingen van de vernederde Fransen. Ook wreekten deze 'bloedademende soldaten' zich op enige vrienden en kennissen van Jan van Millege. Zo kreeg Jan Pieter Lodewijk Sprenger, met wie Van Millege de voorgedij gedeeld zou hebben over de kinderen van Dirk Koetsier, een bezoekje van Napoleons krijgsmannen: de deuren, vensters en glasramen van zijn woning werden verbrijzeld en zijn kabinetten, kisten en kasten werden opengeslagen en opengeboken, en daaruit werd alles geroofd hetgeen enige waarde had, terwijl al het onvervoerbare voor een groot gedeelte onherstelbaar werd vernield.²³ Niet alleen materieel, maar ook lichamelijk

²¹ De archiefstukken betreffende het oude-mannen-, vrouwen- en gasthuis (proveniershuis) van Schoonhoven zijn te vinden in het Streekarchief Midden-Holland te Gouda.

²² R. Kappers, 'Kooiman & Lameer: een onbekend meesterteken in 1807, een driehoek', *Zilver Histograaf Schoonhoven 2* (2022) 22.

²³ J. Meulman, *Woerden in Slagtmaand* ('s-Gravenhage 1814) 142.

moest Sprenger het een en ander verduren: hij kreeg door een Franse soldaat ‘een sabelhouw in het hoofd’²⁴, maar hij overleefde deze aanval. Van zijn Woerdense stadsgenoten werden er 26, waaronder enkele van zijn dierbaarste vrienden, op brute wijze vermoord en vele anderen voor het leven verminkt. Voorheen een voornaam burger, was Sprenger nu gereduceerd tot een bedelaar, die behoorde tot hen die ‘weinig dagen geleden, aan andere noodlijdenden blijmoedig gaven’²⁵ en nu zelf verhongerd en verbleekt stonden te wachten op de voertuigen die elders uit het land voedselvoorraden kwamen brengen.

Het was voor Nederland het einde van het Bataafs-Franse tijdperk en van de zoete beloftes die in een nachtmerrie waren uitgemond.

Op 29 april 1820 huwde Jan's dochter Maria Hartwijk van Millege met de schoenmakersknecht Jan van Willege. Deze Jan was niet alleen tien jaar jonger dan Maria, maar kwam ook van buiten Schoonhoven en had beide ouders verloren. Of hun huwelijk net zo harmonieus was als de rijm in hun naam valt niet te zeggen. Hun enige zoon -en Jan van Millege's enige kleinzoon- Hermanus van Willege, ging werken als goudsmid maar overleed al op 19-jarige leeftijd.

1820-1826: De laatste jaren van Jan van Millege

In deze jaren komen we Jan van Millege nog een aantal keren in geboorte- en overlijdensaktes tegen. Op 22 december 1817 verschijnt Van Millege samen met de stadsbode Andries van Ooijen om aangifte te doen van het overlijden van hun buurman Hendrik de Groot.²⁶ Toen twee arbeiders en hun zwangere vrouwen tijdens de watersnoodramp van 1820 uit Molenaarsgraaf en Noordeloos naar Schoonhoven uitgeweken waren, stond Van Millege, vergezeld door zijn vriend de schilder Pieter Muller, klaar om het een en ander te verklaren en te getuigen. Het laatste document waarin we Jan van Millege nog levend met naam aantreffen, dateert van 25 augustus 1823. Merrigje Sieters, ‘dienstmaegd en ongehuwd’, was bevallen van een buitenechtelijk kind en Jan van Millege trad op als getuige bij de doopinschrijving. De naam van dit kind: Jan. Het is ironisch maar waar: het verhaal dat begon met een natuurlijk kind eindigt zo met een ander natuurlijk kind. Op 26 juli 1826, om drie uur 's middags, overleed Jan van Millege (afb. 40). Zijn vrouw volgde hem vier jaar later in het graf.

Jan van Millege was een zilversmid wiens fijne werkstukken over heel Nederland verspreid zijn maar wiens meesterteken dikwijls niet herkend wordt. Qua typering binnen de Schoonhovense familiebedrijven van goud- en zilver-

Afb. 39 *De Overstroming*. Aquarel, Cornelis Borsteegh (1773-1834) stadstekenmeester van Gouda. 31,8 x 26 cm. Bron: Bubb Kuypers.

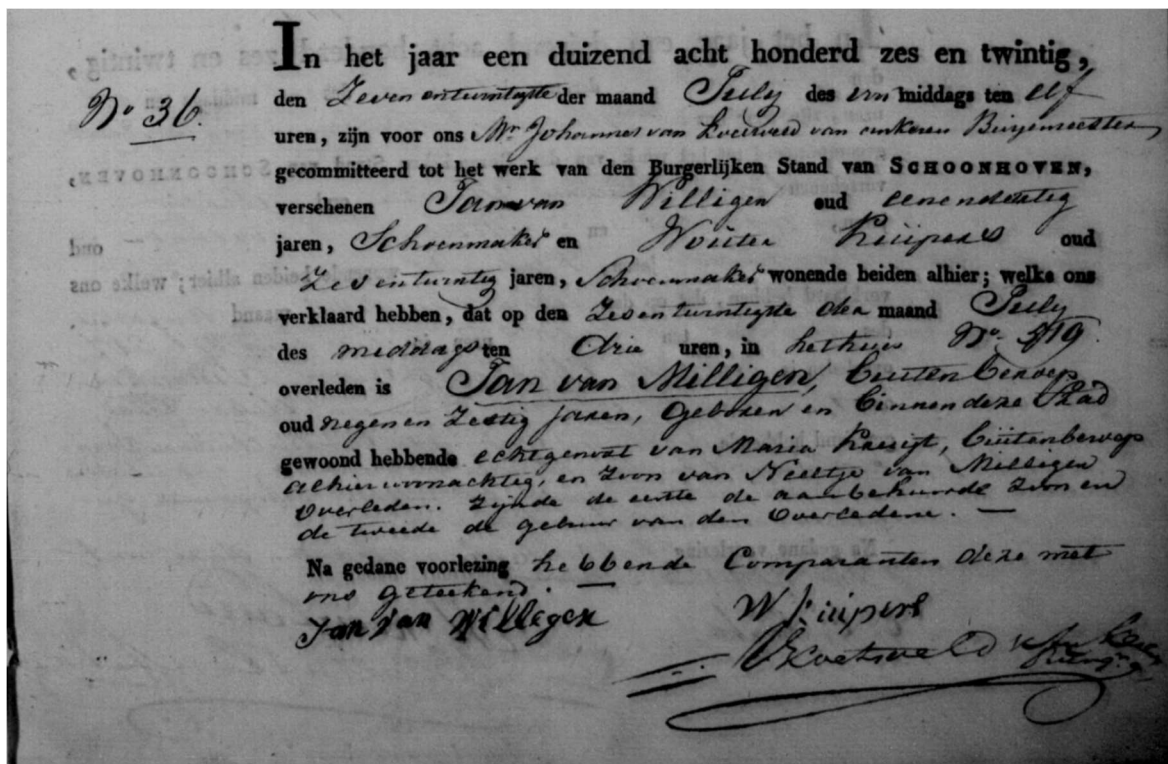
²⁴ idem, idem, 139; *Staatkundig dagblad van de Zuiderzee* (14 december 1813).

²⁵ ‘Welgestelde Burgeren, die, weinige dagen geleden, aan andere noodlijdenden blijmoedig gaven, thans ongedaan en verbleekt rond om de bevrachte voertuigen waarden, gretige oogen slaande op het geen door anderen ter hunner ondersteuning werd gezonden, en schoon zwijgende, geenszins den nood, welke hen en hun gezin zoo angstig knelde, verbergen konden.’ Meulman, *Woerden*, 187.

²⁶ SAMH, ac 1064, Schoonhoven, BS Overlijdensregister, inv. nr. 27, akte nr. 75.

smeden bleef hij een solitair,²⁷ een zilversmid die geen vader in het vak had en ook niet een daarin werkzame zoon. Hij was een onecht kind dat in de Bataafs-Franse tijd carrière maakte.

Jan van Millege produceerde de zilveren gebruiksvoorwerpen waar Schoonhoven zo bekend om stond: lodereindsjes, naaldenkokers, papegaaibeugels en dergelijke. Het zou mooi zijn als er meer stukken van zijn hand boven water komen, zodat we een nog beter beeld krijgen van zijn werk. Een zoektocht naar een bijzonder hoefijzer. Wie ontdekt de volgende Van Millege?

Afb. 40 Overlijdensakte van Jan van Millege, overleden te Schoonhoven op 26 juli 1826, oud 69 jaar, in het huis nummer 519. Aangifte door zijn schoonzoon Jan van Willigen, en buurman Wouter Kuipers, beiden schoenmaker.

Bron: SAMH, BS Overlijdensregister, ac. 1064, inv. nr 28.

* Shayan J.A.R. Barjesteh van Waalwijk van Doorn (1997) is historicus en kunstdetective. Hij studeerde aan het Courtauld Institute of Art te Londen en specialiseert zich in het terugvinden en identificeren van portretten en familiewapens.

Hij verkoopt naast schilderijen ook zilverwerk in zijn galerie De Iconograaf (website: www.iconographer.ursulinenconvent.com).

²⁷ R. Kappers, 'Opvolging in Schoonhoven. Van vader op zoon?', *Zilver Histograaf Schoonhoven* 1 (2021) 11-15. Rene Kappers heeft de typering 'solitair' geïntroduceerd naast 'gezinsbedrijf' (twee generaties) en 'zilversmidsdynastie' (drie en meer generaties) voor ordening en analyse van de vele Schoonhovense goud- en zilversmidsbedrijven bij zijn onderzoeksvraag 'hoe is Schoonhoven de zilverstad geworden en waarom is het dat tot heden gebleven?'.

Colofon december 2022, aflevering 4

De *Zilver Histograaf Schoonhoven* is een historisch periodiek over ‘de geschiedenis van de 1000 Meesters die het deden en doen, hun werk en hun stad.’ Afleveringen verschijnen regelmatig, in *open access*, via de gelijknamige website www.ZilverHistograaf.nl.

De Zilver Histograaf Schoonhoven verschijnt onder auspiciën van het *Schoonhovens Goud- en Zilversmidsgilde Sint Eloy*. Het verschijnt in *open access*, gratis toegankelijk voor iedereen, op het *worldwide web*. De website biedt de afleveringen aan. Er is tevens een ‘Zilver Schatkamer’ of *repository* waarin elders reeds verschenen publicaties over de geschiedenis van Schoonhoven als Zilverstad bijeen gebracht zijn.

Jaarboek. Aan het eind van elk kalenderjaar wordt digitaal een Jaarboek samengesteld met de verschenen afleveringen. Print of druk van afleveringen en Jaarboek door derden is vrij van onze rechten.

Abonneren is gratis. Opgeven, wijzigingen en afzeggen kan/moet men zelf doen op de website van de Zilver Histograaf Schoonhoven, www.zilverhistograaf.nl

Abonnees worden per email geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe afleveringen. De Zilver Histograaf Schoonhoven wordt, desgewenst, gratis digitaal aangeboden aan de leden van geïnteresseerde historische verenigingen, geïnteresseerde ‘vrienden van’ de diverse Nederlandse musea met een edelmetaalcollectie.

Publicaties: Aangeboden artikelen worden *peer reviewed* door de (gast-) redacteurs. Het auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Artikelen en/of kopij kunnen worden aangeboden bij het secretariaat van de redactie: redactie@zilverhistograaf.nl. Alle bijbehorende afbeeldingen die niet gemaakt zijn door de auteur, dienen vrij van rechten aangeboden te worden. De Zilver Histograaf Schoonhoven, i.c. de Stichting HEK, aanvaardt in deze geen enkele aansprakelijkheid.

Richtlijnen voor auteurs: www.ZilverHistograaf.nl/richtlijnenauteurs.

Redactie

Rene Kappers, hoofdredacteur
Loek van der Kolk, redactiesecretaris
Connie van Dorst, redactielid
Gemke Jager, redactielid
Cristel Stolk, redactielid
Ferry Mol, redactielid
Rogier de Groot, webmaster

rene.kappers@live.nl
redactie@zilverhistograaf.nl
connievandorst@kpnmail.nl
info@gemkejager.nl
c.stolk@samh.nl
ferrymol4@gmail.com
rogier@roaxdesign.com

Vormgeving: Roax Design, Schoonhoven

Cover: Ton van Velsen, Hilversum

ISSN: 2772-4867

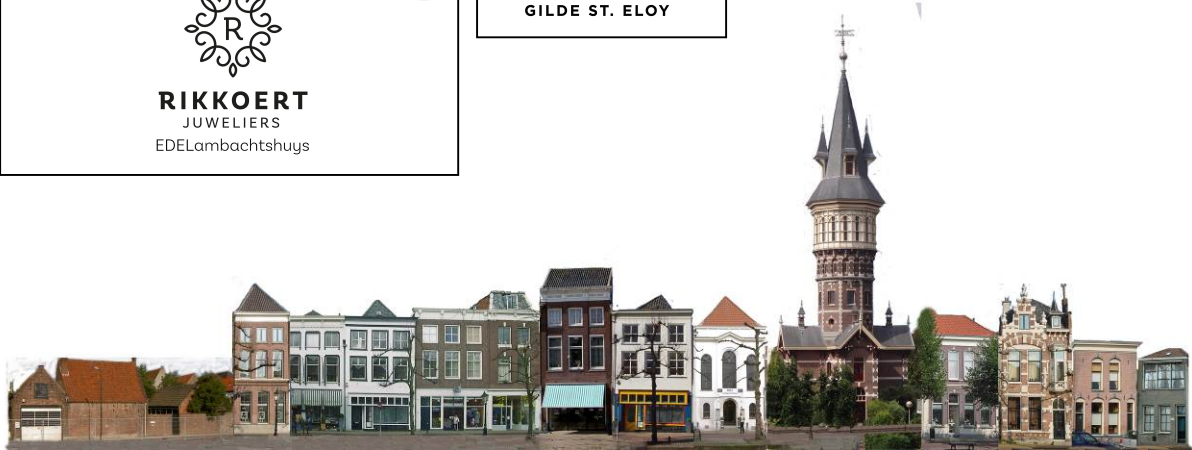
De Stichting HEK, Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, is de rechtspersoon die de uitgever is van de *Zilver Histograaf Schoonhoven*.

Bestuur Stichting HEK

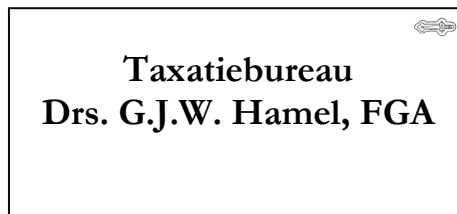
Han Goutier, voorzitter
Gemke Jager, secretaris-penningmeester
Rene Kappers, lid

info@nederlandje.nl
info@gemkejager.nl
rene.kappers@live.nl

Dank aan onze sponsors van 2022
Zilverstad: dat onderscheidt ons van de rest

Panorama van de Zilverstad

Panorama van de Zilverstad, adressen v.l.n.r. Havenstraat 49, 47a, Haven 69, Haven 64, 66, 68, 70, 54, 66, 13, Bij de Watertoren, Haven 7, 61, Nes 22, Scheepmakershaven 30. Werkplaats/huis van: Zilverfabriek A. Mesker & Zn, Zilverfabriek P. van Oostrom & Zn, Pieter van Sonsbeek, Artis Causa (Huub Rogier, Gabri Schumacher)/Jan Ariensz, Willem Littel Wmz, Gillis Grevink, Jacob Kooiman AGz/Andries Graves Kooiman, Adrianus Kuijlenburg Jz, Rikkoert Edelambachtshuys, Paul de Vries/Wouter van Balen/Titiaan de Geer, Juwelier Rikkoert, Jacob G.J. Niekerk, F. Edeling, H.C. Daudt. Foto's en Collage RKa